

Biró Endre - Varró Anikó

KARCAGI PILLANATOK A VARRÓ CSALÁD

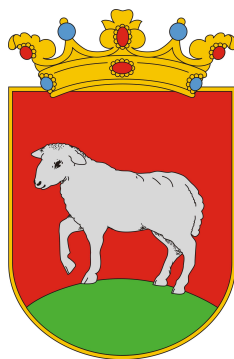

EMBEREK, SORSOK, DOKUMENTUMOK

BIRÓ ENDRE – VARRÓ ANIKÓ
KARCAGI PILLANATOK – A VARRÓ CSALÁD
EMBEREK, SORSOK, DOKUMENTUMOK

***„Őrizzük emlékeinket, gyűjtsük össze töredékeinket,
nehogy végleg elvesszenek,
s ezáltal is üresebb legyen a múlt,
szegényebb a jelen, kétesebb a jövő.”***

*Ipolyi-Stummer Arnold
nagyvárad püspök, néprajzkutató*

A kiadvány megjelenését a Karcag Városi Önkormányzat támogatta

*Köszönet azoknak,
akik folyamatosan segítették munkámat,
akik bíztak bennem és mindig biztattak,
akik mellettem álltak,
akik türelemmel voltak velem az anyaggyűjtés során.
Ajánlom nekik ezt a könyvet.*

BIRÓ ENDRE– VARRÓ ANIKÓ

KARCAGI PILLANATOK

A VARRÓ CSALÁD

EMBEREK, SORSOK, DOKUMENTUMOK

Könyv, mely bemutatja a fent nevezett település életének néhány érdekes és hiteles pillanatát dokumentumok és fényképek alapján, valamint az itt élt Varró István küzdelmét, az ide települt kunokért és reformátusokért a Kardszag Új Szállás városában, élő redemptusokért.

Tanulságos ismereteket szerezhethetünk e közösség több évszázadon keresztül bebizonyított összefogásáról és tenni akarásáról.

Mindez az itt élők kívánsága szerint lett összegyűjtve, majd kinyomtatva

az Úr 2010-edik esztendejének Karácsony havában.

Újpesten, a BIRÓ family nyomdában

Karcag, MMX.

A borítóterv a szerző munkája

ISBN 978-963-7365-69-0

Kiadó és nyomda:
BIRÓ family Nyomda és Könyvkiadó
1046 Budapest, Nádor u. 26
www.birofamily.hu
info@birofamily.hu
(36-1)-369-9129
Felelős vezető:
Biró Krisztián

BEVEZETŐ

Karcag város történetével többen is foglalkoztak. Kutatásaik eredményét egyszer összegezni kellene egy kiadványban. Így jobban megismerhetnénk magát a várost, s szembesülhetnénk az esetleges ellentmondásokkal is. Nagyon sok adat megsemmisült de számos olyan adalék került elő, amely eddig elkerülte a kutatók figyelmét. Tökéletes feldolgozás ebben az esetben nem is várható, de a hiteles történelmi múlt feltárása egyre sürgetőbb. Karcag város múltját mélyrehatóan feldolgozta többek között dr. Szentesi Tóth Kálmán, aki a város polgármestere is volt. Az ő munkája – természetesen a többiek mellett – alapul szolgálhat mindenkinek, aki a város helytörténeti kutatásával foglalkozik.

„Minden embernek illő dolog ismerni hazája történetét.” Ezzel a mondattal kezdi nagyszabású művét. Ez a gondolat vezéreljen mindenkit, hiszen hazánk nemcsak az ország, hanem a kisebb, de szívünkhöz közelebb álló terület, maga a település, ahol élünk. Lakóhelyünk megismerése pedig hozzá tartozik egyéni kultúránkhoz.

A múlt felfedezése a mi feladatunk. Meg kell találnunk elődeinket, meg kell ismernünk őket, hiszen csak ez által kerülhetünk közelebb hozzájuk. Tudnunk kell, hogyan teltek hétköznapijuk, milyen körülmények között éltek, s egyáltalán: kik voltak ők? A környék időnként benépesedett, majd a háborúk és egyéb gazdasági gondok miatt újra és újra elnéptelenedett, hogy aztán lehetősége legyen újra „feltámadni” a semmiből, és újra meghódítani a területet, az erdőket, a mezőket, a mocsarakat és vízfolyásokat. Itt éltek, küzdöttek, dolgoztak. Vajon örökké titok marad ez a múlt? Fel lehet tární az elmúlt évszázadokat? Van valami, ami a múltról mesélne?

Egy település – legyen az falu vagy város – történelmét mindenkor az ott élő lakosság alakítja, formálja. A családok, az egyének szerepvállalása, cselekedetei mindenkor része a településtörténetnek. Ha egy olyan családról, vagy személyről van szó, aki sokat tett a közösségért, aki életének egy részét a közösségre áldozta, akkor annak tevékenysége, élete fontos a mai ember számára. Fontos, hiszen példaként állhat a mai polgárok előtt, hogy miként lehet kisebb

és nagyobb odafigyeléssel építeni szűkebb, vagy tágabb hazánkat.

Ilyen volt Karcag város történetében a Varró család, s annak is az egyik ága. Érdekes elmerülni a kutatás során egy család életében, hiszen nemcsak a szűken vett rokonság élete, sorsa, tevékenysége bontakozik ki előttünk, de megismerhetjük közvetlen környezetüket is.

Akik a település, a város életében jelentős szerepet vállaltak, nagy terhet vesznek magukra, ugyanakkor, ha eredményes a tevékenységük, – mint jelen esetben is látható – még évtizedek, évszázadok múlva is emlékeznek rájuk.

Számos okirat árulkodik arról, hogy Karcag város történelmének meghatározója volt a Varró család. Több tekintetben is. Elsőként talán származásuk miatt. Ők tősgyökeres kunok voltak. S ez sokat számított mindig Karcagon. Jelentős tisztségeket viseltek. Ez se elhanyagolható. Nagyon sokat tettek a református egyházért, a templomért. A leginkább figyelemre méltó az, amikor a redemptió¹ ügyében képviselték a Karcag mezővárosban élő kunokat.

Erről szól majd ez a könyv. A Varró családról s annak közhivatali betöltő személyeiről.

Ahhoz, hogy megérthessük a Varró család tiszteletét és megbecsülését, ismernünk kell a körülményeket illetve a történelmi hátteret. Közelebb kell kerülnünk azokhoz az emberekhez, akik itt éltek és dolgoztak, akik Kun-Karcag hírét-nevét öregbítették.

Ismernünk kell mindazokat a történelmi eseményeket, amelyek résztvevői voltak a Varrók, vagy amelyeket ők maguk hoztak létre. Csak akkor tudjuk igazán értékelni és alaposan megismerni ennek a családnak – legalábbis az első nemzedékeknek – a történelemformáló cselekedeteit, ha alaposan elmélyedünk a kor hétköznapijaiba. Hétköznapiakat mondok, hiszen a napi küzdelmek tették lehetővé, hogy a közösségért tenni tudjanak.

¹ A latin szó (ejtsd: redempció) jelentése visszavásárlás, megváltás, önmegváltás. 1. foglyok megváltása; 2. egyházjogban megváltás; 3. A **redemptio** vagyis **megváltás** szóval jelölik a magyar történelemben a jászkun terület önmegváltását, amelynek során 1745-ben pénzért visszaszerezték a török háborúk után (1702-ben) elvesztett korábbi kiváltságaikat.

Ismernünk kell a származásukból adódó büszkeségüket és az önzetlen tenni akarásukat. Milyen géneket örökölhettek, ha erre képesek voltak? Mi ösztönözte a lehetetlennek tűnő problémák megoldására? A kun ősoktól származó gének? A vallás és a hit tisztaságának megőrzése? Nem tudni.

Éppen ezért kell bemutatni a kort, a körülményeket s mindazt, ami valamilyen módon ösztönözte a Varrókat. Ugyanakkor nem szabad elfeledkezni azokról az eredményekről se, amelynek hasznélvezői a karcagi emberek, a város lakói, a református gyülekezet hívei.

Fontosnak tartottam bemutatni a redemptió ügyét, hiszen ez volt Karcag város történelmének s lakóinak egyik nagy „vívmánya”. A jobbagyi sorba süllyesztés és az abból való kiemelkedés mindenféleképpen hatással volt a kun önérzet megszilárdítására.

A református templom felépítésének nehézségeit is ismerni kell a történelmi eseményekkel párhuzamosan. Ugyanakkor természetesnek tartottam, hogy magát az épületet is bemutassam olvasóimnak, hiszen nemcsak reformátusok, de katolikusok, vagy más vallásúak is vannak, akik nem ismerik történetét. A templom belsejében is körültekinthetünk, hiszen építészeti, de kultúrtörténeti szempontból is jelentősnek mondható. Ha érzelmileg is közelebb kerülünk magához az épülethez, akkor tudjuk igazán értékelni, hogy megvalósításához, megtartásához, majd később bővítéséhez és újraépítéséhez mennyi áldozatot kellett hozni nemcsak az egyéneknek, de a közösségnek is.

A város viharos időszakait, a történelem viharában változó lakosságát csak úgy ismerhetjük meg közelebbről, ha beletekintünk eredeti iratokba. Már ami megmaradt belőlük napjainkig. Az idő sürget, hiszen egyre távolodik a múlt s elfelejtődnek dolgok, események. Éppen ezért meg kell ismernünk a város történelmét, az egyház viszonyosságait, a kunok szenvedéseit és törekvéseit. Ha ezekhez közelebb jutunk a kutatások során, máris érthetőbbé válik az a nagyszerű munka, amelyet éppen Varró István, – a család egyik legrégebbi tagja – vitt végbe az 1700-as évek közepén.

A Varró családról egy időben elfeledkeztek, majd újra bekerült a köztudatba. A család egyik ma is élő képviselője – Varró Anikó – szakdolgozatának témájául éppen a családjának a bemu-

tatását választotta. Az 1990-ben írt dolgozat elkészítése hatalmas erőfeszítésbe került, hiszen akkor még rendezetlenebbek voltak a körülmények a kutatások szempontjából. A családi kötelek és a jelentősebb események azonban jó témaként szerepeltek. Mindemellett hitelesnek is kell tekintenünk, hiszen mégiscsak egy Varró munkájáról van szó.

Én magam is ezt tekintettem alapnak, amikor hozzákezdtam a Varró család, valamint Karcag és a református templom történetének a feldolgozásához. Jó és ösztönző volt ez a munka, hiszen adott egy irányvonalat számomra.

Mint a könyv elolvasásakor kiderül, megpróbáltam a kor technikájával egyre nagyobb nyilvánosságot teremteni a hiteles, eredeti okmányoknak a bemutatásával. A kutatások során megtalált jegyzőkönyvek, levelezések a digitális technikának köszönhetően gyorsan és jó minőségben kerülhet az érdeklődők elé. Ezek reprezentálják igazán Karcag város múltjának egy szeletét. Fontosnak tartottam, hogy képileg is megjelenjenek a könyv oldalain a dokumentumok fotói, hiszen bárki belefogna egy hasonló kutatásba, vagy csak érdeklődési szinten szeretne tájékozódni, sokkal részletesebb és biztosabb támpontokra lel ezekben.

Bizonyára vannak hiányosságai is a könyvnek. Ez természetes is, mivel nem vagyok hivatásos kutató, csak lelkes helytörténettel foglalkozó személy. Ha mások nézeteivel ellentétes megfogalmazásaim vannak, azokat nyugodtan meg lehet cáfolni, de csak eredeti dokumentumokkal és mindenki számára elérhető háttéranyaggal.

Szép munka volt ez folyamatában is, hiszen bármikor rátaláltam egy újabb ismeretlen levélre, vagy feljegyzésre, azonnal elfogott a felfedzők által nagyon jól ismert láz és lelkesedés. Ez volt folyamatosan az a motor, amely arra ösztönözt, hogy megismertessem másokkal is ezeket a kincseket. Kincsekről beszélek, mert ezek igenis azok. Olyan értékek, amelyek egy város, egy vallási közösség tartós alapját biztosították. Vigyázni kell rájuk, hiszen pénzben meg nem határozható az érték, amelyeket a még fellelhető iratok képviselnek.

Kívánom, hogy minden érdeklődő találja meg a számra legizgalmasabb részt, melynek alapján ő maga is kutatásba kezd majd!

Biró Endre

1

VARRÓ ANIKÓ

A KARCAGI VARRÓ CSALÁD TÖRTÉNETE 1697-TŐL NAPJAINKIG

*„Őseid emlékét éjjel-nappal idézd fel, kutasd néped bölcsőjét,
őrizd meg a történt tények és évkönyvek okmányait, mert nem
szép dolog az, ha saját hazádban mint idegen jársz*

Cassiodorus (Kr. U. 468-562.)

JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ FŐISKOLA

A témát kiadta:

A Közművelődési Tanszék

**A KARCAGI VARRÓ CSALÁD TÖRTÉNETE
1697-TŐL NAPJAINKIG**

Konzulens:

Dr. Wirth István adjunktus

Készítette:

VARRÓ ANIKÓ

III. évf. hallgató

Jászberény, 1990.

I. Bevezetés

1. A kutatás tárgya, a témaválasztás indoklása

Varró Anikónak hívnak, karcagi születésű vagyok. A nagy-szüleimtől sokat hallottam: "büszke lehetsz magadra, te ízig-vérig karcagi vagy, az őseink is azok voltak, még utca is van róluk elnevezve".

Valóban, Karcagon van egy Varró utca. Ahogy telt-múlt az idő, egyre többször hallottam a karcagi Varrókról, hogy itt is megemlíti egy tanulmány Csokonai kapcsán, hogy amott is szó van róluk a város történetével kapcsolatban. Kezdték foglalkoztatni a gondolat, ugyan tényleg egy leszármazottja vagyok-e ennek a családnak, mint ahogyan a családi hagyományban él, vagy csupán véletlen a névhasznosság.

Tervezgettem már régebben, gimnazista koromban is, hogy egyszer utána nézek a családfának. Alkalom azonban nem volt rá. Amikor szakdolgozati témát kellett választanom a főiskolán, rögtön tudtam miről fogok írni.

Elkezdtem a kutatást, s álmodni sem mertem, hogy ilyen nehéz dolgom lesz, és hogy ilyen segítőkészek lesznek majd a városban a helytörténettel foglalkozó emberek. Úgy érzem, nem könnyű feladatra vállalkoztam, amikor kutatni kezdtem. De annál nagyobb élvezetet nyújtott valamit találni, valami egészen újra rábukkanni, mint az eddigiek – csodás élmény volt.

Nagyban segítette a munkámat a városi Csokonai Könyvtár helytörténeti részlege, a karcagi református egyház hivatala, a helybeli Györffy István Nagykun Múzeum, s a Szolnok Megyei Levéltár,

A kutatásaimat teljes mértékkel lezárni nem lehetett, valószínűleg a családfa sem végleges, hiszen minden alkalommal valami új kutatási területre bukkantam, amivel még érdemes lenne foglalkozni. Szeretném majd folytatni ezt a munkát, megvitatni olyan emberekkel, akik már foglalkoztak a város történetével, netán magával a Varró családdal.

II.

A Nagykunság elhelyezkedése, története a rajta élő emberekkel

1. Karcag keletkezése

„Magyarország táji tagolódása nemcsak természetföldrajzi értelmet, nemcsak hegyek, szelíd dombságok és síkságok tagolják, hanem ugyanilyen tanulságot mutat a rajta élő nép is, amely küzdelmes történelme során fejlesztette ki kulturális sajátosságait.”¹

Táj és ember, ember és táj elválaszthatatlan egységet alkot. Minden táj megalkotta a maga emberét, aki aztán szívvel lélekkel ragaszkodik szülőföldjéhez, így van főleg ez a kétkezi munkással, földvagyonnal rendelkező földbirtokossal, azokkal az emberekkel, akik ebben látják megélhetésüket, s így volt ez mindig.

Hazánk legnagyobb összefüggő síksága az Alföld. Az Alföld több részből tevődik össze, számunkra most a jászság, Kiskunság, de főleg a Nagykunság a sorsdöntő. Ennek a területnek igen hányatott sorsa volt a történelem során. Dúlták a tatárok, törökök, Habsburgok. A tatárjárás után IV. Béla letelepítette a kunokat az Alföldre. Azonban a terület kiszolgáltatott volta miatt többször voltak kénytelenek odébb állni.

Bujdosásra alkalmas volt a rettentő nagy nádas, mocsár, ahová "bizony az ellenséges hadak nemigen tudtak betörni.

A szakirodalom régen tisztázta, hogy az Alföld településhálózati képe nem volt mindig ilyen: "óriásira duzzadt nagy falvak, városok, hozzájuk hasonlóan nagy határokkal. A középkori alföld sűrű településhálózatú, kishatárú falvak rendszerét mutatja. Csak a későbbi időkben, döntően a török uralom alatt néptelenedett el ennyire.”²

„A Nagykunság pusztulása 1683-ban történt, amikor a török Bécszet akarta elfoglalni és a szultáni főszereghez rendelt krimi tatár khán Murád Giraj itt vonult át rabló csapatával, Bécs sikertelen ostroma után ismét itt ment keresztül a rabló had: ebbe a „két tatárjárásba” belepusztult a Nagykunság. Elpusztult Kolbász városa, vagy ahogy akkor nevezték – Kolbásszék főhelye, amit még a XIII. sz.-

¹ Bellon Tibor: Nagykunság (Gondolat. Budapest, 1979.

² Bellon Tibor: Karcag város gazdálkodása (Földművelés) Damjanich János Múzeum Közleménye. Szerkeszti: Kaposvári Gyula, Szolnok, 1973. 21. p.

ban alapított egy Kolbász nevű kun főnemes, teljesen, örökre megsemmisült falvak: Asszonyszállás, Orgondaszentmiklós, Ködszállás, Bócsa, Magyarka, Hegyesbor: az életben maradtak csak Karcagújszállást építették fel.”³

„Karcag előzményeire egy 1400-beli, hegyesbori oklevélből derül fény. Ekkor ugyanis Hegyesbort Karcagh fia Péter fiai, János és Tamás Barthoma és Fábiánsebestyénszállása descensusokba való kun kapitányok váltották magukhoz. Kiderül ebből, hogy a névadó Karcag az 1330-as évek körül élt, Németh Gyula állapította meg, hogy ismert török nevet viselő garsag (l. karszag) ugyanis pusztai rókát jelent.”⁴

„Karcag szállása a mai karcagi vasútállomásnál elterülő M Karcag t elken” állhatott. Ennek a szálláshelynek a feladása után jött létre az 1506-ban már Karcagújszállás néven nevezett Karcag.

Karcagújszállás már a mai központban, a templom körül terült el.”⁵

2. Karcag a történelem forгатagában

A következő fontos dátum a jászkunság életében 1702. I. Lipót eladta a jászkunságot a Német Lovagrendnek 500.000 rénes (rajnai) forintért. Ez a szabad jászkunokat jobbágyi sorba süllyesztette.

II. Rákóczi Ferenc a szabadságharc idején (1703-1711) egyik birtokára, Rakamazra költöztette a kunokat, hogy a rácok ismétlődő pusztításaiktól megvédje. Rakamazon 1705-1711 között saját biráin vezetése alatt.

AZ újrátelepülés 1711-ben, a szatmári béke után volt. Azután már nem történt több, egész vidéket felégető totális pusztítást; okozó idegen támadás. Hosszú békeidő következett, amely egyaránt kedvezett a termelőerők fejlődésének, a vagyon gyarapodásának, a lakosság szaporodásának, sőt helyel-közzel a művelődés gyarapodásának is.

A XVIII. század folyamán két vérveszteség csökkentette a lakosságot – de egyik sem volt háborús eredetű. Dr. Kátai Gábor leírásából tudjuk, hogy 1735-ben és 1739-ben pusztított a pestisjárvány. 1786-ban pedig 334 család települt ki Bácskába, Ómoravicára.”⁶

³ Fazekas Mihály: Forrásadatok Karcag és a Jászkunság történetéből. Karcag története II. – Karcagi Hírmondó 1990. február.

⁴ Györffy György: Nagy-kunság és Karcag a középkorban – Karcag Várostarténeti tanulmányok. Nagy-kunsági füzetek. Szerkeszti: Bellon Tibor. Karcag, 1974. 8.p.

⁵ lásd. Györffy Gy.: i.m. 9.p.

⁶ lásd. Fazekas M. i.m.

A lét-és vagyonbiztonság erősödése megteremtette a lehetőséget az 1702-ben elvett, régi jászkun kiváltságok visszaszerzésére, a redemptióra.

Mivel az országgyűléstől eredményes intézkedést a kunok nem remélték, maguk indultak ügyük után. Horváth András a jázságot, Nánássy János a Kiskunságot képviselte. A küldöttség harmadik tagja a Nagykunság képviselője, Varró István volt.

III. A karcagi Varrók

1. A Varrók családfája

a.) Varró István a redemptió és a templomépítés ügyében

Varró István 1697-ben született és 1770, április 29-én halt meg torokfájásban. Az adatok a karcagi református egyház halálozási anyakönyvéből valók. A születési dátumra következtetni lehet, ugyanis anyakönyvek 1730-tól vannak, a halálozási anyakönyvben feltüntették a halott életkorát. Varró István volt annak a nevezetes családnak az őse, akiről dolgozatom szól, valószínűnek tartom, hogy ezidő tájt több Varró volt a városban. Volt egy Varró Mihály, akinek neve szerepel a Liber Fundulias beltelki összeírásban 1744-ben, mint beltelki tulajdonos. Az egyházi születési anyakönyvekből pedig az derül ki, hogy bizonyos Varró Mihálynak 1769-ben született egy Anna, 1770-ben egy Sára, 1772-ben egy István, 1777-ben Kata és 1787-ben Rebeka nevű gyermeke. Sem a halálánál, sem a házasságok között nem találtam Varró Mihályról szóló adatot. Ez bizonyára azért van, mert az 1786-ban megkezdett ómoravikai kitelepülés során Varró Mihályék a Bácskába költöztek.⁷ De hogy Varró Mihály valóban létezett, s alkotott, arról a Szolnok Megyei Levéltárban talált latin nyelvű levél is tanúskodik, (1. számú melléklet)

A Jászkun Kerületek Iratai jegyzőkönyvében talált levél egy 1772.évi, a helytartótanáccsal lebonyolított ügyről számol be.

Kortársuk – és elképzelhetően valami rokoni kapcsolatban volt Varró János, valószínűleg 1739-ben halt meg és felesége Váczi Hagy Mária volt. Az adat alapja szintén a halálozási anyakönyv, melyben 1793. december 17. után ez a bejegyzés áll: özv. N. (valószínűleg nótárius) Varró Jánosné, Váczi Nagy Mária 80 éves. A Varró János - Váczi Nagy Mária házasságából született 2 leány, akiknek csak a halálozási évüket tudom (mindkettő 1730), Varró János, aki 1733-ban született és az édesapjával együtt van a halottak közé feljegyezve (Varró János maga és fia) és 1737-ben egy István nevű fia született. Hogy ez az István megnősült-e, mikor halt meg, nem tudom. Valószínűleg az ő fiáról szól a keresztelési anyakönyv 1784-ben: „Varró István fia István”, majd később, 1785-ben ugyanez a fiú szerepelhet a

⁷ Fazekas Mihály: A karcagi áttelepülők – Jubileumi Tudományos Ülés a Jászkunságiak bácskai kitelepülésének 200. évfordulóján. Kisújszállás. 1986. április 19-20. Szerkesztette: Kaposvári Gyöngyi, Bagi Gábor. Damjanich Múzeum, Szolnok, 1989.

halálozási anyakönyvben október 8-án kelt bejegyzésénél: „Varró István fia István - keleve 1 esztendő.” Azért gondolhatunk csak erre az Istvánra, mivel ebben az időben nem volt olyan Varró István, aki abban a korban lenne, hogy fiakat nemzzen. Ezzel az adattal ki is merült ez az ág, több szál nem fut ide.

Meg kell még említeni az ez idő tájt élő 4. Varró vezetéknévűt. Őt Varró Andrásnak hívják. Valószínűleg 1720-1755 között élehetett, sajnos pontos információk nincsenek korára.

Annyi bizonyos: találtam egy bejegyzést 1739. december 7-énél, a házassági anyakönyvben, mely szerint Dulfi János legény feleségül vette Varró András szolgálóját, Veres Sárát. Az anyakönyv nagyon megrongálódott már ezen az oldalon, feltételezhetően a Varró András név előtt szerepel még egy bejegyzés-notar, vagy nemz. rövidítés. Minden esetre kellett rendelkeznie némi vagyonnal, hiszen szolgálója volt. A másik, fontosabb rá vonatkozó adat a feleségéről szól. A halotti anyakönyv 1760. március 20-i bejegyzésénél a következő áll: „Varró Andrásné, özvegy sz: Barzé Anna: nehéz betegség” Tehát Varró Andrásnak mindenképpen 1760 előtt kellett meghalnia.

Van tehát négy Varró vezetéknévű férfi, akik kortársak voltak, de miért ne lehetett: volna éppen akár testvérek Varró Mihály, aki családjával a Bácskába települt, Varró János, akinek családja valószínűleg kihalt, és Varró András akik népes családot hagytak maguk után.

Fentebb említettem, hogy Varró István benne volt abban a bizottságban, amely elindult 1745-ben, hogy visszaszerezze a „büszke jászkunok” féltett kiváltságát. A küldöttség tehát felségfolyamodványt terjesztett Mária Teréziához, amelyben azt a kegyet kéri, hogy a jászkunság a maga pénzén válthassa meg magát. Mária Terézia elfogadja ezt a folyamodványt. hiszen kapóra jön a felajánlott 1000 huszár.

1745 május 6-án megjelenik Mária Terézia privilégiás oklevele, amely a jászkunokat a felsorolt értékek elfogadásával régi jogaikba visszahelyezi.”⁸ (Valószínű erről szól a 2. számú mellékletben szereplő levél)

A visszaváltás idején senkinek sem volt a jászkunságon élők közül földbirtoka, egy néhány beékelődött nemesi birtokos kivételével. A váltságdíj visszafizetése után pedig azoknak lett földbirtoka, akik a váltságösszeg visszafizetéséhez hozzájárultak. Ez azt eredményezte, hogy a megváltás után lettek a jászkunságban

⁸ Dr. Szentesi Tóth Kálmán: Történelmi emlékek a Jászkunság és Karcag múltjából. Karcag, 1940. 18.p.

földbirtokosok (redemptusok) és birtoktalanok (irredemptusok). Az első Liber Fundi összeírása szerint, mely 1764-ben volt, a karcagi határ 573 birtokos kezében volt. Ezek között található Varró István neve, aki 200 rénes forinttal járult a megváltáshoz (minden 5 rénes forint után 10 öl föld járt).⁹ "Varró István igencsak részletekben fizette be a megváltáshoz szükséges összeget. Erről ad tanúbizonyságot a 3. és a 4. számú melléklet.

Így tehát a vagyoni helyzet stabilizálódott a jászkunságban. Ahhoz, hogy a vallás is megmaradjon, szilárd alapra kellett helyezni. Ez az alap pedig egy templom alatt kellett, hogy legyen. Templom kell hát a növekvő református városnak. Ebben az időben pedig nem volt egyszerű az építési engedély, ugyanis a reformátusok csak királyi engedély elnyerése után foghatlak templomépítéshez. A Helytartótanács tilalmát áthágni nem lehetett, kezdetét vette tehát a „lótás-futás”. Ezeket az eseményeket Varró István városi főjegyző szépen és részletesen megírta, amint az a református egyház levéltárában olvasható.¹⁰ (Jó lett volna betekinteni ebbe a levéltárba, azonban ez még az anyagok rendezetlensége miatt lehetetlen.) Tehát az írás tanúsága szerint Varró István másodmagával 1744 decemberétől kezdve 1743 év végéig állandóan úton volt Egerbe, Budára, Pozsonyba vagy Bécsbe ment, hogy az illetékes helyeken kérelmezzon és sűrűn. Bécsben hónapokat töltött, amíg a kérvény Mária Terézia elé kerülhetett. A kerekeket már akkor is meg kellett kenni, hogy jobban forogjanak. Csodálatos kenőcsöt vitt magával Varró főjegyző és Sütő András főbíró. Aranyakat is vittek, de vittek ezeken kívül 120 teknősbékát és mézeskalácsot.

Magas, sőt a legmagasabb méltóságokhoz is bejutott Varró ha előbb teknősbékával kedveskedett. Azt írja Varró „A felséges Comissió praensesnek, Naserold grófnak augusztus 23-án benyújtottuk a kérvényt 30 teknős békával megindokolva”. Felkeresték Battyáni Lajos főkancellárt, majd Koller Ferenc fiánál jártak. 7-én ügy dőlt el a karcagiak ügye, hogy a Helytartótanács után az egri püspök utasítást kapott a templomépítés ügyének Karcagon való kivizsgálására. Varró István tehát most Egerbe, a káptalanhoz ment. 1746 augusztusában újra útra kelt, hogy őfelségétől a bírság csökkentését kérelmezzon.¹¹ (Elképzelhető, hogy a 2. számú melléklet inkább erről szól, sajnos pontos, szakszerű fordítás nem áll rendelkezésemre a latin nyelvű szövegekhez.) Mária

⁹ lásd Szentesi Tóth K. K. i. m. 23. p.

¹⁰ lásd. Szentesi Tóth K. i. m. 91-93. p.

¹¹ lásd Szentesi Tóth K. i. m. 91-93.p.

Terézia elengedett 200 aranyat. 1747-ben végre folytathatták a karcagi reformátusok a templom építését, amelynek fundamentumát még 1743-ban tették le.

Látjuk hát, szíven viselte a karcagiak sorsát Varró István. Hálások is voltak ezért a karcagiak, 1738-ban és 1757-ben megválasztották szenátornak, ami igen szép megtiszteltetés lehetett abban az időbeli, (5. és 6. számú melléklet).

Meg kell még említeni Varró Istvánról egy másik igen fontos dolgot. „Ha a kun Miatyánkról van szó, szeretnek hivatkozni Varró karcagi bíróra, aki állítólag az 1740-70-es évek táján nemcsak tudta a kun Miatyánkot, hanem beszélte is a nyelvet. Hogy Varró ez a nagytehetségű ember, aki a Nagy-kunság megváltásának hatalmas munkájában oroszán szerepet játszott, s a karcagi református templom építése ügyében egészen Mária Teréziáig vitte a karcagiak folyamodványát, ez a Varró nem lehetetlen, hogy; el tudta mondani a kun Miatyánkot ... a kun Miatyánk könyv nélkül való tudása ma sem bizonyítja azt, hogy az elmondott szöveg kun nyelvemlék, a Varró tudása sem bizonyítja”¹² Osztózatunk Szentesi Tóth Kálmán álláspontjában, megbízható forrás újfent nincs a kun nyelv utolsó beszélőjéről. Hasonlóképpen vélekedik Mándoki István a Kun nyelv c. írásában (Karcagi várostörténeti tanulmányok 1. füzet 35-44.p.)

A Szolnok Megyei Levéltár „Jászkun Kerületek iratai Jegyzőkönyv” gyűjteményében az 1761 február 20-i bejegyzésénél olvasható Varró Istvánnal kapcsolatban egy igen érdekes bejegyzés, (Másolatát a 7. számú melléklet tartalmazza) ez a bejegyzés arról tanúskodik, hogy Varró István bírt egy mostohafiúval. Ez a családfa szempontjából igen fontos lehet. Említettem fentebb, hogy Varró Mihály kitelepült a Bácskába, Varró Jánosról nem maradt adat. Varró András volt az, akitől maradtak utódok. Ez a jegyzőkönyvi bejegyzés bizonyíthatja azt a feltételezést, miszerint István és András testvérek lehettek. Tehát Varró Andrásnak, mint fentebb említettem 1760 előtt kellett meghalnia, de mindenféleképpen 1752 után, mert utolsó gyermekük akkor született.

Hogyha 1752 és 1760 között meghalt Varró András, s 1760-ba Varró Andrásné, akkor bizony a legkisebb Varró 8 éves volt, s neki még ugyancsak szüksége volt gyámra. Ezek alapján feltételezhető, hogy valamelyik Varró fiút vette pártfogás alá Varró István. Legvalószínűbbnek tartom, hogy a legidősebb az 1740-ben született Jánost, ugyanis az 1761-es említett kérelem idején igazán katonakorú volt, 21 éves. Ez a két család tehát párhuzamosan növekedett,

¹² lásd. Szentesi Tóth K. i. m. 66. p.

terebélyesedett. Az áttekinthetőség kedvéért először a Varró István féle ággal foglalkozom.

b.) Varró János, mint Csokonai barátja

Tehát a családfa tetején (jelenlegi tudásom alapján) Varró István áll. Elképzelhető, hogy felesége Csombordi Erzsébet volt, s 1754-ben házasodtak össze, amit még az is alátámaszt, hogy első gyermekük 1735-ben született: Erzsébet volt s 1739-ben halt meg. További gyermekeik szintén 1735-ben (vagy téves a bejegyzés, vagy az első gyermek januárban, a második ugyanazon év decemberében született) Sára, 1737-ben Sándor, 1738-ban halt meg, 1739-ben ismét egy Sándor követte, még ebben az évben meg is halt, 1741-ben Erzsébet aki később Kiséné lett, 1744-ben követte István, 1746-ban meghalt: Mária született 1749-ben, szintén Kiséné lett. Ő utána jött 1752-ben János, kinek felesége Kerek Sára volt s a későbbiek folyamán még visszatérek rá: Kata 1753-ban született, aki Márkiné lett, s végül Zsuzsa 1756-ban született, aki később Tóthné lett.

A négy fiú közül csak János élte túl az édesapját, ő 1804-ben halt meg.

Nagy örökség várt erre a fiúra, hiszen a redemptiós birtokot s az apja után maradt szellemet ő örökölte. S hogy a szellem tovább érlelődjön, igen jónevű iskolába járatta, Senátor Varró István fiát. Debrecenbe, a református (akkor) főiskolába. S hogy Varró János valóban ott tanult, erről tanúskodik az iskola 1722-es tanulói névsora, melyben latinul megtaláljuk Varró János nevét. (8. számú melléklet) Nagy feladat hárulhatott a fiúra, folytatni apja örökét, s majdan a városvezetésben élen járni. Ilyen tanulmányok után került apja örökébe Varró János, s Kisújszállás nótáriusa lett. Arra, hogy az volt, s hogy valami ügyben intézkedett is, szintén a jászkun Kerületek Jegyzőkönyve utal (9.sz* melléklet). Tény, hogy Varró János igen befolyásos embere volt a városnak s mint a város első embere, s hajdani debreceni diák, hozzá érkezett legációba az akkori debreceni diák: Csokonai Vitéz Mihály.¹³ 1794-ben és 1800. elején járt a költő Karcagon. Erről a látogatásról értesülhetünk a Vasárnapi Újság 1865. október 8-i számából. Csokonainak egy ismeretlen költeménye címmel Varró Sándor (a most szóban forgó Varró János dédunokája, akiről később lesz szó) publikált. A cikk tanúsága szerint Csokonai 1794 karácsonyán járt legációban Karcagon. A fiatal költő annyira megszerette a varró famíliát, hogy a templomból az istentisztelet

¹³ Juhász Géza: Csokonai tanulmányok. Bp. 1977. Akadémia Kiadó. 257-259. p.

végeztével egyenesen a Varró házba ment. Varró Sándor a családi irattárban bukkant rá dédapja jegyzeteire, melyet egy Csokonai vers is kísért, idézem most Varró Sándoron keresztül a költőt, s nótárius Varró Jánost. Azt írja Csokonai: „De ha kérdik - ki volt - ki ezt írta Varró/Urnak, így értse meg; egy szegény vers - Varró/”

S Varró János így emlékezik a költőről: „Innen 2-ik napja délután is deák hosszú ruhába egyenesen hozzánk jött, hová akkori Madarasi Jegyző is szánkán eljövén, Csokonait rábeszélte az odavaló menetelre, hová el is indultak, de tsak hamar a kardszagi nótárius úr házánál feldülvén, a jó nagy testit atyám bundáját, mit az útra adtak neki, a sovány testű Csokonai alig bírta haza vonszolni a nagy hóba, s nállunk ütötte a János estvéjét. Annyira ősfiává vált nállunk, hogyha túl a Dunára, vagy onnan vissza vándorolt, nállunk több napokig, sőt 2-5 hétig is mulatott, s ezen házunkhoz mutatott barátságát velem is, mint Debretzeni Beákkal folytatta...” Jó barátság szövődhetett tehát Varró János és Csokonai között. Sajnálatos, hogy a karcagiak kevésbé tulajdonítanak nagy 'jelentőséget ezeknek a látogatásoknak, pedig a költő Vissza jövetel az Alföldről c. versében, melyet 1800 május 9-én írt Karcagon, nagy szeretettel emlékezik meg a kunokról, s a varró családról. „Elég, hogy kik az országba / Tiszta szívet kérdenek / Csak Karcagra a Kunságba / Varró úrhoz jöjjenek.”¹⁴ Karcagon szinte semmi sem tanúskodik arról, hogy valaha Csokonai a városban járt – mindössze tudomásom szerint egy utca kapta róla a nevét, s a helyi könyvtár, volt egy kezdeményezés, mely szerint emléktáblát avatnak abból az alkalomból, hogy Csokonai Varró Jánosnál járt legációban, ez a kezdeményezés azonban valamilyen oknál fogva kudarcba fulladt. Mindezt Péter László: Csokonai Karcagon c. cikkéből, illetve Péter László és Bellon Tibor levelezéséből tudtam meg.¹⁵

Péter László cikkéből és levelezéséből kiderül, hogy foglalkozott a Varrók családjával. Az ő koncepciója némely helyen hiányos. Péter László állításai Varró Istvánról helytállóak (forrása szintén Szentesi Tóth Kálmántól ered). Varró Jánosról is helyesek a felvetései, hiszen az anyakönyvek alapján 1752-ben született és 1804-ben halt meg. További leírásom során feljegyzéseimet, kutatásom anyagát néhol összevetem Péter László feljegyzéseivel, Varró János tehát 1804-ben meghalt, nem érhetette meg, hogy felépüljön Karcag határában az a

¹⁴ Péter László: Csokonai Karcagon – Árkádia. Antológia a Déri Múzeum Baráti Köre fennállása 50. évfordulójára. Szerkesztette: Dankó Imre. Debrecen. 1978.

¹⁵ Péter László levelei a karcagi Varrókról és válaszevelek. T. 75. 65. 1-9. Adatok a karcagi Varrókról. Györffy István Múzeum Adattára.

híd, amely a Zádor folyó felett húzódott s melynek felépítéséért Varró János volt felelős.¹⁶

Hat gyermek született házasságából. Mint fentebb említettem, felesége Kerek Sára volt (1760-1820). Első gyermekük Zsuzsa (1782-83) őt követte István 1784-ben, róla később lesz szó: aztán Jött Sándor 1787-ben. Ez a kisfiú 1791-ben halt meg, mégpedig nagyon tragikus körülmények között, leszakadt alatta a kemence és megégett. 1788-ban következett Zsuzsa, aki később Békésiné lett, őt követte József akinek a születését – 1790 – találtam meg, s végül Sándor született 1792-ben 2 évesen meg is halt. Ebből a házasságból is csak egy fiú élte túl az apát, s maradt rá a vagyon, sok érdekes derül ki egy egyszerű anyakönyvi bejegyzéséből Varró Istvánról.

c.) A családja további ága

A házassági anyakönyvből, 1810-ből való a következő feljegyzés; „prókátor Varró István prókátor Borsos Mihály leányával Magdolnával 3-szor lett kihirdetve”.

István házasságából haláláig, 1862-ig öt gyermek született: 1811-ben Sándor 3 éves korában meghalt: 1815-23 között élt Imre: 1816-ban született, alig pár hetesen halt meg Sándor: 1817-ben követte Gábor, aki 1835-ig élt, majd a legfiatalabb, s egyben, a vagyon örököse: László.

Álljunk meg itt egy pillanatra! Ezzel a családdal párhuzamosan volt Karcagon egy másik Varró család. Notárius Varró Jánosról és Kálmán Zsuzsáról van szó. Véleményem szerint ez az ág szorosan kapcsolódik a Varró István féle ághoz, még további kutatásra várna a kapcsolat kiderítése. Varró Jánosról sem születési sem halálozási, de még csak házasságkötési dátumot sem találtam. Csupán a keresztelési anyakönyvből derül ki a kilétük. Valószínű, hogy ő lehetett az a Varró János, aki 1805-ben mint kancellista, száz lovas vezetésével lovagolt a kisújszállási határig József nádor elé.¹⁷

Varró János – Kálmán Zsuzsanna házasságából született gyermekek: 1807-ben Sára – más adat nincs róla – 1808-1883 között élt Eszter, később Daróczyné, 1815-ben Lajos – más adat nincs róla, 1816-ban Zsuzsa, később bizonyos Veres ügyvédhez ment feleségül és 1869-ben halt meg: 1818-ban született Sámuel,

¹⁶ Dr. Gál Imre: Régi magyar hidak. Bp. 1970. Műszaki Könyvkiadó. 189. p.

¹⁷ lásd Péter L. Csokonai Karcagon i. m.

1819-ben meg is halt, s végül 1822-ben ismét egy Sámuel, kinek felesége Győrfi Karolina lett.

Valószínű Varró Lászlóról és Varró Jánosról van szó a Kunmadarasi tanúvallomások 1751-1825. év közötti csomó II. és III. részének anyagában. Az 1825. február 8-i bejegyzés szerint Varró János Madarason, István pedig Karcagon redimált.¹⁸

S ez a két fiú nem Varró Istvánnak, mint ahogy Ás t Azt Péter László¹⁹ írja, hanem annak fiának, Jánosnak voltak fiai (Legalábbis István biztosan). S a Csokonai poétai munkára előfizető 1802-ben inkább az apa, Varró János volt, s nem az akkor 18 éves fiú. Az a Varró János kinél Csokonai járt. (vö. Péter László)

¹⁸ lásd: Péter L. Csokonai Karcagon i. m.

¹⁹ lásd: Péter L. Csokonai Karcagon i. m.

2. A család vagyoni helyzetéről

Mekkora vagyonnal is bírtak ebben az időben a Varrók, azt jól szemlélteti a Liber Fundi („Kardszag vagyoni összeírása 1847/48")

214. p.

9. tized

Adózok sora 5

Varró János Úr

Saját jármos ökör: 4

Fejős tehén: 3

Meddő tehén: 1

2 éves tinó: 1

Borjú: 1

Hámos Lóvak: 4

Ménésbeli Lóvak: 2

Csikók 2 évesek: 2

Sörtések: 5

Juhok: 240

Ház, elsőrendű: 1

Szántóföld: 4-dik: 123 hold

Szőlő 3-ik: 10 kapás

Száraz malom 3-ik: 2

Adó: 89,12 Ft

282 p.

Varró István Úr

11-dik, 12-ik tized

Személyek: 1 lakó

Borjú: 2

Sörtés: 2

Elsőrendű ház: 1

Szántóföld 4-dik: 64 hold

Szőlő 3-dik: 17,5 kapás

Adó: 31,27 Ft

Varró László Úr

Jármos ökör: 4

Hizlalt ökör: 2

Hámos Ló: 4

Második rendű ház: 1

Szántóföld 4-dik: 45 hold

Szőlő 3-dik: 5 ½ kapás

Adó: 23,41 Ft

Varró Sámuel Úr

Jármos ökör: 4

Fejős tehén: 2

3 éves tinó: 4

2 éves tinó: 2

Hámos Ló: 4

Ménésbeli Ló: 3

2 éves csikó: 1

Sörtés: 6

Elsőrendű ház: 1

Szántóföld 4-dik: 58 hold

szőlő 3-dik: 7 kapás

Adó: 32,09 Ft

A tételes felsorolásból még a laikusok is igen tárgyyszerű képet kapnak a család vagyoni helyzetéről. Az utóbb említett Varró Sámuelről ejtsünk még néhány szót, ő volt az apja örököse, s igen szép pályát futott be élet során. „1843-ban ügyvéd, de csak fél évig gyakorolja hivatását, utána gazdálkodik. 1848-ban nemzetőr kapitány, 1861-ben a jászkun kerület tiszttviselője, 1865-ben, 1869-ben és 1872-ben kunmadarasi - karcagi választókerület balközép párti országgyűlési képviselője. E ciklus végén beléphetett a Tisza Kálmán vezette szabadelvű pártba, majd 1878-ban pártonkívüli mérsékelt programmal lépett föl, de megválasztása után ismét belépett a kormánypártba” - írja Péter László.²⁰ Halálozási évét a református egyházi anyakönyv nem tartalmazza. Erről az ágról több adatom nincs, további kutatást igényelne például annak a felderítése is, hogy Varró Sámuelnek születtek-e gyermekei,

3. A család további résztvevői

Kanyarodjunk vissza a már említett Varró István földbirtokoshoz, (1784-1862) s a családjához. Az örökösödés szempontjából csak László (1819-1882) az érdekes, hiszen a vagyon megint egy fiú kezében összpontosul. 1842, április 18-án vette feleségül „Varró László Úr Kerületi Esküdt Nemes és Vitézlő Várady István Úr hajadon leányát Várady Zsuzsannát” Lám egyszerű anyakönyvi bejegyzésből mennyi mindent meg tudunk: Varró László ebben az időben »Ur«, vagyis gazdag volt, és kerületi esküdt is. Később a város főbírája lett.

A kerületi ház, a jászkun kerületek törvényhozó háza kinézésre úgy hasonlított a Nagykun-karcagi Takarékpénztárhoz, mintha édestestvére lett volna, és az is volt. Egy-időben épült a két épület, egy építőmester munkája volt mind a kettő, egy főbíró, Varró László építette mind a kettőt, az egyiket a városnak, a másikat lakóházul magának. Ebben az időben kelt szárnyra egy kis vers, amelynek két jellemző sora azt mondja: „Úgy néz a Varró-ház kerület házára, / Mint szopós borjú az édesanyjára”²¹

Varró László - Várady Zsuzsanna házasságából a következő gyermekek születtek:

Mária - születése az anyakönyvben nincs feltüntetve, csak az hogy 1858-ban kötött házasságot Illésy Sándor földbirtokossal. Arról a bizonyos Illésy családról van itt szó, akik Kisújszálláson gyarapodtak sokra; Illésy Sándor (1769-1832)

²⁰ lásd: Péter L. Csokonai Karcagon i. m.

²¹ lásd: Szentesi Tóth K. i. m. 102. p.

császári és királyi altábornagy, Illésy János (1791-1867) nagykun kerületi kapitány, majd később Illésy János (1861-1905) az Országos Levéltár igazgatója (Varró Mária az édesanyja)

A következő Varró gyermek Berta (1844-1870), később Baróczy Elek főbíró felesége lett; őt követte Piroška 1847-ben, aki később Ráczné lett, haláláról nem találtam adatot. 1848-ban született Sándor, 1870-ben halt meg, s a legfiatalabb László 1851-ben.

Időzzünk néhány mondat elejéig Varró Sándornál. A Varró család krónikásának is elnevezhetnélek őt, hiszen a már említett Csokonai verset, s a családi levéltárban őrzött kézirat maradványát ő közölte a Vasárnapi Újság 1865. októberi számában. Tőle szerezhetünk tudomást szintén a Vasárnapi Újság 1869. 41. számában Illésy Sándor munkásságáról.

Szentjóni Szabó Lászlóról a Vasárnapi Újság 1870. 2. számában olvadhatunk Varró Sándor tollából, az 1869. évi 51. számban Batsányi János születésnapja alkalmából publikált a Budapesti Közlöny 1870. január 17.-i számában Irodalomtörténeti apróságokról írt. Munkásságáról bővebben Pólya Béla írt, ill. egy nekrológot az Új Nemzedék 1871. 2. évfolyamának 3. számában. Varró Sándor emlékezete címmel 1871-ben jelent meg Tóth Istvánnak egy írása a Budapesti Közlöny 19. számában. Tóth István tételesen felsorolja Varró Sándor cikkeit és publikációit, Varró Sándor tüdővészben halt meg 1870. december 31.-én. Tóth István azt írja cikkében: „benne egyike a legrégibb kun családoknak halt ki.” Hogy valóban kihált *ez a* család, nem merném bátran állítani. Emlékezzünk vissza dolgozatom elején említett Varró Andrássra! Ha valóban testvérek voltak – és miért ne lehettek volna azok – akkor valamilyen ágnak, ha nagyon távolinak is, maradni kellett. Maradt is. Vagy emlékezzünk Varró Sándor testvérére. A keresztelési anyakönyv 1851. október 16.-i bejegyzése szerint, amit már le is írtam, született a testvér, Varró László. Valószínű róla szól a karcagi törvényszék 1871. évi augusztus 27.-i bejegyzése, mely szerint a „Daróczy Elek főbíró elnöklete alatt tartott képviselőtestületi gyűlés járás-bíróági helyük ideiglenesen a Varró László úrtól honvéd-ezresi lakásul bérelt (jelenleg Kálvin u. 1. sz.) házat jelöli meg a haszonbér tartamára”²²Nyilván Varró László valamilyen katonai tisztséget töltött be. Ha már felmerült a katonai pálya, van még itt ezzel kapcsolatban egy nyitott kérdés.

A következő feljegyzés 1848-49-ről érdemel némi figyelmet: „...közben a

²² lásd: Szentesi Tóth K. i. m. 120. p.

verbuválás nálunk is folyt, s erről maga Varró táborparancsnok gondoskodott”²³. Igen, de melyik? Ugyanis a szóban forgó Varró László 1851-ben született, ő semmiképpen nem lehetett, az apa tölthetett be ilyen posztot.

Nyitott kérdés még az 1851-ben született Varró László sorsa. 1900-ig a halálozási anyakönyv nem említi, pedig ekkortájt igen részletes pontossággal vezették, erre utal, hogy pl. feltüntették a születési évet, vagyoni helyzetét stb. Tehát nyilván folytatott valamilyen közéleti tevékenységet. De ha ez így van, akkor vajon miért nincs feltüntetve a család gyászolói között 1880-ban amikor Várady Zsuzsánna meghalt?²⁴ Erre pedig egyetlen magyarázatot találtam, amit semmilyen írásos bizonyítékkal nem tudok alátámasztani. Ez a magyarázat pedig egy jelenleg is élő Varrótól, Jónás Istvánnétól sz. Varró Rebekától származik. Ő, mint az még későbbben kiderül a fentebb említett Varró András leszármazottja. Felkerestem Rebeka nénit, nagyapám testvérét, tud-e valamilyen információval szolgálni a karcagi Varrókkal kapcsolatban. A teljes riportot dolgozatom végére szánom, mivel tartalmaz néhány adatot a Varró András féle ágról. Tehát Rebeka néni elmondása szerint az 1851-ben született Varró László öngyilkos lett, ugyanis nem tudott felhagyni nagy szenvedélyével, a kártyával, s miután az egész Varró vagyont feltette s elvesztette, főbe lőtte magát. Ez az elbeszélés csak a családban maradt fent, szállt apáról fiúra. Hogy mennyi ennek az állításnak az igazságalapja, azt sajnos nem tudom megállapítani. Mindenesetre elfogadható magyarázatnak hangzik Varró László sorsáról. Tehát Varró Lászlóval kihalt ez az ág, itt nem találtam további szálakat.

²³ lásd: Szentesi Tóth K. i. m. 106. p.

²⁴ Gyász hír = Nagy-Kunság, 1880. október 16.

4. A Varró András féle ág

Miután a Varró István ágát kiderítettem, kanyarodjunk vissza a gyökerekhez, nevezetesen Varró Andráshoz. Ennek az ágnak a felkutatásához egyetlen forrásom volt csupán, az egyházi anyakönyvek, no meg Varró Rebeka néni emlékezete. Tehát Varró András és Borzé Anna házasságából született négy gyermek. A legöregebb 1740-ben János, aki talán a Varró István által örökbe fogadott fiú. Róla több információt nem találtam. Őt követte 1746-ban Mihály, aki 1804-ben halt meg, igen népes családot hagyva maga után. 1752-ben következett újból egy János, akinek halálozási évét nem tudom, őt követte Erzsébet, kitől szintén csak a születési dátumot jegyeztem fel: 1754.

Az időrendet megfordítva az egyszerűség kedvéért először az 1752-ben született Jánosról írok, mivel ez az ág nem olyan népes. Felesége Kasai Kata volt, 1792-ben született István nevű gyermekük, aki később Szendrei Sárával lépett házasságra, valószínűleg elkerültek a városból, mert az anyakönyvben további nyomuk nincs, testvére az 1796-ban született Mihály, aki 1857-ben halt meg, felesége Tóth Mária volt. 1828-ban született első gyermekük, Mária, 1835-ben egy lány gyermekük, róla semmi további nem derült ki.

Mihály nevű fiuk 1835-ben született még, ő 1837-ben meghalt. Több gyermekük nem volt, Varró Mihály után következett 1798-ban János, aki még ebben az évben meghalt, majd 1799-ben az utolsó gyermek, Kata, akinek halálozási dátumára bukkantam rá.

Nézzük akkor az 1746-ban született Mihályt. Felesége Czine Kata (1754 – 1817) volt, s igen népes családot hagytak örökül. Első gyermek 1771-ben András volt, 1 éves korában meghalt, őt követte 1773-ban István, ő csak a 2. életévét érte meg. 1775-ben született Mihály akiről később még szó lesz, 1777-ben jött Kata, akiről csak ennyi információm van; 1779-ben János született, 1780-ban meg is halt. 1780-ban született Ferenc, aki 1 éves volt, amikor meghalt, 1781-ben Sándor aki 2 évesen halt meg, 1784-ben Jött Erzsébet, ugyanebben az évben meghalt, őt követte év végén Sándor, aki ha hinni lehet az anyakönyveknek, pestis járvány áldozata lett 1831-ben. Tehát a két férfikort megért fiú közül az egyik Mihály.

Felesége Nyéki Erzsébet volt. Az ő családjukban is több gyermek született. Az első Sára volt, 1799-től élt 1860-ig. Ennek a lánynak született három törvénytelen gyermeke: Sára, Mária és Sándor. Sára és Mária nem érte meg az egyéves kort

sem, Sándorról nincs adatom. Sárát követte a családban Pál 1802-ben, Mária 1804-ben aki később Főzőné lett. Utána jött 1805-ben Erzsébet, 1 éves korában meghalt. 1809-ben született újból egy Erzsébet nevű gyermek, halálozási dátumát nem találtam meg. 1807-1865 között élt Juliánna, ki később Kányáné lett. 1811-ben követte Anna, Mátyusné lett, s igen fiatalon, 1837-ben halt meg. 1814-ben született Mihály, kinek felesége Szabó Mária lett. Az ő házasságuk nyitott kérdés, nem találtam további adatot rájuk vonatkozóan. Végül 1816-ban született István, aki 1873-ban halt meg. Hogy ennek az Istvánnak voltak-e utódai, nem tudom, de valószínű, hogy nem egyedül ért meg ilyen szép kort.

A logikus gondolkodás és az egyházi anyakönyvek bejegyzései alapján és a család további gyarapodását az 1784-ben született Varró Sándornak, Varró Mihály testvérének tulajdonítanám. E szerint Varró Sándor Ádám Katával lépett házasságra. Két gyermekük született: Zsuzsa, kiről csak azt tudom, hogy Bobrainé lett, és Sándor 1816-ban, aki 1893-ban halt meg. Ez a Varró Sándor feleségül vette Iványi Zsuzsát. Három gyermekük született: 1854-ben egy ikerpár: János és Zsuzsa, valószínű, hogy Zsuzsa hamarosan meghalt, mert a harmadik gyermek, aki 1858-ban született szintén a Zsuzsanna nevet kapta. János 1922-ben halt meg, a családban fennmaradt hagyomány szerint egy bika áldozata lett, ugyanis tehénpásztor lévén abban az időben. Felesége Szilágyi Mária volt. Első gyermekük 1879-ben András, ki 1886-ban meghalt, őt követte Mária 1882-ben született, csak 1899-ig élt. 1884-ben született Erzsébet, róla más adatot nem találtam, de a családban nagy népszerűségnek örvendett „Szerepiné Varró Erzsébet néni”, a nagyszüleimtől sokat halottam emlegetni. Erzsébetet Rebeka követte 1885-ben, aki ugyanabban az évben meg is halt. 1886-ban született Zsuzsa, aki szintén még a születési évében meghalt. 1888-ban született nagyapám apja Varró János. 1914-ben, az I. világháború áldozata lett Szerbiában. Nevét őrzi Karcagon a Kossuth téren az erre az alkalomra felalított emlékmű. A dédapám után 1890-ben született Zsuzsa nevű testvére, 9 évesen halt meg. A dédapám felesége Dobár Rebeka volt. Házasságukból két gyermek született. 1912-ben Rebeka, akivel a riportot készítettem, 1914-ben pedig János, a nagyapám, aki 1984-ben halt meg.

Nagyapám felesége Győri Erzsébet, (ma is jó egészségnek örvend Varró nagymama). Házasságukból született 1945-ben egyedüli gyermekként az édesapám. A családfa legalján pedig mi vagyunk az öcsémmel. Én 1969-ben, a legifjabb Varró János pedig 1981-ben született.

Eddig tart tehát a Varró András féle ág. Leírása sokkal kevesebb időt vett igénybe, mint a másik ágnak, hiszen itt nem találkoztam senátorral, prókátorral, főbíróval.

5. Riport egy karcagi Varróval

Felkerestem tehát Rebeka nénit, hogy elbeszélgessek vele a Varró családról, arról, hogy mi köze lehetett a mi águnknak a Varró István féle ághoz. Itt most leírom azokat a tényeket, amiket Rebeka néni közölt velem. Mint majd látható, ez az álláspont sok helyt eltér az én összeállított családképetemtől.

(A riport készült Karcagon 1990. január 20-án)

(A = Varró Anikó B = Varró Rebeka)

A: Rebeka néni, mit tetszik tudni a karcagi Varró családról?

R: Varró nagyapának a nagyapjái ketten voltak testvérek, amiről a Varró utca is el van nevezve. Ahol a református kántor lakott az volt a Varró ház. Végtelen nagy porta volt az. Ezt a dédpapa a református egyháznak ajándékozta, hogy a fiú iskolával szemben legyen egy lány iskola is. Dédpapái ketten voltak testvérek, László és János. László gazdag volt, és könnyelmű. Egy kártyajáték alkalmával elvesztette a vagyont, s főbe lőtte magát. Jánosnak a Kisföldekközén volt egy kis földje, ebből még én is és János öcsém is Örököltünk.

A: Rebeka néni, elképzelhető-e, hogy ebben az időben több Varró család is élt a városban, és mi talán azoknak vagyunk a leszármazottjai?

R: Semmiképpen. A mi családunk annak a Varrónak a sarja, kinél az a Csokonai is vendégeskedett.

A: Ezt honnan tetszik tudni?

R: Hallottam a nagyanyámtól. Ezen kívül még Varró Erzsébet néni, Szerepiné is sokat mesélt.

A: Mit tetszett még hallani tőlük?

R: Azért nem jutott a nagy vagyonból a mi családunknak, mert abban az időben nem volt számon kérve az, hogy ki kinek a testvére, így a nagy vagyonból ki lett tudva nagyapának az apja. Az én nagyapámnak már nagyon kevés jutott. Ő hentes, lómészáros volt, saját üzlete volt, ha jól tudom a Bethlen Gábor utca végén, de a hitelezői nem fizettek és tönkre ment.

A: Mit tetszik még tudni róla?

R: 1922-ben a bika áldozata lett, még én is emlékszem rá mikor hazahozták. Felesége Szilágyi Mária volt, akinek apja Szilágyi Gergely volt, s Debrecenben saját közjegyzői irodával bírt. Karcagon, a református templomban, a keleti oldalon a kilencedik padot ő csináltatta.

A: Mit tetszik még tudni a Varró családról?

R: Szégyelltek a mi szegény családunkat a gazdag rokonok, ezt sokszor hallottam.

Emlékszem egyszer a nagyapámra, amikor kapott valami hivatalos levelet az akkori tanácstól, s Varró János helyett azt írták a borítékra, hogy V. Szabó János. Nagyapa iszonyú haragra gerjedt, a tisztviselő urak előtt elkezdett úristenezni, vegyék tudomásul, hogy ő soha sem volt Szabó, őt Varrónál; hívják. Ezért az incidensért 3 arany forint büntetést fizetett.

A: Nem tetszik tudni mutatni valami írást a Varrókról, a családról?

R: Volt egy bibliája Varró Erzsébet néninek, aminek az elejébe bele volt rajzolva a családfa. Azonban ez a biblia valamilyen oknál fogva a B Nagy családhoz került, s B. Nagy Lajos tanyasi presbiter 10 vagy 12 éve a református egyháznak ajándékozta.

A: Köszönöm szépen az értékes információkat!

Eddig a riport. Ha összevetjük Rebeka néni állítását, az általam rajzolt családfával, láthatjuk, hogy a két ágnak sokkal közelebbi kapcsolatban kell lennie. a " nagypapa apja ", akiről a riportban szó van nem más, mint az 1816-ban született Varró Sándor, s neki lehetett testvére (vagy lehet, hogy unokatestvére) Varró László (1819-1882) Ez időben elképzelhető, hiszen csaknem egy időben születtek. Ez a testvérségi viszony egyelőre még igen homályos előttem, s jelenlegi kutatásaim a Varró István - Varró András szorosabb kapcsolatából származtatja a rokonságot.

IV. A kutatás összegzése, nyitott kérdések

Nem állíthatom azt, hogy ezzel lezártak tekintem a Varró család történetét, családfáját. Nem sokkal bővítettem Péter László munkáját, de az egyházi anyakönyvek sok újjal gazdagítottak a családfára vonatkozóan, s a levéltári anyagok pedig alátámasztották a keresett személyek létezését.

Az mindenesetre tény: létezett egy igen nagy terjedelmű család a XVIII. - XIX. században a városban, gazdag szellemi hagyatékot örökítve egymásnak, élen járva a város ügyeiben.

Nem akarok kultuszt teremteni a családom köré, de dolgozatommal azt hiszem elértem azt, hogy a város történetével foglalkozó emberek kicsit odafigyelnek a karcagi Varrókra, a Varró család történetére.

1. A családra vonatkozó további kutatások lehetőségének felmérése

Nem kívánom ezzel a dolgozattal lezárni ezt az alig megkezdett kutatást, szándékomban áll felvenni a kapcsolatot Péter Lászlóval, talán számíthatok a támogatására. Érdekes lenne az Országos Levéltárba is betekintés nyerni, hiszen egykori vezetőjének Varró lány volt a felesége. A harmadik terület ahol bizonyára sok értékes anyagot találnék még, maga a karcagi református templom irattára.

Szeretném tisztázni ennek a családnak az igazi voltát, múltját, mert úgy érzem, ezzel tartozom őseimnek, a Varróknak s szülővárosomnak, Karcagnak.

MELLÉKLETEK

ROSS.

gregie, Serillustri, ac Generose Domine,
Vobis observande!

Quod Processum, ex Capite Inferiorum Militum Favoratis, contra
Michaelē Mocvay, Andreā Molnar, et Michaelē Váro, in Di-
strictu majoris Cumania, Acore Fideali Magistratu Insuperum,
ac Terminatum, et hic in Origine reāvolutum, sua Majestas Aera-
rissima Cō-Pegia Apostolica clementer ordinare est dignata: ut
Michael quidem Mocvay, et Andreas Molnar a Die Benigna bu-
jus Revolutionis Cō-Pegia computando, adhuc ad Trium Mensium
Carceres condemnentur; Michael verò Váro, ex Reflexione hactenus
perpetuorum Carcerum, pro hac vice ex Gratia Cō-Pegia liber qui-
dem dimittatur, pro futuro autem si severē injungatur, ut tales do-
mines, quō fortiori manu capi possint, illico Magistratui sub in-
cursu gravioris Poenae denunciare non intermittat. In ordine por-
rō ad Michaelis Mocvay Matrem, et Andreā Molnar uxorem
Benignē vult Alesata Matias Cō-Pegia Apla, ut ab omni ulterio-
ri Fidei Magistratualis Impetitione immunes relinquuntur, ac
si nequē inarrestata jam haberentur, illico libertati restituuntur.
Noverit proin Grātia Dñā Vēstra ad effectum promissae Be-
nigna Revolutionis Casarco-Pegia quō modo procedere. Datum ex
Consilio Pegio vccumeli Hungarico Die quinta Mensis Marij An-
Domini Millesimō Septingentesimō Septuagesimō secundo Hony ce-
lebratō

Gratia Vēstra

Benivolus
ad officia parati

Albertus

Emenius

in scripto

moderate exigantur. Non dissimiliter id quoque:

+ Conclsum est. quatenus Possessione Sabadellensis
D. Fructui Minoris Cumanie ingremiata Super deposita
integrali Redempticia Summa eid Possessione obtingentes
Simoniales sub auctoritate D. Fructuum Sigillo extrahantur,
uti etiam ex hac Frati Congregatione extrahata sunt, et quidem
Super Suis Rheni 2100, videlicet pro sui Terrano l. Rh. 1200.
pro rata Pradij Sabadellensis medietate l. Rh. 4500. pro
limidio Pradij Pradij 3000. ac denique pro rata Pradij Suis
Bala medietate 2000.

Quamvis autem Possessio Lacahaja eidem D. Fructui
Minoris Cumanie adiacens adhuc in Intercursum
Summa Redemptionalis Suis Rheni 80. den. 95 tenere
tur; quia tamen quassdam Præfensiones ad Suis Rh. 87
accidentales in Gregio Andrea Horvath quondam foram
D. Fructuum Notario ordinario habere, quondumque sine
pro ipdem Suis Rh. 95 eadem possessio assignaret, sine
D. totiusque Possessio Lacahaja adhuc l. Rh. 5, den. 95
legituerit, eidem quoque Possessione Testes extrahantur,
super deposita integrali sibi obvenientes summam Redem-
pticia. Non secus

Egregio Stephano Varró Notario Haredaguijallensis
à Convictione, Suis 294 ad. 48 absoluto Testimoniali extra-
dentur.

Pro exaudiendo Gregij Martini Mihailovic Super Suis
Rheni 17451 ad. 02 Ratiocinio deputantur Dni Notary
D. Fructuales, Perceptor Senexatis Capitanus Insygun, eorum.
Semp. Insygun Afepor Paulus Dosa, qui super peragenda
hac Deputacione primitus celebrande Frati Congregationi
necessariam fuerunt Relacionem.

Pag
518.
551.

Servato

nato respectu residui Temporis adhuc unum Mensem exportan-
tis in via Gratia suam Matrem Regiam clementer dispensasse.

Pro Capitaneis itaque per Dñm Supremum Capitanem can-
didati sunt Seguentes.

D. Stephanus Kalmán,
D. Andreas Phócs,
D. Daniel Kissvárdaj, et
D. Maximus Vinge.

Ex quibus pluralitate Votorum electus est Gregorius Da-
niel Kissvárdaj.

Pro Invasore vero candidati fuerant Seguentes,
quosque.

D. Stephanus Vároci,
D. Andreas Labó,
D. Stephanus Endrödy, et
D. Stephanus Méry.

Ex quibus aequi votorum pluralitate electus est Dñs
Stephanus Méry.

Denique pro Commissario denominatus est Gregorius
Stephanus Endrödy. In etiam Decretaliter adiungitur, quia.

Emeriti Capitanei omnium trium Districtuum, ad die
vice ab onere Interventionis praetextu Militari immunes sint.

Annó 1746.

Die 16^a Maij in oppido Jász Berény Presidente p^ubli Dño
Supremo Capiteo Palatinali Generalis Jazygum, ac Cumana-
rum celebratur Congregatio: occasione quæ.

Publicatum est Innotum C. Consilij Locumf. Regij dñi
16to Aprilis Anni presentis emanatum Intimatum, quò median-
te Muleam Barozagij Galliciensium 500 aureos faciendo jam
ad 500 aureos per suam Matrem Rmā clementer relaxatum
esse nunciatur. Convenit.

Publicat

Curatoria inchoata est primum, et ante omnia modo, et ordine.
Sequenti.

Pro Capicaneo Districtuali candidati fuerunt Sequentes:

D. Stephanus Messy,
D. Daniel Rosardai,
D. Martinus Wrege, et
D. Stephanus Ferboz, Senior.

Ex quibus Votum pluralitate electus est D. Stephanus
Messy.

Pro Iurisperitis vero candidati fuerunt Sequentes:

D. Andreas Labi,
D. Paulus Fiemery,
D. Stephanus Varró, et
D. Stephanus Ferboz, Junior.

Ex quibus candidatis Votis electus est D. Stephanus
Varró; hujus substitutus Junior Stephanus Ferboz.

Votis vero Andreas Thóti in officio Proseperatus
electus est prope confirmationem. Qui omnes preceptis Regibus
Votis omnes absente; decretale Juramentum deposuerunt.
Fuerunt Dñs Stephanus Ferboz Junior substitutus, Iurisper
simul etiam pro Comissario denominatus est.

Super hac autem Restauratione, ac minime pullulanti
necessarium talem Dñs Palatinus Vlachianus ex sua Congre
gatione sua Palatali Excellentia fecit relationem.

Nagy Alja Gross Palatinus, et Vicarius etc.

Excellentiának mégh az elmuld Aprisi Hivatalból
Nagyán Kösz. s. Fi. Kapitány Uram Augimnab Ré adarok, a
által engemet Auszrijában Melyezetara Hegyelmek Parancsok
Levele az Nagy Hivatalban meg let az Restauratione
Indok az Lászlóson, a minisz az candidate Lászlóson

662.

1761.

melléklet

Nagy Melkősné József Alagvár Királyi Parancsnok
 érdemem Eke Reggelmei ut. Patronsom!

Örök alázatossággal jelenteném kívánságom: hogy
 az Districtusok anticipato ad Fundum Contributio-
 nalem ajánlat 20. Szólat, a mint párban ide re-
 kesztet vicentianak érelmei bizonyított, 18° 9°
 sentis az Budai Districtus Bellica Capajában fe-
 gyatkozás nélkül administralattam; melyre ne-
 i alázatossan könyörgöm Excellenciát, melkősné
 Cikkét ex vacante, valamint az előt anticipat 20.
 Szólatról Királyi Reggel Accurataciat Reggelme-
 sen exoperálni. Akorban reménlem, előbbi
 aládatos Informatiomat, melkősné cumma-
 tudni illik lehet az Districtusokra aspienálni,
 motani Redintegratiore Zűrtseget pénzekből,
 eddig remni melkősné: melkősné i márt
 2379. Rhytók, 40. ad incassabattak, és Török Ka-
 pitány utó által is adottuk: rövid napok-
 alat pedig többet is, ha hatta exetrik az antici-
 pató pénz administralatiójáról az Perceptor, fog-
 incassálni, és Török Kapitány utó által adm.
 Akorban régi érdemem notarij Vaxó Alagvár
 mostoda fia melkősné h. g. Kálnoliarm Regimene
 őeli kőz Katona: leborultván könyörgő, hogy An-
 latinali Regimeneben, ha márt is nem, al-
 tigei által hokni melkősné. Az ráczha-
 zú notarij pedig engedelmesen esedekik abfolu-
 tiójáért; a mint mind Cikknek aláírató hokni
 hajlat ide rekesztet engedelmesen, és hokni
 ig macadok Excellenciát Sept 20° Feb^o 1761.
 Concomitante

Gregory Francisz, Binter Perceptor Genera-
 li, 4 Melkősné Komáromi notarij relationem de co-
 fecerunt.

Nomen: Patria: Schola a quo venerunt:

Michael Kutasi, Zsurki, Kiskunhalasina. Clam se subduxit, ne in officium praeceptoratus educeretur, otio deditus homo; nunc ergo susque deque errat.

Michael Kassai, Kardszag, Kardszagina. Notarius Kőrösladányi-ensis.

Joannes Inokai, Inoka, Debreczina. Fullo in Késmárkiensi.

Stephanus Fülöp, Csögle, Debreczina. Rector Örvéndiensi, ubi duxit uxorem.

Daniel Ujfalusi, Óvár, Szalontaina.

Nicolaus Sztűcs, Kálló, Kállóvia. Politicus.

Josephus Dévai, Miskolcz, Miskolczina. Cantor Turkeviensis, antea rector Dobiensis.

Stephanus Imre, Szathmár, Debreczina. Hic disparuit.

Adamus Naszályi, Naszály, Mezőturina. Rector Székelyhidiensis 1778. unde eiectus, vagabundus factus est.

Josephus Bányai, Peér, Debreczina. Variis iactatus casibus factus est; rector Körtevényesiensis, ubique duxit uxorem anno 1782.

Martinus Ungi, Feketeardó, Szigetina. Rector Madarasiensis 1779.

Pastor Kisujszállásiensis, venerabilis tractus assessor.

Stephanus Gál, Szatmárnémeti, Szigetina.

Gradus studiosorum tertium annum egressorum constituitur in hunc ordinem qui sequitur:

Samuel Hatvani.
Samuel Mindszenti.
Emericus Molnár.
Michael Fóris.
Daniel Darvai.
Michael T. Molnár.
Franciscus Tóth, minor.
Joannes Czinna.
Emericus Hunyadi.
Paulus Borsodi.
Petrus Sátor.
Ladislaus Balassa.
Stephanus Szivák.
Joannes Ecsedi.
Joannes D. Nagy.
Joannes Osváth.
Joannes Fábián.
Joannes Sárvári.
Stephanus Tóth.
Josephus Kállai.
Daniel Vásárhelyi.
Josephus Hevesi.
Joannes Illyés.

Andreas Budai.
Josephus Galamb.
Joannes Pap.
Franciscus B. Kovács.
Michael Pap.
Stephanus Bodacz.
Joannes Zongor.
Michael Istvádi.
Franciscus Pólya.
Michael Monori.
Stephanus Betze.
Joannes Réts.
Joannes Berényi.
Stephanus Koppányi.
Stephanus Héczei.
Georgius Dömjén.
Joannes Ambrus.
Joannes Varró.
Joannes Deák.
Paulus Técsi.
Stephanus Csató.
Emericus Konta.
Stephanus Pándi.

No. 122, Dificient Community Assoc.
 Marko Loximay
 Loximay Andrass
 Campagna Dife Pösch

Marko Loxmiz

Change

Lavocsiay András

Compagnia Dile Gosc

2

BIRÓ ENDRE

KARCAGI PILLANATOK

*„Minden nemzet, mely elmúlt kora emlékezetét semmivé teszi,
vagy semmivé lenni hagyja,
saját nemzeti életét gyilkolja meg;
s akármilyen más kezdődjék ezentúl, az a régi többé nem léssen.
Az időtől fogva eltűnt a nemzet.”*

Kölcsey Ferenc: Nemzeti hagyományok

KUNOK RÉGEN ÉS MA

Kun tudat, kun büszkeség, kun makacsság jellemzi azokat a csoportokat, de egyéneket is, akik mind a mai napig vállalják őseiket, gyökereiket. Nekem is van olyan karca-gi barátom, aki személy szerint vállalja és büszke arra, hogy ő kun, hogy az ő génjeiben benne van mindaz, amit egy kun származású emberről állítanak. Valóban. Állhatatossága, erős akarata ismert az ismeretségi körében, de ezzel párhuzamosan jellemző rá a megértés és a jószívűség is.

Hasonló beállítottságúnak képzelem el a Varró család első, Kardszag Új Szállás városában élő ágát s ezek közül is Varró Istvánt. Mint ebből a könyvből s ezzel együtt életének jelentősebb eseményeiből kiderül, csakis ilyen jellemzés illene rá is.

A nagyon távoli múltban a kunok a magyarokhoz hasonlóan nomád életmódot folytattak, szilajok voltak és vakmerőek. Nem ismerték a félelmet és az akadályt. Ez is meg tapasztalható még napjainkban is. Egy életformát elhagytak ugyan, de a múlt árnyéka még a szívükben él. Ez nem baj, hiszen mindezek a jellemet erősítő ősi ösztönök erősítették őket hitükben, életmódjukban és a jövőért való fizikai és szellemi harcban is.

Kik voltak ők és hogyan kerültek ide az Alföld közepébe? Az Altaj hegységtől nyugatra éltek a kipszak törzsek, akik más rokon népekkel szövetséget kötöttek. Néhány kutató szerint ezen törzsszövetséghez kötődnek olyan írásos emlékek, amelyek egy bizonyos qun népcsoportról számolnak be. Elképzelhető, hogy a Magyarországra betelepedett törzsekkel azonosak voltak ezek. Ha ez valóban így van, akkor rájuk vonatkozik az a kutatási eredmény, mely szerint 1030 és 1050 között a Volgáig tartó hatalmas vidéket tartották ellenőrzésük alatt. Mivel nomád életmódot folytattak, az állattartáshoz szükséges hatalmas legelőkre volt szükségük. A dúsfüvű folyók melletti birodalmuk neve Cumania volt. Még Mária Terézia Redemptiós oklevelében is Cumania néven határozza meg a kunok területét, a Kunságot.

1091-ben hatalmas erővel törtek rá a magyar területekre. Nagy részét feldúlva és kirabolva kerültek végül szembe a Temes folyónál Szent

László királyunkkal és vitézeivel, akik visszaverték a kunok seregét.

1223-ban volt egy olyan hatalmas vereségük a mongolokkal, vagyis a tatárokkal szemben, amely a vezérüket, Kötönyt arra ösztönözte, hogy nyugat felé vegye az útját s próbáljon meg itt menedéket kérni népe számára. Éppen abban az országban találtak végül otthonra, amelyet néhány évtizeddel előtte végigraboltak.

IV. Béla király 1239. év húsvétján fogadta a kun követeket s a velük tartó kisebb csapatot. Ezt a vad és különösen kemény embereket méltó tisztességgel és pompával várták. Már ekkor legenda volt az a különleges beállítottságuk, hogy nincs közöttük kiemelkedő, vagy különböztetett ember. Mindenki, mármint mindegyik harcos, egyforma jogokkal rendelkezett. Ez később is így volt, hiszen a kunok között nem volt nemes ember, senkit nem emeltek ki soraikból, senkinek nem volt előjoga, de nem is szolgáltak senkinek se. Nem voltak se jobbágyok, se nemesek, csak egyszerűen szabadok.

Talán éppen ez volt szokatlan az 1700-as évek közepén, amikor Varró Istvánt kiemelték maguk közül, bár ő ezért nagyon sokat tett a kun népért, a kun szabadságért, a kun önállóságért.

Visszatérve a kunok betelepedéséhez, nem történt ez annyira egyszerűen, ahogy a történelemkönyv lapjain olvashatjuk. Ugyanis a magyarok nem nézték jó szemmel a számukra már pogánynak nevezett néptörzs életvitelét. Az igaz, hogy még kun püspökség is létrejött a hitterítés során, de ez csak a látszat volt. A földműveléssel foglalkozó s az adózásra szorított magyarok nem nézték jó szemmel, hogy a befogadott kunok mennyi kedvezményben részesülnek. Ez a feszültség végül nagyon rossz időben érte el a tetőfokát. Amikor a tatárok betörték az országba, akkor mészárolták le Kötöny vezért és családját. Ezek után már hiába szólították fel őket a megállapodás szerinti kötelességükre, hogy álljanak csatasorba a tatárok ellen. Megfélemlítve és megsértődve egyszerűen kivonultak Magyarországról, ezzel szabad prédának hagytak bennünket a tatár hordával szemben.

A tatárjárás hatalmas erkölcsi s anyagi vesztesége után újra létrejött a szövetség a kunokkal. Újbóli letelepedésük 1246-ban történt. Most

viszont IV. Béla király erősebb kötelékkel biztosította magát, mivel szerződésüket egy házassággal pecsételtette meg. Fiát, V. Istvánt összeházasította a kun fejedelem lányával, Erzsébettel. Ez a korabeli szokásjog alapján létrejött frigy volt a biztosíték a hosszú távú együttélésre.

A középkor folyamán a kun falvak és városok férfilakosságának mindenkor katonai szolgálatot kellett, hogy adjon a királynak, hiszen Kötöny, a kunok vezére és IV. Béla király között a Magyarországra való betelepülésükkor ilyen megegyezés jött létre. a kunok jó katonák és kitűnő stratégiák voltak a harcokban. Nagyon sok csatának a kimenetele függött tőlük. Harcmódorukat mi is átvettük. IV. László (1272-1290), akit Kun Lászlónak is hívtak, nagyon sok időt töltött a kunok között. Átvette szokásaikat, megtanulta nyelvüket. Támaszra lelt bennük, segítségére voltak, amikor a főurak ellen kellett fellépnie.

Az 1279-ben megfogalmazott kun törvény szabályozta a birtokjogi kérdéseket, meghatározta a bíraskodás rendjét, s kijelölte azokat a területeket, amelyek a kunok szálláshelyévé vált. Ebben a törvényben lett rögzítve, hogy a magyar nemesekhez hasonló jogokat élveznek, de ennek fejében kötelesek a királlyal harcba szállni. A legfontosabb kikötés az volt, hogy felhagynak pogány szokásaikkal s áttérnek a keresztény hitre, s ennek előírásai szerint élnek majd.

Az 1279. augusztus 9-én IV. (Kun) László által kibocsátott leveléből egy részlet:

„...azon helyeken vagy földeken, melyeken eredetileg mindegyik nemzetséget sátraikkal együtt a Mi nagyatyánk, Magyarország híres emlékeztető dicsősséges királya: Béla király Úr telepített, ott telepedjenek le most is és az előre bocsátott módon ott székeljenek, éppen úgy, mint királyságunk nemesei, átengedvén és adományozván nekik királynéi udvarnokaink földjeit és magvok szakadt hűbéreseink és nemes embe-reink más oly földjeit –, minden tartozékaikkal és hasznaikkal, tudniillik, erdeikkel, kaszállóikkal, halászataikkal – melyeket szállásuk körülzár és melyek adományozhatásunkhoz jog szerint tartozóknak elismertetnek...”

Mint olvashatjuk, ezen túl úgy élhetnek a letelepedett kunok, *„ott székeljenek, éppen úgy, mint királyságunk nemesei”*, vagyis szabadon. Egy dolgot azonban tisztáznunk kell, amelyet a kunok nem igen vettek figyelembe a későbbi

évtizedek, évszázadok során. A föld, amit kaptak, nem lett a tulajdonuk, mint a magyar nemeseknek, csak bérbe kapták azt. Bár örökölhették, eladhatták egymás közt, de soha nem lett igazán a sajátjuk, a föld mindig koronabirtok maradt.

A törvénybe foglalt jogok és köteleességek azonban nehezen lehetett érvényesíteni, hiszen egy szilaj, nomád népet kellett zárt, és kötött világba beilleszteni. Lassan azonban megszokták ezt az életvitelt is. Az ősi kultúrájuk is átalakult némileg, hiszen az eleinte rájuk kényszerített vallás átalakította hitvilágukat, a régi szokásokat újak váltották fel. Hiába voltak zárt közösségekben, az beolvadás szép lassan elkezdődött.

A kunok betelepülésükkor még nyilván használták saját nyelvüket, és még használták nagyon sokáig. A befogadó ország népével viszont csak magyarul tudtak kapcsolatot teremteni. Ugyanakkor nem tudták megtartani teljes mértékben zárt közösségüket.

A történelem viharai következtében sok mindenben változott az életvitelük. A menekülések, majd a visszatelepülések nyomot hagytak lelki világukban is. Lehetséges, hogy ennek következtében ragaszkodtak most már egyre jobban hitükhöz. Ez erősítette őket a szenvedésben és adott távlatot a túléléshez.

Mindez visszatükröződik a karcagi reformátusok cselekedeteiben, hiszen a hitük elleni szankciók és törvények se gátolták őket abban, hogy végül véghezvigyék mindazt, amit vallásuk megőrzéséért vállaltak. Felépítették templomukat, majd felújították, később újabbat építettek, hiszen hitük gyakorlásához ez az épület nélkülözhetetlen volt. Ennek véghezviteléhez is szükség volt a kun gondolkozásmódra, makacsságra, eltökéltségre. Bár könnyen alkalmazkodtak az idők során rájuk ható külső tényezőkre, saját belső világukat soha nem adták fel.

Kutatók sora állapította meg, hogy a kun emberek nem nagyon vándoroltak el saját körzetükből, „kun hazájukból”, Cumániából. Ide kötötte őket az öntudatuk mellett valami különleges kisugárzás, amely biztosította részükre a nyugodt, megbízható életvitelt. Egy olyan közösséget formáltak maguk köré, amely egy bizonyos fokig zártságot, de leginkább védelmet biztosított részükre. Ahogyan ők megfogalmazták: *„Mert mi Kunok tudjuk, hogy itt vagyunk otthon.”*

KARDSZAG ÚJ SZÁLLÁS – KARCZAG – KARCAG

Hiteles adat nincsen arról, hogy vajon Karcag neve honnan, és kitől származik. Egyesek szerint egy ilyen nevű személytől kapta a nevét. Dr. Soós Adorján így ír erről: „1407-ben történik említés bizonyos Karzagh János nevű kunról, aki mint királyi kiküldött szerepelt bizonyos határjárási ügyben. Karzagh János neve mögött a kun nemzet egyik ősi nemzetségeve rejtőzhetik, amit valószínűvé tesz az a körülmény, hogy a Karcag szó az őstörök nyelvekben is megtalálható. Valószínű tehát, hogy a Karzagh-család e szálláshely névadó nemzetsége lehetett és ennek alapján feltételezhetjük, hogy Karcagtelke már a XIII. sz. utolsó évtizedeiben is fennállott.”

Egy másik teória szerint a település neve eredetileg egy török eredetű, valószínűleg kun személynév. A nyelvészetileg eredeztetett név a pusztai róka, vagyis Qarsaq.

Sokáig Kardszag Új Szállás néven emlegették és írták le oklevelekben, de térképeken is. Ezt arra vezeti vissza néhány kutató, hogy a település határában lévő kovácműhelyben edzeték, kovácsolták a kardokat s ennek a szagáról kapta a Kardszag nevet. S az Új Szállás toldalékot a többszöri visszatelepedés után, amikor is egy új helyen alapították meg a városukat, vagyis egy új szállást hoztak létre.

Neves kutatók és helytörténészek elemezték Karcag nevének eredetét. Úgy vélem, mindenki azt fogadja el, amelyik hozzá valamilyen érzelmi szempontból közelebb áll. Nekem személy szerint az utóbbi, a Kardszag tetszik, de ez is csak azért, mert sokkal romantikusabb, mint a másik kettő.

Karcag történelmi múltja a Varró család története szempontjából fontos, hiszen ésszerű, hogy megismerhessük azt a környezetet, azt a kisugárzást, amely körülvette az ide érkezőket, az itt letelepedőket. Nyilván volt valami indok arra, hogy miért éppen itt, és miért nem máshol akarta leélni életét a befogadott kun közösség. Elsősorban gondolom a táj növényzete a nomád állattartók számára lehetett fontos és a védekezés szempontjából viszont a mocsaras, nádas vidék, melyre az ellenség nehezebben juthatott be. Sík területen egy vár felépítése nem lett volna célszerű, ugyanakkor a mocsaras, ingoványos határ mindennél nagyobb biztonságot adott. Ez

egy ideig így is volt, de egy nagyobb hadjárat ellen ez se adott megfelelő védelmet. A különböző hordák, a nagyobb katonaságot igénylő háborúk, a tatárok, majd végül a törökök tizedelték meg a lakosságot, akik végül kénytelenek voltak elmenekülni biztosabb területekre.

A hely adottságai azonban visszacsábították őket, amint biztonságosabbnak tűnt a politikai helyzet. A környéken kisebb nagyon kun települések morzsolódtak fel a különböző csatározásokban, valamint a martalócok kegyetlenkedései következtében. A Karcagra újra visszatérő kunok is nyilván ezekből a kisebb települések lakóiból álltak. Mivel ki tudja hányadszor kerestek maguknak egy biztonságos új területet a végső szállás kialakítására, ezért nem meglepő, hogy a Kardszag Új Szállás névvel akarták a világ tudtára adni, hogy a kun akaraterő és szívósság itt fog tovább élni. Az idők folyamán még jobban kihangsúlyozták azzal, hogy nevüket megtoldották még jelzőkkel is.

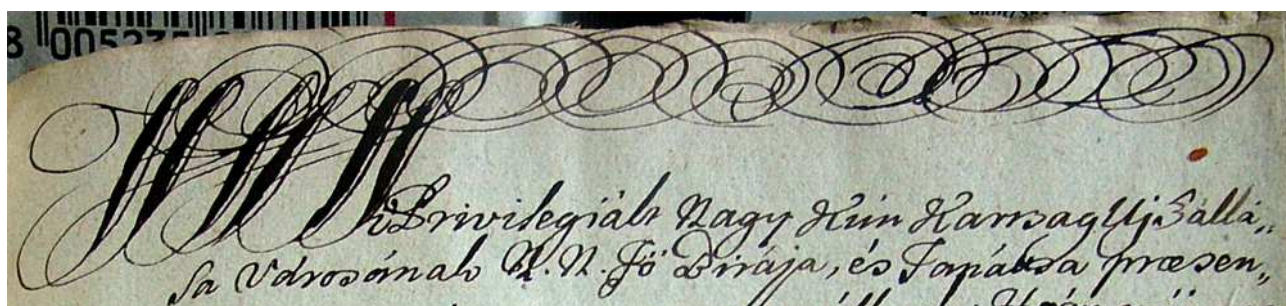
Pecsétlenyomat (1704)

Nagy Kun Kardszag Új Szállása nevet használnak leveleken, kérvényeken, jegyzőkönyvek lapjain. Az 1704-ben készült pecsétlenyomatán, melynek közepén egy bárány látható, a következő felirat olvasható: NAGY NEMZ. KUNSÁGI KARCZAG V. SZALLASA PECSÉT 1704.

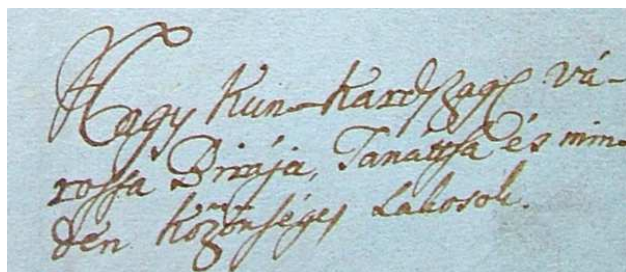
Ha úgy kívánta az érdekük, maradtak ők csak alázatos és szegény szolgák. Amikor viszont az utókor számára jegyezték fel valamit, vagy olyan levelet fogalmaztak, amelyben igenis ki akarták hangsúlyozni múltjukat, eredetüket és büszkeségüket, akkor nem fukarkodtak a jelzőkkel. Ilyenkor Nagy Kun Kardszag, vagy Nagy Kun Kardszag Új Szállás néven mutatkoztak be.

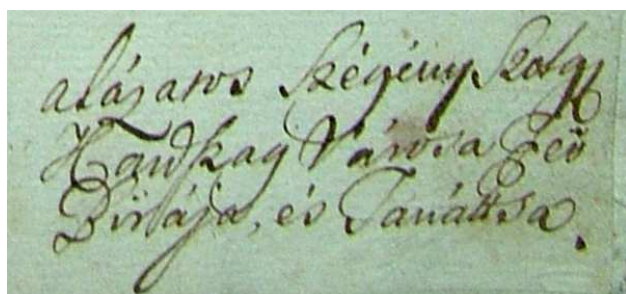
Karczag Uyszállása, IV. Károly oklevelében, melyben mezővárosi jogot adományoz (1734)

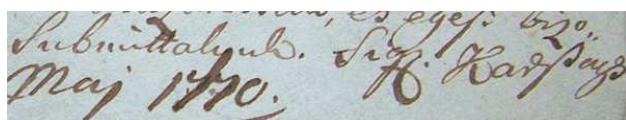
Mi Privilegiált Nagy Kun Kardszag Uj Szállása Városának... (1782)

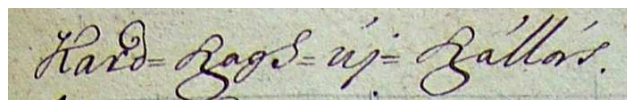
Nagy Kun Kardszag (1769)

(Alázatos Szegény Szolgái Kardszag (1768)

Kardszag (1770)

Kard=szag=új=Szállás (1760)

Arra azonban mindenkor vigyáztak, hogy soha ne hivatkozzanak feleslegesen. Ez természetesen függött attól a személytől is, aki megfogalmazta a leveleket, a jegyzőkönyveket. Ilyen beosztásban volt Varró István az 1700-as évek közepén s a későbbi évtizedekben fia János, aki szintén nótáriusként, végezte munkáját. Ők nagyon jól tudták, hogy mikor milyen módon fejezzék ki városuk büszkeségét, vagy szerénységét. Ugyanakkor függött a városnév leírása a kor helyesírási szabályaitól, illetve a nyelvhelyesség divatjától is. Ha megnézzük az eredeti dokumentumokat akkor egy ilyen sorozat jön létre:

1506: Karczaghwyzallasa, 1513: Karchag-Wyzalas, 1567: Kardszaguyshalas, 1571: Karszag Újszállás, 1596: Karczagh uy Szállás, 1699: Karzaguyshalas, 1766: Karczagújszállás, 1796: Kardszag, Új Szállás és Karszag, 1801: Kardszag-Új-Szállás, 1828: Kardszag Új Szállás, 1837: Kareszag, 1854: Karczag-Újszállás,

1879: Karczag, 1910: Karczag, 1935: Karcag. Visszatérve a Kardszag jelentésre és használatára, nekem az a véleményem, hogy nem véletlenül használhatták így a város nevét. Jól képzett nótáriusok, megfelelő nyelvtani ismeretekkel rendelkeztek, ezért nem szabad kétségbe vonni leírt szavaikat, mondataikat, kifejezéseik helyességét. A kisebb kiegészítések, amelyek az évszázadok során történtek, csak kis mértékben változtattak meg egy-egy kifejezést, vagy szót. A cz, a ts használata lett egyértelműsítve, vagyis ma úgy írjuk le, ahogyan mondjuk, illetve halljuk, vagyis c-nek és cs-nek. Mint tapasztaltuk, Karcag nevét többféleképpen írták. Ez így történt az útleírásokban is. Nézzük meg, mit is ír Vályi András professzor a MAGYAR ORSZÁGNAK LEÍRÁSA című könyvében, 1799-ben: KARDSZAG ÚJ SZÁLLÁS

Nagy Kun szabad, első és legnépesebb mező Város a' nagy Kún kerületben, fekszik a' Tiszából ki szakadó Hortobágy vizéhez nem messze, Debreczenhez nap kelet felé 6 mérföldnyire, lakossai leg inkább reformátusok, mint egy 40 nemzetség katolikusok és görögök is, a' lelkek száma közel 10.000-re számláltatik. Régente Kartszag más helyen dél felé feküdt, melly régi helye most is Kardszag Teleknek nevezetik, a' múlt században nagyobb részét rabságra vitték a' lakosoknak az Ozmanok, kikért az othon megmaradt 78 lakosok sokat fizettek, 1698-dikban közel százat váltottak ki a' rabságból, 's ezek szaporították meg újjont a' Várost. Apa Vára Szigeténél történt viaskodások, melly Kardszagi veszedelemnek emlékeztet a' ma is látható halmotska emlékeztetben tartja. 1793-dikban elrontatván a' régi torony, egy kő találtatott benne, e' fel irattal HF STEFAN HUNIAY 1633. Határbéli földgye 3 szakaszra osztatott, egyik a' szállás vagy tanya föld, melly szántással, és kaszállással szüntelen használtatik, a' más kettő pedig változtatva úgaróztatik, földgye gazdagon termő, lapossain nádat is kaszállnak, fájuk nints, kert borok, 's gyümölcsök elég terem,

piatzok Debretzenben, Miskoltzon, és Egerben, szarvas marháikat leg inkább helyben lévő vásárjaikban adgyák el."

jében leg inkább a' füvet termi, száraz időben kevés rozsort, és tengerit, hegyes, völgyes határja, erdeje van, szőlője tsekély, malma nélkül szükkölködik.

KARDSZAG ÚJ SZÁLLÁS. Nagy Kun szabad, első, és leg népesebb mező Város a' nagy Kún kerületben, fekszik a' Tiszából ki szakadó Hortobágy vizéhez nem messze, Debreczenhez nap kelet felé 6 mérföldnyire, lakosai leg inkább reformá-

tal HF STEFAN^o HUNIAY 1633. Határbéli földgye 3 szakaszra osztatott, egyik a' szállás vagy tanya föld, melly szántással, és kaszállással szüntelen használtatik, a' más kettő pedig változtatva úgaróztatik, földgye gazdagon termő, lapossain nádat is kaszállnak, fájuk nints, kerti borok, 's gyümölcsök elég terem, piatzok Debretzenben, Miskoltzon, és Egerben, szarvas marháikat leg inkább hely-

Kardszag Új Szállás leírása Vályi könyvében

Karcag történelme gazdag minden szempontból. Kezdve a honfoglalás korának gondjaival: templomépítés és vallás, helyhez kötöttség és földművelés. A folytonos harcok és küzdelmek. A tatárok és egyéb hordák zaklatásai. A kunok betelepítése. A török megszállás. A terület zálogba adása, majd a megváltása. A vallás gyakorlásának korlátozása. A járványok és betegségek. A küzdelem az elemekkel, a természettel. Küzdelem a politikával, az elnyomással, a katonai megszállással.

Folyamatosan nyögtek az önként vállalt kölcsönök visszafizetésének terhe alatt és a kivetett adók miatt. De voltak olyan elvárások is, amelyeket nem lehetett kikerülni, megtagadni. A feljegyzésekben talált érdekességek bemutatják azokat a kötelességeket, amelyek ma már nagyon furcsának tűnnek. Ilyen volt a katonák ellátása. Az ellátás azonban nemcsak szállás és étel volt, hanem az ital, vagyis a bor, a pálinka. Mindezzel persze el is kellett számolni, hiszen kiadásként szerepelt a költségvetésben.

Minden kommentár nélkül olvassuk el befejezésül az 1760-ban feljegyzett kiadásokat, mely Kardszag Új Város lakóit terhelte, kezdve a verbuválásnál használt „biztató Bor”-ral, melyet követett a hús, de nem hiányozhatott a pálinka se.

Miköz a 63. Katonákat vesztették, biztató Bor	18. 54.
Fűszerek költ. el. 252. 12. 12. 1/2	5. 15.
It's ugyan azott Fűszerek elemtén 126. 1/2	10. 24.
Pálinka reggelente ugyan azott 32. 1/2	

Borok a toborzáshoz

MESÉLŐ TÉRKÉPEK

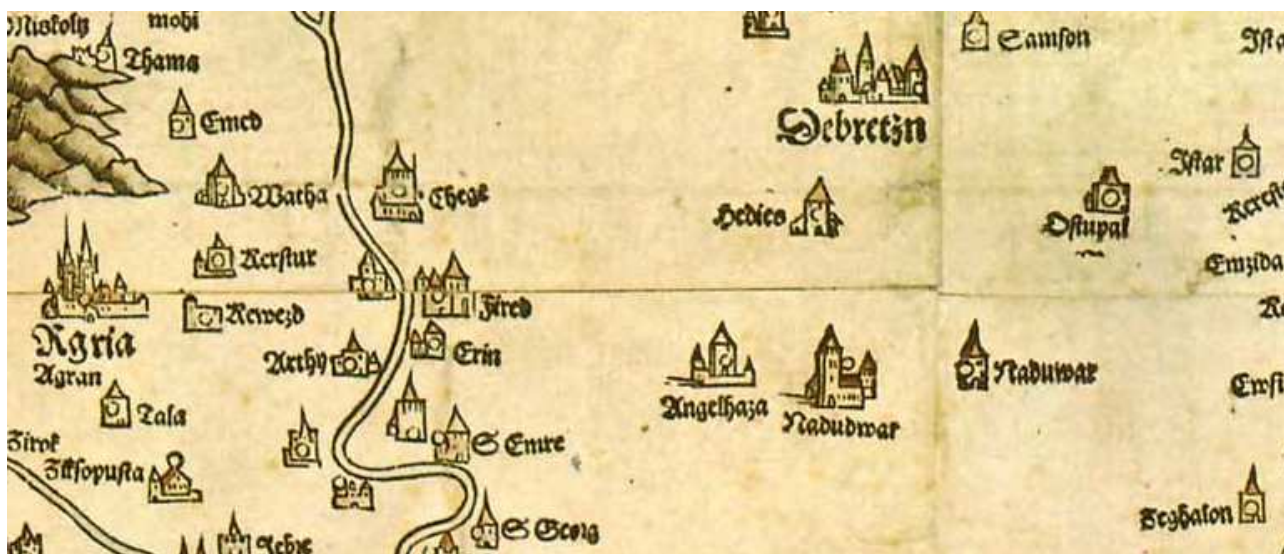
Térképek segítik az utazókat, hogy úti céljukat a lehető legjobb s legrövidebb útvonalon közelíthessék meg. Térképek nélkül már nem is tudnánk boldogulni, hiszen olyan adatokkal bírnak, melyek az emberek számára nagyon fontosak a mindennapi életben – és ez nemcsak az utazás.

A térképek segédeszközök, melyek a Föld felszínéről készült ismereteket tartalmazzák. Készültek térképek már régebben is, de mégis csak a XV. század volt az az időszak, amikor a nagy felfedezések megindulásával az igények is megnöttek ebben az irányba. A tengeri hajózás fellendülése, a kereskedő városi polgárság felemelkedése következtében még inkább megnőtt a jelentősége. Elterjedésüket és közhasználatba vételüket csak a könyvnyomtatás felfedezése és alkalmazása tette lehetővé. Az igény a térképek iránt és a lehetőség, hogy számos ember használhatja ezt a segédeszközt, létrehozta az újkori kartográfiát, mely már pontosabb és megbízhatóbb műszereket használt. Így valóban részletes, fontos elemekkel gazdagított térképet tudott átadni a felhasználóknak.

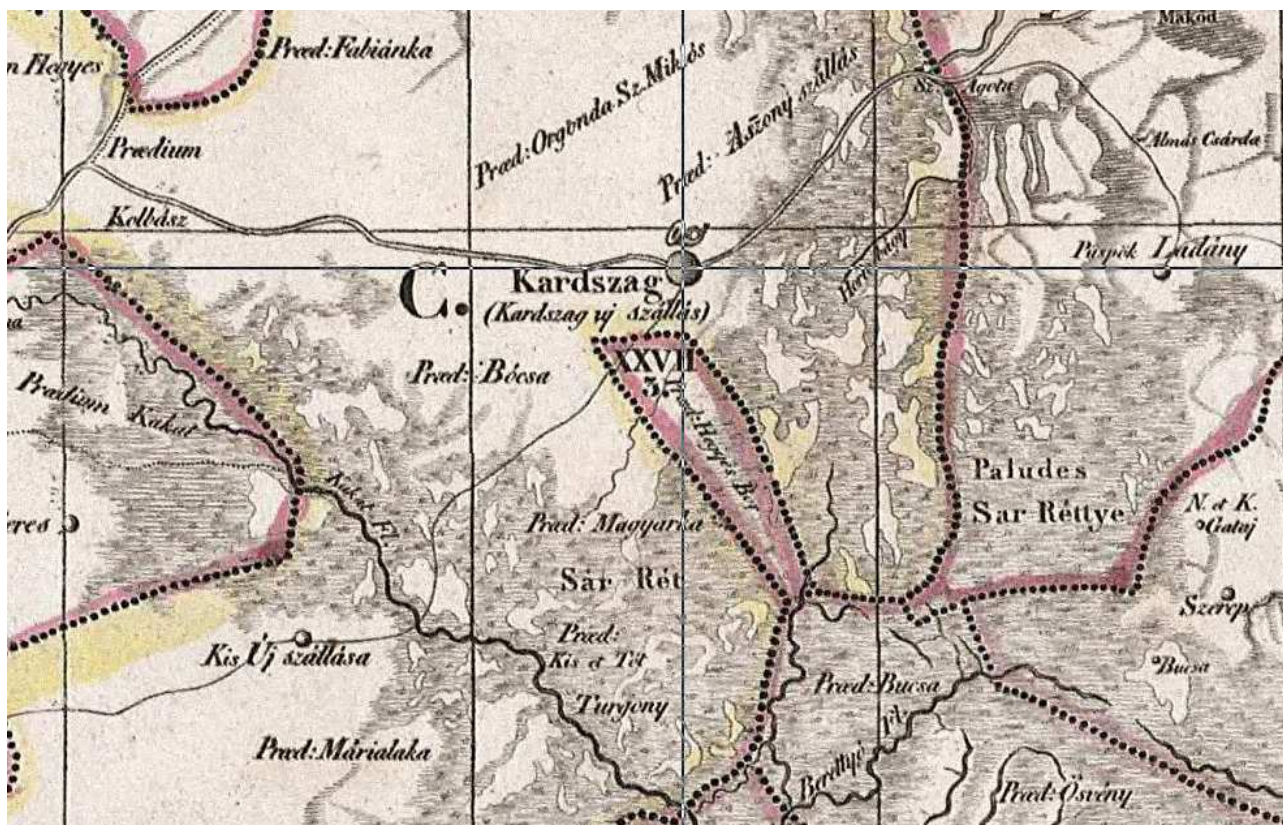
Az ekkor készült térképeken már szerepel ugyan Magyarország és Erdély (Transylvania) is, de mivel a készítői nem tulajdonítottak nagy jelentőséget minden egyes kis településnek, ezért nem elég alapos. Egyenesen hiányos és kevés adattal szolgál. A kor azonban megkövetelte ennek a hiánynak a korrigálását.

A XVI. század első felében már készült egy részletesnek mondható térkép, méghozzá egy magyar térképész, Lázár (Lazarus) munkájaként. Magyarország több szempontból is problémás volt, hiszen éppen a XVI. században következett be az ország három részre szakadása s a folyamatosan dúló kisebb nagyobb harcok miatt lehetetlen újabb, a valódi helyszínen készült felmérés alapján a térkép készítése. Így tehát a XVIII. századig nem is találkozhatunk hiteles felméréssel az előbb említett okok miatt. Az ebből a korból származó térképeken a korábbiakról készült másolatok, esetleg átdolgozások szerepelnek. Így hiába ontották a nyugat-európai kartográfusok, kiadók és nyomdák a szebbnél szebb térképeket, azon Magyarország területéről készült rész nem az akkori állapotokat tükrözi, – ezáltal csak tájékoztató jellegűek.

Mivel nagyrészt másolatok voltak, így nem szerepelnek rajta azok a települések, melyek elzártak, vagy megközelíthetetlenek voltak az utazók elől s azok se fedezhetők fel, melyek később alakultak ki. Bal oldalt láthatjuk Eger (Agria) várát, városát, középen fent Debrecen, jobbra lent viszont Szeghalom neve olvasható. Érdekes, hogy Nádudvar kétszer is szerepel rajta, láthatjuk Ecseg és Szent Imre jelölését, de Karcag nincs rajta. A térkép tájolását ne vegyük figyelembe, hiszen az akkori mérőeszközök nem voltak pontosak. Itt csak a települések egymáshoz való viszonyát nézzük.

Lazarus térképe

Kardszag új szállás a Lipszky-féle térképen

Térképek segítették a közigazgatást a mindenkori államapparátusban. Szükség volt rá, hiszen ennek segítségével lehetett meghatározni a birtokok határait, a települések elhelyezkedését. Ennek alapján vált láthatóvá a papíron is lefektetett területek nagysága s tájékoztatásul szolgált például abban, hogy a települések milyen távol esnek egymástól, illetve milyen útvonalon lehet megközelíteni azokat. Kivitelezésük, jelkulcsuk eltér a maiaktól. A hegyeket madártávlatból megrajzolt halmokkal, az erdőket látképszerűen ábrázolt fákkal, míg a településeket – nagyságuktól függően – épületekkel, templomokkal, várakkal jelzik.

Jól láthatóak Lazarus térképén a települések mellé rajzolt kis tornyocskák, melyek tulajdonképpen a templomot jelentik, némely esetben pedig a várat. Ez a képi ábrázolás – mely főleg rézmetszéssel készült, és csak utólag lett színezve – különlegessé és széppé teszi a régi térképeket és bizonyos fókig használhatóvá, még ha arányaiban pontatlan is.

A térképek elkészítése hatalmas feladat volt, hiszen ez egy olyan összetett mérési folyamat, melynél a legkisebb tévedés is nagyon nagy problémákat okozhat. A régi nyomatok szolgáltak alapul a modernebb és pontosabb kartográfiai munkáknak.

1798-ban Johannes Lipszky, azaz Lipszky János az alábbi sorokat írta levelében gróf Festetics Györgyhez:

„Valóban szégyen hazánkra nézve, hogy erről az oly szép és érdekes országról jó térképek készítésében annyira visszamaradtunk, hogy még csak pontos trigonometriai mérést sem tudunk felmutatni országunkról, még kevésbé asztrológiáit.”

A probléma elsődlegesen az volt, hogy a térképeket a régi kartográfusok által készített metsetekről másolták át s ezáltal pontatlanok voltak, így ezeket használni nem lehetett. Lipszky János végül elkészítette a Magyar Királyság s a hozzá tartozó országok pontos térképét, mely abban az időben a lehető legpontosabb volt. (Nagy munka volt, de végül is sikerrel járt.)

Egy térkép pontossága és megbízhatósága a katonaság szempontjából azonban nagyobb jelentőséggel bírt. Fontos volt ez, hiszen ennek alapján meg lehetett határozni a csapatok mozgását, az utánpótlás útvonalát, a meghódítandó és leigázandó területek nagyságát és elhelyezkedését. Emellett a védekezés szempontjából is nagyon fontos volt, hiszen a térképek alapján tudták megszervezni az ellenség által elfoglalt területek lokalizálását, majd ennek visszaszerzését is.

Karczag a II. katonai felmérés térképén

A hadvezetés arra törekedett, hogy nagyon részletes és pontos felmérések alapján készült tájékoztató rendszer birtokában legyen.

Magyarország területének a feltérképezésére az Osztrák Birodalom, majd az Osztrák-Magyar Monarchia keretén belül került sor, ezeket hívjuk I., II., III. katonai felmérésnek. Időpontjai:

I. katonai felmérés: 1782-1785

II. katonai felmérés: 1806-1869

III. katonai felmérés: 1872-1884

A XVIII. század második felében Európa fejlett államaiban megindultak a részletes topográfiai felmérések, amelyeket – mivel elsősorban hadiérdekeket szolgáltak, katonák végeztek – „katonai felmérések” néven emlegetünk. Mária Terézia a hétéves háborút (1756–63) követően rendelte el az Osztrák Birodalom összes tagországának, köztük Magyarországnak a felmérését, amely a Birodalom teljes területén 1763–1787-ig folyt.

Karczag kataszteri térképe 1800 körül

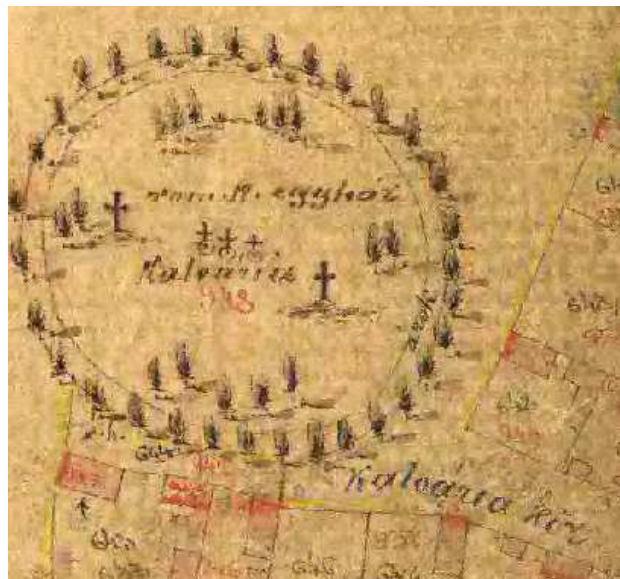
A térképek sok mindent elmesélnek a kutatóknak és az érdeklődőknek, csak meg kell határozni a keresendő célt. Többféle térkép adott a régebbi időkben, amelyek szerencsére elérhetők mindenki számára. Ezek tanulmányozása során sok mindent megtudhatunk Karcagról is. Ugyanakkor a minket érdeklő család, – a Varrók – környezetét is megismerhetjük.

A várost ábrázoló térképen jól láthatók az utcák elrendezése, a házak helye s a középületek elhelyezkedése is. A református templom tömbje kiemelkedik a környezetéből, így ez lehet mindenkor a kiindulási pontunk a város tanulmányozása közben. Jól látható a Szt. Istvánról és a Szt. Györgyről elnevezett két templom jele is.

Az utcák kialakítása és a házak helyzete pontosan van jelölve, ezáltal visszakereshető minden olyan épület vagy porta, amelyre kíváncsiak vagyunk ebből az időszakból. Ugyanakkor az utcanevek is sok mindent elárulnak a lakóiról. Nem véletlen, hogy az utca, ahol a Varró-ház áll, valamikor éppen Úri utca nevet kapta. De szólhatunk is a Német utcáról, amely nyilván az ide telepedett németekről lett elnevezve. Vagy itt van a Vásáros utca, a Kalapos utca stb. Mind-mind mesél valamiről, közvetít felénk egy olyan tényről, amely az itt élőkéről szól.

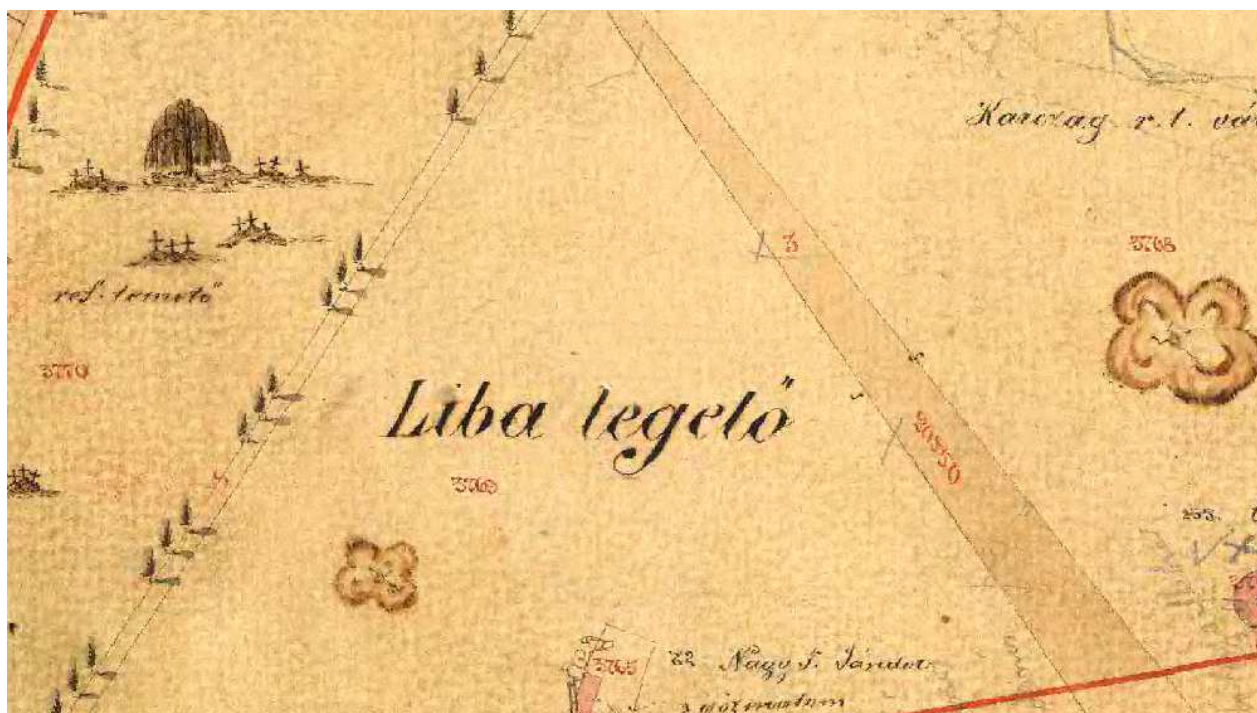
A külső területek felosztásáról, illetve azokon helyet foglaló egységekről is hitelesen tájékoztat bennünket. A város körül kiarcellázott kertek tulajdonosait is megismerhetjük, ugyan-

akkor jelezve vannak a vályogvetéshez, téglakészítéshez használt agyaggödrök is.

A karcagi Kálváriadomb a térképen

Zigeuner Dörfle, vagyis Cigány falucska is szerepel a II. Katonai felmérés térképén, igazolva azt, hogy már ekkor jelentős létszámban éltek itt cigányok is. Felfedezhetjük a jelentősebb közterületeket, mint például, libalegelőket, kaszálókat, szőlőskerteket, a temetőket (ebből több is volt!), a katolikusok által épített Kálvária dombot, a közbirtokosság tulajdonát képező részeket. A térkép több apró részlettel is szolgál. Láthatjuk például az utak mellett álló fasort, de az egyedi kis facsoportokat is, a gémeskutakat, a vizes gödröket, a malmokat.

Bal oldalt a ref. temető, lent Nagy T. Sándor gőzmalma, jobbra agyaggödör

A JÁSZKUNSÁG ZÁLOGBA KERÜL

Magyarország etnikumi összetétele mindig színes, mindig többretegű volt. A honfoglalástól kezdve folyamatosan változott a bevándorlók nemzetiségi hovatartozása. Erre leginkább a nagyobb veszteséggel járó háborúk után figyelhetünk fel. A magyarság fennmaradása érdekében történt mindez. Szükség volt erre, hiszen a betelepedők mindenkor egy másfajta kultúrát is magukkal hoztak. Kiemelkedett ezek közül az „ipari jellegű” kézművesség, a földművelés és ezekkel párhuzamosan a kereskedelem is. Az idegen földön töltött háborúzások következtében is beszivárgott a hazatérő katonák által egy másfajta szemlélet, egy másfajta kultúra, melynek megismerése, elfogadása jó táptalajra került. Európa sokat tanult tőlünk, s mi is az itt élő nemzetektől.

A betelepülő népcsoportok – főleg, ha az uralkodó kérésre érkeztek – bizonyos kiváltságokat kaptak. A kunok szórványos betelepődése már a XI. században elkezdődött. A legnagyobb csoportok a tatárjárás után, IV. Béla király kérésére jöttek az Alföldre. A megkapott autonóm szállásterületüket saját nép kultúrájuk hagyományait követve törzsi-nemzetiségi keretek között birtokolhatták.

A török hódoltság során azonban teljesen megváltozott ennek a vidéknek az összetétele az etnikumok szempontjából. Idegen csoportok költöztek ide – nyilván a hódítók kíséretjeként. A terület ütközőponttá vált, így kettős adóztatási rendszer tette kétségbeejtővé az itt lakókat, hiszen a terület továbbra is a korona birtokában volt. Így beszédre az adót a kincstár, ugyanakkor a törökök is megkövetelték az adófizetést.

A köznép hártják a császári sereg, elszállásolását, élelmezését (porció), és a sereg lovas kocsis váltását, fuvarozását (forspont). A népesség nagy része megpróbálja elkerülni ezeket a kötelező elvárásokat, életük egyre inkább kilátástalanná válik.

Nem kell csodálkozni, hogy az ilyen bizonytalan és kétségbeejtő állapotok miatt sokan elvándoroltak erről a vidékről. A kunok is megfogyatkoztak. Ebből adódott az, hogy a törökök kivonulása után – éppen a népességcsere miatt – nem tekintették többé érvényesnek a Habsburgok, a jász-kun kiváltságokat. Egyszerűen nem

vették figyelembe az itt élő kunok és jászok évszázados autonómiáját. Áruba bocsátották a területet, eladták, elzálogosították a magyar föld egy részét. Nyilván a császári kincstár megüresedett és szükség volt sok-sok pénzre. Ebből adódhatott, hogy olyan területektől, amelyekkel csak gond volt a királyi adószedők szempontjából azoktól meg akartak szabadulni. Éppen ezért úgy döntött 1702-ben I. Lipót császár, hogy 500 ezer rajnai aranyforintért zálogba adja a Német Lovagrendnek a Kiskunság, a Nagy-kunság és a Jászság területét.

Néhány szót a sokat emlegetett lovagrendről.

A Német Lovagi Rend a többi lovagtól eltérően más életformát alakított, ami leginkább a szerzetesi kolostorokban uralkodó szigorú fegyelemhez volt hasonlítható. Ugyanezt tették a Johanniták valamint a Templomosok is. A tagok szegénységi fogadalmat tettek, de ez nem jelentette azt, hogy teljes szegénységben kellett élniük. Annyi vagyont szerezhetek mindössze, mely általános szükségleteik kielégítésére volt elég. Mivel váraik is voltak, ezért az uralkodóktól és a pápától kaptak latifundumokat¹, hogy azok ellássák az erődítményeket. Akárcsak minden szerzetesi rend, a lovagokra is érvényes volt a cölibátus, azaz a nőtlenység.

A Német Lovagrendnek világi tagozata is volt, ez foglalkozott a birtokokkal, az adók beszedésével s egyéb ügyintézésével.

Vizsgáljuk meg, miért is került sor arra, hogy a kincstár elzálogosítsa ezt a hatalmas – három nagy egységet – magában foglaló területet. Mint az előzőekben már említettem, a kincstár megüresedése volt az egyik fő ok. Gondolhatnánk, hogy ez jó döntés volt a kincstár részéről. Aki ismeri a pénzvilágot, az jól tudja, hogy a zálogba tett javak kiváltása – főleg ilyen nagy értékben – nem történik meg. Emiatt ez a terület egy idő múlva a pénzt kifizető tulajdonává válik.

A Német Lovagrend azonban nyilvánvalóan nem arról volt híres, hogy rossz üzletet kössön. A szerződés megkötése előtt felmérték a területet több szempontból is, hogy kiszámolhassák a későbbi bevételek mennyiségét. Számba vették a településeket, lakóival együtt, a pusztákat, a

¹ Összefüggő területen lévő, nagy kiterjedésű magánbirtok.

szántókat, az erdőket, a vizeket s természetesen az állatállományt is. Ez képezte a későbbi adófizetés alapjait.

A századfordulón a Lovagrend – szakértők által végzett összeírás során – megismerte a puszták területi adatait és emellett a gazdasági értékeit. Számukra az utóbbi volt a legfontosabb. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy ebben az időszakban az állattartás lehetősége a legelőkről, kaszálókról betakarított takarmány által lett biztosítva. Kevés volt a megművelt, felszántott föld, hiszen a lakosság létszáma ezt nem igényelte. A kisebb-nagyobb falvak s a városok részére megtermelt javakon felül a kötelező természetbeni adózást is lehetett biztosítani ezekről a területekről. Legeltetésre pedig a homokos puszták, de még az ingoványos, belvizes, szikes területek füves részei is megfeleltek. A nagyobb települések körül pedig ott voltak a takarmány és gabonatermelő birtokok. Csak a lakosság számának növekedésével párhuzamosan kezdett növekedni az állattartás mellett a gabonatermesztés.

Ismeretes, hogy az 1700-as évek elején gyors ütemben növekedett a Nagy-kunság és a Jász-ság lakónak száma. Kardszag Új Szállás és a környező puszták is benépesedtek.

A lakosság növekedése mindenkor érdeke volt a tulajdonosnak, hiszen ezáltal juthatott több adózóhoz, vagyis magasabb bevételekhez. Érdekeltek voltak az állami és földesúri adóképeség fokozásában, annak növelésében s a tisztántartás végett annak nyilvántartásában is. A Lipót-féle adománylevélből az is kiderül, hogy nemcsak a földesúri adó beszedésére, hanem az állami és a hadi-adó behajtására is felhatalmazása van a Német Lovagrendnek.

A szokásjog és a sajátos régi kiváltságok alapján a jász-kunságban élők – jászok és kunok egyaránt – sajátjuknak tekintették az általuk művelt földet. Tudnunk kell azt, hogy a Jász-kun területek ősidők óta, – s később is – koronabirtok volt (*Perculium Regni Coronae*). Vagyis a tulajdonos az államot képviselő uralkodó volt. Tulajdonosi jogát a nádor – egy személyben jász-kun főkapitány – személyén keresztül gyakorolta.

A jobbágyság helyzete is változó volt birtokonként, tulajdonostól függően. Kezdetekben csak néhány helyen volt szóban vagy írásban rögzített szerződés, vagyis Urbárium. Ezeket az Urbáriumokat végül Mária Terézia egységesítet-

te s tette kötelezővé a birodalomban 1766-ban. Az Urbárium a földesurak és a jobbágyság közötti viszony szabályozása, a munkaerő-gazdálkodás nyilvántartása céljából készült irat. Keletkezése összefügg az egységes jobbágyság megszűnésével, a munkaerő társadalmi, vagyoni differenciálódásával. Az alábbi típusú adatokat tartalmazhatja: a földesúri birtok kiterjedése, jövedelme, az úrbéres népesség, annak föld- és állatállománya, szolgáltatásaik és egyéb kötelezettségeik. Az Urbáriumokkal hasonló a helyzet, mint a jászok és kunok iránti elvárásnál. A különbség annyi, hogy a jobbágyság a földesúr „tulajdona” a jászok és kunok viszont szabad emberek. Ez a szabadság akkor nagyon sokat számított.

Éppen ezért volt nagyon nagy tragédia a két népréteg számára a kincstár felelőtlensége. Ugyanis a zálogba adott területen eltörölték az itt élők örökös kiváltságokat s ennek következtében jobbágysorba süllyesztette a kunokat és jászokat egyaránt.

Ezáltal az uralkodó nemcsak a földet adta el idegeneknek, hanem a Jász-kunságban élő s otthonra lelt családokat, közösségeket is.

Ezt a sérelmet nem tűrhették, s ettől kezdve folyamatosan azért küzdenek, hogy visszaállítsák régi kiváltságaikat, visszatérjenek régi életvitelükhöz: szabadságukhoz.

Az itt élők azonban nem tudtak beletörődni ebbe, a számukra megalázó helyzetbe. Ez volt az egyik fő oka annak, hogy lelkesen támogatták a Rákóczi szabadságharcot (1703-1711). Rákóczi fejedelem „szárnyai alá vette” őket, hiszen szükség volt minden katonai képességgel rendelkező férfira s földet művelni, állatokat gondozni tudó gazdára. A Rákóczi-szabadságharc idején felértékelődtek a jász-kun területek. Kenyérre, húsrá, lórá, igavonó barompra, gabonára, szénára, abrakra, katonai felszerelésre s némi készpénzre volt szüksége a katonaságnak. Éppen ezért Rákóczi és udvari kancelláriája ösztönözte a jász-kunsági puszták termelőinek gyarapodását, hiszen ez mindkét fél javát szolgálta.

A Rákóczi szabadságharc nem hozta meg a várt eredményt a jászok és a kunok számára. A jobbágyság sorsból azonban mindenféleképpen ki akartak törni bármi áron is. A Pesti Invalidus Rendháznak a képviselői folyamatosan ellenőrizték a lakosságot, s magától értetődően az adók behajtásáról se mondtak le.

KARDSZAGÚJSZÁLLÁS ÉS A NÉMET LOVAGREND

Karczagújszállás is – éppen úgy, mint a Nagykunság egésze – a Német Lovagrend fennhatósága alá került. Ez érzékenyen érintette az itt élőket. Ne felejtsük el, hogy éppen a másfélszáz éves török uralom alól fellélegző és új lehetőséget, új szállást kereső csoportokat érintette a kincstár azon intézkedése, hogy a Német Lovagrendnek adta el, zálogosította el az újonnan benépesült területet.

A török uralom alól elmenekült lakosság egy része visszatelepedett őseik birtokára. Az ingoványos, mocsaras terület szomszédságában hatalmas legelők és művelésre alkalmas területek várták új gazdáikat. Nem kell nagy létszámú közösségre gondolni, hiszen az elmúlt időszak megtizedelte a lakosságot, főleg annak férfitagjait.

Az elzálogosítás, a jobbágyi sorba taszítás egy nehéz korszakot nyitott meg a jászok és kunok történelmében. Bármennyire is elleneztek és küzdöttek ellen, tudomásul kellett venniük és az új tulajdonos felé kellett szolgálniuk.

Még az elzálogosítás évének tavaszán, 1702. május 27-én Kardszagújszálláson megtörténik a lovagrendi hűbértokba való adása. Jelentőségét mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a beiktatási ceremónián megjelentek a helyi és a kerületi hatóság küldöttei, a községi előljáróság vezetői, a bírák és esküdtek. A nagyszámú meghívott vendégsereghez csatlakoztak még az előljáróságok tagjai, bírái, esküdtei is. Nem hiányozhattak ezen sokadalomból a környékbeli nemes birtokosok sem. Jöttek Kunhegyesről, Kunmadarasról és Túrkevéről, s a többi szomszédos községekből is: Nádudvarról, Tiszaderzsről, Tiszaszentimrérről, Tiszaszőlősről és Püspökladányból nemes urak, községi bírák, esküdtek, stb..

A színes forgatag elvonulása után kezdődtek, vagyis inkább folytatódtak a nehéz napok, hetek, hónapok, évek. Bármit gondolt, vagy szeretett volna a kun nép, adózni kellett, s nem is kis mértékben. A Német Lovagrend által kiszabott katonai adó mértéke túlzottan nagy volt, amiért folyamatosan panaszt emeltek a Jász-Nagykun területen lévő adózók.

A jászok és a kunok egyszerűen nem vették tudomásul a Német Lovagrend hűbérurasságát!

Ezt megpróbálták tudomásukra is juttatni. Erre viszont meg is volt a megfelelő reakció. A túlzott adóbeszedések és erőszakos behajtások nem tetszettek a lakosságnak. A túlkapások és hatalmaskodások már tűrhetetlenné váltak.

1711-ben Kardszagújszálláson is működött kerületi kapitányi hivatal. Talán éppen azért, hogy még csírájában elfojthassák az esetleges ellenszegüléseket, s nem utolsósorban azért, hogy az adó behajtását minél nagyobb hatékonysággal tudják megvalósítani.

Készült egy felmérés 1713-ban, hogy kiszabhassák a megfelelő adó nagyságot Kardszagújszállásra.

Gazda	73
Cseléd	10
Asszony	90
15 éven felüli fiú, lány	28
Igásökör	147
Fejőstehén	115
Gulyabeli tehén	87
Igásló	105
Mezei ménésló	2
Juh, kos, kecske	488
Sertés	122
Árpa, köles kilában ¹	1586
Zabvetés kilában	45
Méhkaptár	4

Ennek alapján Reissweg ab Ehrenfeld, lovagrendi inspector, a Német Lovagrend adóügyi megbízottja Karczagújszállás árendáját 1385 Rajnai arany forintban szabta meg.

A Rajnai aranyforint

A rajnai forint 1386-ban jelent meg. Nevét onnan kapta, hogy a négy Rajna menti székhelyű választófejedelemség megegyező formában verette, 958 ‰ tisztaságú aranyból.

¹ Törökkori száraz űrmérték. A törökök által megszállt területeken volt használatos.

zás is pénzbe került, nemcsak a felszerelésük.² Ezzel párhuzamosan a termelőerő is hiányzott, hiszen ennyivel kevesebb lett az adófizető polgár. Így érzékenyen érintette a családokat, de a város költségvetését is. Ennek értelmében nyilván a többieknek kellett megtermelni az általuk kiesett adót is.

Bár összecsúszva jelentősen csökkent a nyári időszakra elszámolt katonai adó, az viszont nem biztos, hogy ez valóban csökkenést jelentett. Két küldött is járt Pozsonyban és Bécsben, – képviselve a helyieket – panaszt tettek a mérhetetlenül és elviselhetetlenül magas adóterhek miatt. Ennek okán 1703. április 2-án Kardszagújszálláson kerületi közgyűlést hívtak össze. Ezen az összejövetelen megfogalmazták panaszait, sérelmeiket, azzal a céllal, hogy felterjesszék az illetékes hatóságokhoz. Ebben azt is leírták, hogy a többszöri kérés ellenére se szüntek meg a jogtalanságok, az egyéni hatalmaskodások és visszaélések.

Végül a Német Lovagrend adminisztrációja intézkedett s 1713 októberétől a Jászkun területekről kivontak néhány császári ezredet.

Az adók csökkentésére azonban hiába is várakoztak a kunsági emberek, hiszen az összecsúszásban is csak emelkedett.

1714. április végén „Contributions Contingens” (adó hozzájárulás) címén már 18.036 rajnai forintba emelkedett az állami teher a lakosságra. Bár 1714. január 1-én a Jászkun Kerület nagyszámú küldöttséggel ment panaszt tenni Budára. Itt a General-Kriegs-Commissariat-Amt képviselőjének adták át írásba foglalt keserveiket, panaszait. Ennek látható vagy érezhető haszna talán Kardszagújszállás vonatkozásában volt kedvező.

Míg 1715-ben 2.385 r. forint és 15 korona volt a kiszabott adó, addig 1716-ban már csak 500 rajnai forintot vetettek ki a lakosságra. Ez is nagyon jó eredménynek számított. Több településen viszont jóval nagyobb lett a hozzájárulás mértéke, ami viszont okozott nehézséget.

A párhuzamosan beszédett földesúri árenda (földbérlet), azonban Kardszagújszálláson is megemelkedett. 1714-ben 500 r. forint, 1716-ban már 800 r. forint volt.

A népesség jelentős szaporodása következtében egyre nagyobb bérelt területekre volt szük-

ség, így újabb pusztákat, földeket kellett bérelni a Német Lovagrendtől. Kardszagújszállás, Aszszonyszállás és Magyarka 18.000 kh területű két nagykun pusztá bérlete címén 1716-ban így fizetett a lovagrendnek évi 20 rajnai aranyforintot.

Az adók és árendák befizetését nem lehetett elkerülni, hiszen azt mindenféleképpen behajtották. Elsősorban a városon, hiszen ők voltak kapcsolatban szerződés szempontjából a Német Lovagrend felé, majd a város tanácsa a lakosoktól szedte, vagy szedette be a járandóságot.

Egy Karcagon keltezett levél tanúskodik arról, hogy a terület alkapitánya, Csikai János büntetéspénzeket szedett be, melyeket Orczy István főkapitány részére kellett volna átadnia.

Csikai János nagykunsági alkapitány tanúsítványa a büntetéspénzek harmadrészeinek felvételéről³

1722. április 24.

"Alább megírt a jelenlegi [levéllel] tanúsítom [praesentibus recognoscálo], hogy az 1718-dik évtől a mai napig és évig bezárólag az alulírtakat [ab Anno 1718 usque ad diem et Annum infrascriptos] azminemű büntetéspénz az Nagykunságban azféle büntetett emberektől az kezemhez jött az többre nem ment és kevesebb sem volt százhatvannégy rajnai [Rhenes] forintoknál és két pénznél; mely megnevezett idő alatt összeszedett büntetéspénzt is midőn Tekintetes Nemzetes Orczy István főkapitány uram kezéhez adtam volna, annak az harmadát - szokás és rend szerint - az említett úr énnékem kiadta és kezemhez vettem. amelyről kiadtam ezen tanúsítvány [Recognitionalis] leveletem; Kiadatott [Datum] Karczag[on], az 1722-dik évben [Anno] április 24-én;

Nemes Nagykunság alkapitánya [sub kapitánya] Csikai János saját kezűleg [manu propria] P.H.

Ebből is látható, minden területen, ahol csak lehetett szedték és hajtották be az adót, a büntetést. egyértelműen a bevételek növelése volt a cél. A kun akarat azonban mindig megmutatkozott, hiszen, ha lehetett, panasszal éltek s próbálták úgy alakítani életüket, hogy a megalázott helyzetben is állóképeseik maradjanak. Türelemmel várták ki az időt, amikor sorsuk jobbrafordulását kezdeményezhették.

³ Az irat magyar nyelvű, kevés latinsággal. Eredeti, végig azonos kézírással készült. OL P-520. Orczy család It. Miscellanea. 13. csomó. No. 90. JCH 226.

² Lásd példaként a könyv 51. oldal alján lévő elszámolást!

REDEMPTIO – 1745. MÁJUS 6.

Kun öntudat és a szabadságra való törekvés vezette a kunokat, hogy bármilyen áron, de megszabaduljanak a több évtizedre jobbágyi sorba süllyesztő elzálogosítástól. A betelepedésük felajánlott és törvénybe iktatott autonómiájukért próbáltak harcolni.

Mint már az előzőekben is megtudhattuk, 1702-ben I. Lipót császár a Jászkunságot – mint a török uralma alól felszabadított, újszerzeményi területet – zálogba adta 500.000 rajnai forintért a Német Lovagrendnek. 1731-től a területet már a Pesti Invalidus Ház birtokolta. Az ősi jogok s szabadság visszaszerzése érdekében folytatott több évtizedes küzdelem sikere a jobbágyi sorból való önfelszabadítás, a jászkun redemptio (ejtsd: redempció, a szabadalmas jogállás pénzbeli megváltása). Mária Terézia királynő 1745. május 6-án írta alá az ún. redemptionális diplomát, melyben megengedi a jászoknak és a kunoknak az önmegváltást. A megváltás összegét részben kölcsönből, részben a települések polgárainak önerejéből sikerült biztosítani. A megváltásból részt vállalkozókat és leszármazottaikat nevezték redemptusoknak.

A redemptio megvalósításában oroszánrészt vállalt Varró István. Erről így emlékezik meg a jelentésében: *Melly Redemptionnak a' Felséges Udvarnál való folytatására, Én is, alább megírott rendeltettem ezen N: Nagy Kunsági Districtus részéről, mellyre elis indultam Bécsben a' fellyebb jelentett 1744^{dik} Esztendőnek, Decemberi Havának 23^{dik} napján...*

Majd később így értékeli közbenjárását:

„...végezetre Sok munkákkal, költségekkel eő Felségétől a' Relnitiot vagy Redemptiot fel-tett igyekezetünk szerént meg-nyertük.”

Leírja azt is, mennyibe került mindez a három kerület részére:

„A Redemptio Summája Közönségessen vólt Öt Száz Ezer R. forint, Melly Summából esett Kardszagújszállás Várossára 's a' Pusztáira Negyven Két Ezer 's Nyólc száz Forint. Az Ezer Katonák felállításokban pedig esett reá Hatvan három katona minden készületivel.”

Ezt a redemptió összegét azonban még jóvá kellett hagyni, s alá kellett írni a hitelesítés végett. Ahhoz, hogy mindez érvényes legyen most már véglegesen, a törvény erejét kellett

mellé állítani, vagyis ki kellett hirdetni az erről szóló törvényt s hatályba kellett helyezni. Ez néhány hónapot vett igénybe. De végül az 1745. november 22-én tartott kerületi közgyűlés ezután elfogadta a jászkun képviselők által aláírt feltételeket, majd terület és népesség szerint megosztották a fizetendőket.

E szerint

I. Jászság: 227,750

II. Nagy Kunság: 155,000

III. Kis Kunság: 185,150

összesen: 567,900 Rhénes forintot fizetett.

A királynő által kiadott előzetes engedélyt végül az 1751. évi XXV. te. törvényerőre emelte. A fenti összegekből minden település megkapta a saját részére lebontott összeget, melyet be kellett fizetnie. Így jutott Kardszagújszállás részére a Varró István által leírt összeg, s az általa kiállítandó katonák száma.

Az elnyomás nyomasztó hatása megszűnt, a kunok és jászok végre fellélegezhetek, hiszen visszakapták előjogaikat, autonómiájukat. Ezzel egy időben megszűnt a Pesti Invalidus ház zálogjoga s minden jogviszonya. A redemptió által a megváltást kifizetők használatába kerültek a földek, de a három kerület továbbra is korona-birtok maradt. Ezt nem így gondolták a redemptusok, hiszen ők csak tulajdonjoghoz jutottak és nem tulajdonhoz. De ez részükre csak később, az 1876-os megyerendezés során vált világossá. Ez abból adódott, hogy Magyarországon csak nemes embernek lehetett földtulajdona. Bár a kunok is kaptak nemességet, csak ez nem egyénekre szólt, hanem a közösségekre. Ez által egy nagyon érdekes, mondhatni különleges helyzet alakult ki. A redemptió által egy olyan egyedi eljárás jött létre, amely úgy gondolom példa nélkül áll a magyar, de az európai történelemben is.

A latin nyelvű redemptio oklevele több példányban, több másolatban készült. Az alapot szolgáló mondanivaló viszont azonos:

„Mi Mária Terézia Isten kedvező kegyelméből Magyarország, Bohemia, Dalmácia, Croatia stb. királynéja jelen levelünk rendiben adjuk tudtára mindenkinek akiket illet stb.

Ahonnai mi, meghallgatván és meggondolván mind némely híveinknek alázatos ajánlatai-

kat, mind pedig a becsületes Jász és mindkét Kunság népei és lakosainak a mi Felségünknek azért tett legalázatosabb könyörgéseiket, mind pedig leginkább azt, hogy az említett három kerületek és azoknak lakosaik Mi mostani igen terhes hadi szükségleteinkre is a saját pénzükön és költségükön ezer lovasokat fegyveresen és más hadi eszközökkel jól fölszerelve a Mi szolgálatunkra adnak és állítanak, és jövőben is az ország általános vagy részenkénti felkelése esetén erejük és tehetségük szerint felkelnek, és ezen felül a mi rokkant katonáinknak pesti házá-
tól való megváltásukra, mint amely ezen három kerületeket eddig bírta, ötszázezer, úgy annak megjobbítására és más fizetésekre és költségekre 15,000 Rénes forintokat letesznek stb.. – azon kerületeknek előadott ősi kiváltságleveleiket, amennyiben az ország törvényeivel nem ellenkeznének, és az ő mostani állapotuk és hasznóvételükre szolgálhatnának, az alábbi pontokban kegyesen megerősítjük stb.”

Mint látjuk a redemptio során nemcsak a földtulajdonról döntöttek, hanem a IV. Béla király által meghatározott kiváltságokat is újrafogalmazták.

A három kerület népei és lakosai felett... a nádoron, mint a kunok buráján és kapitányán és saját maguk között alkotott bíráikon kívül senki ne ítélkezzen.

A jászok és kunok az ország határain belül személyeik, áruik után semmiféle vám vagy révfizető helyen fizetésre ne kényszeríttessenek, de a királyi harmincadot fizetni tartoznak.

Sem személyükben, sem vagyonukban el nem foghatók, le nem tartóztathatók... csak saját kapitányaik vagy bíráik előtt kötelezhetők megjelenésre.

Főkapitányt az ország nádora állít, akinek elnöklete alatt maguk a lakók választják meg kapitányaikat, ülnökeiket, a helység bíráit és egyéb szolgálait.

Engedélyezi a kerületek lakóinak, hogy magukat a rokkant katonák házá-
tól megválthassák.

Engedélyezi, hogy szabad állapotú jövevényeket maguk közé befogadjanak.

A diploma egyébként pallosjogot biztosít a nádori főkapitány számára, ahonnan – indokolt esetben – fellebbezni lehet a nádorhoz, stb.

A hatodik pontban megfogalmazott kiváltság már régebben is élt. Ez így fogalmazódott most meg:

„Hatodszor: A fentemlített Jászok és Kunok kerületeinek és azok helységeinek az is szabad létszen, hogy bármely szabad költözködésű és állapotú és így semmiféle földesúrhoz nem kötelezett, akárhonnan jövő idegeneket magok közé bevehessenek, és azokat magok közt a köz- és közönséges terhek viselésére mint egyéb lakosikat, szoríthassák.”

A szabad költözködés joga tiltva volt a jobbágyok részére, ezért számított jelentős kiváltságnak ez az engedély. Már egy 1696-ban a karcagiaknak írt levél is éppen erről szól.

**1696. július 4. Herceg Eszter házi Pál nádor,
a kunok és jászok bírájának levele,
amelyben engedélyezi a karcagiaknak,
hogy az ott lakni szándékozók befogadhatják**

Mi Isten Kegyeleméből Szentséges Romai Impériumbeli Herczegh Galánthai Eszterház Pál Fraknó Váranak Örökös Gróf Ura Magyar Ország Palatinussa¹ Kunok és Jászok bírása, Arany Gyapias Vitéz Nemes Soprony Pest, Pilis és Solt Vármegyéknek Fő Ispánnya, Császár és Koronás Király Urunk eő Felséghe Titkos Tanácsa Főkomornikja, Magyar Ország Duna Fölső részeinek s Hegyallai Végházainak Fő Generálissá és Magyar Országban Helytartóia. Adgyuk tudásukra mindeneknek az kiknek illyik ez levelünknek rendiben hogy Karczagh ujszállásiak élőkben folyamodván ki is a nagy Kunságban vannak jelentették előttünk, hogy lennének némely helyeken olly szabados emberek, kik közikben lakny szándékoznának mindazon által tartván attul közikben menvén igasságtalanul háborgattatnának meg halgatván annak okáért alázatos Instantiáiukat² Palatinussi Autoritásunkból³ valóinknak s másoknak is hadgyuk és parancsollyuk, hogy mind azon Szabados Embereket mellyek megírt Karczag uy Szállásiak közé lakosul szándékoznak menni azon Embereket se személlyekben se Jóságokban törvéntelenül és igazságtalanul háborgatni s mások által is háborgattatny ne engedgyék. Praesen /tibus/ perlect /is/ Exhiben /tis/ restitut /is/ [...] ⁴ Die. Quarta mens. Juli Anno Domini Millesimo Sex /centesi/ mo Nonagitimo Sextos.

Paulus Eszterház

A redemptio különleges jogokkal s természetesen szabadsággal ruházta fel a kunokat. A megváltás összege bizony nagyon megterhelte a várost, de az embereket is. Azok, akik pénzzel

¹ nádora

² kérelmüket

³ nádori hatalmunkból

⁴ Elolvasás után adjátok vissza a bemutatónak.

hozzájárultak a kunok szabadságáért, azokat redemptusoknak hívták, akiknek erre nem volt pénzük, azok voltak az irredemptusok.

Ez nagyon fontos megkülönböztetés volt a lakosság részére, hiszen a megváltásba befizetett összeg nagyságának arányában kaptak földeket, házhelyeket. A gyakorlati lebonyolítás a helyi előljáróság feladata volt. Ők határozták meg, hogy egy Rajnai aranyforintért mekkora föld járt. Ez nyilván függött a felosztható terület nagyságától, a föld minőségétől, az igénylők számától s nem utolsósorban a kincstár felé befizetendő összeg nagyságától. A befolyt összegnek mindenféleképpen fedeznie kellett a település részére kiszabott redemptiók hányadot. Itt nemcsak a pénzre kellett gondolni, hanem a kiállítandó katonák felszerelésének, ruházatának a költségére is, hiszen ez is a lakosságra hárult. Ennek ellenére nem tudta a lakosság teljes mértékben biztosítani a befizetendő összeget, így kölcsönöket kellett felvenni a gazdagabb városoktól, pénzesebb emberektől. S ezt is vissza kellett fizetni. A törlesztés mintegy húsz évig tartott. Ennek fedezetére ott volt a lakosságra kivetett adó, amelyet senki nem kerülhetett ki.

A redemptio a kunok számára egy földszerzési lehetőséget biztosított, s ehhez bizonyos jogok is kapcsolódtak. Tehát akinek több pénze volt, az nagyobb birtokot szerezhetett magának. Ez az öröklődés miatt volt nagyon fontos, hiszen a nagy családok hamar elszegényedtek volna, ha az örökség egyre kisebb mértékű csökken. Az öröklődésnek is megvoltak az egyedi szabályai, hiszen ez teljesen másképp működött, mintha egyéni tulajdonuk lett volna. Ennek értelmében nem is magát a földet, hanem a földhöz kapcsolódó jogok öröklődtek.

Az egyéneknek kiadott földterületeket, földbirtokokat bevezették a jászkun földkönyvbe, a Liber Fundi-ba. Ez a könyv olt minden település legféltettebb kincse. Ebbe lett bevezetve az is, hogy a kiadott földterületek után ki és mennyi összeget fizetett be. Három Liber Fundi készült. A harmadik bevezetőjében ezt olvashatjuk:

„*Minekutána a tekintetes Nemes Jász és két Kun Districtusok az elmúlt 1745. esztendőben Felséges Mária Terézia koronás Király Asszony*

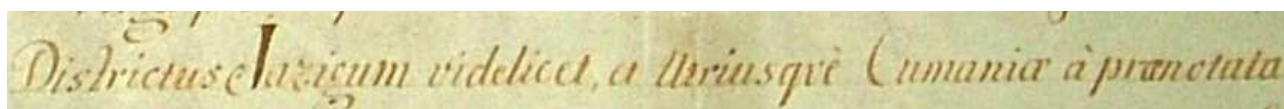
boldog uralkodása alatt, Régi szent Királyoktól és Fejedelmektől ajándékozott ősi szabadságokat s Privilegiumokat bizonyos summa pénznek letételével megújítását és erősítését kegyelmesen megnyerték volna, azon summának felosztásából háramlott” s itt felsorolja Karczag Új Szállás városára s a hozzá megváltott pusztákra eső összegeket. Ezt kellett úgy elosztani az igénylők között, hogy a megjelölt összeget fedezze majd az előírt befizetés.

A Liber Fundi fontos volt a redemptusok és a város számára is. Ebben vezették ugyanis a befizetéseket is. Itt tudta igazolni a befizető a már törlesztett részleteket s a város is ennek alapján tudta számon kérni a tartozásokat.

A Liber Fundi mellett azonban a legfontosabb okirat maga a redemptiók oklevél volt minden település számára. Ebből több is készült. Az eredetiben részletesen fel vannak sorolva a városok, a helységek és a puszták.

Varró Anikó dolgozatának mellékletében szereplő redemptiók okirat megemlíti Varró Istvánt is, mint az eljárásban részt vevő személyt. A településeknek, városoknak szintén egyedi okirat készült. A Kardszag Új Szállás, vagy bármely lakója részére kiállított iratot nem találtam egyik levéltárban se. Annak érdekében, hogy megismerhessük ezeknek a – minden szempontból – értékes okleveleknek a tartalmát, a következő oldalon bemutatom a Túrkevény lakó Nemes Rátz Mihály részére elkészített iratot. Mint látjuk ez már nem kézzel írott, hanem nyomdai eljárással készült, nyilván azért, mert minden redemptus részére ki kellett egy ilyet állítani. Az oklevélnek azon részét, melyen az adatoknak kellett szerepelniük, üresen hagyták. Így azt kézzel kellett kitölteni. Az iraton szerepel a földterület megnevezése és az erre befizetendő összeg Rajnai aranyforintban.

A következő oldalpáron a Szolnoki Levéltárban őrzött Redemptiók oklevél fotója látható. Ezen szerepel Mária Terézia saját kezű aláírása s természetesen az uralkodó pecsétje is. Ez se az eredeti példány, hiszen ez 1751-ben készült, de a királynő aláírásával éppen annyira hiteles, mint az, amelyik 1745-ben íródott. Féltve őrizték ezeket évtizedeken keresztül, mégis eltűntek!

Jazigum = Jászság és Cumania = Kunság nevei Mária Terézia oklevelében

ERESIA DEI GRATIA ROMA

inice Hungariae, Bohemiae Dalmatiae Croatiae,
huius Dux Austriae, Dux Burgundiae Superioris
Marchio Sacri Romani Imperii Moravia Burgovia Superioris et
Tyrolis, et Goritiae, Satharinsia et Barri Dux, Magna Dux Etruria
universis, quod posteaquam Regia Camera Nostra Hungarico-Aulica pro ne-
ci Nostra Hungariae Anno 1751 celebrata, Districtibus quoque Sazigum, et
Regiarum Civitatum Nostrarum certam Taxam Diatalem dictam imposuisset, iidem Distri-
um imprimis quidem Immunitates, et Privilegia sua allegantes, dein vero in uberiores Somaria,
et Cremnicenses, Duodecim Mille Sexcentos florenos Rhennenses constituentes ad illa
humillime supplicaverint, quatenus eisdem ab ejusmodi sic dicta Taxa Diatali imposti-
tione exemptes, et immunes declarare dignarentur. Nos igitur humillima dictorum Districtu-
um et consideratis fidelitate, fidelibusque Servitiis eorundem in omnibus Occasionibus pecu-
niis incumbenibus in Privilegiis eorum expressis, ad quae ferenda et supportanda impesi-
tione sumptis, circa praescriptam Duodecim Mille Sexcentorum florenorum summam ad illa
eisdem tria Districtus Sazigum videlicet, et aliusque Unmania a praenotata sic dicta Dia-
talem impostam, aut alie etiam quocumque titulo impenenda, in perpetuum liberes reddide-
s, et immunes declaraverimus prout eximus, immunitamus, et declaramus harum No-
tabantur in Civitate Nostra Vienna Austriae die Vigesima Octava Mensis Mar-
ti Quartae. Regnerum Nostrorum Decime Quartae.

Md Mandatum Sac^a C^{es}
Regiaeque M^astis proprium

P. A. T. P. a. P. y. n. d. a. n.

A KARCAGI REFORMÁTUS TEMPLOM

Hit, erkölcs, család. Ez a hármas vezérelte mindenkor a magyar embert. Hit nélkül nehéz lett volna túlélni annyi szörnyűséget, melyen ez a kis nemzet átesett. Erkölcs nélkül semmivé vált volna István király országa. A család összetartó ereje évszázadokon keresztül erős alapja volt a társadalomnak, a közösségnek s nem utolsó sorban minden embernek.

Szent István királyunk rendelete alapján minden tíz falu épít egy templomot, ahol a hívők eleget tehettek Isten iránti kötelezettségüknek: imádkozhattak, szentmisén vehettek részt. Az viszont nem ismeretes, minek alapján döntötték el, hogy melyik faluban álljon majd a templom.

*A református egyház címere
a karcagi református iskola falán*

A XVI. század elején a katolicizmussal szemben új vallási irányzatok alakultak ki. Egyik ilyen volt az ágostai evangélikus hitvallás, Luther Márton (1509-1564) vezetésével, melynek nálunk is számos követője akadt.

Luther Márton felismerte, hogy a világban és az egyházban sok minden nincs rendben. Szeretne volna a visszaéléseket megszüntetni, de ezzel az egyházban heves reakciót váltott ki. 1517. október 31. jelentős dátum volt, hiszen Luther Márton ekkor döntött arról, amely egy vallási

irányzat alapjául szolgált, ugyanis hangos kalapácsütésekkel – melyeket egész Európában hallani lehetett – kiszégezte a 95 tételét a wittenbergi vártemplom ajtajára. Ezt a pillanatot sok művész megörökítette. A kiszégezést és ennek ábrázolásait a XX. századig tényként kezelték.

1517. október 31-e előtt Luther már többször is prédikált a búcsúcédulák kereskedelme ellen. De ezen a napon – miután a búcsúcédula instrukcióját elolvasta – írt egy levelet egyházi feletteseinek. Abban reménykedett, hogy a nézeteltéréseket és visszaéléseket megszüntetik. A levélhez csatolta 95 Tételét, melyet disputájának alapjául szánt.

Luther Márton szobra a karcagi református iskola falán

Luther kénytelen az egyre növekvő nyomás miatt a tételeit további írásokkal pontosítani és tisztázni. 1518-ban Luther kifejtette, hogy tételeivel a visszaéléseket akarta megszüntetni, nem pedig a pápaság intézményeit megtámadni és megingatni.

A lavínát azonban már nem lehetett megállítani. A reformáció kezdetét vette.

A késő középkorban egy másik vallási mozgalom is indult a prágai Husz János vezetésével, akit tanai terjesztéséért a konstanzi zsinat máglyahalálra ítélt. A látványos kivégzés nem érte el azt a célját, hogy megfélemlítse mindazokat, akik az egyház hagyományai ellen próbálnak fellépni. Az ítélezők azt hitték, hogy képesek gátat szabni az új tanítások elterjedésének.

A változás Magyarországon is tért hódított. Először Erdély, majd az Alföldi városok s a környező települések lakói vallották az új tanokat. Nem véletlenül nevezték Debrecent kálvinista Rómának. Ez által nagy vonzereje is volt a környéknek, hiszen ide menekülhettek a hitüket gyakorló és vállaló családok, közösségek.

A vallás gyakorlása minden magyar ember számára nagyon fontos volt. Az elődöktől örökölt hitvilág átsegítette őket a szenvedéseken. Ott volt mindennapi életükben. Meghatározó volt mindennapjaikban: ünnepeikben és hétköznapijaikban. Végigkísérte őket a születéstől, egészen a halálukig. Támasz volt a bajban és szenvedésben, vigasz a betegségben, és remény a tehetetlenségben.

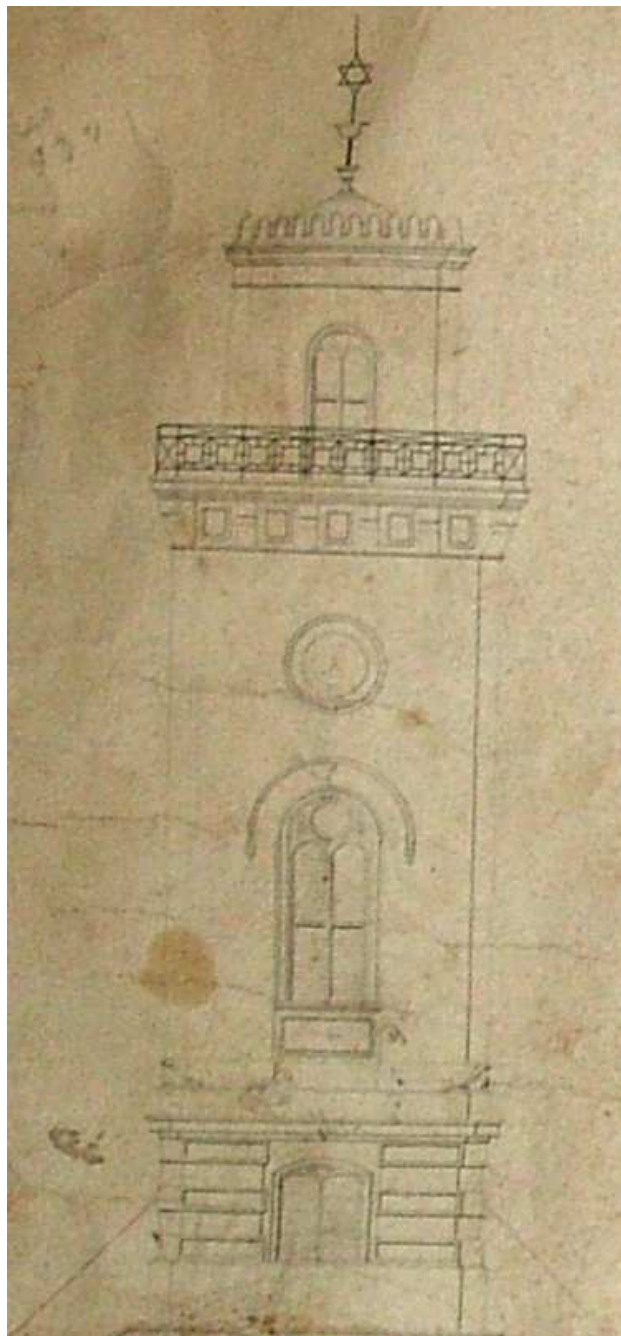

A református templom tornya

A hit világa nagyon sokszor visszanyúlt a pogány elődök világába, hiszen sok mindent átmentettek az évszázadok során. Ez jellemző a betelepülő kunokra is. Bár a kezdeti időszakban teljes mértékben ellenálltak a hittérítőknek. Az idők szavát azonban ők is érezték. Tulajdonképpen egyféle „pogány” hitvilágban éltek. Ennek is megvoltak a ceremóniái, az imádságai s a hírnökei, papjai is. A katolicizmus – talán éppen szigorú kötöttségei miatt – nem nyerhetett tért a kunok világában. A vallásban tért hódító reformáció viszont már lehetőséget adott arra, hogy áttérjenek, megkeresztelkedjenek.

Karcag életében s arculatában is jelentős változást eredményezett a XVI. század közepe táján a református hitre való áttérés. Ez megmu-

tatkozik vallási elkötelezettségében, az oktatás minőségében, a helyi közélet megszervezésében.

A templom tornya a tervrajzon

A valláshoz való kötődésüket mi sem mutatja jobban, mint az állhatatosság és a végtelen buzgalom. Erről ír Varró István is:

„...Soha olly végső romlásra, 's olly tellyességgel való el pusztulásra nem juták hogy a' maradék Nép végképpen el-felejtkezett volna régi örökségeiről, Isteni Tiszteletiről, annak Szent Hellyéről, 's Eszközeiről;...”

Igen. A karcagi reformátusok a kezdetektől harcoltak vallásukért, védtek egyházukat és hitüket. Ezt leginkább a templomuk építésével mutatták ki a világ felé.

Az 1743-ban épülni kezdődő templom rajza, melyért Varró István is küzdött

De nemcsak az épület elkészítése volt a céljuk, hanem biztosítani a nagy létszámú hívősegregnek az istentiszteleteken való részvételt. Erre a célra pedig legjobban a templom volt alkalmas minden vallását gyakorló hívő számára.

Györffy István és Elek György nagyon részletesen leírják tanulmányukban a karcagi református templom építésének történetét. Éppen ezért csak vázlatosan ismerkedjünk meg ezekkel az adatokkal, hiszen nekünk csak azért fontos ez az esemény, hogy érezzük és lássuk, hogy Varró István miért is vállalta azt a nehéz és igencsak felelősséggel járó utat, melyet megtett hitéért és vallási közösségeért.

Árpád-kori templom létezéséről is vannak adatok, hiszen 1390-ben már megemlíti az Ágota-halmon épített templomot. Maga a domb is erről kapta a nevét, hiszen szent Ágota vértanú tiszteletére emelték valamikor. Nem tudni meddig állt a hívők szolgálatában. Mint nagyon sok templomot és építményt, úgy ezt is elpusztí-

totta a sok-sok háborúság, s a mindent elsöprő, felégető hadjáratok.

A krónikák 1690-ben megemlítenek egy Albirsi nevű oskolamestert, aki a tatárdúláskor a templomot körülvevő kerítés mögé menekítette tanítványait, s így mentette meg az életüket. Ez a kerítés – vagy inkább fal, – nem karókból, vagy nádból, hanem megfelelő magasságban vályogból épülhetett, hiszen a célja a védekezés volt az ilyen rablótámadások ellen. Nem díszként, hanem védelem gyanánt szolgált. Célszerűnek látszott ez a sok harci megmozdulás miatt, hiszen bizonytalan volt, hogy mikor és ki támadja meg a környéket s fosztogatja majd a településeket. Mivel a tatárok lovon száguldottak végig a településeket, nem bajlódtak a kisebb-nagyobb erődítmények, magas fallal körülvett templomok ostromával. Megelégedtek azokkal a zsákmányokkal, melyeket a magára maradt házakból elvihettek magukkal. A védelmet nyújtó fal betöltötte szerepét, hiszen a krónikák szerint

ennek köszönhetően menekültek meg a karcagi kisdíjakok is.

Karcagon 1571-ben már újra állt a templom. Mérete nyilvánvalóan kicsiny volt, de a lakosság létszámához képest megfelelt

A török uralom után újratereltek Karcag is. A jórészt református hitet valló kunok kerülnek többségbe az addig katolikus valláson lévőkkel szemben. A nyugodt élet következtében a létszám növekedése sürgőssé teszi egy új, egy nagyobb templom építését.

Ez viszont nem volt olyan egyszerű, mint ahogyan elgondolnánk. A reformátusok általában elhagyott, vagy nem használt katolikus templomokat alakították át vallásuk gyakorlásának színhelyéül.

Több évtizeden keresztül birtokolt templomok végül a református egyházé lettek. Ebből is származtak bizonyos nézeteltérések. A megritkult, vagy éppen kihalt katolikus népesség helyét egyre inkább a reformátusok foglalták el. Ugyanakkor a megmaradt, fennmaradt épületek tulajdonjoga kérdésessé vált. Az új vallás híveinek bizonyítani kellett, hogy ezeket az épületeket régóta és jogosan ők használják. Mivel ezekről se adás-vételi szerződés, se egyéb irat nem keletkezett, így az akkor használatos eszközhöz, a tanúk kikérdezéséhez folyamodtak a vitás esetekben.

1721-ben történt kihallgatási jegyzőkönyv kérdéseit sikerült megtalálnom az egyházi levéltárban. A kérdéseket legtöbbször idős emberek tették fel, nekik kellett eskü alatt tanúsítani, s vallani, hogy a kérdésekre adott válaszaik igazak. Ezeket tanúvallomásoknak minden esetben elfogadták, hiszen senkiről nem feltételezték a hamis esküt.

„De Eö Utrum respectil Ecclesiarum¹ Atány, Tisza Mária, Poroszló, Roff, Tisza Szalók, Abád, Ders, Szent Imre, Szöllős, Füred, Sarud, Köre, Maklár, Tisza Tur, Kürt, Nagy Rév, R.A. Ványa, Tur Keszi, Kisujjszállása, Kúnhegyes, Madaras, Kartzagujjszállás in Comitatus Heves, Exteridis Szolnok Articulariter unitis Existen².”

1° Tudja é a Tanú s hite után vallja meg, hogy az miótától fogvást életéről emlékezik ezen fejül írt helységekben lévő Templomokat, Ssholákat és Parochiakat, az Reformata

Helvetica Confessiön³ lévő Lakosok az az a Kálvénisták, mindenkor bírták minden némű háborgatás nélkül, valóságos usussában lévén, meg irt Templomjoknak, Scholájoknak, ugy Valásbéli Exeritiumoknak⁴, s minden némű beneficiumoknak⁵ mind eddig?

2° Vallja meg a Tanú Tudja é, hogy kivált a Sopronyi Gyűlés alkalmatosságával, az az Ezer hat Száz Nyolcvan egyedik Esztendőben, vagy is a Töröknek Béts alá való menetele előtt két Esztendővel, avagy az midőn azon üstökös Csillag látszott az Égen, azon Templomokat, Scholákat és Parochiakat a Kalvenista Lakosok bírták é?

3° Ugy e hogy azon feljül irt Helységekben megy csak egy Katholikus Lakos sintsen?”

Az eskü szövegéből sok mindent megtudhatunk. Például a 2. számú kérdésben találhatunk érdekes információt. Az 1681-ik év néhány jelentős eseményéről értesülhetünk. Egyik ezek közül nem más, mint II. József türelmi rendelete, amely szabad vallásgyakorlást és hivatalviselést biztosított egyes felekezeteknek.

A türelmi rendelet a reformátusok, valamint az evangélikusok és görögkeletiek számára szabadabb vallásgyakorlást engedélyezett az eddigénél. Ahol legalább száz, nem katolikus család élt, ott azok saját költségükön létesíthettek illetve fenntarthatnak helyi gyülekezeteket, sőt – torony és harang nélkül, nem közútról nyíló bejáratl – templomokat is építhettek.

Ezek voltak azok a sarkalatos előírások, amelyről végül Kardszag Új Szálláson próbáltak elfeledkezni. Ugyanis a néhány év múlva elkezdett templom toronnyal és a főútról való bejáratl rendelkezik.

Egy történelmi tény is belekerült a kérdésbe, mégpedig: „a Töröknek Béts alá való menetele..”

A legérdekesebb viszont egy csillagászati jelenség leírása, miszerint ebben az évben, vagyis 1681-ben egy fényes üstökös jelent meg az égen. Olyan esemény volt ez, amelyre mindenkinek kellett emlékeznie a tanúvallomási kérdések megfogalmazója szerint.

Az utolsó kérdés már a lakosság összetételére vár választ. Feltételezi, hogy ahol a reformátusok megtelepedtek, ott már nem lakik katolikus hitű ember.

¹ A nagytiszteletű eklézsiák közül

² Külső Szolnok ahol egyesült részegyházak léteznek

³ hitvalláson

⁴ gyakorlásuknak

⁵ kiváltságuknak

rum Nostrum habito vigen
 mus, huiusmodi sub Tenore. De Eo Utrum
 respectu Ecclesiarum Arany, Tiba Nana, Porosli Roff, Tiba
 Kalok, Abad, Ders, Bent Imre, Kottos, Fures, Saus, Kise,
 Maklar, Tiba Fur, Kust, Nagy Rev, Ant. Vanya, Tur Kise,
 Kisujjhallassa, Kiu jegyes, Madaras, Kartagujjhallas
 in Comitibus Heves, & Exercitio Kolnok, articulatione
 existens. 1° Tudja e? a Tann s. fite után vallja meg
 hogy az mioktatol fogva? életéről emlékezik ezen fejelet
 is? Helyfoglalásban lévő Templomokat, Scholákat, és Parochia
 kat, az Reformatia Helvetica Confession lévő Lakosok, az
 a Kalvenisták, mindenkor birták minden nemű gaborgatás
 nélkül, valóságos újszaban lévő, meg is Templomjoknak
 Scholájoknak Parochiájoknak, s úgy Vallásbéli Exercitiumok
 nak, minden nemű beneficiumoknak mind eddig? 2°
 Vallja meg a Tann Tudja e? hogy kivált a Postonji
 Gyűlés alkalmatosságánál, az az Ezer hat száz Nyolcvan
 egyedül Ertendőben, vagy is a Töröknek, Ders ala való
 menesete előtt, két Ertendővel, avagy az mindön azon
 ürtötös Pillag Lattom az Egen, azom Templomokat
 Scholákat, és Parochiákat a Kalvenista Lakosok bi
 ták e? 3° Ugy e hogy azom fejelet is? Helyfoglal
 ben meg is egy Katolicus Lakos fűtten?

Dominus Septis Providus Ioannes Coma
 Anno circiter octuaginta Calvinista, Spectabilis ac
 Magnifici Comitis Domini Fabrichi Antonij Erdőj
 Episcopi Agriensis Subditus Nicola Pöschionis Maklar

1721-ben feltett kérdések a tanúknak

A megkérdezett tanúk vallomását írásban rögzítették. természetesen nemcsak egy embert hallgattak meg, hanem többet is. A tanúk között voltak egyszerű emberek, de olyan is, akik jelen-

tős tisztséget töltöttek be, így a szavuknak nagyobb súlya volt. A jegyzőkönyvek elején mindenkor szerepel a tanú neve, életkora s betöltött tisztsége, vagy foglalkozása.

Nézzük meg az ötödik tanú vallomását. Stephanus Bojti, vagyis Bojti István, Kardszagujjszállási lakos 42 éves gyakornok így nyilatkozik:

„Tizen négy esztendőnek elfojásal alatt Tanú uram és Kigyelme az kérdésben levő Kardszagujjszállás Várossának nem csak Civissé⁶, de tíz esztendőktől fogva Ordinarius Notariussa⁷ is és egyszersmind a Nemes Nagy Kunsági Districtusnak⁸ résziről is Három Nemes Districtusok Congregatiojiban⁹ Juratus Deputatus¹⁰ is lévén az nevezett Kardszagujjszállás Várossának Statusát vagy belső mineműségét tökéletesen esmeri és tudja. Amint hogy le tett hite után valya is hogy sem ott lakásának idejétől fogva sem édes ott lakott s megholt eleinek tudására az 1661^{dik} esztendőől fogva soha nem hallotta, hogy valaha más Hiten s Valláson levő Emberek laktak volna Kardszagujj Szállás Várossát hanem mind csupán csak Reformatusok. Romai Catholicus Lélek csak egy legkisebb szolgálcska vagy szolgálcska is vagy Mezei Pásztor annyival inkább belső Lakos sem nem volt, sem most nincsen az egész Kardszag Ujj Szállás Várossában vagy annak Határiban.”

A sok-sok tanú mind hasonlóan vall. Ez által igazolttá válik, hogy a református templom felépítése jogszerűen történt, hiszen ezzel nem csorbult semmiképpen a katolikus hívők vallási érzelme. A tanúk által tett vallomások alapján igazolódik az a tény, hogy itt nem is laktak abban az időben katolikusok.

A reformátusok – vagy ahogy akkor mondták, a kálvinisták – nem építhettek maguknak templomot, vagy ha mégis, akkor csak bizonyos megkötöttségekkel. Az uralkodó és katolikus köre ez által megakadályozta a szabad vallásgyakorlást a türelmi rendelet ellenére is. Az emberi lelemény és a kun makacsság azonban mindent meg tudott oldani.

Visszatérve az 1740-es évekhez, arról értesülünk, hogy a régi templom immár szűknek és omladozása miatt veszélyesnek bizonyult. A sok javítgatás miatt már nem volt ésszerű tovább foltoztatni. Ahogyan azt Varró István a jelentésének a 4. §-ában meghatározza:

„...és idővel, mind a' Pusztulásokban való pusztaság, mind a' sokszori öregbítés, de legkiváltképpen a' régiség miatt, már végső leomlással fenyegetni kezdett, mert tetejétől fogva szintén a' fundamentom allyáig huszon négy vagy huszon öt nagyobb s kisebb általlyában való hasadások a' kőfalakon nyilvánvalóképpen találtattak. Mellyekhez képest szüntelen való félelemben vala a' fel gyülekező Nép, hogy a leírott romladozás miá az egész Templom egyszer összeomolván, a' Népnek végső romlást szerezne, melly okért is gyakorlatossággal, kivált Jeles Innepi és Vasárnapi napokon /:melly alkalmatosságokban Számosabb nép mint más köz napokon Szokott az Isteni Tiszteletre gyülekezni:/ a' Templom kerítésében csak a Pusztaság alatt kéntelenítettek az Isteni Tiszteletet véghez vinni.”

A kicsiny és romladozó templom veszélyessége miatt valóban szükség volt egy nagyobb épületre. Az engedélyek megszerzése azonban sok-sok akadályba ütköztek volna, s nem biztos az, hogy meg is kapják. A furfangos kun észjá-

⁶ polgárává

⁷ állandó jegyzője

⁸ kerületnek

⁹ szövetségében

¹⁰ felesketett küldött

rás azonban megfelelően működött. Azt gondolták, hogy egy kész épület visszabontását talán nem fogja kezdeményezni a szigorú hatóság. Azt sejtették, hogy amennyiben kiderül – és hogyan is tudna titokban maradni egy ekkora épület megépítése – súlyos büntetést kell majd fizetniük. Ennek ellenére, vagyis ennek a tudatában láttak hozzá a tervek elkészítéséhez és a kivitelezés elkezdéséhez.

A szószék

Az alapletételét 1743-ban el is kezdték. Az ősz beálltával letakarták, megvédték a téli fagyok rombolásától. Tavasszal folytatták a falak felhúzásával. Itt érkezett el az a pillanat, amikor tudomást szerzett az engedély nélküli építkezésről Gosztonyi István, a jázsági és a két kun kerület adminisztrátora. Azonnal a városba sietett, s az erre vonatkozó rendeletekre hivatkozva leállította a munkálatokat. Felhívta a figyelmet arra, hogy csakis akkor folytathatják a templom építését, amennyiben erre a királynő – Mária Terézia – írásos engedélyt ad.

A kun ember határozott és elszánt. Amit eltervez, azt minden áron be is fejezi. Éppen ezért az építkezést a tiltás ellenére folytatják. Azonban Gosztonyi uram se hagyta annyiban. Jelzi ezt a Dominum Commissionak, akik bejelentik a királynőnek az esetet. Végül Mária Terézia a Helytartótanács közvetítésével azonnal leállíttatja az engedély nélkül elkezdett templom építésének munkálatait.

Azonnal lépni kellett a vallási közösségnek, hogy a félbe maradt építkezés folytatásához megszerezzék az engedélyt. Sejtették, hogy ez nem lesz könnyű feladat. Éppen ezért két nagy tudású embert választanak küldöttnek, akik jártasak a világ és az egyház dolgaiban s diplomáciai téren is sikeresen tevékenykedhetnek. Sütő András bíró és Varró István nótárius indult el a királynőhöz, hogy megszerezzék az engedélyt a templom felépítéséhez.

A közbeni állomásokon, – melyeken át kellett jutniuk – a kérelmük mellé, a gyorsabb és hatékonyabb elintézés reményében kisebb-nagyobb ajándékokat adtak. A teknősbéka, az aranypénz s a debreceni fehér kenyér, a mézes kalács és a pereg is ezt a célt szolgálta. Mindamellet a meggyőzés erejét is bevetették. Méltóságos Generális Nesserold úrhoz benyújtott levelükben is kihangsúlyozzák ezeket az indokokat. A közvetítő administrator úrnak szintén megismétlik kérésük jogosságát, amikor így érvelnek:

„...kérjük az Urat alázatosan, hogy azon Kegyes Informatiot Pro emolumento nostra Ecclesiae et bono méltóztassék fel-tenni. Hiszen, maga jól tudja 's láta mostani állapotját 's lerogyó félben való voltát régi Templomunkk, és azon kívül Népünk Számához nem illendőségét, aztis nyilván experiálta az Úr, hogy a' melly Templomot építeni kezdtünk nem is igen nagy külső színes tekintetű, hanem csak a' mennyi Népünket bé foghattya....”

Kérvényeikben többször utalnak arra, hogy nem a hivalkodás miatt építik fel az új templomot, hanem a réginek a szűkössége és annak erősen leromlott, életveszélyes állapota is erre kényszerítette őket.

A kérvények és közbenjárások lassan ugyan de előrébb vitték a Kardszagújszállás reformátusainak templomépítési ügyét. Sok-sok ajándék és győzködés után eljutott ügyük Mária Teréziához is. Legfőbb bűnük az egész templomépítési ügyben, hogy a figyelmeztetések ellenére is tovább folytatták az építkezést. Erről így ír Varró István nótárius uram:

„...tudniillik, az ő Fge Kglmes Engedelmeinek meg nyerése előtt mind Fő Tisztünk eleve való mind a' Fgs ConsiliusInhibitioi után is hogy vakmerőképpen építették a' Templomot a' Kardszagújszállásiak; ezért öt Száz Aranyakat le tégyenek, ...”

A templom belülről

Nagyon nagy összegnek számított ez a büntetési tétel, hiszen ekkor kellett befizetniük a redemptio által meghatározott pénzt is. Kétségbe is estek emiatt.:

„Ímé azért a' Bánatra Bánat tódulván, Mivel a' Redemptionnak repartíált¹¹ summájából is ezen bánatos Városra Negyven egy ezer és Nyolcz Száz Rftok esvén, az Insurgens¹² Ezer Katonákból hatvan három Katona minden készülettel, lovakkal, Fegyverekkel, Mondurokkal obtingálván¹³ majd Hét ezer forintig az is fellépven, Ím a' Templom mulctája¹⁴ öt Száz Aranyok Két ezer és egyszáz Rfkat tévén, a' Portionális Quotta¹⁵ Két ezer forint, Palatinale Salarius Hét száz kilencvenöt etc. Mit csinálsz ezek között Szegény elalélt Nép? Egyebet nem, hanem Flgs Koronás Király Aszszonyomhoz folyamodom, mert mégis bízom kglmes Anyai voltához.”

Valóban hatalmas összegnek számított ez, hiszen nem elég, hogy a redemptio által is nagymértékű kölcsönöket kellett felvenniük, s most ehhez hozzá csapódik még a templom építése miatt kiszabott büntetési összeg. De nem azért kunok **Kardszag** Új Szállás lakosi s főleg előljárói, hogy ebbe bele is nyugodjanak. Ismét Varró

István szolgálatait veszik igénybe, hogy járjon el a királynőnél, s próbáljon enyhíteni ezen a nagy súlyon, mely valóban megterhelné a lakosságot. 1746. augusztus hónapjában elindul újra hosszú útjára, felelősségteljes megbízással a messzi Bécs városába, a királynéhoz. Enyhítést kérnek a rájuk szabott büntetésből. Ekkor is Sütő András főbíró volt a társa.

Az útjukat siker koronázta, hiszen sikerült az 500 aranyból 200 aranyat lealkudni, így már a maradék 300 arany mégiscsak könnyebbé tette a büntetési tétel befizetését. Enyhébb lett a büntetés, de a pénz nem állt rendelkezésükre. Így természetesen kölcsönt szereztek más városoktól, gazdagabb magánszemélyektől illetve a tehetősebb lakosoktól.

Ennyi idő távlatából is elismerést érdemel Kardszagújszállás minden lakója, hiszen az egyébként se gazdag családok hitük gyakorlása és megélhetésük biztosítása érdekében hatalmas áldozatot hoztak. A büntetesként kifizetendő összeg megterhelte ugyan az embereket, de vállalták, hiszen maguk is tudták, hogy milyen következményekkel járhat cselekedetük.

Varró István a jelentésében utal arra, hogy a templom továbbépítésének engedélyezésekor levelet írtak az egri püspöknek is. A levelet 1746. augusztus 3-án küldték el gróf Barkóczy Ferenc püspöknek s a környezetében élő nemeseknek, melyben tisztázni próbálják engedetlenségüket. A levél szövege a következő:

¹¹ elosztott, felosztott

¹² fegyveres felkelők

¹³ megtörtént

¹⁴ bírsága

¹⁵ arányos hányad

Szeresse az Úr Isten mindazokat valakik ő Felségét szer-
tik, és az ő Felsége Dívosságát elő vinni kívánják, és legye-
nek kegyelem és békesség az Istenről a mi Anyánkról, és
az Úr János Christusról, minden igazsággal és Szer-
telemmel AMEN.

Tiszteletes Tekintete, Kérem és Nemcségy Jó Uraink! Az
maga Dívosságát igen Szerető Úr Isten a Saládatlan
Sido Népet nem csak meg feddette és Vicsongatta, hanem
példás csapásokkal is a Szent Haggen's Profeta ál-
tal keményen megönmeg fenyegette, azért, hogy élje a ma-
ga Házaat Szorgalmasan építete és csifrásta, az Isten
Házával pedig senki sem gondolt, hanem csak Vukján
és vezjibe hagyta. Minket is az Úr Isten meg intett, és
mireggy fülünkbe Sugott, hogy a maga Dívosságának Közö-
ségei gondolatában s' duto' felben lévő Templomát, uppi-
tanánk és Építénénk, meg mert Jazonló csapásokkal Látogat-
na meg ő Felsége. Azért, hogy mind a Hazaat megunk-
ról. De tegyük, mind pedig az ítéletet el Javítsassuk,
meg indultunk hogy az Isten Házaat nem csak uppi-
hanem egészsen meg építsük, mellyet ugyan ő Felsége
Segedelmevel Dugrampra meg is Építettünk, hogy csak ép-
tlen ahol kellendő és illendő Karok, Lékek, és ablakok
Hijával vagyon, de helyes Lándékokat azon vagyon,
hogy ezen fogvatkozásokat is meg építettünk, és az Isten
Házának egész dívását megadjuk. Meg valljuk nagy
Zemereimmel és mély alázatossággal, hogy mi magunk
től egyáltalában Teheret Lenek, vagyunk. Igaz dolog
ugyan, hogy Idvesítő Urunk Isteni Tanács Lása Szerent
mindon a Torony és Templom Építéséhez Kezdetünk, Le-
ültünk és tanácskoztunk, hogyha költségnél az el-
kezdendő épületnek meg építésére léfjen e elég ségy
vagy sem, s' úgy találtuk, hogy elég kéfjen, és másodra
nem jorítottunk, úgy is lett volna, de mind jartunk

a mi

Felséges Atyámnak vele született, s' ingyen való' kiülönös kegyel-
 melege vala, hogy mindeztána mind e' Felsége királyi kegyes
 parancsolatit, mind az el'járónak idvőségés rendelkezései, s'
 intéseit mint egy lábbal tapodva hientek, és azok ellen fjeske-
 delt volna; mindacáltal nem csak a' büntetés házában is irgalma,
 és könyörülteességét tapasztalták, de azon felül az oratoriumnak
 felépítésére újabb engedelmeket is nyertt hientek e' Felsége igaz
 atyai bánakodó indulattyaiból. Mely királyi nagy kegyelmes-
 ség ha' öttenye lészen hienteknek a' Felséges Uraság Parancs-
 latinak, s' mind Egyhá'z, mind Világ el'járój rendelkezéseinek
 gyorsabb, és nagyobb engedelmesseggel való' végben vitelére, kétség
 kívül újabb meg újabb királyi kegyelmeességét várhattya hientek,
 és Felségének, és magamnak sem lészenek kézeim meg kötve, igaz
 atyai változomnak hientekkel való' gyakoribb tapasztaltatá-
 ra; az mint is atyai, s' Püspöki áldásom után állandóan
 maradok
 Igar Attya
 Gróf Barkóczy Ferencz
 Egri Püspök

Gróf Barkóczy Ferenc egri püspök válaszevele (1746.)

„Szeresse az Ur Isten mindazokat valakik ő
 Felségét Szeretik és az ő Felsége Dicsőségét elő
 vinni kívánnák és légyen azokon Kegyelem és
 Békesség az Istentől a mi Atyánktól és az Úr
 Jesus Christustól minden igazsággal és Szeretet-
 tel ÁMEN

Tiszteletes Tekintetes Nemes és Nemzetes Jó
 Uraink! Az maga Dicsőségét igen Szerető Úr
 Isten a háládatlan Sídó Népet nem csak feddette
 és Pirongatta hanem példás csapásokkal is a
 Szent Haggeus Próféta által keményen meg s'

meg fenyegette, azért, hogy kiki a maga Házát
 Szorgalmatossan építette és Czifrázta, az Isten
 Házával Pedig senki sem gondolt, hanem csak
 Pusztán és vesztibe hagyták. Minket is az Úr
 Isten meg intett és mintegy fülünkbe Sógott,
 hogy a maga Dicsőségének Közöttünk romlado-
 zásban s' dülőfélben lévő Templomát ujjitanánk
 és építenénk meg, mert hasonló csapásokkal
 látogatta meg ő Felsége. Azért, hogy mind a
 panaszt magunkról le tégyük, mind pedig az
 ítéletet el hárítsuk meg indultunk hogy az Isten
 Házát nem csak újjítsuk hanem egészszen meg

építtük, melyet ugyan ő Felsége Segedelmével ugyannyira meg is építtünk, hogy csak éppen ahhoz kellendő és illendő Karok, Székek és ablakok hijjával vagyon, de tellyes szándékkal azon vagyunk, hogy ezen fogyatkozásokat is megépíttünk és az Ima Házának egész viszzét megadjuk. Meg vallyuk nagy Szeméremmel és mély alázatossággal, hogy mi magunktól egyáttallyában tehetetlenek vagyunk. Igaz dolog ugyan, hogy Idvezítő Urunk Isteni Tanácslása Szerént mindőn a Torony és Templom építéséhez kezdtünk, leültünk és tanácskoztunk, hogyha költségünk az elkezdendő épületnek megépíttetésére lészen e elégséges vagy sem, s úgy találtuk, hogy elég lészen, és másokra nem szorulunk úgy is lett volna, de mint jártunk a mi Nemes és Apostoli Hitünket és Vallásunkat nem Szinte Szerető Világ, azért hogy az Isten Dicsősége mellett erőssen buzogtunk, és az építtetésben szorgalmatosak voltunk, vakmerőséggel és engedetlenséggel vádolván kicsiny hijján öt Száz Aranyakig meg büntetett. Annakokáért Szeméremmel ugyan, és mély alázatossággal, de tellyes bizodalommal kérjük Titulált jó Urainkat, valakiket ez alázatos Instantiánk megtalálánd hogy ebbéli Szűkes és meg fogyatkozott állapotunkat fel segélleni méltóztassanak. Tudjuk azt, hogy az Úr Isten, amint szereti a maga Dicsősségét, úgy azokat is, kik a mellett buzogunk, ideig és örökké való drága jutalommal változatlan ígéreti szerént meg jutalmaztattya. Mink pedig minden vélünk jól tévőkért az Úr Istent alázatos és buzgó Szívvel szüntelenül imádjuk.

*Kardszagujszállás Várossa
Birója és Tanácsca*

*Ezen Ns. Ecclesia alázatos Instantiáját
Recomendaltatik akármely karban és rendben
lévő kegyes Rendeknek Szíves indulattyában, a
mivel lehet és illik elő Segélleni méltóztassanak.*

*Felséges Romai Császár és Királynénk Tanácsa T.N. Abauj Zemplén és Szabolcs megyékk
Tábla Accessora, Tiszántúl lévő Super
Intendentiának Fő Curatora.*

Idősb Bay Paray Sámuel

Nem maradhatott megfelelő válasz nélkül ez a levél. Egy kis dorgálással tartozott a püspök a karcagi reformátusok templomának engedély nélküli felépítéséhez. Ezt írta a püspök:

„Kedves Fiaim.

Felséges Asszonyunknak véle született, s' ingyen való különös kegyelmessége vala, hogy minekutána mind eő Felsége királyi kegyes parancsolatait, mind az Elő-járóinak idvösséges rendeléseit, s' intéseit mintegy lábbal tapodta kientek, és azok ellen fejeskedett volna; mindazáltal nem csak a' büntetés közben is irgalmazó könyörületességét tapasztalta, de azon felül az Oratoriumnak fel építésére újabb engedelmet is nyertt kientek eő Felsége igaz Annyai Szánakozó idúlattyából. Mely királyi nagy kegyelmesség há ősztenye¹⁶ lészen kienteknek a' Felséges Uraság Parancsolatainak, s' mind Egyházi, mind Világi Elő-járói rendelkezéseinek gyorsabb, és nagyobb engedelmességgel való végben vitelére, kétség kívül újabb meg újabb királyi kegyelmességét várhattya kientek eő Felségének, és magamnak sem lészen kezeim meg kötve, igaz attyai vóltomnak kientekkel való gyakortabb tapasztatására; az mint is attyai, s' Püspöki áldásom után álandóan maradok

Kienteknek

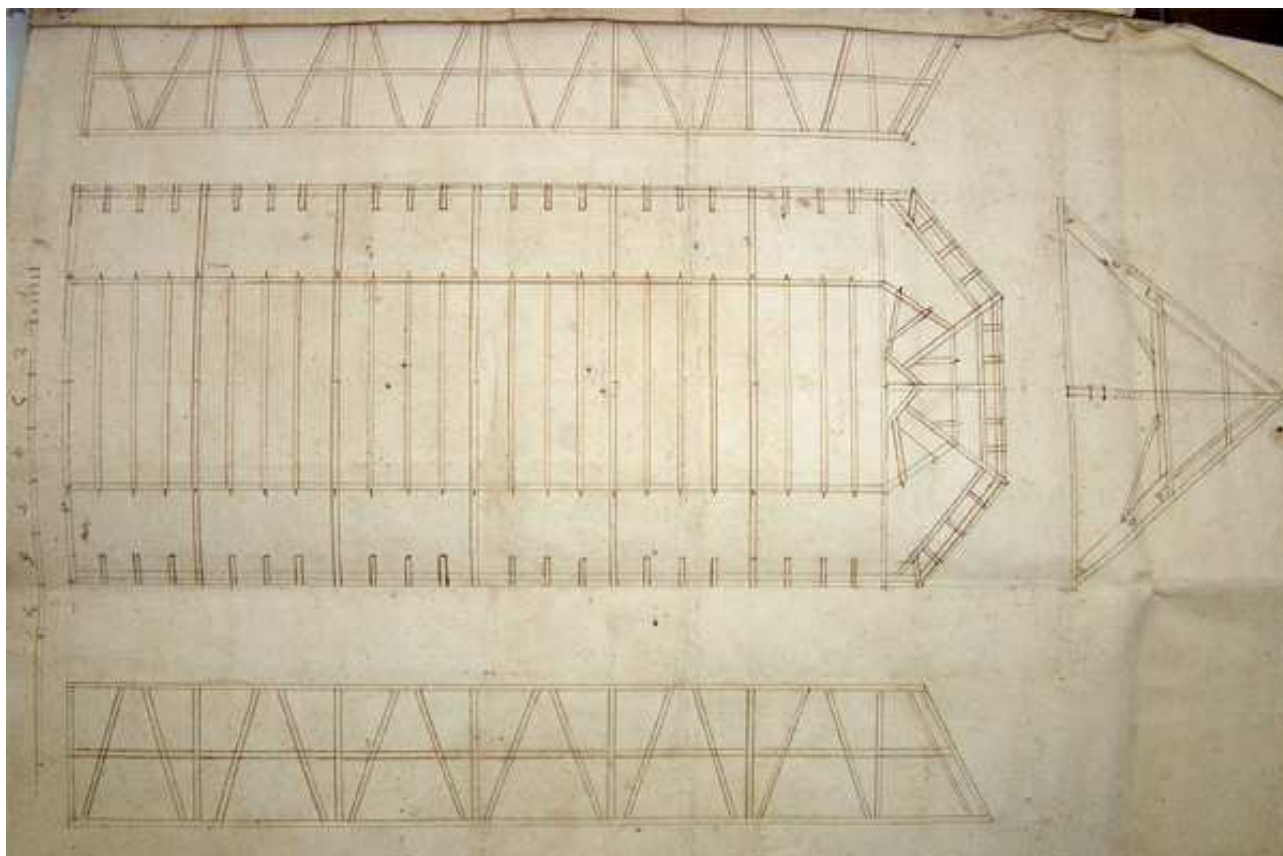
*Igaz Attya
Gróff Barkóczy Ferencz
Egri Püspök"*

A levélváltások megtörténtek, a küldöttség elérte célját. Varró István nótárius és Sütő András főbíró megnyugodva térhetett haza s beszámolhattak az eredményükről. Most már nyugodtan folytatódhatott az építkezés. A mesterek végezheték munkájukat a lakosság segítségével. Mindenki képessége illetve vagyona szerint támogatta a templom felépítését, ki pénzzel, ki élelemmel, esetleg kétékezi munkával.

Végül, annyi sok nehézség és küzdelem után, 1755-ben befejeződött a templom építése. Ettől kezdve kedvezőbb körülmények között tarthaták meg az istentiszteleteket a karcagi reformátusok.

A templom építésének felfüggesztése után a hitüket gyakorolni szándékozó emberek végül megkaphatták azt, amire már régóta vágytak: egy saját építésű és tervezésű templomot. A templom mérete és külalakja is megfelelő lett. A templom elkészült, a hívők most már az új épületben tarthatták az istentiszteletet. Varró István jelentésének záró sorai szerint a templomra ez a felirat került:

¹⁶ ősztone

A templom tetőszerkezetének rajza

*Liberae extructions Benignum cum Relaxatione
Mulctae Indultum, est imperatum, Anno, quo
Gens CVMana sVIs restItVta est IvrlbVs aeqVIs,
Et IanI PáLffI PaLatInI sVbDIta Froeno. (1746)*

DESCRIPTA, et Oppido Kardszaguj

Szállása in Memoriam Posterorum donata

Anno, Sequenti Chronosfico incluso.

*Gloria, LaVs, et Honor TibI sIt ReX, ChrIste
ReDeMptor?*

Et PatrI; IVXta, SpIrItVOqVe sVo. (1755)

Men. Decemb.

Így közölték a világ felé vallásukat és meggyőződésüket, hogy mindenki tudja és megismerje azt, miként vallják hitüket amikor így imádkoznak: *dicsőség és tisztelet neked megváltó királyunk hazánknak igazságos lelke!*

A problémák és a törvény megkerülése ezen túl is jelen van a református templom életében. Ugyanis 1760-ban újabb kérvényekkel és esedezésekkel fordulnak előljáróikhoz, de most már a felállított harang miatt. De erről egy kicsit bővebben a következő fejezetben olvashatunk.

A régi templomnak immár csak a legenája él, de ez átível még nagyon sok évszázadon keresztül, elismerve mindazt, amit Varró István tett érte, s ezzel párhuzamosan a helyi közösségért is.

A templom mind a mai napig szolgálja a karcagi reformátusokat, bár az évtizedek során többször is át lett alakítva. Ez mindig nagy anyagi áldozatot igényelt a hívőktől is. Az adományokat mindenkor sikerült is szép eredményre összegyűjteni, melyet az irattárban lévő nyilvántartásban megismerhetünk.

A levéltári anyagok között található egy bejegyzés, amely 1786-ban íródott. Itt már újra az merül fel az egyház részéről, hogy a templom épülete kicsi, tehát egy újnak az építése válik esedékessé. Alig több mint 30 év telt el az előző templom felépítése óta, s lám már olyan nagy létszámú lett a lakosság, ezen belül természetesen a hívők is, hogy már szűknek bizonyul az istentiszteletek megtartására.

Az 1786. évi bejegyzésben ez olvasható:

„IV. Szükséges meg tudni hogy ezen Városban hány Réformáta Lélek vagyon és annak Számához képest kellene az Templomot nagyobbitani, hogy pedig megtudathasson az Templomban járni a vagy jöhetőket mind elől kelleik hívni vagy pedig a Conscriptiobol meg tudni, melly szerént mindjárt hozzá lehet vetni annak nagyobbitásához; ez meg lévén

V. Kőműves Mester kelleik hozatni, a kinek értelmét kelleik venni, hogy ennyi Számú Nép-

nek minémű Templom kívántatik és ehez minémű Torony és ezen Épületek melly Summába kerülhetnének fel; annakutána

VI. *A Népek tudtára kelletik adni hogy az önként lett oblátumokból¹⁷ a Templom részirül mennyi pénze vagyon és még mennyi kívántatna annak építésére. Szükséges pedig a Catedrábul¹⁸ ez éránt az halgatokat Sürgetni és meg mondani hogy még a meg kívántató Summa képpen nem lészen addig az építtetéshez éppen nem lehet fogni.*

Érdekes lett volna számunkra az a statisztika, amely megmutatta volna, mennyi volt akkor a helyi lakosok közül a református vallású. Mindenféleképpen többen voltak, mint a katolikusok, de szám szerint nem ismert az adat. Valamilyen felmérés biztosan készült, hiszen ehhez képest lett meghatározva az új templom mérete is. A lakosság növekedésével ugyan az a probléma jelentkezett, mint az 1740-es években. Ugyanis kicsi lett a templom, ugyanakkor maga az épület is kezdett veszélyessé válni. Nem tudom, hogy milyen mesteremberek dolgoztak rajta annakidején, de szerintem ennyi idő alatt nem szabadott volna semmilyen károsodásnak előfordulni. Ennek ellenére szemmel látható volt a templom állagának a romlása. 1790-ben megvizsgálták a templom előljárói meghívott mesteremberekkel, hogy miként lehetne ezt a veszélyt elhárítani. A krónikák szerint ez az év igen ínséges volt, így nem lévén rá sok pénz, csak kényszermegoldással orvosolhatták a megállapított hibás részeket. Megállapították a szemle után: „a Templom Bolthajtása olly veszedelemben van, hogy félő hogy le szakad”. Ezt sikerült kijavítani, megerősíteni.

A pénzgyűjtés ugyan elkezdődött, de a szegénység oly nagy volt, hogy lassan gyűlt a pénz. Az összegyűlt adomány kezelését átvette a város, így most már az ő kezükben volt a döntés joga is. A templom építéséhez megfelelő mestert kerestek. Varró Jánost kérték fel arra, hogy keresse fel a kisújszállási templom építőjét Rabl Károlyt. Az ő munkáját ismerték és jó ajánlásnak számított a szomszéd település templomának építtetőitől kapott információ személyével kapcsolatban. Varró János felkereste a gyöngyösi építőmestert, aki a megbízást előtt felmérte a

helyszínt, ahová majd az új templomot építenie kellett.

Nagy jelentőséggel bírt a templom, hiszen a felméréskor nem kisebb személy volt jelen, mint Illési János nagykun kapitány. Az előljárókkal és a kőműves mesterrel egyeztetve ő határozta meg a templom helyét és méretét is. Ennek értelmében az új templom „hosszasságának belső világa 26., szélessége pedig 10 öl 4 suk legyen ... kő rakásának egyenes fala, a' pádimentumtól számlálva hét öl magasságú legyen ... a torony alatt való ajtót is hozzá számlálván 4 ajtó hagyattasson...”.

A templom építését Rabl Károly gyöngyösi kőműves mester 5200 Rft-ért vállalta el. Az alapok kiásását el is kezdte volna, de a lakosság közbeszólt. Ugyanis nem tetszett nekik a kijelölt új hely, inkább a régi helyén szerették volna tudni az új épületet is. A lakosság többségének kérését figyelembe vették, így az épülő templom a régi helyére lett felépítve.

Az építkezés költségeit csak nagyon nehezen tudták előteremteni. A lakosság is szűkölködött, így ők is segítségre szorultak. Kénytelenek voltak kölcsönöket felvenni. 2000 Rft-ot szereztek Nemzetes Vitézlő Szombati Istvántól, Debrecen főbírójától, 1000 Rft-ot kértek Borbély Mihálytól, Tiszaroff szolgabírójától.

2000 Rft-ot kértek s kaptak 1795-ben a Debrecenben élő Nemzetes Dékány Benedek Úrtól. Erről ez olvasható az 1795-ös évi bejegyzésben:

„A' Templom építésére való költségben a' mostani szűk idő miatt meg fogyatkozván annak Cassája, hogy meg egyezésből fel kérődött Debrecenben Nzts Dékány Benedek Urtól költsön legális juttatásra Két ezer Rhenes Forint, úgy mint Rh 2000, amelly Summát Dobozi Gergely és Kálmán Sámuel Uraimék, mint a' végre különösön Plenipotenciázott Deputatusink¹⁹ fel vettek, ki hozták és mostanság designult²⁰ Templom Bíró Kerekes István uram kezébe valósággal is által számlálták, melly itten a' szükséges tudomány végett fel jegyeztetik.

Laczka Ferencz int or Notárius”

A sok gond ellenére 1797. november 4-én ünnepélyes keretek között fel is lett szentelve az új templom, melyen ott voltak a kerületi és a szomszéd vármegye előljárói is.

¹⁷ adományokból

¹⁸ itt: szószelekről

¹⁹ itt: felhatalmazott megbízottaink

²⁰ kijelölt

IV. Kérik eger meg tudni hogy ezen Városban hány Reformára Lelek vagyon és annak Számához képest kellene az Templomot nagyobbítani, hogy pedig

edig meg tudatasson az Templomban járó, a vagy jövedelmek mind elöl kellerik hívni vagy pedig a Conscriptióból meg tudni, melly Szeres minchárta hozzá lehet venni annak Nagyobbi részéhez; ez meg lévén

V. Könnveres Mester kellerik hozarni, a kinek érvelmet kellerik venni, hogy ennyi Számu Népsnek minemű Templom kívánatik, és ehez minemű Torony és ezen Épületek melly Summában kerülhernének fel: amakuránna

VI. az Népsnek tudatára kellerik adni hogy az ön kért lett oblatumokból a Templom rejszírul mennyi pénzre vagyon, és meg mennyi kívánatna annak építésére, Kérik eger pedig a Candrából ez érants az halgarokat sürgesni, és meg mondani hogy meg a meg kívántaro Summa kéjfélt nem lehet, addig az építéshoz építési nem lehet fogni.

Az 1786-os feljegyzés a templom építéséről

et Templom építésére való költségekben a városi pénztár miatt meg fogynak, aminek Lajcsa, egy meg egyzedik fel kiadott Debreczenben Kérem Benneket Uról Költőm Lajcsa kérésére Kérem Fenn, egy mint 2000. melly Summát Doboz, Pálya és Kábelár és mások, mint a városi különösen Plébanus, rajott Deputatúrák fel vittek, ki kaptak, és mintamint a Debreczen Templom Bírósága, Annak Urak, kibe valószággal is által pámlaták, melly iten a főleges tudomány vizit fel jegyzetik.

Lajcsa János és a többiek

1795-ös feljegyzés a templom építéséhez felvett kölcsönről

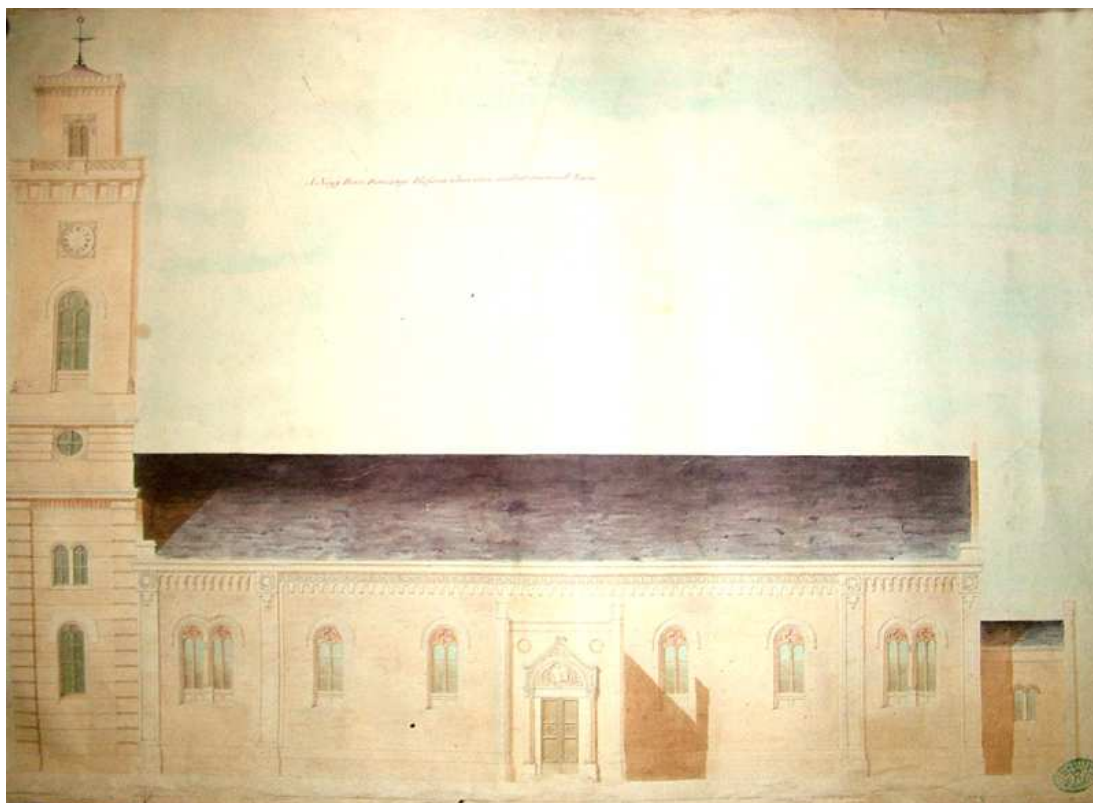
A folyamatos karbantartás, felújítás, majd természetesen a bővítés következménye a ma látható épület. Ha már foglalkoztunk a régi templom felépítésének nehézségeivel, ismerjük meg vázlatosan a későbbi átalakításokról ránk maradt iratokat, rajzokat.

Az egyházi irattárban fellelhetők azok a vázlatok, tervek, amelyek a felújításra váró templomról készültek. Ezeket áttanulmányozva megismerhetjük azokat az elképzeléseket, amelyek közül végül a mai állapot létrejött.

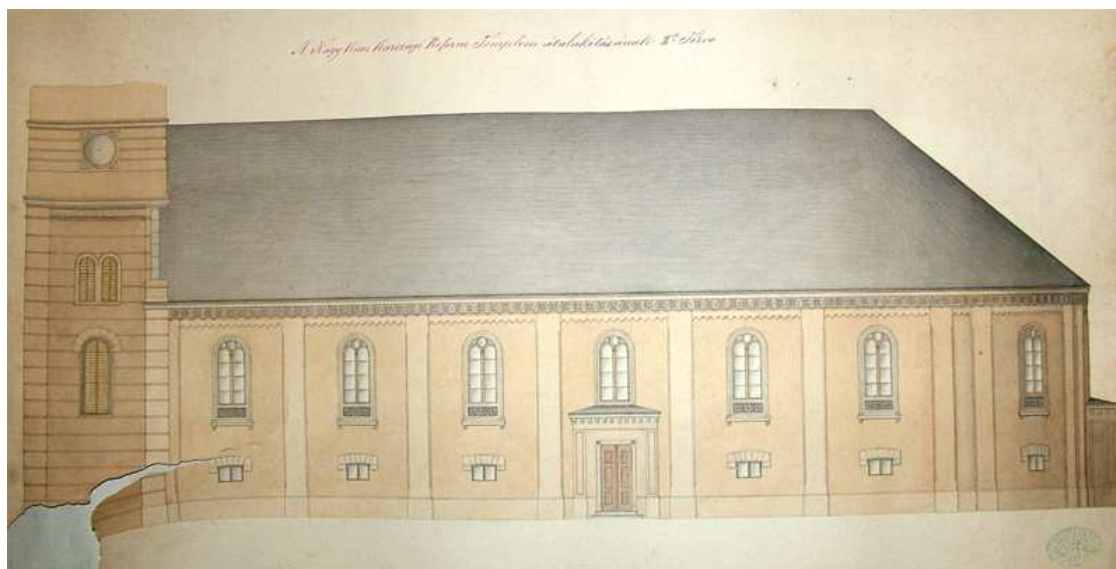
1860-ban három terv készült a templom átalakításáról, s ezek közül a harmadik lett végül elfogadva és kivitelezve.

A három terv hasonló elveken és elképzeléseken alapul, s ha jobban áttanulmányozzuk, akkor észrevehetjük, hogy csak kisebb eltérések vannak közöttük.

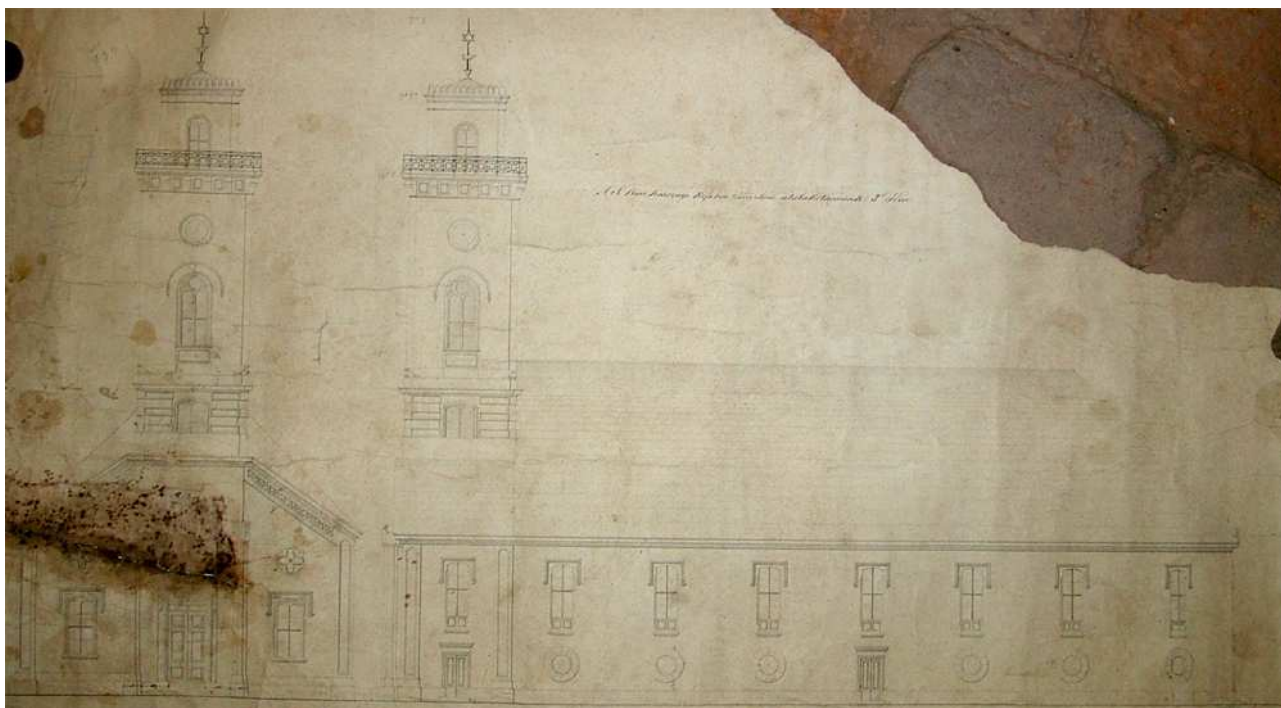
Az egyik ilyen feltűnő eltérés az 1. számú terven látható, amelyen az oldalsó bejárat kiugrik a fal síkjából, ugyanakkor terveztek a templom hátuljára is bejáratot, mint a 2. számúnál is.

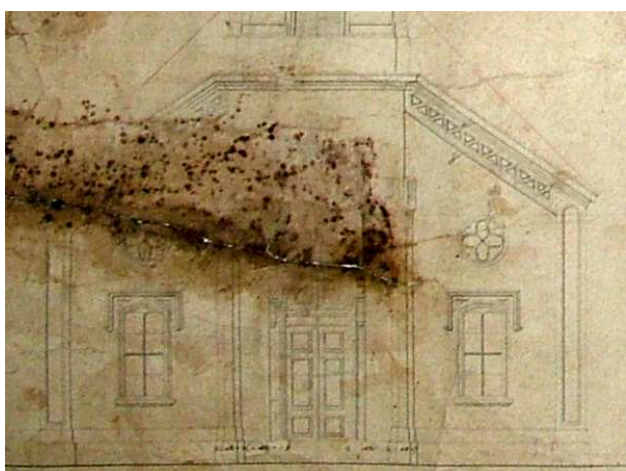
A Kun Karczagi Református Templom átalakításának 1. terve (1860.)

A Kun Karczagi Református Templom átalakításának 2^{ik} terve (1860.)

A Kun Karczagi Református Templom átalakításának 3^{ik} terve (1860.)

A bejárat a tervrajzon

A bejárat mai képe

A 3. számú terv került végül elfogadásra, amint látható is, hiszen kisebb eltérésekkel megegyezik a mai állapotnak. Nyilván a kivitelezéskor történtek módosítások, ugyanis ezek csak tervek, vázlatok voltak. A pontos kiviteli tervek azonban nem kerültek elő, de a mi szempontunkból nem is lényegesek.

A bejárat rész rajzán is látni a mai állapothoz való hasonlóságot. A későbbi felújítások, renoválások mindig hoztak valami újat, esetleg kisebb módosítást. Ezek azonban nem változtattak az eredeti elképzeléseken, a végleges kivitelezésen. A templom bejárata mellett elhelyezett márványtáblán olvasható a templom felújítási és átalakítási dátumai és stílusai. A sok küzdelem után végül ez az épület áll Karcag főterén.

Márványtábla a bejáratnál

A templom orgonája

Tábla az orgona oldalán

Nem szabad elfeledkeznünk a templom egyik díszéről és ipartörténeti értékéről, az orgonájáról se, melyet Ludwig Moser salzburgi orgonaépítő mester készített. Takács Péter és felesége Kerekes Mária adományozott az egyháznak 26 ezer forintot a „Moser féle romantikus orgona” beszerzésére. 1866-ban szólalt meg először gyönyörű hangján. Az orgona oldalán egy tábla található, melyen az olvasható, hogy 1906-ban lett felújítva, újjáépítve. Eddig az időpontig 17 változatú volt s a javítás során lett 30 változatúra

bővítve. A 30 regiszteres romantikus orgona 2 manuális, egy pedálos és pneumatikus.

Értékes és nagylelkű volt ez az adomány a házaspár részéről. A vallásosság és a hit szeretet ösztönözte a jobb módon lévőket arra, hogy kisebb-nagyobb ajándékkal, támogatással elősegítsék az egyház működését és fennmaradását.

A padok, a szószék, a kereszteléshez tartozó edények, az úrvacsoránál használatos kancsók és kelyhek is hasonló egyéni, vagy közös adakozásból származnak. Az egyik legrégebbi ilyen eszköz, egy kehely, amely 1732-ben készült az alábbi díszes felirattal:

*KARDSZAG UJ
SZÁLLÁSI Szent
ECCLESIA TsiNAL
TATTA EZ POHÁRT
KÖZÖNSÉGES
ADAKOZÁSBUL
ANNO 1732*

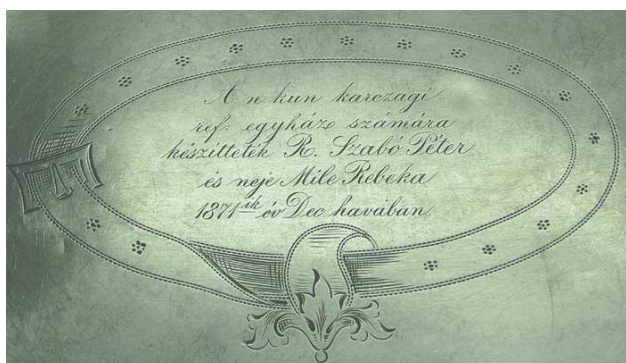
Hasonló felirattal találkozhatunk egy későbbi kelyhen, amely hasonlóan elődjéhez, közös adakozásból származik. Készítési dátuma 1753.

1732-ben készült kehely

A kereszteléshez használatos edények, a tál és a kancsó is személyes adakozásból készült. A keresztelő tál aljába lett belevésve a nagylelkű adakozó házaspár neve az elkészítés dátumával együtt.

*A n. kun karczagi
ref. egyház számára
készítették R. Szabó Péter
és neje Mile Rebeka
1871^{ik} év Dec. havában*

A keresztelési tál aljába vésett szöveg

Díszes kancsó a kereszteléshez

Az előzőekből következik az, hogy a templomban voltak kiváltságok, s ezáltal kiváltságosok is. Ez mindig attól függött, ki mennyivel támogatta a templom építését, vagy mennyivel járult hozzá a berendezések elkészítéséhez. Érthető volt, hiszen miért ne részesítsék valamilyen módon előnyben azokat, akik anyagilag is elősegítették a templom újjászületését vagy a belső terének szépítését. A támogatók és családjuk általában az első sorokat foglalhatták el a templomban. Ki miért részesült bizonyos kiváltságokban, az ma már nem mindig ismert. Viszont néhánynak még nyoma van, hiszen nem változtattak bizonyos berendezéseken.

A Tóth Zsuzsánna családjának fenntartott hely

Van olyan család, amelyik külön padsort kapott, másoknak a helye a szószékhez volt közelebb. Másoknak külön kis zárható szekrényke volt a padjába beépítve. Itt helyezhették el az énekeskönyvet, hogy ne kelljen minden alkalommal hazavinni és onnan visszahozni.

Zárható kis kazetta az egyik padban

Apró kis kiváltságok, kedvezmények ezek, de ezzel is el lett ismervé és meg lett köszönve mindaz, amit az egyházért tettek. Talán irigyelték is őket, de mindenképpen felnéztek rájuk, hiszen a segítségükkel vált ilyenné a templom külseje. Bizonyára ez is hozzájárult ahhoz, hogy a vallásukat gyakorló hívők továbbra is egy erős közösséget alkossanak.

A szószékre kihelyezett tábla

A templom történetének, valamint külsejét és belsejét bemutató írást egy fotóval zárom le. A digitális technikával eltávolított fák nélkül jól látható az épület erőd jellege, bár már nem kell külső támadásoktól félni, de erre nagyon jól illik a jelmondat: „Erős vár a mi Istenünk!”

A karcagi református templom kívülről

HARANG

Harangszó hívja az istentiszteletekre az embereket, harangszó búcsúztatja a halottakat, de a harangszóval üdvözik a messziről érkezett előjárókat. A harang szava mindenkor ünnepélyesebbé és misztikussá teszi a történeteket. A harang szavára mindenki odafigyel, függetlenül attól, melyik hitet vallja. A harang nélkülözhetetlen a vallás gyakorlásához, a hit megvallásához. Éppen ezért törekedett a Kardszag Új Szállás református gyülekezete arra, hogy az ő templomuk felől is megszólaljon egy érces harangszó.

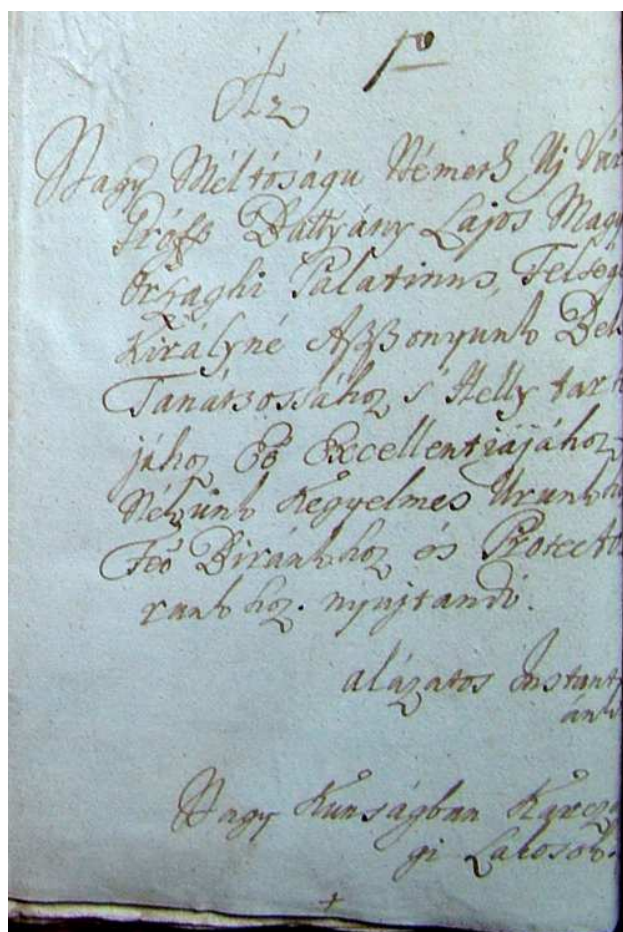
Szinte minden úgy történt, mint a templom építése során, bár itt nem kéri Varró István nótárius segítségét. Ugyanis először megvásárolták a harangot s fel is állították egy haranglábra. Bár tudták, hogy ehhez mindenképpen engedélyt kellett volna kérniük – mégse tették. Azon okból, mivel tudva tudták, hogy erre nem kapnának soha engedélyt. A szokásos furfanghoz folyamodtak. A felállítás után esdekelve könyörögnek, engedjék meg nekik annak a harangnak a használata. Alázatosan bevallják, hogy bizony nagyot vétkeztek, de kéri az előjáróikat, kegyeskedjenek vétkeiket eltörölni.

A levél elküldik annak a Battyány Lajosnak, aki Mária Terézia belső tanácsosa volt s a kérvényezők protektora is. Számtalan kérvény és esedező levél került a Palatinus-hoz, de ez úgy néz ki, hogy természetes volt. Ez a hivatalos eljárás segítette elő mindazt a törekvést, amely folyamatosan jellemző volt Kardszag Új Szállás lakóira, az itt élő reformátusokra.

A célok elérése érdekében mindig a megfelelő helyre és az elvárt külső formában lett megírva a levél. A helyi nótárius és a mellette tevékenykedő írnokok ismerték ezeket a formulákat s alkalmazták is azokat. A levél megfogalmazása is rájuk hárult. A kérvény külső oldalának címzése a következő:

Az Nagy Méltóságú Németh Uj Váradi Gróff Battyány Lajos Magyar Országghi Palatinus, Felséges Királyné Asszonyunk Belső Tanácsossához s Hellytartójához Eö Excellentiájához Nékünk Kegyelmes Urunkhoz Feö Bíránkhoz és Protectorunkhoz nyujtani alázatos instantiánk

Nagy Kunságban Karczagi Lakosok

A kérvény külső címzése

A levél első részében mindenkor a címzett rangját és tisztségeit kellett felsorolni. Mindig törekedtek arra, hogy a megfelelő alázattal és könyörgéssel forduljanak támogatójukhoz és segítőjükhöz. Az emberi hiúság nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a címzett valóban eljárjon a hozzá intézett kérésekben.

A levél szövege így hangzik:

Nagy Méltóságú Magyar Országghi Gróff s' Palatinus néküink Kegyelmes Urunk, Feö Bíránk és Protectorunk!

Mélly alázatossággal köszönnyük Excellentiád kegyelmességét, hogy ellenünk azon okból, hogy Ujj Harangunkat két Oszlopra fel függesztettük, indíttatott Magisztraturalis Procellust¹, suspendálni² kegyelmesen méltóztatott. Mondhatnánk ugyan, hogy azon Harangot, ugymint az Ujat csak azért fel függesztettük, hogy

¹ Itt: felháborodását

² Itt: felfüggeszteni

43

Nagy Meltóságú Magyar Országai Próf. s. Palatinus né.
sükh Kegyelemes Urunk, Fő Biránk, és Protectorunk!

Mily alázatossággal köszönnék Excellenciád kegyelmességét, hogy
ellenünk azon okból, hogy Uj Harangunkat két Ország-
ra fel függeszték, indítatos Magisztratusaink Pro-
cessust suspendálni kegyelmesen méltóztatott. Mon-
datnánk ugyan hogy azon Harangot, ugymin az
Ujat csak azért fel függeszték, hogy annak hang-
ját, mennyire a Helységben fog hallatni ex-
perialhassuk; de már nem a mérségekhez, ha-
nem egyedül Excellenciád mindenkor fogadók ta-
pasztalt kegyelmességédek, folyamodunk, és le bocs-
tatnunk könyörgünk, méltóztaték Excellenciád raj-
sunk könyörölni, és ezen tudatlanságunkból és
Eö Fő kegyelmes Parancsolatiban s fő Szolgá-
latában való mindennapi nagy foglalatosságunk s
gondaink közöt ezt vétünk kegyelmesen és fő-
Biránk, Uj Illós Próf. Gyri Püspök Urunknál és
Excellenciájánál is kérni kegyelmességét mindeke-
ron tapasztaltuk magat kegyelmesen interpo-
nálni és mellettünk esedezni, hogy Eö Excellenciája
is magával Zűbete kegyelmességéből ezen Véttségünket
kegyelmesen el tölteni s meg engedni, és tovább
is kegyelmes Urunk maradni méltóztaték. Mely
Excellenciád kegyelmességéért hoftig maradunk.
Excellenciádunk mint kegyelmes Urunknak Fő Biránknak és Protector-
unknak

alázatos hív Szolgái Nagy Ká-
ságyai Kézjegyű Lakosok.

annak hangját, mennyire a Hellységben fog hallatni experialhassuk, de már nem a mentségekhez hanem egyedül Excellentiád mindenkor hozzánk tapasztalt kegyelmességéhez folyamodunk, és le borulva könyörgünk, méltóztassék Excellentiád rajtunk könyörölni, és ezen tudatlanságunkból és Eö Flge Kegyelmes Parancsolatiban s Eö Szolgálatiban való mindennapi nagy foglalatosságink s gondaink között esett vétkünket kegyelmesen le födözni, úgy Mlgos Groff Egri Püspök Urunknál és Excellentiájánál is Kinek Kegyelmességét mindenkoron tapasztaltuk magát kegyelmessen interponálni³ és mellettünk esedezni, hogy Excellentiája is magával született kegyességéből ezen Vétségünket kegyelmesen eltörölni s meg engedni, és tovább is Kegyelmes Urunk maradni méltóztassék. Melly Excellentiád Kegyelmességéért holtig maradjunk.

Excellentiádnak mint Kegyelmes Urunknak Feő Biránknak és Prókátorunknak alázatos hív szolgálai Nagy Kunságban Karczagi Lakosok

A levél hátán lévő megjegyzés:

„Palatinus Feő kapitány Úr a' dolgot voltaképpen meg vizsgálván, ha a' Supplicansok⁴ által minden engedelem nélkül önnek magok tökéletlen indulatjokból föl állított harang láb már egyébben el hanyatott? minket genutné⁵ informállyon mellyhez képest fogh további Resolutionnak a' Magistratuolis Processornak Suspensioja erántis következni. Datum: Sept 29. (?) 1759.

Gróff Battyány”

A levelet gróf Battyány saját kezűleg látta-mozta

Illési István Nagy Kunság kapitánya által szignózott levél:

Alább megirttak Sentibus attestállyuk⁶. Hogy Tekéntetes Consiliarius és Palatinus Feő Kapitány Urunktól 19na Mensis X^{bis} Anni 1759 Jász Berényben tartott Grátis gyűlés alkalmatosságával lett parancsolat erejével Kardszagújszállásaiak által erigált⁷ Haranglábnak megvizsgálására exmitaltatván, a mint is

Die 3^{ria} Mensis Januar 1760 Személlyük szerint Kardszagon meg jelenvén a Harang Lábat oculálván így találtuk: A Kérdésben forgó Harang Láb csak két /:három singnyi magasságú:/ oszlopocskából, minden csinosság és pallérozás nélkül vólt tsinálva, de annak is már minden részei szélllyel vagynak hányva, sőt tsak egy darab fa sem találtatik a földben fell állitva, a Harang is a Templom tornáztában a földre le vagon téve, de immáron tsak jelensége sem láttzik azon Harang lábnak, tsupán a pusztá helye találtatik azon pusztá helyen is pedig, mivel az ell hanyattatásnak már alkalmas ideje mályva sarjút tapasztalánk. Mellyről is ezen alázatos Relatiót kötelességünk szerint tésszük. Ssign in Oppodio Kardszag Die 7 ra Mensis January 1760.

Illési István

N. Nagy Kunsági Distr ord Kapitánya

Tóth András

Azon Ns Districh Palat Assessora

A palatinus főkapitánynak írt levél:

Tekéntetes Consilianus úr Palatinusy Főkapitány Úr érdemünk felett való kegyurunk

Az elmúlt esztendőben nem kevés Költségünkkel szerzettünk egy harangot a Templo munkhoz mindezideig harang láb nélkül, mivel magunk különös hatalmával azt fel állítani nem bátorokodunk. Azért alázatossan esedezünk Hittes consilianus Urunknál méltóztatnánk nekünk kegyessen meg engedni, hogy a Templo munknál Kerítésiben fából egy Haranglábat felállithassunk és arra nagy költségünkben szerzett Harangunkat fel szerelhessük mely eránt reménységgel tellyes kegyes resolútióját elvárvánmaradjunk

28 Apr 760.

A harang hívó szavával valamennyien együtt élünk együtt érzünk. Megkeresztelésünkkor harang kondulása adja hírrül, hogy e világra jöttünk, és ugyancsak a harang érces hangja sirat el bennünket temetésünk óráján. A harang életünkön keresztül elkísér minket, mégis meglehetősen keveset tudunk róluk.

Éppen ezért érdekesek ezek a dokumentumok, amelyek tükrözik egy kis közösség ragaszkodását ahhoz a haranghoz, amely hitük hírét hinti szét a városban.

³ Itt: betérjeszteni

⁴ adományozók

⁵ itt: őszintén

⁶ Hivatalosan igazoljuk

⁷ felállított

77

I kibb megirtak p[er] scribus attestállyuk. Hogy Jelen
 v[er]is Confiliarius is Palatinus Fő Kapitány Honink
 int, ig[er]t Mensis Xbris Anni 1760. J[ul]i Berényben tar-
 tartott P[ri]us J[ul]is alkalmatosságával, lett parancsot
 erjével, Kardspagnifiallofiat által origáló Harang lib-
 rak megvizsgálására exmittaltatván, a mint is Die 3[er]a
 Mensis Januarii 1760. Semellyük p[er]erint Kardspagon meg-
 jelenvén, a Harang libat oculatván így találék:
 A Kardisben forgó Harang lib, csak két, s. háromsing-
 nyi magasságú: s oplopottshatúl, minden v[er]inoffig, is
 pallirozás nélkül volt v[er]inálva; de annak is már min-
 den részei széttel vagynak hányva, sőt csak egy darab-
 ja sem találvák a földben fell állitva, a Harang is
 a Templom tornacsabán a földre levagyón t[er]ve; de
 immáron csak jelenfoge sem látszik azon Harang:
 libnak, supán a pusztá hegye találvák, azon pusztá
 hegyen is pedig, mivel az ell hányattatásnak már al-
 kalmas idije, mályva sorjút tapaszalvák.
 Mellym[en]t is ezen aláírató Relációt köteleffizgünk p[er]-
 rint t[er]fessük. J[ul]i in Oppido Kardspag Die 4[er]a
 Mensis Januarii 1760.

J. K[is]t. L[ov]rái
 W. Mag[ist]r[us] K[ap]itányi L[et]ő és K[ap]itány

J[ul]i Andr[us]
 Azon P[ri]us D[is]p[ut]at[us] P[ri]us A[pp]ellat[us]

Az 1760-ban írt levél

1781

+.

Felcseere Consiliarius Palatinus, Frigoris, ut
 extenuat Felis Veto huiusmodi,

Az elnök és a nádorok nem kevés költséggel és
 egyéb kárával a Supplicansok és minden
 is hársing Lát nélkül jellel és tartással
 és magunk hűlőre hasalmával az Felallu-
 ra nem bírunk. Azaz alázatosan e-
 lezünk Felcse Consiliarius Urunknak megrá-
 dalmat kértük meg Engedni, hogy a
 plomunknak kezirőben Látol egy
 Lát Fel állíthassunk és ama nag
 költséggel
 és kárral hasznunk az Fel Deréksí-
 melly által reményekkel nével kért. E-
 nyírt az elnök és a nádorok J. Párisban
 és a fel-
 és a fel-

Aláírás: J. Páris
 J. Páris

A főkapitánynak írt levél

Palatinus Fő kapitány az a Dolgot praei voltalppen megv. v. v. v.
 van, ha a Supplicansok által minden engedelm nélkül ön-
 magok nélkülben indulatpóddal föl állított Haxang. Lát más e-
 le és kárral, minbet genitae informállyon, mellyhez kért
 fogd tovább Resolutione a Magistralis, Párisban Supplicans
 exantia főrethemen. Datum Lát 29. 7. 1781.

Graf Battyány

Gróf Battyány által szignózott levél

KARCAGI TÉGLÁK

Minden ember, minden család, minden közösség önálló lakásra, önálló házra vágyik. A lakó- és élettér kialakítására leginkább a természet biztosítja az alapanyagot. A nádkunyhókhoz, a faházakhoz, a vályogépületekhez a természetben megtalálható anyagot használunk fel.

A régen mocsaras, ingoványos vidék lakóházait mindenkor a környezet lehetőségei határozták meg. A lápos, sással és náddal benőtt vidék apró szigetein nem volt értelme hosszabb időszakra lakrészeket létrehozni. Az állattenyésztésben alkalmazott ridegtartás pásztorai nádból készült kunyhókban éltek, hiszen a rövid távú lakhatáshoz nem kellett komolyabb épület. Az 1770-es évek elején Tiszanánáról a Karcaggal szomszédos Bucsára költöző jobbágyok már favázzal és sárral tapasztott falakkal rendelkező „*bogár hátú kusurnyókat*” építettek. Ezek már „komfort” szempontjából többet nyújtottak elődeiknél. Az évszázados fejlődés és a körülmények viszont megkövetelték a nagyobb légterű, a családok számára is lakhatóbb házakat. Hazánkban, s főleg itt az Alföldön elsősorban földből és sárból készültek az épületek – változatos technikai eljárásokkal. A sárépítkezés kezdetleges módja a rakott sárfal, majd következik a favázás sárfal, a tömött, vagy vert fal. Az ilyen típusú építkezés napjainkban éli reneszánszát, mert újból divattá vált a vályogtéglából készült fal.

Az építkezések alapanyagát mindenkor a természetben is megtalálható anyagok biztosították a lakosság számára. A karcagi föld agyagos talajszerkezete kiváló volt mindig az építéshez szükséges vályog, majd a téglá előállításához. Ezt a lehetőséget ki is használták az itt élő emberek. Sőt még napjainkban is látunk vályogvetőket.

A modernizáció során az ipar, a mezőgazdaság, a kereskedelem fejlődése mindenképpen egy erősebb és időállóbb építési alapanyag előállítását követelte meg. A kezdetben napon szárított agyagtéglát (vályogot) használó ember rájött arra, hogy sokkal jobb minőséget kap, ha ezt inkább kiégeti. A sumérok s leginkább a rómaiak által használt téglák egyre inkább tért nyertek nemcsak a városok, de a falvak és tanyák építéskor is.

A téglá égetéséhez az olasz mesterek értettek kiválóan, akik az országot járva végezték munkájukat. A vidéki kúriák, kastélyok, udvarházak építéséhez szánt falazó anyagot legtöbbször a helyszínen megtalálható agyagból készítették. A munkafázis a következő volt: a kitermelt agyagot vízzel és megfelelő adalékanyagokkal (pl. homokkal) vegyítve gyúrással megdolgozták. Megfelelő állagot elérve kihomokozott formákba tették, majd ezt egy sima, homokkal felszórt területre borították. Szárítás után következett az égetés. A boksákba rakott nyers téglák 5-8 napi égetés után érték el végleges állagukat.

A tégláégetés eleinte csak bizonyos körök privilégiuma volt. A legtöbb helyen a téglákat jelekkel, számokkal, címerekkel látták el. Ez a készítő, vagyis a tulajdonos jelzése volt. A szignókat a téglá formázójába vésték bele, így amikor a képlékeny agyagot belegyömöszölték, az átvette a véset mintázatát.

Karcag ebből a szempontból, – a kun lakossága által – különleges státuszt élvezett. Itt nem volt nemes ember, aki önmaga részére kisajátíthatta volna a tégláégetést. Éppen ezért ennek nagy része a város tanácsának a kezelésében volt. Ezzel párhuzamosan voltak téglávető emberek, akik megrendelésre készítették el az építőanyagot. (Ez történt Varró János esetében is, aki Horváth Ábrahám Téglávetővel készítette el a háza felépítéséhez a szükséges téglákat.) Az agyag kitermelését, majd feldolgozását és égetését viszont olyanokra bízták, akik értették is ennek minden csízióját. A fellelt iratokban található adatok szerint ezt leginkább cigányemberek végezték, mint ahogyan napjainkig a vályogvetést is. A kiégetett építőanyagot területenként másképpen nevezték el. A szomszédos Bucsán „bárótégla” volt a neve, mert az égető tulajdonosa a helyi birtokos, Springer báró volt. Monospetriben (jelenleg Románia területe) viszont „cigánytégla” volt a neve, hiszen itt is cigányok voltak ennek a kivitelezői.

Fontosnak tartom a karcagi téglák bemutatását, hiszen a város szinte minden épületében megtalálhatók. A középületek is ebből épültek. Felhasználták a vályogházakban is, hiszen a kémény, de sokszor az alap, vagyis a fundamentum is ebből készült.

Varró István feljegyzésében is olvashatunk arról a templomról, amely helyett újat kellett építeni a karcagi reformátusoknak. Ez azt jelzi, hogy jóval az 1700-as évek előtt volt itt helyben tégláégetés, mert a régi templom is téglából, vagy ahogyan Varró leírja, kőből készülhettek.

„...legkiváltképpen a' régiség miatt, már végső le omlással fenyegetni kezdett, mert tetejétől fogva szintén a' fundamentom allyáig huszon négy vagy huszon öt nagyobb 's kisebb általlyában való hasadások a' kőfalakon nyilvánvalóképpen találtattak.”

Ami a vályognál keményebb volt, az már kőnek számított, hiszen még csak ekkortájt ismerkedtek meg jobban a tégláégetés technológiájával Karcagon is. Ebből adódik, hogy új templom építéséhez is téglákat használtak de a későbbi felújításnál és a jelenlegi megépítésénél is. Ez természetes is, hiszen egy templomot több évtizeden, évszázadon keresztül használják a hívők, tehát időtállóknak kell lennie.

A református egyház irattárában találkoztam néhány olyan feljegyzéssel, amely téglára, vagy téglavető emberre vonatkozik. 1786-ban két téglavetőről van feljegyzés. Egyik Horváth Ábrahám, a másik pedig (az előbb már Varró Jánossal kapcsolatban említettem), Ábrahám Mihály Téglavető Új Magyar, vagyis cigány származású volt.

Az egyik esetben a pápistává lett „Ábrahám Mihály Téglavető Új Magyar” emberről találunk tájékoztatást. Egy másik esetben pedig hét karcagi polgár fordul a város előljáróihoz téglagyűben, az alábbi levéllel:

„Privilegizált Nemes Tanács

Mi alább meg irt egynehány gazdák Inistáljuk a Nemes Tanácsot, hogy méltóztasson pénzünkért 100 Téglát adni egy Uttca Kutbann.”

Ez azt mutatja, hogy pénzért lehetett a Nemes tanácstól téglát vásárolni. Ezt viszont nem kémeny, vagy ház felépítésére, hanem egy utcai kút belső terének kirakására szánták. Tehát erre is használták a kiégetett téglákat.

Privilegizált Nemes Tanács
 Mi alább meg irt egynehány gazdák Inistáljuk a Nemes Tanácsot, hogy méltóztasson pénzünkért 100 Téglát adni egy Uttca Kutbann
 Um: Nagy István
 Széles Péter
 Högge Mihály
 Takács Ferenc
 Takács András
 Molnár János
 Kovács Balázs

100 téglavető kérés kútépítésre

728 — 1829
 1829. L. 16. Nov. 10. Horváth Ábrahám
 Uj Magyar Téglavető
 7. Horváth Ábrahám a 700 darab Téglát
 a Kutbann

Az 1829. évi feljegyzés

A másik bizonylat dátuma 1829. év, amikor a végzés szerint 700 téglát adnak ki.

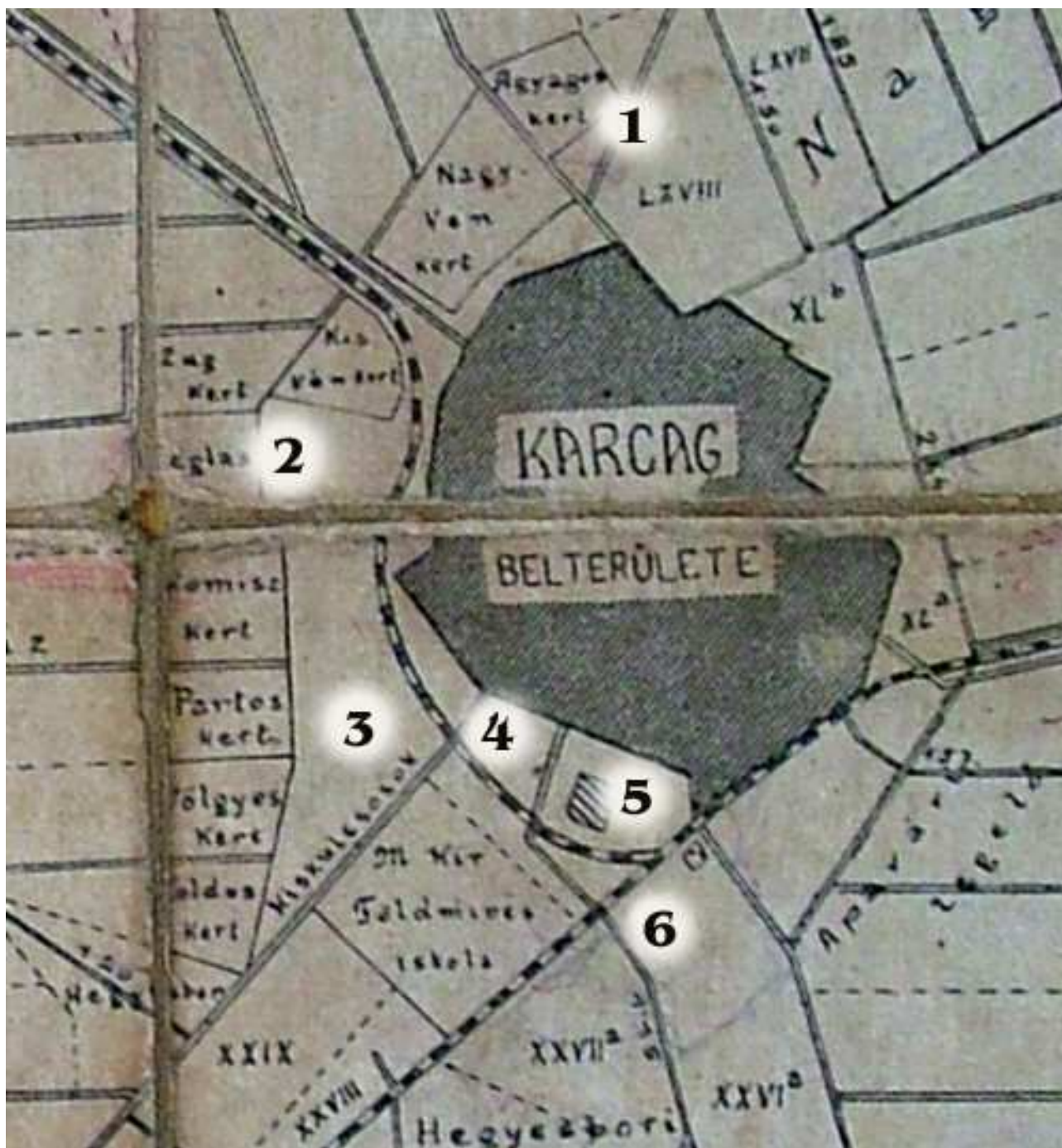
IV. Ábrahám Mihály Téglavető Új Magyar Pápista
 vá. lévén, ismét előbbeni Váltásának kövérése
 re hívom a vizsra térni, s: a mint maga állitja
 mai nap oneg inestere, hogy mind addig, meg ő
 felelőse legyen a templomnak, és az har heres
 el nem tört az az har illik, és arról az meg kívánom
 1829

Ábrahám Mihály Téglavető említése az egyházi jegyzőkönyvben

Mint látjuk a dokumentumokból is, Karcagon jelentős volt a téglagyártás már az 1700-as évektől. Ez érthető is, hiszen a terület adott volt, a talaj, vagyis az agyag minősége kiváló, így már csak megfelelő szakember kellett hozzá.

Az 1930. februárjában Fellner Lajos főmérnök által készített úthálózati térképen az egyes területek nevei is utalnak arra, hogy ott agyagkitermelés s ezzel párhuzamosan nyilván téglagyártás is lehetett. Ilyen például a rajz felső részén az 1. szám mellett a felirat: „Agyagos kert”. Majd balra lejjebb a 2 számnál a „Téglás” szót olvashatjuk, bár a T betűje nem látszik.

Tiszteletre méltó és követendő példa az, amint ezek a téglagyárak, téglagyártók megkímélték a természetet. Gondoltak a jövő nemzedékeire. Tudták, hogy a kitermelt agyagot valamilyen módon pótolni kell. Éppen ezért, amint nem lehetett több nyersanyaghoz jutni, a törmelék téglákkal és a környékről odahordott földdel a gödröket betemették, majd a felszínére visszatertítették az eredeti termőföldet. Ahol a kitermelés mennyisége nagy volt, s nem tudtak biztosítani megfelelő mennyiségű töltelékföldet, ott meghagyták a mély gödröket s a feltörő talajvíz hatására tó alakult ki. Ma horgásznak benne.

Karcag úthálózati térképe 1930. Készítette: Fellner Lajos főmérnök (A téglagyártók helyét én jelöltem be)

Karcagi Birtokosság

Nagyobb települések, városok – és így Karcag is – rendelkezett külön városi, vagyis a birtokosok tulajdonában lévő téglaegetővel. Az ő jelzésük a téglákon a KV, vagyis Karcag Város, vagy KB, azaz Karcagi Birtokosság. Egyébként ilyen KB jelzéssel ellátott téglák találhatók a református templom belsejében is. Azt nem tudni, hogy a falakba beépített téglákon milyen jelek vannak, de az előbb említett jelet láttam a templom tornyának a padlóján. A legnagyobb (térképen 6.) karcagi téglagyár nagyon sokáig biztosította a helyieknek az építési anyagot s egyben a munkát is, hiszen rengeteg állandó- és idénymunkásnak volt itt biztos helye.

Karcag Városa

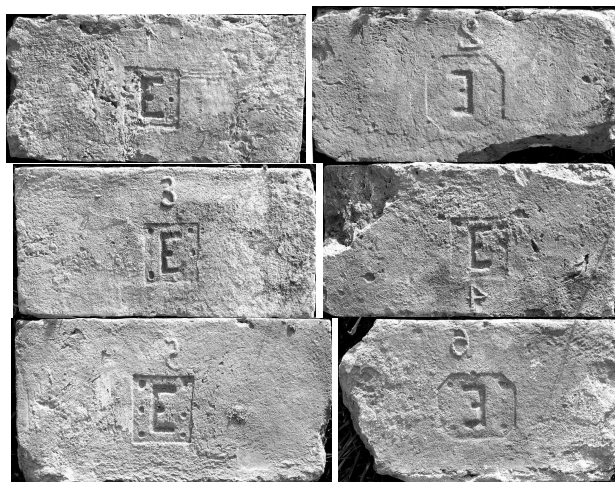
A téglákon található jelekről az egyik bélyeges-tégla gyűjtő társam így vélekedik egyik írásában:

„...Amikor a gyártás – akár kézi vetéssel, – de tömegesebbé kezdett válni, a sok darab azonos jelet fémről kiöntötték, beerősítették a falmajd fémláda fenekére, de ez már mélyített jelet eredményezett...”¹

...Van betű, évszám, és a különböző jelek, számok, valamint mindezek kombinációi. A jelek maguk technikai eredetű elemek, és valamilyen szándékos, közérthető jelentéssel bírnak. Ennek lehet gondolati háttere, de a jel a tárgy 'tulajdonos', vagy 'reklám' jelentésű jele, és – a befallazása miatt – nem elsődlegesen a 'gondolat' terjesztésének eszköze....”¹

Csikós János téglája

„Éliás” téglák

Karcagon nagyon sok helyen találkozhatunk E betűjellel ellátott téglával. A hozzáértők szerint ez az Éliás Jakab tulajdonában lévő téglaegetőben készült. A térképen a 4. számú területen volt. Én magam gyűjtője vagyok az ún. címeres tégláknak s a gyűjteményemben sikerült egy érdekes „sorozatot” összeállítani az „E” jelű téglákból. Ugyanis a téglákon található betűjel fölé vagy alá egy szám is került. Egyestől a hatosig. Ez a különböző munkacsoportok, brigádok egyedi megjelölése volt. Erre azért volt szükség, hogy az esetleges reklamációkor lehessen azonosítani, hogy kik gyártották le azokat. Mindenesetre a minősége mindegyiknek kiváló, hiszen immár több mint kétszáz éve készültek ezek, de annyira kemények, hogy nem lehet könnyen eltörni. (Bezzeg a napjainkban készítenek szinte szétmorzsolódnak a kezünkben!)

¹ Kádár József gyűjtő megállapítása

A VARRÓ HÁZ

Házak építése és csinosítása mindig mutatta egy közösség civilizáltságát és törekvését. A legkisebb kis kunyhó is otthonosabb volt, ha kívül és belül megfelelően tisztán volt tartva. Az adók kivetése is sokszor kapunkként lett meghatározva. Ebből adódott az a megoldás a szegényebbek részéről, hogy egy telekre több épület lett felhúzva az újabb nemzedéknek. Így csak egyszeres adófizetési kötelezettsége volt a területen élő több családnak.

Ennek kiküszöbölésére hozták azt a rendeletet, hogy a házakat számokkal kell ellátni. Ezáltal azonnal feltűnt, ha egy újabb épület emelkedett ki a többi közül, s nem volt száma.

Az Alföldön s így Karcagon is az építkezéshez felhasználták a környéken bőven termő nádát. A falak általában vályogból készültek, a tető viszont nádfedést kapott. Még napjainkban is számtalan ilyen ház található a városban. A nádtetőnek viszont volt egy nagyon nagy veszélye, mégpedig az, hogy egy kipattanó szikrától könnyen lángra kapott s a „vörös kakas” pillanaton belül átszállt a szomszédos házakra is. Ezért külön rendeletben határozták meg a térségben, hogy szabad kéményt nem használhatnak a ház építéskor, hanem csak kőből, vagyis égetett téglából valót. Mivel itt Karcagon jelentős volt a téglá égetés, így ez minden házban meg volt oldva.

A szomszéd Békés vármegyében erre az alábbi rendelet született az 1700-as években:

„...az Éjjeli Vigyázókra keményen reájok parantsolyanak az Elöljárók, hogy mind nappal, mind pedig éjjel a helységekbe jó vigyázattal légyenek és a' hol a' kéményeket romladozva félben lenni tapasztalják, azokat az Elöljárókk fel adatván vagy a' meg tsinálására ösztönöztessenek a vagy átalýában húzattassanak le és újjra téglákból építtessenek, hogy a' szomorú tűz által való következesek el távoztassanak.”

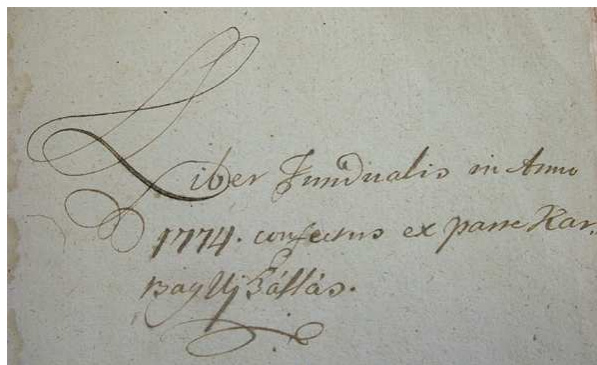
Az 1774-es évben Kardszag Új Szállás is arra kényszerül, hogy összeírja a városban lévő házakat. Az erre a célra kivitelezett Liber Fundi alapján meg lehet találni az itteni lakosok házainak adatait. Albert herceg¹ utasítására történt mindez. (Albert Kázmér szász herceg 1738. július 11-én született a Drezda melletti

Moritzburg kastélyában. Anyósának, Mária Terézia magyar királynőnek megbízásából Albert Kázmér herceg 1765–1780 között a Magyar Királyság osztrák helytartójaként működött. Székhelye a pozsonyi várban volt, amelyet Mária Terézia másfél millió – akkori – forintért alakíttatott át és rendeztetett be kedvenc leányának.)

Albert herceg, mint helytartó, fontosnak tartotta a házak számbavételét, nyilvántartását minden településen. Erre utal a Liber Fundi ügyintézője a könyv első oldalán is. Így írja le:

„Minekutána az Felséges Locumrenens Albert Hercegnek mint Jász és Két Kun Districtusok Kegyelmes Feő Birájának az mostan folyo 1774dik esztendőben költ Egyes Parancsolattya publicáltatott volna az éránt, hogy az Porták és Házak az mostani valóságos Státusokban és állapotokban meg maradjanak mind ez ideig; tehát el végeztetett ezen Kartzag Uj Szállása Albert szász herceg (1738–1822)árosunkban; Hogy mivel világos Liber Fundi ném volna a Portákról tehát uj Liber Fundi erigáltasson és csináltasson Notárius Uraimék által fel mérettessenek hogy így ennekutánna minden pörlekedések vizsgálkodások az Lakosok közt el távoztassanak és ki ki tudhassa Portájának mind Hosszára, mind két végeire avagy széleire való minémüéseit a minthogy e szerint is expédiáltattak;...”

A szöveg többi részén felsorolják azokat a hivatalnokokat, akik a házak felmérését és feljegyzését elvégzik. A város öt tizedre (kerületre?) lett felosztva s ezeket az egységeket osztották fel a szenátorok között, akik a hivatal embekeként jártak el.

A Liber Fundi első oldala

¹ Albert szász herceg (1738–1822)

Minekura az Felsőes Locomrenens
 Albert Hercegrek; mint Dásk. és Kés Kín
 Diobriusok Hegyelmek Jós Dirácinak az
 mostan folyó 1774 di. egyenlőben költi de,
 gyes Páremmolatya publicálatott volna az
 évant; hogy az Porrák, és Hácsak az mostani
 valóágos Számokiban, és állapásokban meg
 maradjanak mind ez ideig; tehát el végeztet
 eden Harzagltjzállása Városunkban; Hozz
 mivel világos Liber Fundi nem volna a Por
 rákról, tehát új Liber Fundi erigálatason és
 comálatason Morárus Urainak által; az Por
 rák pedig Dirák Urainak által fel mérettevén
 hogy így ennekura minden pörlekedések
 és viszályok az Lakosok közt el sávo
 ras,anak; és ki ki ruhassa Porrájának
 mind Hozzára, mind a két végre, avagy
 Zéleire való minéműségeit. a minrhogy e
 Szerint is expédiálatott; az Elő Píszben
 Magyar János; Göregk Denek; a második
 Quorú Dáskár. Dikró Mihály az

A házak összeírására utaló bevezető szöveg a Liber Fundi-ban

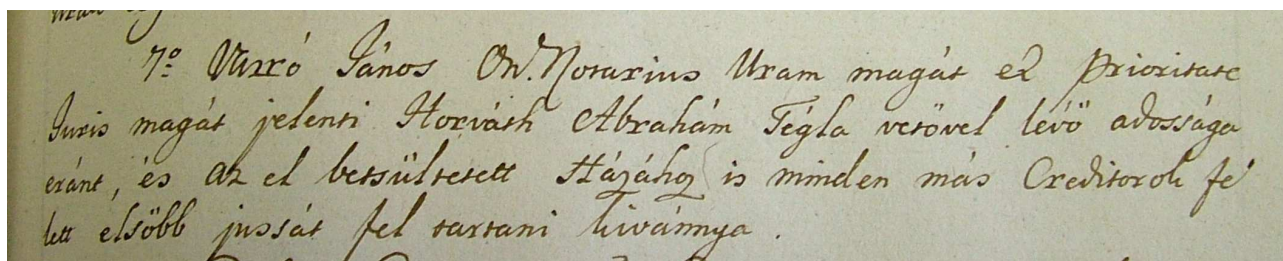
Ház sa	Sz e le Egyik Másik
Varró Istváné	20 - 19 252 -

A Varró-ház az 1774-es házösszeírás táblázatán

Mivel a városon belüli porták évtizedeken,
 sőt évszázadokon keresztül is egy-egy család
 tulajdonát képezték. Ebből következtethetjük azt
 ki, hogy a mai helyen állhatott a régi Varró-ház
 is A Liber Fundi adatai szerint a 20-as számot

viselte. A ház méreteit is megismerhetjük ebből.
 A tulajdonosnak Varró Istvánné van megadva.
 Érthető ez, hiszen a férj 1770-ben meghalt.

A ház miből épült nem tudni. Több mint va-
 lószínű ez még vályogból készülhetett.

1786-os feljegyzés

A ház azonban folyamatosan lakott maradt, hiszen itt élt tovább az idősebb fiú, aki apja örökét követve szintén a város hivatali embere volt. Mint jelentős személyiségtől, akinek otthonát többen is meglátogathatják, elvárható volt egy hozzá méltó épület kivitelezése. Mivel ekkor már nagyobb mértékű és folyamatos a tégláégetés Karcagon, így természetes volt, hogy az új ház falai is az időtálló építőanyagból készüljenek.

Varró János édesapja által kerülhetett közelebb a téglák készítőihez, hiszen a templom felépítéséhez is ezt az anyagot használták. Egy időtálló, vendégfogadására is alkalmas ház felépítésébe kezdett bele, melyhez az építőanyagot Horváth Ábrahám téglavető készítette az 1786-os feljegyzés szerint.

Mint láthatjuk, Varró János 1786-ban házat épít, egy évvel később földet vásárol s mint megtudhatjuk ehhez még 1791-ben még két szőlőskertet is sikerül szereznie. A saját tulajdonú szőlőskertet azt is jelzi, hogy bor is került ezentúl az asztalra. A Varró-ház pincével is rendelkezett, így nyilvánvaló, hogy itt tárolták az évente megtermelt szőlőből kiperéselt nemesedűt.

A Varró-ház jelenleg olyan ember tulajdonában van, aki átértékelte azt, hogy a múlt örökségét mindenféleképpen meg kell őrizni.

A Varró-ház pincéje

Jelenleg az udvar teljes egészében be lett építve. A főépület és az alatta lévő pince teljes egészében fel lett újítva úgy, hogy látszódjon az eredeti építészeti elképzelés s ezzel együtt a felhasznált építési anyagok is, a téglavető, a gerenda. Az eredeti állag megóvása célszerű volt, hiszen így megismerhetjük a ház kialakításának részleteit is.

A pince boltozata az úgynevezett „szamár-boltív” alkalmazásával készült. Mind a két fényképen jól látható a kivitelezése. A lényeg az, hogy egy bizonyos távolságra egymástól elkészítették a bordaként látszó boltíveket, majd ezeket szintén boltívvvel kötötték össze, de az előzőhöz képes 90 fok eltéréssel. Bizonyára megfelelő statikai elképzelés alapján döntöttek az ilyen kivitelezés mellett, ugyanis mint látható, több mint kétszáz év múlva is erős és biztonságos.

A tulajdonos által berendezett pince társaságok fogadására is alkalmas. Elképzelhető, hogy Varró János is használhatta hasonló célra pincéjét, hiszen amikor itt járt Csokonai Vitéz Mihály, valószínűleg megmutatta boroshordóit, s ha már megmutatta, akkor meg is kóstolták a tartalmát.

A jelenlegi magassága nem akkora mint építéskor, mert fel lett töltve. Amikor a padlózat burkolását végezték, még látszódtak egy ablak.

„Szamár-boltív” a pincében

A Varró-ház a kataszteri térképen

Ez az ablak a pince aljával van most egy szintben. Ez azt is jelenti, hogy maga az egész épület sokkal magasabb volt, hiszen akkor az utcaszint is jóval lejjebb lehetett a mostaninál.

A II. Katonai felmérés kataszteri térképén jól látható a Varró ház alaprajza. Az L alakú épület hosszabb szárnyán lévő két szoba az akkori Uri utcára nézett. Az épület belsejét a 2009-es felújítás során, majd egy évvel később is lefotóztam. A kerek oszlopok azt mutatják, hogy egy nyílt tornác volt itt, hiszen abban az időben előszobát nem építettek. Ez a rész ezek szerint nyitott lehetett. A régebbi felvételen jól látni, hogy az oszlop szabadon van és nincsen „kötésben” a mellé húzott téglafallal. Gondoljunk bele, ha ez zárt tér lett volna, vajon mi értelme lenne az oszlopoknak? Belső térben, főleg, ha ez ráadásul keskeny is, nincs megmagyarázható szerepe. Abban az időben pedig nem építettek előszobákat a házakhoz.

A tornác felújítás után

A felvételen látható a mennyezet egy része. Az ide beépített gerenda és a mennyezet is még eredeti, ami 1786-ban került beépítésre. A fa részek jól lettek lekezelve annakidején, ezért semmi károsodás nem érte.

A tornác az udvarra nézett, déli irányba. A Varró portán volt még egy hátsó épület is a térkép szerint. Ez gazdasági épület lehetett. Az adóösszeírásokban szerepelnek háziállatok, így nyilvánvalóan ezek voltak itt „elszállásolva”.

A tornác két oszlopa a felújítás közben

Emléktábla a Varró-ház falán

Ha a pincével kapcsolatban megemlítettem Csokonai Vitéz Mihályt, akkor nem szabad elfeledkeznünk róla a költőről és a barátról se, aki többször megfordult ebben a házban. Mivel ő Varró János szívbéli barátja volt, – lelkesedett a Kunságért, Karcagért és a Varrókért, – így ezt az érzését versben is megfogalmazta. Erről egy külön fejezetben emlékezek meg.

A hálás utókor nem feledkezhet el egy ilyen nagyhírű költőről és arról a családról, amely a barátsága által végül is Karcag várost belevitte a magyar szépirodalomba. Ennek emlékére került fel a ház falára egy emléktábla, amely megemlékezik Csokonairól és Karcaghoz való kötődéséről. az arany betűkkel felírt versidézetre büszke lehet minden karcagi.

Szentesi Tóth Kálmán is említést tesz egy Varró-házról a könyvében:

A „kerületi ház” a jászkun kerületek törvényhozó háza volt és a jelenlegi városháza helyén állott. Egy emeletes, erkélyes csinos épület volt ez 20 szobával. Kinézése úgy hasonlított a Nagykun-karcagi Takarékpénztárhoz, mintha édestestvére lett volna, és az is volt. Egyidőben 1862-ben épült a két épület egy építőmester munkája volt mind a kettő, egy főbíró, Varró László építtette mind a kettőt, az egyiket a városnak, a másikat lakóházul magának. Ebben az időben kelt szárnyra egy kis vers, amelyek két

jellemző sora azt mondja: „Úgy néz a Varró ház kerület házára, Mint a szopós borjú az édesanyjára.”

Mint a szövegből világossá válik, nem az itt leírt Varró-házról írt, hanem arról, amelyet Varró László főbíró építtetett. Sajnos ez az épület már el lett bontva, így erről fénykép sincsen.

Utcatábla

A család legjelentősebb személyisége Varró István volt, akiről utcát és iskolát neveztek el.

Az 1969-ben átadásra került 6 tantermes iskolaépület több bővítés után alakult ki a mai méretére és tevékenységére. A szakiskola, szakközépiskola és kollégium követi azt a szemléletet, amelyet az 1890-ben beindult tanoncképzést vállaló ipariskola elé tűztek. Az új iskola – „melynek célja hazafiasan érző és a kor igényeinek emelkedésével versenyt haladni képes, értelmes, takarékos munkást nevelni” – immár a mai kor igényeit elégíti ki, amikor oktatási rendszerét az alapításkor megfogalmazott tematika szerint alakítja ki. Az iskola 1993. október 1-én vette fel Varró István nótárius nevét.

3

BIRÓ ENDRE

A VARRÓ CSALÁD

*Minthogy ném adatot meg nekünk hogy sokáig éljünk,
hadjunk valamit, mellyel meg bizonyíttassék, hogy éltünk.*

(A református egyház levéltárának bekötött levelezéseinek bevezető oldaláról)

A VARRÓK

Családok kutatása során nagy segítséget jelentenek az egyházi anyakönyvek születési, esketési és halálozási kötetei. Sajnos több akadályba is ütközik az ember. Mint az anyakönyvi kutatásról szóló részben már említettem, hiányoznak olyan adatok, amelyek segítenék a családfa régebbi ágainak a megismerését is.

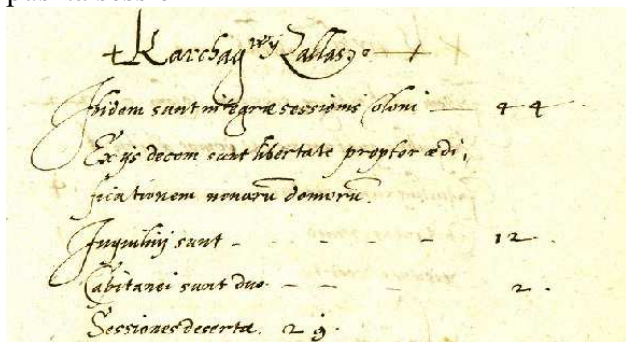
Mivel a Református Egyház Levéltárában található anyakönyvek ebben nem tudtak a segítségemre lenni, így más úton próbáltam felderíteni a Varró család gyökereit. Varró István volt az a személy, akiről még információt kaphattunk az anyakönyvekből. Felvetődik a kérdés: vajon a szülei is itt éltek, vagy máshol kell próbálkoznunk a keresésükkel.

Karcag lakóiról is készültek feljegyzések az 1500-as, az 1600-as és az 1700-as években, leginkább az adófizetés miatt. Ezek között viszont nem találni egyetlen Varrót se.

Az 1567-es urbáriumban még egésztelkes jobbágyok és zsellérek szerepelnek. Szabad emberek – mint a kunok is – még nem lettek itt feltüntetve, tehát ekkor még nem élhettek itt a Varrók ősei se.

1567: Karcagújszállás: (Karchagh uj Zallas)

44 egész telkes jobbágy (tizen új ház építéséért liber – mentes), 12 zsellér, 2 kapitány, 29 pusztasessio

Az 1567-es irat Karchagh wy Zallas-ról

Az 1600-as években a török uralom idején szintén voltak adószedők és nyilvántartások, de ekkor se találkozunk a Varrók nevével.

A Rákóczi szabadságharc leverésével a szatmári békét követően az ország átszervezését megindító országgyűlések sorát a már korábban összehívott, de különböző akadályok miatt többször megszakadt és 1712-ben újra összehívott országgyűlés nyitja meg. Ezen az országgyűlésen

a reformok egész sorát alkotják, közöttük megszervezik a „*Commissio Systematica*” nevű bizottságot, amelynek feladata többek között az új helyzetben az állami szükségletek fedezésére szolgáló források megnyitása, az adórendszernek, új alapokra való helyezése volt. A régi adórendszer ellen az országgyűléseken és a nádori konkurszusokon, azok igazságtalan behajtása miatt állandóan panaszkodtak a rendek.

Az összeírási utasítás értelmében össze kell írni minden szabad királyi várost, minden kiváltságos és nem kiváltságos mezővárost, minden községet, lakott helyet és pusztas falut, megjelölve az elpusztulás idejét. Az egyes községeknél össze kell írni a jobbágyok, zsellérek, taksás nemesek, szabadosok és más ebbe a kategóriába tartozó egyéneket.

Az utasítás értelmében a vármegyék kölcsönösen írták össze egymást. Az egyes községekben házról-házra jártak az összeírók. Az összeírás megkezdése előtt a lakosoknak esküt kellett tenniük, hogy mindent őszintén fognak bevallani. Éppen ezért kellene szerepelnie valamelyik Varrónak, valamelyik Varró családnak az 1715-ös összeírásban is itt Karcagon. Az összeírásban viszont nem láthatók. Ezek szerint ekkor még nem éltek itt. Ebből adódik, hogy máshol kell keresnünk őket. A nevük eléggé egyértelmű, viszont ebből nem következik az, hogy könnyű megtalálni.

Az 1715. évi Országos Összeírás nagyon részletes és pontos volt. Ha végigtanulmányozzuk ezeket, valahol rá kell találunk a Varrókra is. Ez így is volt. Meg is találtam 28 Varró nevezetűt, akik az ország különböző részein éltek. Nem biztos, hogy ezek bármilyen rokonságban voltak egymással, bár elképzelhető, hogy az egymáshoz közel lévő településeken élők valamilyen szállal kapcsolódtak egymáshoz. Ez természetes is, hiszen a megélhetés miatt többször változtattak helyet az emberek a családjaikkal. Mivel ebben az időben nem volt megengedett a jobbágyok számára a szabad vándorlás, így csakis a szabad emberek teheték ezt meg. Mint tudjuk, a kunok is ilyenek voltak, s a Varrók a leszármazásukat is ide kötik, így elképzelhető, hogy ők könnyebben változtattak helyet, mint esetleg mások.

Posessio Karczpollis Ballas	Locum: Verna:	Carpa	Falcatorum	Fossorum
Comina, & Cernodina	& Zie Calca-	ticia	Prata	Vined
Taxatorum Sonobitium	tune Poso: (ubi	Nulla		
Ioannes Magyar	18.		3.	
Gaspars Orbasi	18.		3.	
Andreas Suto	18.		3.	
Georgius Rabs	36.		6.	
Micshiel Erdeli	18.		3.	
Franciscus Karais	18.		3.	
Styl	36.		6.	

Summa 833 10644 1493 757
 Districtazium
 L'no Kunbezes. - 21 - 371 - - - 53 - - -
 L'no Turkevi. - 13 - - - - 15 - - -
 L'no Kaxzar Yskalla's - 53 - 803 - - - 138 - - -
 L'no Madaras - 18 - 188 - - - 77 - - -
 Summa Districtazium 135 1062 289

Quam modo Pri peractam Conserigationem in
 maiore fidem et honoramentum Ringraphij &
 sigillis nateis roborari fecimus. Signa Henr.
 pro Pri ipse Boas Altes Septembris 1715.

Ex Incho Colli Comromien as ripien Lazium & Cumanie Majoris
 Deposatus Dignos Aliba,
 Et Lamba Kler

Sepphannus Gynffas Depu-
 tatus Discretus

Petrus	Roderici	2
Joannes	Korais	4. Laminis
Steph.	Varro	3. Laminis
Dionys	Capai	3. Laminis
Steph.	Wagz	6. End for

A tisztánlátás végett mellékelem a „megtalált” Varrók neveit és a településeket, ahol éltek az 1715. évi összeírás alapján:

Gömör Kishont megye

Rozsnyó: Martinus Varro, Stephanus Varro

Borsod- Abauj- Zemplén megye:

Teresztény: Stephanus Varro, Michael Varro,

Szatmár-Bereg megye:

Salamon, Záhony: Stephanus Varro;
Valentinus Varro; Michael Varro;

Tarpa: Michael Varro;

Nyitra megye:

Szerdahely: Joannes Varro;

Pobedény: Andreas Varro; Joannes Varro;

Pöstyény: Adamus Varro;

Pozsony

Pozsonysárfő: Andreas Varro;

Csukárd: Joannes Varro;

Gósfalva: Michael Varro;

Bihar megye:

Diószeg: Joannes Varro

Ottomány: Georgius Varro;

Debrecen:

Czegléd utca: Stephanus Varro;

Veszprém megye:

Fokszabadi: Georgius Varro

Alsóiskáz: Andreas Varro

Borsod-Abauj-Zemplén:

Göncruszka: Stephanus Varró;

Bereg megye:

Nagymuzsaj: Joannes Varró; Stephanus Varró

Szabolcs Szatmár Bereg megye

Tiszkerecseny: Thomas Varró;

Pest megye

Kóka: Mathias Varró; Joannes Varró,
Stephanus Varró;

Hajdú-Bihar megye:

Komádi: Petrus Varró

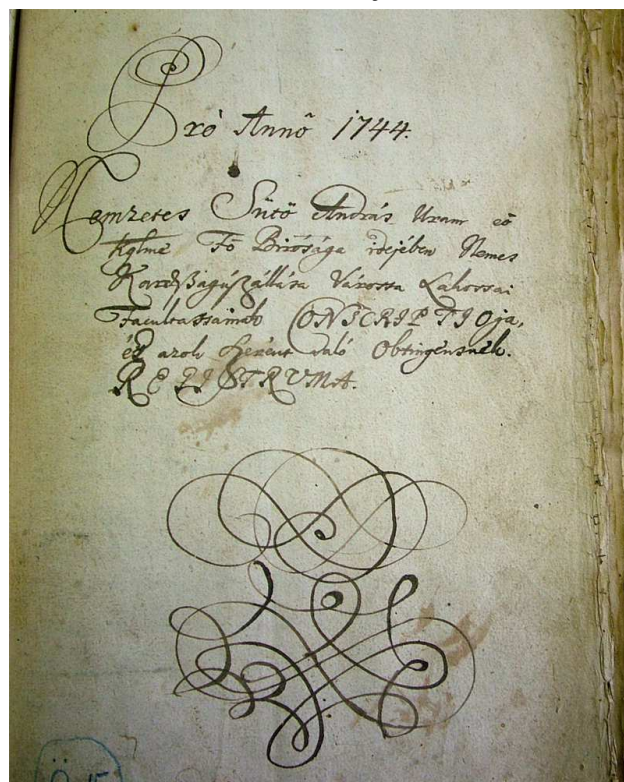
Debrecen város összeírásában, a Platen Czegléd, vagyis a Cegléd utcában élt Stephanus Varró, vagyis Varró István. Foglalkozásához azt írták: Lanius¹. Nem tudtam kideríteni a latin szótárakból se, hogy ez milyen szakmát, milyen foglalkozást takar. Bizonyára mások által is gyakorolt foglalkozás lehetett, mert ezen az oldalon három személynek is ez volt a foglalkozá-

sa. Varró István neve alatti személy Cathurnar, vagyis csizmadia volt.

A sok Varró közül szerintem ez, a Debrecenben – a Cegléd utcában – lakó Stephanus Varrót kell figyelemmel kísérnünk. Csakis ő lehetett az, akinek gyermeke itt tanult, itt végezte el iskoláit. Mivel az 1715. évi összeírásban szerepel ez a család s az ismereteink szerint a karcagi nótárius Varró István 1697-ben született, így csakis az ő apjáról lehet esetleg szó. Nem valószínű, hogy az akkor 18 éves ifjúnak akkora vagyona lett volna, hogy felkerült volna erre a jegyzékre. A szülőkről viszont elképzelhető. A Stephanus – István – név is ide kötheti, hiszen az apa nevét szokta felvenni az elsőszülött fiúgyermek.

Karcag város 1713-tól meglévő összeírásaiban nem találkoztam a Varró névvel. Először 1744-ben bukkan fel Varró András nevezetű személy, de ekkor már itt él Varró István is. Érdekes, hogy a vagyonösszeírásban sem sikerült fellelnem Varró István nevét. Első adat az 1765. évi Conscriptio²-ban van róla. Erről majd a róla szóló fejezetben írok bővebben.

Az 1744-es évben készült Conscriptio megmutatja számunkra Varró András vagyoni helyzetét. A változásokat a következő években tör-tént összeírásokban fedezhetjük fel.

A Conscriptio címlapja

¹ Lanius isabellinus: pusztai gébics. Nagyon ritka kóborló madárként tartják számon.

² Vagyonleltár

438 Előző Tized.

	János István	Ló	Borjú	Feln	Madar	Harmadéves	Lak.	Sertés	Méh	Doboz
2x Dobrai Mihály	4	2	1	4	2	3				5-31
4x Polgár István Hónes		1								
2x Király István	4	2	1	1		1				4-55
2x Varró András	5	2								4-40
2x Tókei Ferenc	1	2		4		1				2-21
2x Dobosi István	2	2	1		3		2			4-62
2x Mezős János	3		1	1	3		1			4-55

Varró András vagyonának adatai 1744-ből

Kovács András	4	3	3	2	3		3	1	8-56
Varró András		5	1		2		2		5-13
Szabó János		6	4	3	1	40	4		10-18

Varró András vagyonának adatai 1745-ből

Király András	5	2		3					5-00
Varró András	5	8				1			4-88
Tókei Ferenc	2	1		2		3			3-70

Varró András vagyonának adatai 1747-ből

Ennek alapján megtudhatjuk, hogy 1744-ben Varró Andrásnak adó alapként 5 lovat és 2 borjút vesznek fel, majd egy évvel később már csak 1 borjúja van, de került hozzá 4 harmadéves tehén és 2 sertés. 1747-ben is változott egy keveset az állatállománya: 5 sertés, 3 borjú és 1 sertés. Ez is mutatja, hogy változó értékű s mennyiségű vagyonnal rendelkezett.

Felmerül az a kérdés, hogy vajon milyen rokon kapcsolatban volt egymással István és András. Elképzelhető, hogy testvéreként érkeztek ide

Kardszag Új Szállásra. András születési éve nem ismert, de a gyermekeiké igen. Istvánnak 1735-ben, házasságkötése utáni évben születik meg első gyermeke, Erzsébet. Andrásnak 1740-ben születik meg fia, János. Ha figyelembe vesszük, hogy általában az idősebb testvér köt előbb házasságot, akkor Istvánt kell az idősebbnek tekintenünk – amennyiben testvérek voltak.

Erre a következtetésre jutott Varró Anikó is dolgozatában. Azt hiszem a kettőnk által felsorolt adatok ezt meg is erősítik.

PROTOCOLLUM

Mindennapi életünkben sok olyan problémával találkozunk, melynek megoldása csak hivatalos módon oldható meg. Így volt ez régen, bár a dolgok természeténél fogva teljesen más témák vetődtek fel az 1700-as években, mint napjainkban.

Nemcsak a kunok életének a szabályozására vezették be a törvények és előírások betartását, hanem mindenki számára, aki a birodalomban élt. Elsődleges volt a törvények tiszteletére való nevelés, hiszen a szabadon élő emberek, de a földhöz és birtokhoz kötött jobbágyság is próbálta volna a saját elképzelése szerint élni életét. A szabályozások sok mindenben korlátozták a földművelőket, állattartókat, kereskedőket, de a hivatalnokokat is. Szükség volt erre, hiszen csakis így lehetett megfelelő módon igazgatni egy államot s annak minden egyes állampolgárát. Ez volt az alapja az adminisztrációs közigazgatás létrejöttének. Amíg az 1700-as években néhány írástudó ember intézte a közügyeket, addig napjainkban ez már a többszörösére duzzadt. Sajnos ezt így kell elfogadnunk. De térjünk vissza Varró István korának városi életébe. Nézzük, milyen alkalmakkor szerepelnek ennek a családnak a tagjai a hivatal ügyintézéseiben.

Az ügyes-bajos dolgok elintézési módja érdekesnek tűnik egy mai ember számára. Furcsa az is, hogy milyen problémákkal, milyen „ügyekkel” fordultak a város vezetéséhez. Az még rendben van, hogy a földek vagy szőlők vásárlásának lebonyolítására használták a hivatalt, de a fennmaradt iratokat tanulmányozva tapasztalhatjuk, hogy még jellegzetes „tyúkperekkel” is bőségesen ellátták az ezzel foglalkozó ügyintézőt. Ha valaki káromkodott, az számíthatott rá, hogy súlyos „vétkéért” pénzbírsággal sújtották, de engedetlenségért, szófogadatlanságért is járt kisebb büntetés.

A város által vezetett Protocollum¹ mindent megőrzött számunkra abból a korból. Az évszámmal ellátott iratokban kutathattam, ahol havi bontásban és megfelelő rubrikákkal ellátott oldalakon kereshettem a minket érintő Varró család egyes tagjaira vonatkozó bejegyzéseket. Az itt talált feljegyzések részünkre is közvetítik

mindazokat az eseményeket, amelyek megtörténtek a család ezen tagjaival. Ezáltal sok olyan dolgot tudunk leszűrni, amely igazolhatja elképzeléseinket a családtagok vagyonáról, vagy hivataláról, esetleg felmerült gondjaikról.

Ugyanakkor tájékozódhatunk a családi kötelekekről is. Az egyes Varró nevű személyek egymáshoz való viszonyát, kötődését sajnos nem lehet ebből pontosan megtudni, viszont az nyilvánvalóvá vált, hogy ebből a nemzetségből kik is éltek ekkor már Karcagon.

A dokumentumok közt kutatva elsőként az általam nagyon keresett személyre Varró Istvánra csak egy helyen sikerült rábukkanom. Ez viszont egy nagyon fontos feljegyzés, hiszen éppen az eskütételének időpontját rögzíti. A névmutatóban jelezve van az alábbiak szerint:

„Varró István Nótáriusságra felesküttetett 1734.”

A következő oszlopban szerepel a Protocollum kötetének a száma és az oldal, amelyen megtalálható: 1. kötet, 76. oldal.

Sajnos az idők viharában éppen ez a kötet veszett el, így csak a hivatkozását sikerült megtalálni, de ez is bizonyítja az esemény megtörténtének időpontját. Ez is hiteles dokumentumnak számít ilyen nagy idő távlatából. A jegyzőkönyv hiánya miatt nem tudni, hogy vajon csak az van leírva benne, hogy letette az esküt, vagy esetleg az eskü szövege is szerepelt benne. Ugyanis minden tisztséget ellátó személynek megvolt a külön eskü-szövege. A bírónak, a nótáriusnak, az esküdtnak, de még az egyéb tisztségviselőnek is. Olyannak is, aki ugyan nem volt a város alkalmazottja, de a lakossággal valamilyen módon kapcsolatban volt. Gondolok itt a mészárosra, a kocsmárosra, az éjjeliőrre.

Milyen tisztségek betöltésénél kellett esküt tenni Kardszag Új Szálláson, azt pontosan nem tudni. Erre csak következtetni lehet. Egyik támpont csakis az lehet, hogy közösség hasonlóképpen működött. Ebből adódik, hogy az előírások is hasonlóak lehettek, főleg akkor, ha földrajzilag nem is voltak nagyon távol egymástól. Az államapparátus működését és hivatalának minden mozzanatát központilag határozták meg. Ezáltal vagy azonos, vagy csak kis mértékben eltérő lehetett az eskü szövege.

¹ Jegyzőkönyv

A közelben lévő Füzesgyarmatnak megmaradt az az iratanyaga, amelyben a tisztségviselők esküszövege teljes egészében megtalálható. Az irat címlapján ez olvasható: „*Hivatali viselő személyek esküvéseinek formái*” Elképzelhető, hogy egy központilag meghatározott és előírt szövegről van szó.

Az eskük szövegében alkalmazott szavak használata hasonló a karcagi jegyzőkönyvekben találtakkal, így merem azt állítani, hogy Varró István az alábbi szöveggel tette le esküjét.

„*Én N. N. esküszöm, hogy az én hivatalomnak minden részeiben az emberi gyarlóság mennyire engedi tellyes tehetségem szerint hűséggel, szorgalmatossággal igazán és jó lellem esmértehez képpel el járni, mind az Istennek mind a Bíraimnak és annak Tanácsos Férfiainak az egész Helységnek és annak minden rendén lévő Lakossainak igasságot szolgálni, semmi némű írásomban hamisságot és tsalárdságot nem követni, melyből vagy az Helységnek vagy Bíráink vagy a Lakosok közül akárkinek is kára és romlása következzenék, minden kezemhez menő Leveleket igazán elolvasni mellyeket pedig irandó leszek, azokat az előtt beadatott mód szerint írni és kezemből ki botsájtani; az Helységnek közönséges petséjtével vagy Bírám vagy valamelyik eskütt hite és engedelme nélkül sem magam, sem más valami magános részről való jóra és haszonra nem élni és azt ki nem adni; a lajstromokat, a jövedelemnek be jövelele vagy ki adása szerint igazán írni, abból barátságért, félelemért, vagy akármi adományért vagy pedig valami tekintetért semmit el nem venni, vagy hozzá többet nem adni; az Helységnek hasznára nézendő leveleket meg tartani, és valami állapotot el nem sikkasztani; a közjóért mindent a lehetőségig /:fel állván mellette:/ hűséggel elkövetni; a Lakosok fizetéseit mind a lajstromokba mind pedig a Lakosok Könyvetskéiben hiba nélkül beírni; a ki rendelt és fogadásnak² idején meghatározott fizetésénél többet nem kívánni venni, hanem azzal megelégedni; minden esztendőbeli jövedelmekről számadást igazán elkészíteni kötelességemnek esmérem. Isten engem úgy segéllyen.*”

Az eskü szövegét olvasva mindjárt világosabbá válik számunkra, mi is volt a feladata az akkori nótáriusnak (jegyzőnek). Az is kiderül,

hogy milyen csábításnak kellett ellenállnia az ilyen hivatali viselőnek, vagyis egyértelműen tisztességesnek és feddhetetlennek kellett lennie.

A Jegyzőkönyveket lapozva többször nem is találkoztam Varró István nevével. Ez is azt jelezheti, hogy végezte hivatali munkáját, s érdekesebb esemény nem történik vele 1944-ig, mikor a református templom építésének engedélyezése miatt elindul Bécsbe a királynéhoz, Mária Teréziához.

1770-ben tűnik fel Varró Mihály neve a Protocollumban az alábbi szövegben:

„...Minthogy Erdeli János az Törvény Szék színe előtt vallyá, hogy múlt nyáron Vásárhelyről kaszálsáru jöven vele lévő társának Varró Mihály Kaszálsásával keresett pénzét ött Húsz Krajcárosokat egy Tóh Vári korcsmán ellopta, és más nap az ottan utazó Kabai Lakosok tanúbizonyság tételre és szemében mondásokra visza is atta, melly cselekedetett mostan azzal tetézte, hogy azon Pajtását kinek akkor pénzét el lopta arra vette, G. L. Kovács Jánosnak vermét fel boncsák és azon szándékát véghez is vivén, négy zsák búzáját ki is szették; ezen rossz Cselekedetekért, hogy Erdei János 130. Varró Mihály 20. pálczákkal meg büntetessenek és az kárt vissza térítsék el végeztetett.”

Úgy látszik Varró Mihály rossz társaságba keveredett, hiszen társa őt meglopta, de utána csatlakozott hozzá egy másik lopás kapcsán. A büntetési tétel is arányos volt, hiszen a nagyobb tételt ellopó 130 pálcáutést kapott, míg a kisebb vétségben elmarasztalt Varró Mihályra „csak” 20 pálcáutést mértek.

A jegyzőkönyvben feltüntetett esemény is jól mutatja, miként használták a törvényt az egyes kisebb-nagyobb kihágásokra. Szükség volt erre, hiszen csakis így lehetett a törvény előírásait betartani és betartatni. Más szereplőkkel ugyan, de itt találkozhatunk olyan ítélettel is mely a káromkodást volt hivatott megbüntetni.

Varró Mihály 1771-ben Nagy Pállal perelt egy földügyben, mely vitában azonnali ítélet is született.

„Az 1 Fél Semminémű próbákkal Sem tudván megmutatni az inactionált földeknek örök vételeket; azért az A Félnek mint valóságos Successornak³ mint zálog vissza ítéltetik.”

² Mármint a nótáriusságra való felfogadás időtartama alatt

³ Itt: örökösnek

Anno 1770. die 22^a Júl. Inprotocollum exstitit. Mirt
 hogy Erdeli János az Törvénynek közelelti vallyá hogy miit nyá
 ron Váró helyről hazálatárul jöven vele levő házának Váro Mihálynak
 Házallásai.

Házallásait. Kereset pénzét öt kisp. Krajcsárosokat az Tör.
 Váro Keresman et lora, és más nap az ottan utazó Katar Kato
 soh tann bizonyoság terelekre, és szemében mondásolra niffa is attá,
 melly coetelédereit mostan azal terítte, hogy azon bejratásai hi
 met alhor pénzét et lora áira vette, G. L. Kovács Jánosnak ver
 met fel kereset, és azon hándéhat véghez is viren, négy Lóah
 bizajai hi is Kettőh; ezen Kofy Coetelédereit, hogy Erdi János
 30. Váro Mihály 20. páterakkal meg büntetésefeneh és az hárt
 niffa terítését et végezteret.

Varró Mihályról feljegyzés a Protocollum 1770-es kötetében

In causa Michaelis Varro cōa Paulus Nagy Dräum ept.
 Az J. Fel Semminénin próbálhat sem sudoin megmutat.
 ni az inactionals föteleknek öök tereleket; azon az
 A Felnek miit valóságos succoservat miit zálogvif.
 A itelteték.

Michaelis Varro a Protocollum 1771-es kötetében

7° Varró János On. Notarius Uram magát ex prioritate
 Juris magát jelenti Horváth Abraham Téglá vetővel levő adossága
 eránt, és az el betsültetett Házához is minden más Creditorok fe
 let elsőbb jussát fel tartani kívánnya.

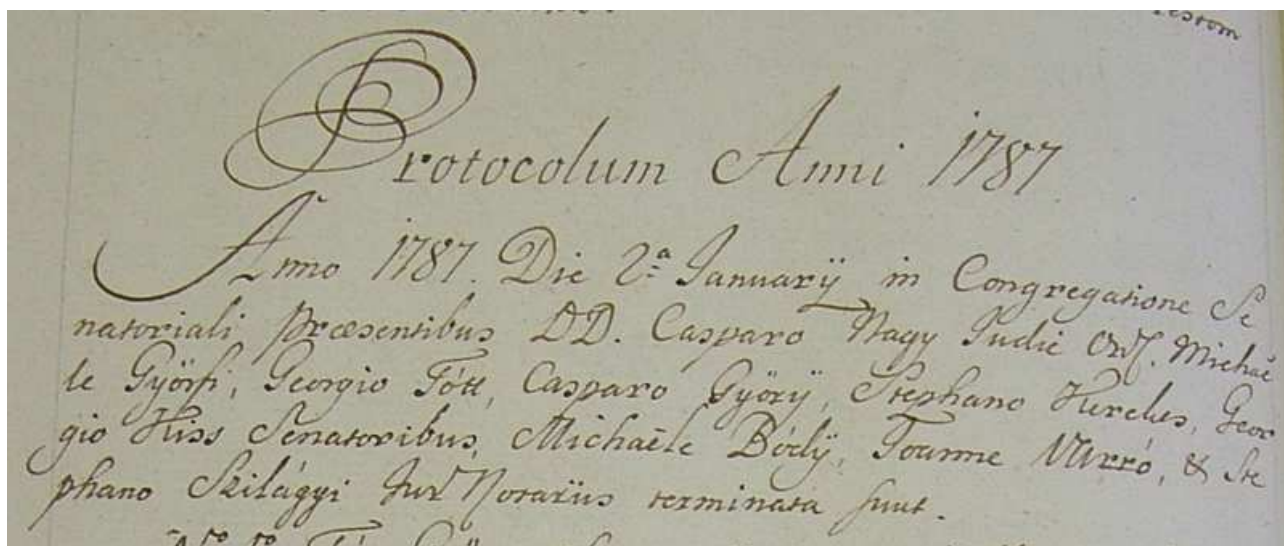
1786

Egyre inkább előtérbe kerül Varró István fia, János. A Protokollum 1786-os bejegyzése szerint ekkor már ő is nótárius. Ami ebből az iratból kiderül, az szintén fontos a számunkra. Ugyanis épülő házához téglát rendelt Horváth Ábrahám téglavetőtől. Ennek ismeretében máris új adathoz jutunk a Varró család vonatkozásában. Ugyanis ez azt jelenti, hogy ebben az időben épül meg Varró János háza. A szöveg így

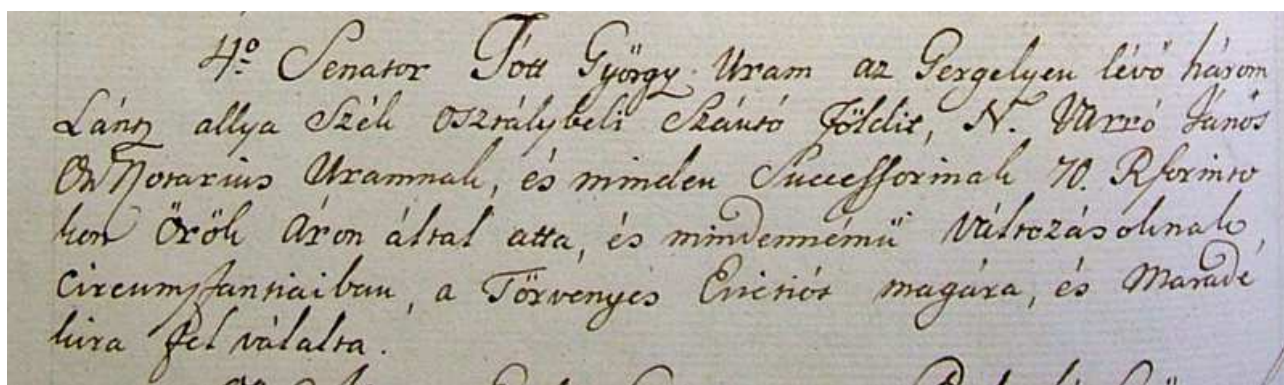
hangzik: „Varró János On. Notarius Uram magát ex prioritate Juris⁴ magát jelenti Horváth Ábrahám Téglá vetővel levő adossága eránt és az el betsültetett Házához is minden más felett elsőbb jussát fel tartani kívánnya.”

Varró János házának építése egyben azt is jelzi, vagyona olyan mértékű, hogy megengedheti magának egy téglaház építését..

⁴ Az elsőbbség jogán

Varró János neve ott szerepel az 1787-es Protocollum bevezető szövegében

Varró János 1787-es földvásárlásáról bejegyzés

A legtöbb ház ekkor leginkább vályogból épül, még a jobb módúaké is. Csak kevesen vannak azok, akik égetett téglából építetik fel otthonukat. Tehát Varró János nótárius elkezd az új otthonának építését. Ez nagyon fontos adat, hiszen ez bizonyítja a lakóház építésének pontos idejét. (A Varró féle házról egy külön fejezetben olvashatunk.) A felépülő ház majd a későbbiekben válik híressé, hiszen itt tölti majd szabadidejét is Csokonai Vitéz Mihály, amikor majd hét év múlva, 1794-ben küldöttségben jár Karcagon.

A városi előljárók minden év elején Tanács Gyűlést hívtak össze. Ezen megbeszélték az előző évi tevékenységüket és kijelölték a következő feladatokat. A Protocollum éves nyitása mindig a Gyűlés résztvevőinek a felsorolásával kezdődik. Itt találkozhatunk a főbíró, a szenátorok és a jegyzők (nótáriusok) neveivel. A helytörténeti kutatók ebből is megtudhatják, kik voltak egy bizonyos évben a város előljárói. Az 1787-es év első bejegyzésében olvashatjuk Joanne Varró nótárius nevét is.

A gazdagodás másik jele, hogy egymás után vásárol magának földeket.

1787-ben a következő bejegyzés található:

„Senator Tótt György Uram az Gergelyen lévő három Lánz allya Szék osztálybéli Szántó Földet, N. Varró János On. Nótárius Uramnak és minden Successorinak⁵ 70 Rforintokon Örök Aron által attá és mindennemű változásoknak circumstantiaiban⁶ a Törvényes Evictiot⁷ magára és Maradékára fel vállalta.”

Varró János 1786-ban házat épít, egy évvel később földet vásárol s mint megtudhatjuk ehhez még 1791-ben még két szőlőskertet is sikerül szereznie. A saját tulajdonú szőlőskert azt is jelzi, hogy bor is került ezentúl az asztalra. A Varró-ház pincével is rendelkezett, így nyilvánvaló, hogy itt tárolták az évente megtermelt szőlőből kiperéselt nemes nedűt.

A szőlő termesztése hazánkban több évszázadra nyúlik vissza. A szőlő termesztése és a bor

⁵ Jogutód, örökös

⁶ mentő körülmények (figyelembevételével)

⁷ kezesség, szavatosság

előállítására folyamatos változásokon ment keresztül. A vadon termő növény folyamatosan lett nemesítve, míg végül a fajtaválaszték és a külalak is elérte mai állapotát.

Talán a nagy népszerűsége miatt volt fontos az uralkodó számára is, hogy a szőlőültetvények a megfelelő formában legyenek művelve. Elsődleges cél az volt, hogy soha ne vesszen kárba egyetlen elültetett szőlőtőke se. Óvni és féltetni kellett, hiszen nagyon sok ember megélhetését biztosította mindaddig, amíg legvégső állomásként az asztalra nem került akár gyümölcs, akár bor formájában.

A szőlőskertek gondozása, folyamatos újratelepítése a gazda állandó jelenlétét követelte meg. Hozzáértőnek is kellett lennie, hiszen egy rossz metszéssel akár évek termését tönkre lehetett tenni, a gondozás elmulasztása a szőlő kipusztulásával járhatott volna. A jó minőségű termés elérése érdekében szabályozásra volt szükség. Éppen ezért a szőlővel, szőlőültetvényekkel rendelkező települések egy önálló egységet

hoznak létre, amely a szőlősgazdákat gyűjti össze s ezzel párhuzamosan törvényi szabályozás keretében biztosítják a megfelelő működésüket.

Az uralkodó által előírt „Szőlős kerteknek jó rendben leendő megtarthatására hoztatott Törvények”-et melynek paragrafusai – pontumai – meghatározták mindazokat az elvárásokat, amelyeket a szőlősgazdáknak kötelezően be kellett tartaniuk. A művelés szabályozására és az előírások betartására külön előjáróságot választottak. Ennek vezetője a hegybíró volt, sík területen ezt kertbírónak hívták. Kardszag Új Szálás hivatalos papírjaiban szerepel például a Borbíró. Az ő feladata a bor és a pálinka kocsmáltatásának és kimérésének ellenőrzése. A Magyar Néprajzi Lexikon szerint: „A borbíró ügyelt a bor hírnevére: minden hordóból látópoharat, emelőpoharat küldtek részére, hogy minőségét érzékszervi vizsgálattal ellenőrizze, s árát megszabja. Minden borszolgáltatással kapcsolatos ügyben a közösség érdekeit figyelembe véve intézkedett.”

59. Dony György a Kis Tén szőlős kertje a Nagy Ze által megvásárolta. Pápai és Barna János szomszédoktól örök levelet kiadva szőlőskertben lévő elzárt az az ő rendelkezésére. fel nyitva szőlőjét örök áron 52. Hozintóban Kötárny Varró János Ur el adta, melyről kére kérepet vonását a Kereső Tanács előtt tette.

Ad 59. A. 6.

71. Hangyási Sámuel a mely szőlő földet örök levelet ki adtatni rendeltetett. volt Zólnai Pálnéval u. delbetett. gyan adt most mint kártya. dás Szomszédnak Kötárny Varró János Ur 60. Hozintában örök áron el adta, a melyről kére kérepet vonását Adta.

Ad 71. 3. Az ő.

Varró János 1791-es szőlőskert vásárlásai a Protocollumban

Mivel Kardszag Új Szállás városában voltak kocsmák s ezeknek felügyelőjeként borbíró is, akkor feltételezhetjük, hogy megfelelő szőlő- és borkultúrával is rendelkezett az akkori törvényi előírások szerint.

Varró János nem a kocsmák részére, hanem saját fogyasztásra termelte a szőlőt és a bort. Mint nótárius, közéleti szereplő volt, így a vendégek fogadása és a vendégségbe járás is fontos szerepet játszott életében. Ezért volt szüksége a nagyobb és küllemében is megfelelő házra s a határban a szőlőskertekre.

A Protocollum 1791-es feljegyzései között az alábbi két szőlő-föld vásárlását találtam Varró János részéről:

„59. Boncz György a' Kis Vén Szöllős kertbe a Nagy Gáspár és Barna János szomszédságokban lévő darab az az fél nyilas Szöllőjét örök áron 58. Forintokban Notárius Varró János Úrnak el adta, melyről Keze Kereszt vonását a Nemes Tanács előtt vette.”

A hivatal részéről a megjegyzés:

„Ad 59. A' keze által meg erősítettett örök levél ki adatni rendeltetett.”

A másik bejegyzés:

„71. Hangyási Sámuel a' melly Szöllő földet vett volt Zolnai Pálnétól ugyanazt most mint bárázdás Szomszédnak Nótárius Varró János Úrnak 60. Forintokért örök áron el adta, a' mellyről keze kereszt Vonását Adta.”

A hivatal részéről a megjegyzés: „Ad 71. Az örök levél ki adattatni rendeltetett.”

Más ügyekben is találkozhatunk Varró János nevével. Jelentős vagyonnal rendelkezhetett, ezáltal többen is felkeresték egy kis kölcsönért. Mivel abban az időben bank még nem volt, így a jobb módú emberek látták el ezt a feladatot. Mindezért kértek-e valamennyi kamatot, arról nincsen feljegyzés. A Protocollumban többször is találkozhatunk olyan bejegyzésekkel, hogy kik tartoznak és mennyivel egy bizonyos személynek. Ez azért is volt fontos, hogy hivatalos helyen is rögzítve legyen és elismerje az adós a tartozás összegét. Ez biztosíték volt arra, hogy nem tagadhatta le senki az adósságát.

1787-ben ilyen feljegyzést olvashatunk, amikor Kiss János katonának áll, rendelkezik örökségével:

„Kiss János Katona, minthogy a Tettes(Tekintetes) Regementtül citáltatott, Kiss Mihály Testvér bátyyával ily egyességre lépett.

1° Varró János Uramnak tartoznak 44 Rforinttal és 15 krokkal (krajcárokkal). Ezenadósságot Mihály Testvére magára fel válalván, hasonlót

2° Testvér Húguknak Deák Istvánnak tartoznak 17. Rforintokkal, ezt is Mihály bátyya, minthogy az Lábas Jóságok Szekérrel és más Jóságokkal nála maradnak fel válalta, egyedül az Ház Porta Szöllő és Föld beli fele jussát ha jövőendőben haza kerülne az Regimenttül, édes Anyja halála után fent tartya, addig is Kiss Mihály Testvér Bátyjának és Édes Annjának élelmekre kezek alatt hagyja.”

15. Kiss János Katona, minthogy a Tettes Regimenttül citáltatott, Kiss Mihály Testvér bátyyával ily egyességre lépett.
 1° Varró János Uramnak tartoznak 44. Rforinttal és 15. krokkal.
 Ezen adósságot Mihály Testvére magára fel válalván, hasonlót
 2° Testvér Húguknak Deák Istvánnak tartoznak 17. Rforinttal
 tal, ezt is Mihály bátyya, minthogy az Lábas Jóságok Szekérrel
 és más Jóságokkal nála maradnak fel válalta, egyedül az Ház
 Porta Szöllő, és Föld beli fele jussát ha jövőendőben haza kerülne
 az Regimenttül, édes Anyja halála után fent tartya, addig is
 Kiss Mihály Testvér Bátyjának, és Édes Annjának élelmekre
 kezek alatt hagyja.

1787-ben Varró Jánosnak tartoznak

<i>B⁵ 24^a Varró János Notar. Vram Ad: 21^a Apr. kiadott levele publi- cationu, melyben a Nádas fe- nehelnek neveket conscribálni, és az nevezett feneheli köröng- ges Eszernőben hány Helye Ná- das teremnek, azt nevezet fe- xint meg liúndetni liéri</i>	<i>ad B⁵ Amint az Mi- litaris Geometra kezében a Réseket mérni a Mapa fe- xint az Nádas feneheli i- helyen conscribáltattak. Fene- Hara János</i>																						
	<table> <tr> <td>Város.</td> <td>1000</td> </tr> <tr> <td>Hattyús</td> <td>800</td> </tr> <tr> <td>Magyarha.</td> <td>3000</td> </tr> <tr> <td>Halat.</td> <td>500</td> </tr> <tr> <td>Harga Lapos.</td> <td>3000</td> </tr> <tr> <td>Föld iges Basonáffal.</td> <td>23000</td> </tr> <tr> <td>Hum Lapos.</td> <td>15000</td> </tr> <tr> <td>Ápa Mária Eszernő.</td> <td>22000</td> </tr> <tr> <td>Berzsa feneh.</td> <td>1000</td> </tr> <tr> <td>Disznó rét.</td> <td>3000</td> </tr> <tr> <td><i>Summa</i></td> <td><i>79700</i></td> </tr> </table>	Város.	1000	Hattyús	800	Magyarha.	3000	Halat.	500	Harga Lapos.	3000	Föld iges Basonáffal.	23000	Hum Lapos.	15000	Ápa Mária Eszernő.	22000	Berzsa feneh.	1000	Disznó rét.	3000	<i>Summa</i>	<i>79700</i>
Város.	1000																						
Hattyús	800																						
Magyarha.	3000																						
Halat.	500																						
Harga Lapos.	3000																						
Föld iges Basonáffal.	23000																						
Hum Lapos.	15000																						
Ápa Mária Eszernő.	22000																						
Berzsa feneh.	1000																						
Disznó rét.	3000																						
<i>Summa</i>	<i>79700</i>																						

1789-es feljegyzés a környékbeli nádasokról

Kardszag Új Szállás környékén nagyon sok nádas, ingoványos terület volt. Ezt többféleképpen hasznosították az itt élők. Elsődlegesen a vízben és a nádasokban élő halak, teknősök, piócák, s az itt fészkelő vízimadarak halászsá- vadászára járt haszonnal. A kisebb szigeteken a legelőt hasznosították, míg a sekélyesebb része- ken bőségesen megtermő nádat is felhasználták. A vízi világ állatai nagyon értékesek voltak. **Az akkor** még bőségesen volt itt csík, teknősbéka, daru, amelyeket értékesítettek, vagy a főúri asz- talokra vitték ajándékba. Nem is olyan régen, amikor a nagy magyar Alföld tekintélyes részét **mocsarak** borították, – így Kardszag Új Szállás környékét is, – gyakori mesterségnek számított a pákászat, vagyis a csíkászat. A 30-40 centiméte- resre is megnövő réti csík volt az alapanyaga a ma már ismeretlen csíkos káposztának, ami a halak számának drasztikus fogyatkozásával ki- kopott a magyar konyha ételei közül. A réti csík ott is megél, ahol a többi halfaj már nem képes,

minthogy a levegőből közvetlenül is képes oxigént felvenni. A pákászok azt a körülményt használták a kifogásukra, hogy oxigénszegény vízben élnek. A halász megtisztított egy kis fol- tot a növényzettel sűrűn benőtt lápban, és erre helyezte vesszőből font varsáját. A nyílt vízfelü- leten hamarosan megemelkedett a vízben oldott oxigén szintje, ami tömegével vonzotta oda a halakat. Nem véletlenül nevezték az ilyen halfo- gó helyeket csíkbányának.

A mocsári teknős csemegének számított az 1700-as években. Varró István is **ezt vitt** aján- dékba, amikor Mária Teréziához ment küldött- ként. A mocsári teknős kedveli a sekély, iszapos síkvidéki állóvizeket, ezért is volt a környéken nagyon sok belőle, hiszen háborítatlanul szapo- rodhatott.

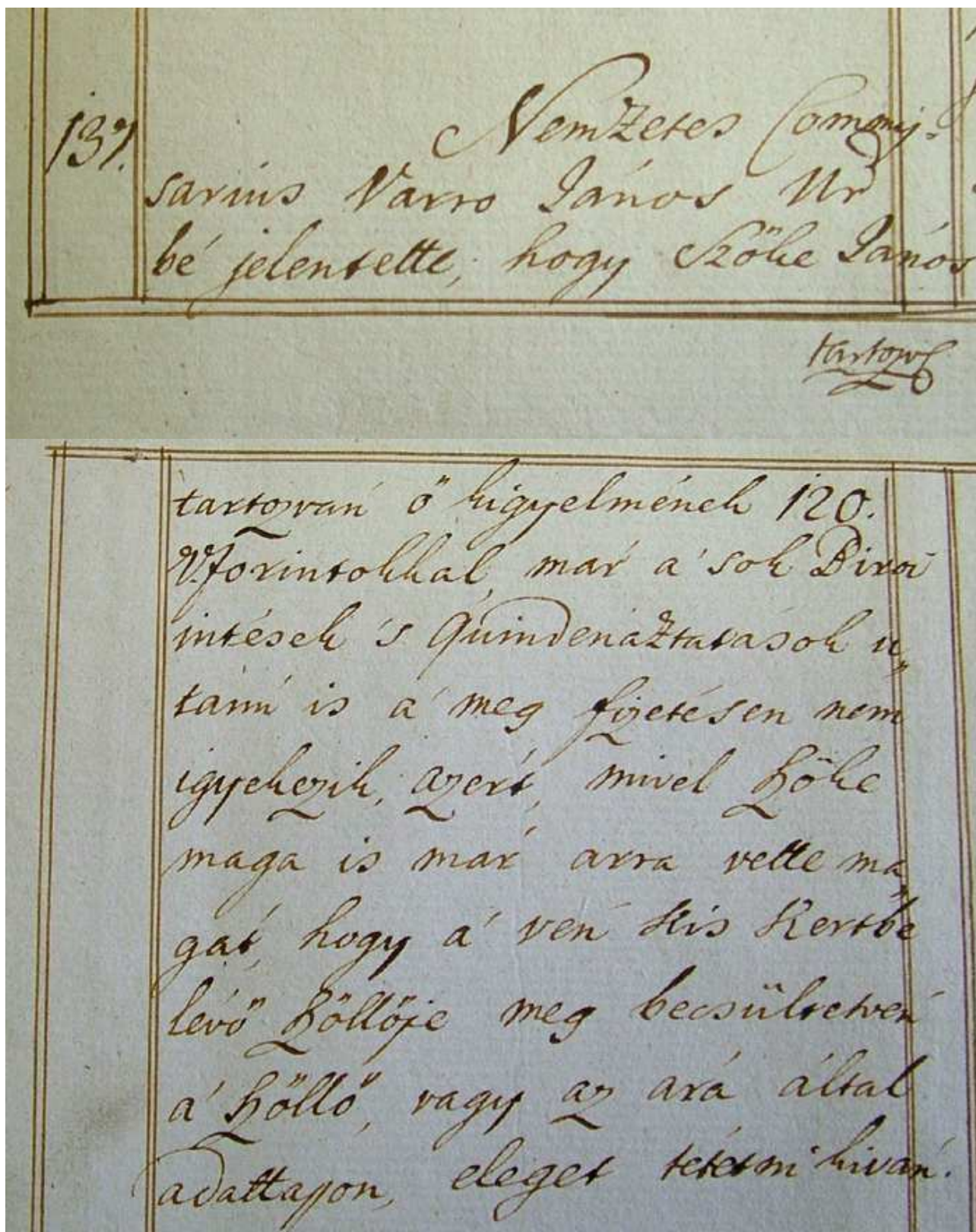
A daru is nagy számban fészkel a környék- beli nádasokban. Érthető ez, hiszen költőhely- ként zavartalan helyet keres nádasokban, moca- rakban, vizes erdei tájakon, vagy lakatlan pusz-

Hasonló értéket képviselt Kardszag Új Szárlás környékén lévő nagyterjedésű nádas is. Mint minden területnek, ezeknek is voltak nevei, hiszen az emberek így tudtak tájékozódni a településükön és annak környékén.

	<i>Kéve</i>
<i>Kara János</i> -----	<i>1000</i>
<i>Vajas</i> -----	<i>600</i>
<i>Hattyús</i> -----	<i>3000</i>
<i>Magyarka</i> -----	<i>500</i>
<i>Halas</i> -----	<i>3000</i>
<i>Karga Lapos</i> -----	<i>3000</i>
<i>föld égés Botonással</i> -----	<i>23600</i>
<i>Kun Lapos</i> -----	<i>15000</i>
<i>Apa Vára Érbuga</i> -----	<i>22000</i>
<i>Berecz fenék</i> -----	<i>5000</i>
<i>Disznó rét</i> -----	<i>3000</i>
<u>Summa</u>	<u><i>79700</i></u>

A felsorolásban nemcsak azt tudhatjuk meg, hogy mennyi nád termett a környéken, de a területek elnevezéseit is megismerhetjük. Karcag város külterületi térképén mindezeket meg lehet keresni és azonosítani. Természetesen nádat már nem találunk itt, hiszen a lecsapolások után a vízzel együtt a nádasok is eltűntek. Nem véglegesen, hiszen ha egy ideig műveletlen marad a föld, előbukkan újra a nád.

¹⁰megőrizni

1792-ben Szöke János tartozik Varró Jánosnak

Mint az előzőekben is láthattuk és olvashattuk, hogy Varró János időnként jelentős összegeket adott kölcsön különböző személyeknek. Azt nem tudni, hogy ezekkel milyen viszonyban volt, de nyilván ismerhette őket, hiszen ismeretlennek senki nem ad kölcsön pénzt. Az adósok viszont nem mindig tudták időben visszafizetni

a kapott kölcsönt, így Varró úr kénytelen volt hivatalosan is bejelenteni az adósokat, hogy azok ne bújhassanak ki a visszafizetési kötelezettségük alól.

Az 1792-es évben a 137-es szám alatt érdekes megoldást találunk a tartozás kiegyenlítésére. Itt az alábbi sorokat olvashatjuk:

„Nemzetes Commissarius Varro János Úr bé jelentette, hogy Szőke János tartozván ő kigyelmének 120. Vforintokkal már a' sok Birói intések 's Quindenáztatások után is a meg fizetésen nem igyekszik azért, mivel Szőke maga is már arra vette magát, hogy a' vén Kis Kertebn lévő Szöllője megbecsültetvén a' Szöllő, vagy az ára által adattasson, eleget tétetni kíván.”

Itt 120 Vforint van írva, ami az akkor már forgalomban lévő váltóforintot jelentette.

Mária Terézia 1762-ben kibocsátotta a Habsburg Birodalom első bankjegyét 5, 10, 25, 50 és 100 forintos címletekben. A bankjegyeket 1 és 2 forint címletű ezüstpénz verésével egészítették ki. 1771-ben megjelentek az 500 és 1000 forintos bankócédulák is. Nyilván itt is erről lehetett szó, hiszen nem Rforint, vagyis Rajnai forint van jelezve, ami tulajdonképpen aranypénz volt. Varró János itt mint comissarius szerepel, va-

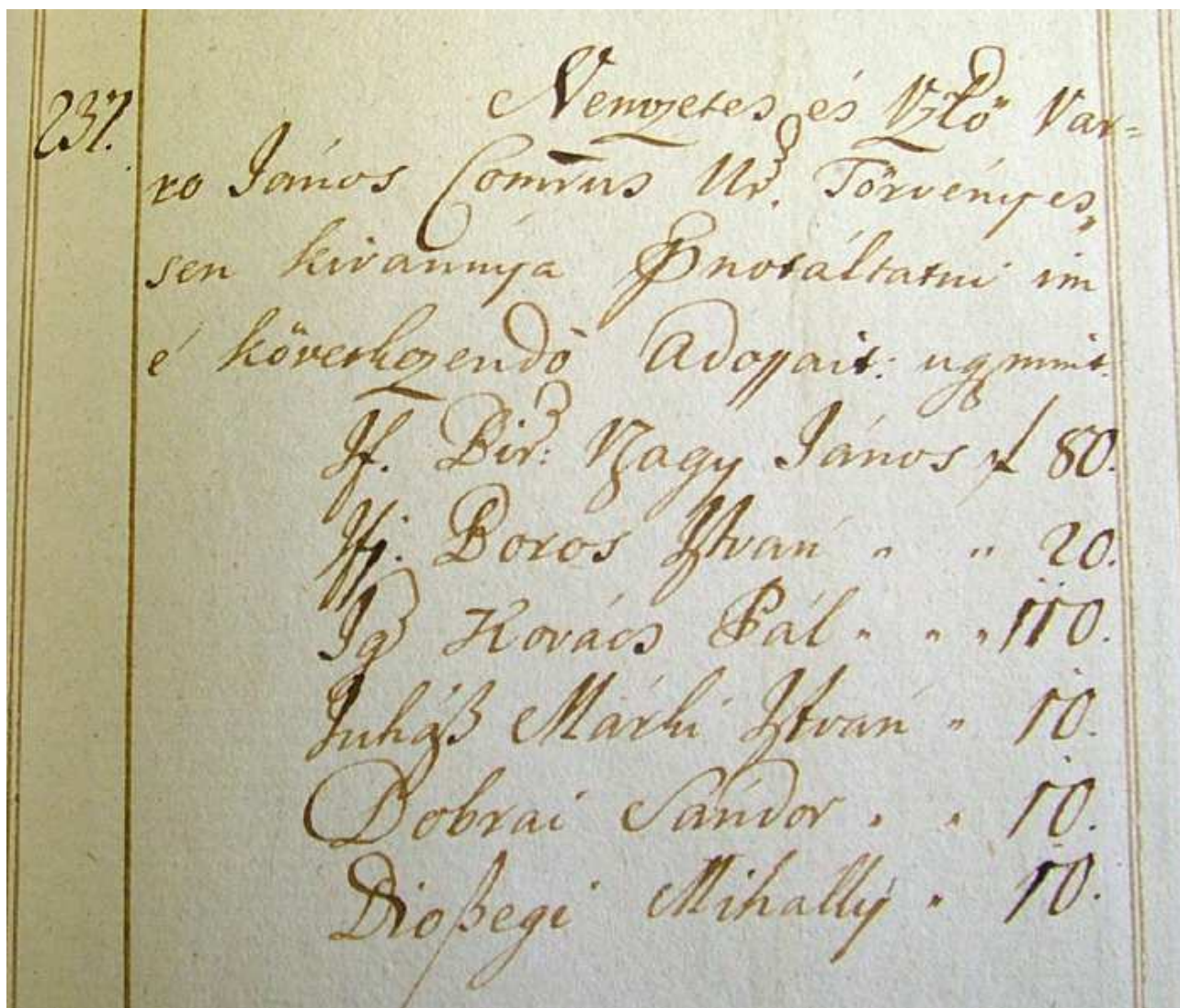
gyis hatósági biztosként működött ebben az időben.

1792-ben következő róla szóló 237. számú feljegyzésben is comissarius címmel illetik. Itt is ő az akinek tartoznak. Itt már több személy lett felsorolva.

Nemzetes és V(ité)zlő Varró János Com(issa)rius Úr Törvényessen kívánnya Enotáltatni (vagyis feljegyezni) ím é következő adossait: ugymint

If. Bir: Nagy János	80
Ifj. Boros István	20
Ig. Kovács Pál	110
Juhász Márki István	10
Dobrai Sándor	10
Diószegi Mihály	10

Itt a kölcsönadott pénz is váltóforint lehetett, hiszen ekkor már nem használták a rajnai aranypénzt.

1792-ben írt lista az adósokról

A hivatalnál történt minden olyan bejelentés, amely az emberek közötti vitáról szólt. A döntés itt is a Hivatalra hárult. Érdekes az, hogy a csúnya beszéd, s káromkodás is nagy bűnnek és fegyelemsértésnek számított. Komoly büntetéseket szabtak ki ebben az esetben is.

1793-ban éppen Varró János Commissarius jelezte, hogy személye és hivatala ellen mocskolódó beszéd hangzott el. Az 58. számú feljegyzés az alábbi szöveget tartalmazza:

Commissarius Nzts Varro János Úrnak ugy esvén értésére, hogy Vnotarius¹¹ Láposy Josef Úr mind Hivatalbeli Személye mint betsülete ellen az Ns Tanátsot olly színes vádakkal akarja elhíttetni, mintha a Ns Tanátsnak Authoritassa¹² s. Végzései ellen a' Maga Házánál ő Kegyelme előtt vádolta s. motskolta volna.

Minthogy pedig említett Láposi Uron kívül senkit sem intett, sőt sem a Ns Tanátsot, sem tagjai közül tsak egyet is nem hogy motskolt volna, de még csak egynek is nevét sem nevezte melly Ő Kegyelme fundatioja ellen Solen niter protestál¹³ s. egyszersmind hogy, mivel valamelyik Ügynek vagy Ártatlansága vagy hamissága úgy sül ki, ha mindenik meghalgattatik, azért az ellene tett vádat, vagy írásban vele közleni instállya, vagy Szembe hivattasson, hogy a' Vádnak és mentségnek egybe vetéséből ne tsak az Igazság, hanem a Szükséges elégtétel is jobb módon ki kerüljön.

Megjegyzés rovatba ez került:

Ad 56. Az készítettett Panasz, már a' felsőbb Tiszt. Uraknak írásban representáltak; azért ki adni, vagy pedig itten azon Panaszba Szembe végezni tellyességel nem lehet.

Ebből is látni, milyen alaposággal vizsgálták ki még az ilyen ügyeket is, hiszen meg kellett hallgatni a másik felet is. Mivel ő nem volt jelen a panasz felvételekor s nem tudták vele közölni az ellene felhozott vádat, illetve ezáltal védekezni se tudott, így írásban küldték el neki.

Varró János a szomszédjával se volt valami jó viszonyban, hiszen vele is történt egy kis nézeteltérés. Ugyancsak 1793-ban történt az eset, melyet az 52-es sorszámon rögzítettek:

Mintegy panaszúl mind Nzts Biró Úr mind Notarius Urék által jelentetett, hogy Commissarius Varró János Úr 9° febr.

Chyrrurgus¹⁴ Szikszai Dániel Úr részéről bé adattott motskos Instantia¹⁵ után tegnapi napon Districtus Kapitány Nzts és Vzlő Illésy János Úr előtt meg jelenvén, a' midőn az említett Úr Tiszts Átsi Péter Urhoz hálára elment volna, hozzá kezdett a' motskolódáshoz és mind magát Vzlő Biró, mind Notarius Urékat motskossan Ujjfalussi Co(mi)ssarius és Kiss Birák előtt kisebbítette.

Mint a szövegből kiderül a szomszédban lakó orvos igencsak kellemetlen személy lehetett, ha az előjáróként is tiszteletreméltó Varró János és a többi tisztségviselő előtt szitkozódott, mocskolódott. Mindenesetre érdekes lett volna, ha megismerjük a szó szerint azt, amit Szikszai Dániel mondott. Ez akkoriban nem volt lehetséges, hogy a szitokszavakat, a mocskolódó kifejezéseket még le is írják. A különlegessége abban lett volna, hogy azok az elhangzott szavak már a mai füleknek és erkölcsnek egyáltalán nem lennének sértőek.

Fazekas Mihály a Bűnök és büntetések a Nagyikunságban a XVIII. században című munkájában így ír erről:

„Tudomásul vették és aszerint éltek, hogy a magistratus a köznép „atyja”, lelki, erkölcsi „gondviselője”, amely éberem őrködik valamennyi lakos rendes, – írott és íratlan jogszabályokban meghatározott – életvitele, erkölcsé, vallásos hite és társadalmi fegyelmezettsége fölött. Ha pedig a község valamelyik tagja valamilyen vétséget követ el – azt a település utcáin járőrként őrködő Vachterek (a Wächter = őrző, csősz, bakter jelentésű német szó magyarosított megfelelője) „Árestomba hajtják”, és másnap „Birák Uraimék” előtt felel a tetteiért.”

Mivel Varró János nemcsak mint közeleti ember, de mint vallását gyakorló hívő ember is megbotránkozott minden erkölcstelen és a kor íratlan törvényeit megszegőkön. Kötelességének tartotta, hogy mindezt jelentse és a megfelelő büntetés kiszabását kérje a vétkesekre.

Mint a fejezet elején olvashattuk, éppen a Varró család egyik tagja is kapott vétségért büntetést, mégpedig 20 pálcaütést kapott lopásért, melynek értéke nem volt ugyan olyan eget rengető, de maga a cselekedet súlyos bűnnek és megbüntethető véteknek számított.

¹¹ Vnotarius: Viconotarius, = helyettes jegyző

¹² Authoritas: tekintély

¹³ Itt: Öntelten gorombán tiltakozott

¹⁴ sebész, itt: orvos

¹⁵ Kérvény

52. Minsegy panaszul
mind Ittő Biro Ur. mind
Notarius Urcu által jelen,
terett, hogy Comissarius
Patri Sáros Ur. 9^a Febr.
Chirurgus Kellrai Dániel
Ur. részéről beadott moto,
kor Infantia után tegnapi
napon, ~~az~~ Notarius
Kapitány Ittő, és Ittő Me.
Sj. Sáros Ur. előtt meg je-
lenven, a midőn, az emített
Ur. Tiszt. Cstör. Biro Ur.,
hozzá kátára elment vol-
na, hozzá leerdett a moto,
kolodáshoz, és mind magát
Biro Biro, mind Notarius
Urcu motokorán Ujfa,
Lup. Comissarius és Kij Bi-
rai előtt kineveztette.

1793-ban „motskolódás”-ról készült feljegyzés

Nzts Varró János Commissarius
 és Eskütt Úr bé adott Írásában
 ban jelenti, hogy Chirurgus
 Szikszay Dániel Úr még
 minekelőtte a Nobordabeli
 Portája ki nem mérettetett,
 hanem csak reménység
 ben volt, szóbeli parolája
 melletten, olly Transactionora
 ment a jelentő Urral, hogy
 azon által járását, melly a
 Templom felé megyen, se
 maga se maradéki nem fogják
 akadályoztatni, mellyet
 bé jegyeztetni, s. magának
 rólla Testimoniumot adatni
 kért.

= = Szikszay Dániel Chirurgus
 Uram, most ide Haza
 nem lévén, vele nem közöltethet,
 hetik ezen jelentés, és így nem
 is tudhatni, minémű ajánlást
 tett Comissarius Nzts Varró János
 Urnak. Azonban ezen
 dolog ezánt ollyan jegyzést
 teszen ezen Városi Tanács, hogy
 a Szikszay Uram portáján in-
 nen egy darab föld az Elle-
 sia részice hagyatott, in o-
 mnem Casum ne talem bi-
 vándato fundusnak, melly
 nek még idővel minémű al-
 talmaytatása képen, még most
 nem lehet tudni, követelés
 képpen ezen által járassék,
 zökön meg határozni. Melly
 re névbe az Ellepianak
 sa, s. földje ezen által járassék,
 ra névbe fent tartatik.

1794-es jegyzőkönyvrészlet

Varró János Commissarius Úrnak meggyűlt a baja többször is a szomszédjával, a kirurgussal, vagyis az orvossal, hiszen 1794-ben újabb bejelentéssel él vele szemben. Nem tudni pontosan hol is volt Szikszai Dániel portája, de már ismeretes, hogy a Varró-ház hol volt felépítve. Nem volt nagy távolságra innen a templom, de nyilván valahol a két épület között volt a nevezett terület, ahol Varróék el akartak jutni az istentiszteletekre. Szerencsére ez a kis perpatvar is elintéződött, mégpedig a panaszos javára. Így már nem volt semmi kétség abból a szempontból, hogy a későbbi nemzedék is használhassa ezt a kérdéses utat.

Nzts Varró János Com(i)ssarius és Eskütt Úr bé adott Írásában jelenti, hogy Chirurgus Szikszay Dániel Úr még minekelőtte a'

Nobordabeli Portája ki nem mérettetett, hanem csak reménységben volt, szóbeli parolája mellett, olly Transactiona¹⁶ ment a' jelentő Urral, hogy azon által járását, melly a' Templom felé megyen, se maga se maradéki nem fogják akadályoztatni, mellyet bé jegyeztetni, s. magának rólla Testimoniumot¹⁷ adatni kér.

A válasz ere a Hivatal részéről:

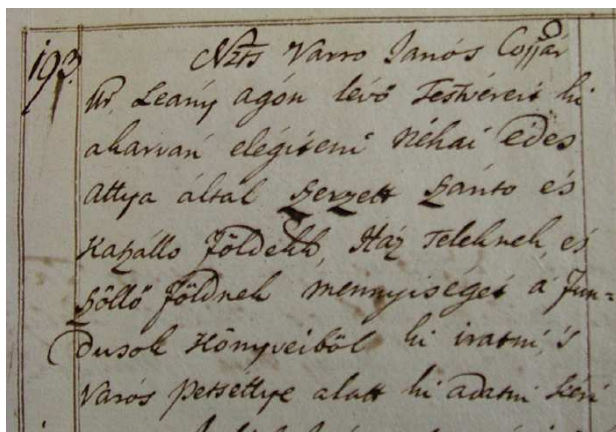
Szikszay Dániel Chirurgus Uram most ide Haza nem lévén, vele nem közöltethetik ezen jelentés, és így nem is tudhatni, minémű ajánlást tett Com(iss)arus Nzts Varró János Urnak. Azonban ezen dolog eránt ollyan jegyzést teszen ezen Városi Tanács, hogy a Szikszay Uram portáján in-

¹⁶ Szerződésre

¹⁷ Tanúbizonyyságot

nen egy darab föld az Ekklesia részére hagyatott, in omnem Casum¹⁸ ne talán kívántato fundusnak, mellynek még idővel minémű alkalmaztatása lészen, még most nem lehet tudni, következképpen ezen által járást is örököszen meghatározni. Mellyre nézve az Ekklesiának jussa, s' szőlője ezen által járásra nézve fent tartatik.

Nemcsak a panaszok érkeztek be a hivatalhoz s lettek rögzítve a Protocollumba, a jegyzőkönyvbe. Az örökösödési megállapodások is be lettek jegyezve. Ez célszerű is volt, hiszen ez hivatalos iratnak számított, s így a későbbiekben nem lehetett senkinek se fellépni jogtalan igényekkel. Erre jó példa Varró János kérése, melyben a Fundusok Könyvéből kéri kiírni elhunyt apjának a földterületeit, mivel az apai örökségből megfelelő részt szeretne juttatni leányági testvéreinek, – bár itt csak egynek a visszaigazolása szerepel.

1794

1794-ben a 193. számon beírt szöveg a következő:

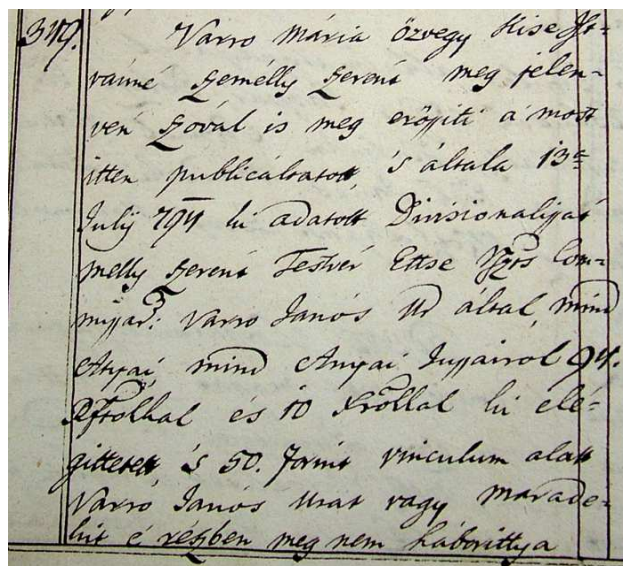
„Nzts Varro János Co(mi)ssar Úr Leány ágon lévő Testvéreit ki akarván elégíteni néhai édes Attya által szerzett szántó és kapálló Földekk, Ház Telkeknek és Szőlő Földeknek mennyiségei a' Fundusok Könyveiből ki iratni 's Város pecséttye alatt ki adatni kéri.”

Mint olvashatjuk, ő maga kezdeményezi ezt az eljárást. Éppen ezért úgy látszik, hogy megfelelően zárulhatott a hagyaték elosztása, hiszen még ugyanebben az évben a Protocollum 349. bejegyzése erről szól:

„Varró Mária Özveggy Kise Istvánné személy szerint meg jelenvén szóval is meg erőssíti a' most itten publikáltatott 's általa 13° July 794 ki adatott Dinsionalissát melly szerint Testvér

Ettse¹⁹ Nzts Commissar Varró János Úr által mind Apai mind Anyai Jussairól 94. Rforinttal és 10 Krokkal ki elégítettett és 50 forint vinculum²⁰ alatt Varró János Urat vagy maradvékát e részben meg nem háborította.”

Varró János a feljegyzések szerint törődött nővérével, a törvényt betartotta, hiszen biztosította számára a hagyaték rá eső részét.

1794

A Protocollumban fellelt események alapján felvázolhattam a Varró család néhány tagjának azon eseményeit, melyek rögzítésre kerültek. Ilyen jegyzőkönyv nem csak a város hivatalában létezett, hanem az egyháznál is. A templommal, az iskolával kapcsolatos események ide lettek feljegyezve.

A későbbiekben érdemes lenn ezeket is kutatni, s a nagyközönségnek bemutatni. Ennek alapján több olyan eseményről szerezhetnénk tudomást, amelyről eddig nem tudtunk.

A ref. egyház jegyzőkönyvének címoldala

¹⁸ Megjegyezve az esetet

¹⁹ öccse

²⁰ Bánatpénz

VARRÓK A REFORMÁTUS EGYHÁZ ANYAKÖNYVEIBEN

Segítség és támasz volt kutatásaim során a református egyház levéltára. Az 1700-as évekből származó hivatalos levelezések, az egyház és a hozzá tartozó iskolai oktatásról szóló jegyzőkönyvek, a peres eljárások tanúvallomásai tájékoztattak a legérdekesebb és legfontosabb eseményekről. A legérdekesebb és a legfontosabb részemre mindenképpen az anyakönyvekben található adatok megismerése.

Öseinket, elődeinket megismerni csak akkor tudjuk, ha néhány adatot – mely életükkel, szokásaikkal kapcsolatos – megismerünk. S ez bizony nagyon nehéz. Több évtized távlatából is sokszor nagyon bonyolult ismeretekhez jutni, melyek rokonságunkra vonatkozik, hát még akkor, ha arra vállalkozunk, hogy több száz évvel visszamenjünk az időben! Egy ilyen időutazással közelebb kerülhetünk hozzájuk. Csak a megvalósítás ütközhet néha kisebb nagyobb akadályokba!

Anyakönyv használata már az 1700-as évek elején kötelező volt. Mária Terézia törvényben rögzítette, hogy a birodalom minden településén a születéseket, házasságkötéseket és az elhalálozásokat a hozzá tartozó egyház anyakönyvekben rögzítse. Abban az időben nem volt minden településen templom és a templomhoz tartozó írástudó, – így az egyházakhoz tartozó filiák lakosai kötelesek voltak az anyakönyvezést igénylő eseményeket a hozzájuk tartozó anyakegyháznál bejelenteni.

A kezdeti időszakban rögzített adatok nagyon hiányosak, de azért sok mindent elmond arról a korról. Az anyakönyvek szerepe éppen abban nagy jelentőségű, hogy több évtizedet, évszázadot visszamenve is követni lehet egy-egy család mindennapjait.

Emberi sorsok, életek, örömök és tragédiák rejtőznek száraz adatként az egyházak által vezetett anyakönyvekben, – legyen az születési, esketési vagy akár halálozási. Adatok sora szerepel benne, melyek önmagukban nem mondanak semmit, de ha valamilyen céllal kutakodunk a sorok között, meglepően sok és értékes adathoz jutunk.

Az anyakönyvekben a kézírás miatt sok akadályba ütközünk, ugyanis találkozhatunk szép írású oldalakkal, de nagyon sok esetben nagyon

csúnyán íródott oldalak is fellelhetők, – ezeknél rettenetesen sok energiába kerül amíg egy-egy nevet ki tudunk bogarászni. A tinta, amelyet a régi időkben használtak, legtöbbször nagyon gyenge minőségű volt, sokszor házilag állították elő, így gyakran előfordul, hogy a leírt betűk nagyon nehezen olvashatók, mivel elhalványodtak az évtizedek, évszázadok során. A tinta színe kifakult, sok helyen el is tűnt. Ezek csak a nehézségek, de amikor már véget ér a bogarászás szemfárasztó időszaka, egyből sikerélményként lehet elkönyvelni az előző időszak minden apró bosszantó mozzanatát.

Az anyakönyvek nagyon sok mindent elárulnak. A sorok közül – a sok adat mellett – kiolvasható egyes családok vagy személyek, esetleg egy kisebb közösség gondjai, tragédiái, néha örömei. Bár ezek csak „száraz” adatok, mégis sok mindenre lehet következtetni.

Kardszag Újszállás lakosainak anyakönyvezése a kezdeti időszakban csak kevés adatot rögzít. Más anyakönyvekben például az esketésnél szerepelnek a szülők és a tanúk adatai. Ezek alapján sokszor sikerült más település kutatása során a családok kötődésének biztonságos kikutatása. A karcagi anyakönyvekben nem találtam ilyen részletes bejegyzést, így sokszor csak találgatni lehet a Varró család ágainak egymáshoz való viszonyáról.

A keresztelési (később: születési), a házasságkötési (esketési) és a halálozási anyakönyvek mesélnek az elmúlt időkről s az akkor történt eseményekről.

Az anyakönyvek több információt is tárolnak. Időnként csak egy-egy foglalkozás, vagy titulus bejegyzése. Ez közelebb visz a családban helyet foglaló előljárók megismerésében. A halálozási anyakönyvben a halál okának leírása megmutatja, milyen betegségek, esetleg járványok pusztítottak az adott időszakban. A mellékelt képen bemutatott 1822-es anyakönyvi bejegyzésen jól láthatjuk, hogy a himlőben elhunytak száma jelentős ezen a néhány napon.

Egy másik információ is van itt a számunkra. Ugyanis Varró Sára Mária nevezetű, fél esztendő leánya halt meg himlőben. Ugyanakkor azt is mutatja, hogy leányanya volt, hiszen nem férjezett néven van bejegyezve.

224

Anno 1769.					
Sept. 15.	Pánta János	-	-	Kata	Kováts János.
16.	Kapusi Márton	-	-	Sára	Perge György
18.	Varró Mihály	-	-	Anna	Dr. Tot Mihályné
20.	Tot György	-	-	Mária	Bodnár György
23.	György György	-	-	Kata	Bodnár Mihály
25.	Jó György	-	-	Erőbet	Laposi János
-	Pál Márton	-	-	Kata	Tot Mihály
27.	Difnos Péter	-	Mihály	-	Lúti János
28.	Difnos Páppár	-	János	-	Mérei János
30.	Nagy György	-	Mihály	-	Uhu János
-	Pető Mihály	-	-	Rufánna	Tot János

Egy 1769-es keresztlési anyakönyvi oldalnak a részlete

1822.

228.	November 1.	Kata Rálmán Istváné; himlőben	9. évet.
1.	Margit. Józsa Karié; sorvadot	-	1. évet.
2.	Juliamma, Nyeki József; - kelev	-	1. hetes.
	Mária, Varró Sára; - himlőben	-	fél évet.
3.	Mária Miklósi Annale; himlőben	-	1 évet.
	Ferencz Kovács Andráé; himlőben	-	2 évet.
	Sára Tölcs Jánosé; himlőben	-	3 évet.
	Mária Babó Jánosé; himlőben	-	2 évet.

Halálozási anyakönyv bejegyzéseiben Varró Sára Mária nevű lánya (1822. november 2.)

Apró kis információk ezek, de ebből épül fel a család egésze. Csakis így lehet minden egyes családtagot felkutatni és a megfelelő helyen elhelyezni a családfán.

Akkor lehet bizonyos a kutató az adott személy családjáról, ha több információt is közölnek. Ilyen például a „legelső” Varróról szóló 1734-es bejegyzés is: „Varró István vette Csombordi Mihály árva h. l.¹ Erzsébethet”. Bár itt a menyasszony családjáról (édesapjáról) van feljegyzés.

Az esketési anyakönyvben is találhatunk számunkra fontos adatot. Itt van például egy 1808. január 24-i bejegyzés: „Hattházi Lakos és Prókátor Iffjú Békési András v.² Néhai Commissárius Varró János h. l. Susannát.” Megtudjuk ennek az eseménynek a kapcsán,

hogy Varró Zsuzsanna édesapja nótárius volt, s ezen az eseményen már nem vehetett részt, hiszen a beírás szerint „Néhai”, vagyis már elhalálozott.

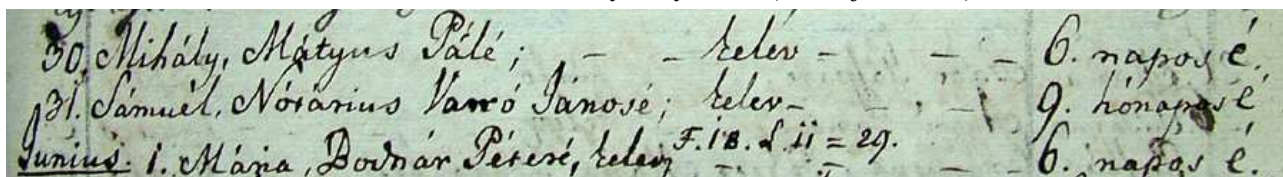
Apró adatok ezek, de csak így lehet felderíteni a család tagjait, leszármazási ágait. Vannak olyan anyakönyvek, ahol részletesebben vannak adatok közölve. Nem tudni, miért nem az előre kinyomtatott táblázatokkal rendelkező anyakönyveket használták Karcagon. Ezekben több adatot kérnek a bejegyzések során. Bár itt, az előzőekben közlik az apa foglalkozását, de ez csak kivétel. Nyilván a betöltött hivatala miatt tisztelték meg a lányát, hogy ezt feltüntették. A részletesebb anyakönyvekben mindkét szülő neve és foglalkozása meg van nevezve, az érdekelt fél – menyasszony, vőlegény – életkora is jelölve van. Ugyanakkor a tanúk nevei is be vannak írva.

¹ h. l. hajadon leány

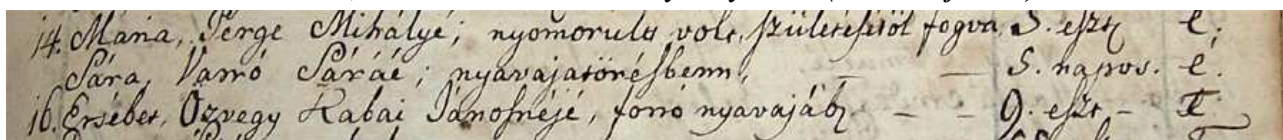
² vette (feleségül vette)

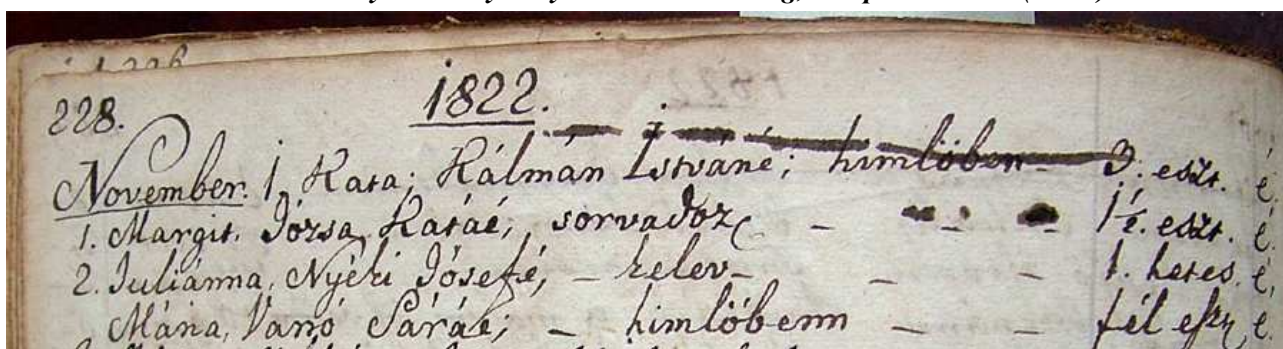
Sándor, Varró Istváné nyavalyatörés (1816. július 13.)

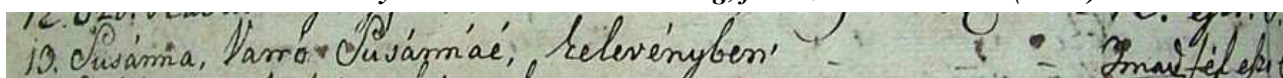
Sámuel, Nótárius Varró Jánosé nyavalyatörés (1819. május 31.)

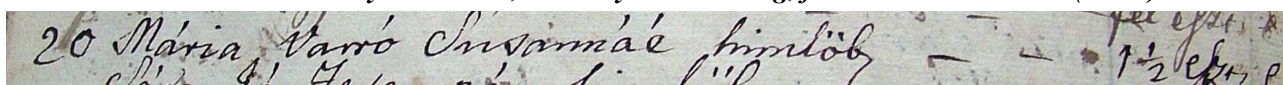
Varró Sára lánya Sára nyavalyatörésben halt meg, 5 napos korában (1820.)

Varró Sára lánya Mária himlőben halt meg, fél esztendő korában (1822.)

Varró Susánna lánya Susánna, kelevényben halt meg, fél esztendő korában (1821.)

Varró Susánna lánya Mária himlőben halt meg, másfél esztendő korában (1822.)

Sajnálatos, hogy esetünkben ezektől az adatoktól megfosztottak bennünket. Ezek ismeretében nyilván nagyobb pontossággal lehetett volna „felépíteni” a családfát.

A halálozási anyakönyv lapjairól gyűjtöttem ki ezt a néhány bejegyzést, ami tragédiákat is közöl velünk. Egyszer azt, hogy milyen betegségben hunyt el a gyermek. Járványként söpört végig időnként az országon a himlő. Itt is szedte áldozatait. Ugyanakkor a nyavalyatörés is sok gyermek halálát okozta. A szomorú ebben még az is, hogy a szülők legtöbbször bele is törődtek

ebbe, mert azt mondák: „Isten adta, Isten elvette!” Ami még figyelemre méltó, hogy Varró Sára és Varró Susánna leányanyák voltak, hiszen nem férjezett néven lettek bejegyezve.

A helytörténeti kutatásokban jelentős szerepet tölt be a helyi egyház anyakönyvezése. A beírt adatok alapján meg lehet ismerni a családok összetételét, foglalkozásukat, hivatali beosztásukat, de a legfontosabb, az időpont, amely alkalmával fel lettek írva az adatok. számunkra ez a fontos és az irányt adó információ, hiszen ez mindenkor teljes mértékben hiteles.

VARRÓ ISTVÁN

(1697 – 1770. április 29.)

Ha Karcag város történelméhez közelebb szeretnénk kerülni, feltétlenül meg kell ismernünk a Varró család hírnevét megalapozó, karcagi nótáriust. Tevékenysége, jellem, küzdőképessége s nem utolsósorban diplomáciai érzéke miatt vált Karcag meghatározó személyévé Varró István.

Életét pontosan megismerni ilyen nagy, mintegy háromszáz év távlatából nem lehet, de logikus következtetésekkel közeledhetünk a valósághoz. A kor történelmét s ezzel párhuzamosan a település, vagyis Kardszag, majd később Kardszag Új Szállás nem éppen csendes, és eseménytelen időszakát kell figyelemmel kísérnünk.

A kunok betelepítésével kezdődik egy meghatározó időszak az Alföldnek ezen a részén. Mint tudjuk a betelepülő kunok egy része ezt a helyet találta megfelelőnek ahhoz, hogy hosszú évszázadokon keresztül, több nemzedéknek is biztos legyen a megélhetése. Bár maga a röghöz kötöttség nehézségekbe ütközött, de a döntés végül helyesnek bizonyult.

A Varró család nevének jelentése és használata is mutatja a kun emberek alkalmazkodó képességét. A magyar családneveknek egyik jellegzetessége, hogy nagy részük bizonyos foglalkozások nevéből alakult ki. Ezt látjuk a mi esetünkben is, hiszen egyértelmű a család nevének felvétele.

A családnév kialakulásáig viszont a kun népre jellemző életet élhettek. Szabad emberként, egyenlő jogokkal – hiszen a kunok között nem volt magasabb rangú – egyenlő elszántsággal. Az elszántságot itt a valláshoz való kötődésre is értem. Mint a régi történészek leírták, a kun települések lakói a hittérítők elől a nádasokba bújtak el. Nem gondolom, hogy félelemből, inkább megfontoltságból.

A kor szava azonban eljutott hozzájuk is. Éppen a kunok ősi hite és a katolicizmustól való „félelem” vezethetett oda, hogy a reformáció tanait érezték magukhoz közelállónak.

A Varró család gyökerei is ezt támasztják alá. Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy Varró Istvánt Karcag város egyik előljárójaként ismerhetjük, máris adódik a feltevés, hogy olyan kép-

zésben, olyan oktatásban részesítették szülei, amelynek következtében ezt az „állást” be tudta tölteni. A szülők okos döntése, mely szerint Istvánnak tanulni kell, egyrészt a kor divatját követi, másrészt viszont egy olyan kitörési lehetőség víziója, mely végül valósággá is vált. A török uralom visszásságai és a folyamatos harcok, küzdelmek, menekülések, fosztogatások, kitelepülések és visszaköltözések hatására dönthettek így. Nyugodtabb életet, megbízhatóbb jövőt, elismert egzisztenciát szerettek volna teremteni Istvánnak. A megvalósulása életéből ki is derül.

Karcagon először a házassági anyakönyvben találkozunk nevével 1734-ben, amikor feleségül veszi Csombordi Erzsébetet. Az anyakönyvben így van bejegyezve: „*Varró István vette Csombordi Mihály árva h. l.¹ Erzsébethet*”.

Még ebben az évben egy másik jeles esemény történik vele, hiszen esküt tesz, mint nótárius². Majd 1738-ban találkozunk újra a nevével, amikor senator³ lesz belőle. Vagyis elképzelhető, hogy a tanulmányai elvégzése után Debrecenből átköltözik Karcagra, hogy itt kamatoztathassa a Debreceni Református Kollégiumban szerzett ismereteit. Mint kiderült, ez valóban sikerült is neki. Az egyház többször kért a debreceni kollégiumból diákokat, akik besegítettek az egyházi szolgálatba. Többen prédikáltak, – mint például Csokonai Vitéz Mihály – mások az adminisztrációban, vagy az iskolai oktatásban vállaltak feladatot.

Miért választotta éppen Karcagot, nem tudni. Lehet, hogy a családalapítás, de az is lehet, hogy az itt megérzett lehetőségek vonzották a városba. Mint a keletezésekből kiderül, házasságkötése után négy évvel szenátorrá választják. Milyen időszakra szólt ez nem tudni, de egy másik feljegyzésben újra ott szerepel egy másik időpont, hogy 1748-1757-ig senator. Ezek az adatok időnként megtévesztőek, hiszen hol szenátor-nak, hol nótáriusnak titulálják.

¹ h. l. hajadon leány

² Jegyző

³ A latinban senator szót használják, a magyarban pedig az esküdt szót alkalmazzák.

Házasságáról anyakönyvi bejegyzés 1734-ben

Nótárius esküt tett: 1734-ben

Az általa írt beszámolóját – melyet naplójának is tekintik sokan – az alábbiak szerint szignózza:

„... CONNOTATA per
Stephanum Varró, Juratum oppidi
Kardszagújszállása Notarium”

A Juratum oppidi városi esküdtet jelent, a Notarium pedig jegyzőt. Lefordítva, a mai értelmezés szerint:

„Lejegyezte
Varró István városi jogász,
karcagújszállási jegyző”

A közösségének és a családjának egyes pillanatait kiolvashatjuk naplójából, jelentéséből, melyet városi esküdként, Kardszagújszállás jegyzőjeként írt 1755-ben, az előző évi ténykedéseiről, nevezetesen a templom felépítésének, vagyis inkább építésének befejezéséhez való engedély megszerzéséről, illetve a redemptióról.

Mik is azok a jelzések, amelyből lehet következtetni Varró család viszontagságaira? A Napló, vagy jelentés első oldalán ezt olvashatjuk:

„...Kardszagújszállása Várossában... való Lakosok minden emberi emlékezetet fellyül halladó időről fogva Sok ki-beszélhetetlen viszontagságoknak, Sokszor, hol Tatároktól, hol Ráczoztól, gyakran Magyar Nemzetbéli Pártosoktól is, kíméletlenül véghez vitt mind Személyek mind ingó 's ingatlan Jóságokbéli Pusztítottásoknak prédáltatások mintegy Tárgyul ki-tétettvén; eléggé meg nem siratható 's helyre pótolhatatlan veszedelmekben, kárvallásokban forgottak légyen is;...”

Vagyis Varró István már gyermekkorában hallotta szüleitől, kik és miként pusztították a népet, a települést. A történelem viharai mélyen bevésődtek az emberek, a családok tudatába s ezeknek hiteles krónikáját nem írásban, hanem a fiatalabb nemzedéknek való átadásával próbál-

ták átmenteni az utókor számára. Mint látjuk sikerrel, hiszen a kardszagi nótárius szépen leírja az eseményeket. A stílusjegyek mutatják a szerző képzettségét úgy a grammatika⁴, mint a teológia, illetve a deák, vagyis a latin nyelv alapos ismeretének területén. Ez jelzi azt is, hogy a megfelelő képzettséget, a Debreceni Református Kollégiumban szerezhetett.

A Debreceni Református Kollégium működésének kezdetét 1538-as évre teszik a kutatók. Ez a dátum is megerősítheti az előzőekben leírtakat. A képzettségének alapját megadó iskola, valamint a szülői, családi háttér is megadta részére a vallás szeretetét, sőt megerősítette azt. A hit abban az időben nem csak a külsőségekben mutatkozott meg, hanem a lelkiekben is, hiszen minden vallás hívői kiálltak és harcoltak hitükért, meggyőződésükért. Jelen esetben Varró István harca és küzdelme példaértékű, amit megtett városáért, vallásáért, hitéért, templomáért, elment a királynéhoz, Mária Teréziához azért, hogy a félig felépített templom tovább épülhessen a reformátusvallást gyakorló helyiek részére.

A deputáció előkészítésében és annak lebonyolítási tervének kidolgozásában jelentős szerepet vállalhatott Varró István, hiszen csakis így számíthattak a megfelelő sikerre.

Miben nyilvánult ez meg? Először is abban, hogy a küldöttség vezetőjeként meghatározta azokat a feltételeket, amelyek szerint meg lehet győzni a Bécsben élő hivatalnokokat. Ez leginkább a megvesztegetés tárgyát képező „ajándékok” formájában látható. A teknősbéka különleges csemegének számított abban az időben. Ezt nagyon jól tudták a karcagiak, így ez volt az egyik, amit össze kellett gyűjteniük. Nem volt túlzottan nehéz feladat ez, hiszen akkor még

⁴ nyelvtan

érintetlen volt a környék vízi világa. A náddal, sással benőtt határterület vizeiben bőségesen lakozott a királyi udvar hivatalnokainak szánt teknős.

Volt még egy különlegesség, amely meglágyította a közbenjárók szíveit, vagyis inkább aktívabb intézkedésre serkentette őket. Ez pedig a mézeskalács volt. Természetesen a teknősbéka és a mézeskalács mellett igény volt némi arany-pénzre is. Ezt is vitték magukkal.

Varró István írásából kiderül az is, hogy nem véletlenül őt választották küldöttnek, hiszen a deák nyelvet (a latint) nagyon jól ismeri, annak minden árnyalatát felhasználja akkor, amikor meg kell írni a cél elérése érdekében folyamodványokat. A fogalmazásban a szófordulatokat úgy alkalmazza, hogy a döntéshozók szívét meglágyítsa, s szánalmat próbál ébresztani a karcagi református hitű emberek iránt. Fogalmazványában kiemeli mindazokat a tényeket, amelyek előrébb mozdíthatják az általa képviselt szent ügyet, ugyanakkor néhány dolgot „elfelejt” megemlíteni, így próbálja sikerre vinni küldetését. Ugyanakkor nem hagyja figyelmen kívül, hogy – a kornak megfelelően – a címzett erényeit és tulajdonságait felnagyítsa. Itt kamatoztathatta mindazon tudását, amelyet iskolái során a tanítói neki átadtak, amire azok alaposan és mélyrehatóan felkészítették. Mint ahogyan a mai üzleti, vagy hivatali ügyintézésének is megvan a formai, stilisztikai követelményei, éppen úgy megkövetelték ezt a régi időkben is. Hiszen éppen ebből alakult ki a napjainkban oly sokszor előtűnő és szidott hivatalnoki világa.

Csak példaképp nézzük meg, miként is kezdi és fejezi be egyik levelét Varró István:

„Nagy Méltóságú Gróff! Érdemem felett való Kegyelmes Uram! Minémű alázatos Instantiával kéntelenítettem Felséges király Aszszonyunk eő Felsége Kegyelmes királyi Székihez alázatos leborulással járulnom, azon Instantiából voltaképpen bölcsen méltóztatik Excellentiád megérteni. Melyre nézve Excelleádat mély alázatossággal kérem, minthogy az ilyen és más dolgok eő Felségéhez való által adása Excelleádat nézné; Méltóztassék Excellentiád ezen ő Felségéhez nyújtandó Kardszagújszállási lakosok Instantiájokat természeti kegyelmessége Szerént Promoveálni és abban feltett igen Szükséges dolgainkat különössenis mind régi Elejekk, mind a' mostani idő-béliekk, eő Felsége és a'Tekintetes

Nagyságos Haza mellett mindenkor elkövetett hűség Szolgálatjokk (mellyre továbbis minden előfordulható alkalmatosságokban 's a' mostan közel való állapotban is hűséggel igyekeznek utolsó csepp vérek hullásáig) tekintetiért, kegyelmessen Secundálni. Melly Excellentiád Kegyelmisségéért Isten előtt Szüntelen esedezni fő kötelességekk tartják, 's Excellentiád életéért 's örökös békességéért meg nem Szűnnek imádkozni. Magamat 's ezen exponált dolgot Excellentiád Kegyes Atyáskodásában alázatosan ajánlván, állhatatosan maradok Excelleádnak Alázatos együgyü Szolgája. Varró István, Nagyságos Jász és két Kun Districtusok Deputatussa.”⁵

A fenti szövegből – melyet Gróff Pálffy Miklós Vice Cancelláriusnak lett átadva – jól láthatjuk, mennyire alázatosnak kellett lennie a mindenkori kérelmezőnek és miként kellett a közbenjárót magasztalni.

Varró Istvánnak a küldetéséről is beszámol. A kutatók naplónak nevezik írását, pedig ez tulajdonképpen nem más, mint jelentés. Ezt a következő fejezetben részletesebben is kifejtem és megindokolom.

Felmerülhet az a kérdés is az érdeklődőkben, hogy ugyan mennyi lehetett a fizetése, a jövedelme egy nótáriusnak abban az időben. Volt nyilván egy kis gazdasága, talán még egy kis földje is, hiszen csak így tudta ellátni az állatait takarmánnyal. Bármilyen funkciót is töltött be egy személy a tanácsban, vagy az előjáróságban, nem tekinthette biztos jövedelemforrásnak – mint napjainkban – hiszen a megválasztása nem örökérvényű volt, bármikor lecserélhették. A tevékenységének értékelésekor nyilván sok mindent alapul vehettek s így már hosszabb időt is eltölthetett abban a tisztségben, vagy esetleg magasabb posztra is kerülhetett.

Varró István esetében is ez a helyzet. Volt egy bizonyos vagyona, melyből a családja és ő maga megélhetett. Ezt folyamatosan bővíthette, ha jól gazdálkodott. Ehhez jöhetett hozzá kiegészítésként a hivatali állásából kapott jövedelem. Először vizsgáljuk meg ingatlanait és a gazdaságát. Ezt megtalálhatjuk az 1765-ös vagyonösszeírásban, conscriptio-ban.

Mindenestre az is érdekes, hogy csak ebben az évben gyűjtött adatai vannak meg. Se a korábbi, se a későbbi vagyonösszeírásokban nem találkoztam a nevével.

⁵ A szövegben a rövidítéseket a jól érthetőség miatt kiírtam! (Pl.: Flgs=Felséges)

A' Katonaság Fegyverieir és Mondorjaiért, a' mellye-		
kérs. kész pénz kellett adni, fizettetett	---	440-32
Notarius fizetése kész pénz és accessoriumok	---	60
Város Kotsissa fizetése mindenestül	---	25
Város Párdusz Bonyi béri mindenekkel együtt	---	25
Korcsmáros fizetése in summa	---	50
Borbíró fizetése	---	33-36

Notarius fizetése 1747-ben

Nomina et Cognomina Incolarum.	Domus.			Personæ	Boves		Vacca.	Equi.		Oves		Sabellici	Alvearia sum	Opificia	Toculaxia	
	Redemptio				Iugales		Mugibiles	Cavallus		Steriles						
	Classis				Propriæ incolarum	Scedatilitas		gregarij	quartiales							
	ma	da	hie													
	ma	da	hie	Inredemptio												
						</										

Stephanus Varró az 1765. éves vagyonösszeírásban

Varró István hosszú időn keresztül volt nótárius Kardszag Új Szállás városban. Megbecsülték és felhasználták tudását és aktivitását. Nem véletlenül választották ki őt a redemptió ügyeinek és a református templom továbbépítési kérelmének elintézését. Fogalmazási készségének és az udvari „megvesztegetésben” is jártas nótárius sikerre viszi a kunok és a reformátusok létfontosságú ügyeit.

Ennek kapcsán most már valóban furdalhatja az oldalunkat a kíváncsiság: mennyi fizetése lehetett Varró Istvánnak. Bár ezek a dokumentációk nem voltak akkor se nyilvánosak, s nem is maradt fenn erről adat, egy irányt adó bejegyzést találtam az 1747-es Conscriptió-ban. Az éves kiadások között szerepel a beszállásolt katonaságra költött összeg mellett a város alkalmazotainak a bére is.

Ha néhány kifizetést megnézünk, máris láthatjuk a megfelelő arányokat. a fenti listarészletből is tájékozódhatunk. A hiteles dokumentum szerint:

„A' Katonaság Fegyverieir és Mondorjaiért, a' mellyekért kész pénzt kellett adni, fizettetett: 770 Rft és 32 xr

Város Kotsissa fizetése mindenestül 25 Rft

Város Gazdasszonya béri mindenekkel együtt 25 Rft

Korcsmáros fizetése in Summa 50 Rft

Borbíró fizetése 33 Rft 36 xr

Nótárius fizetése készpénz és accessoriumok⁶ 60 Rft”

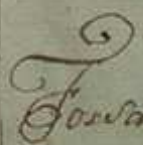
Vagyis jóval több, mint kétszerese az egyszerű alkalmazottakénál a nótárius jövedelme. Egyedül csak a kocsmáros kapott megközelítőleg annyit mint ő. Viszont ez utóbbinál a summa azt jelenti, hogy összesítve. Ez azt is jelentheti, hogy ebből a kocsmárosnak még az alkalmazottait is fizetnie kellett. Az 1765-ös vagyonösszeírásban már tételesen szerepel Varró István vagyona. A felmérés szerint van egy első rendű háza, van 16 különböző korú tehene és 4 lova. A háztulajdonokat osztályozzák az összeírások során. A belterületen lévő lakóház és a külterületen épült tanya, gazdasági épület más és más besorolásba került. Így valóban megfelelő értéket számolhattak ki egy esetleges adó megállapítás során. Az utolsó oszlopsorokban van egy tétel a Sabellici, melyből 4 van Varró Istvánnak. Sajnos nem tudtam megfejteni, ez mit jelenthet.

⁶ járulékok

 Az Aradszagi Jézusszállási Reformára
 Szent Ekklesiának régi nyomorúságai.
 nak, ezek az diribb darabok; de igaz Monu-
 mentumai, az említett Szent Ekklesia Elő-
 járóinak meg édeszésekéből össze szedettek,
 és édeszvé kötetek, Mind Szent Havának
 26. d. napján, az mód folyó 1786. d. k.
 e s z e n d ő b e n w w.

 Quamvis Nobis denegatur diu vivere, re-
 linquamus Aliquid, quo Nos vixisse teste-
 mur. Elmi. L. III. C. VII.

Magyarul.
 Mint hogy nem adotta nekünk hogy sokáig éljünk,
 hagyunk valamit, mellyel meg bizonyítassuk hogy
 élünk.

 Quamvis erit olim meminisse juvabit.
 Virge Aeneide L. I. V. 207.

Magyarul.
 Talán még idővel, jó lesse ezokrül is meg emlé-
 keznünk.

VARRÓ ISTVÁN „NAPLÓJA”

Minden kutató, aki a redemptióval, vagy éppen a református templom építésével foglalkozott eddig, Varró István írását naplóként kommentálja. Ezáltal így került be a köztudatba is. Az tévesztett meg sokakat, hogy valóban leírja a szerző, hogy azok a jelentős események, melynek részese volt, melyik napon történtek meg.

Nagyhirű kutatók munkáját nem illik túlzott kritikával illetni, de illő tisztelettel lehet azért korrigálni és vitába szállni velük. Főleg, ha a mi érvelésünk megállhatja a helyét velük szemben. Éppen ezért gondoltam arra, hogy csakis megfelelő indoklással és tényekkel próbálom korrigálni a tévedésüket. Ennek értelmében, ha megnézzük a Varró-féle irat befejezését, máris meggondolandó, minek minősítjük azt. A legvégén így fejezi be a nagy munkát:

„CONNOTATA per
Stephanum Varró, Juratum oppidi
Kardszagujszállása Notarium”

Vagyis lefordítva:

„Lejegyezte
Varró István városi jogász,
karcagújszállási jegyző”

Tehát ő maga ezt úgy értékeli, hogy ez egy jegyzet, melyeket több fejezetre, paragrafusokra bontott. Egy napló viszont nem paragrafusokkal tagolt, hanem dátumokkal. A jelentés – nevezük ezentúl így – arról az időszakról tudósít, mikor küldetésben járt Bécsben a templom felépítésének engedélyezése céljából, illetve a redemptió megvalósításáért járul a királynő elé.

Miért készült ez az írás, arról nem tudunk semmit. Több indok is lehetett. Esetleg a templom felépítése után többen számon kérhették, hogy vajon miért került ilyen sokba – hiszen kételkedő, rosszindulatú emberek mindig is léteztek. A legvalószínűbb az, hogy az utókornak mutassa be küldetésének viszontagságait, nehézségeit, problémáit.

Miért írta ezt meg, csak sejthetjük. A református egyház vezetői, a város előjárói, vagy csak önmaga igazolására, az utókor tájékoztatására? Írásában nem utal erre. Viszont vannak olyan iratok az egyház levéltárában, amely útmutatásul szolgálhat ebben. Az 1700-as évek levelezéseit gyűjtötték össze és köttették be,

hogy az utókor megismerje azokat a problémákat, amelyek ez alatt az idő alatt előfordultak a városban, de leginkább az egyháznál. A kötetek bevezetőjében utalnak is erre:

„Az Kardszag Ujszállási Reformata Szent Ekkleziának régi nyomorúságainak, ezek az diribb darabb; de igaz Monumentumai, az említett Szent Ekkleziia Elöljáróinak meg édjezésekből össze szedettettek és édjüké köttettek, Mind Szent Havának 26dik napján, az most follyó 1786.dik esztendőben.”

Majd alatta latinul s magyarul:

„Minthogy ném adatott meg nekünk hogy So-
káiig éljünk, hadjunk valamit, mellyel meg bizo-
nyíttassék, hogy éltünk.”

S a lap legalján latinul s természetesen magyarul is a szöveg:

„Talán még idővel jó leszsz ezekről is meg-
emlékezni.”

Ezzel az utolsó mondattal tulajdonképpen igazolódik kutatásom létjogosultsága, illetve az, hogy az elődök kívánságának megfelelően feltárjuk majd mindazokat a „nyomorúságokat”, amelyek előfordultak a múlt ezen időszakában.

Mint látjuk, s ez által bizonyítva is van az a feltételezésem, miszerint mindenképpen arra törekedtek „Az Kardszag Ujszállási Reformata Szent Ekkleziának” előjárói, hogy mindaz, amit ők cselekedtek, dokumentálva legyenek az utókornak, s ezzel is bizonyítsák azt, hogy cselekedeteik jó irányba terelték egyházukat, városukat. Mintegy igazolás ez mindazon áldozatokért – s itt a befizetett rajnai aranyforintokra gondolok – melyeket ők hoztak Karcagért, s a karcagi református templomért.

Ezért készülhetett el Varró István jelentése is, hiszen ő tényleg naplószerűen írja le az eseményeket, de jóval a megtörténtük után. Mindent leírt aprólékosan, – a történeteket, a levelezéseket – ezáltal nyomon tudjuk követni helyes, vagy helytelen döntésüket, tevékenységüket.

A külön egységek más és más gondolatot, eseményt közvetít felénk. A Varró István által készített irat eredetije sajnos nem került elő kutatásaim során, de sikerült egy írógéppel megörökíteni – akár hitelesnek is mondható – másolatot megszerezni a múzeumból. Ezt teljes egészében el lehet olvasni a kötet végén. Mivel

nagyon nehézkes a fogalmazása, – főleg a leveleknek, s ugyanakkor több latin rész is van benne, – így csak arra vállalkoztam, hogy néhány érdekes részt kiragadva bemutatom a szerzőt, a környezetét s mindazt, ami ez alatt a néhány év alatt történt vele. Ez a rész tulajdonképpen vázlatyszerűen, de a lényegét kiemelve állítja az olvasó elé a jelentés minden bekezdését. Az írásból emelek ki részleteket, hogy a szerző saját szavaival szembesüljünk s így érthessük meg mi is Varró Istvánt a nótáriust, a közbenjárót, a küldöttet s ezzel együtt fontosságát és elkötelezettségét a cél, a célok érdekében. Így szeretném közelebb hozni személyét és személyiségét az olvasókhoz, az érdeklődőkhöz.

I. § Karcag település és az egyház iránti aggodalmát tolmácsolja, amikor bevezetőjében a múlt viharait és szenvedésit írja. Ezzel egyben be is mutatja a kis közösséget s dióhéjban a helyi történelmet is.

„...Mindazonáltal Soha olly végső romlásra, 's olly tellyességgel való el pusztulásra nem juták hogy a' maradék Nép végképpen elefejtkezett volna régi örökségeiről, Isteni Tiszteletiről, annak Szent Hellyéről, 's Eszközeiről; Hanem mi helylen országos csendességbeli pihenést vehetett; azonnal el-hagyott helyére vissza szállani bátorkodott, Hálákat adván Istennek ő Szent Felségének véle közlött 's elpusztulás közben is hozzá meg mutatott Jótéteményeiért. Sőt az el-Pusztulás 's helyről helyre lett vándorlás idején is alkalmas jó helylen méltóztatta az Irgalmas ÚR ISTEN meg-telepíteni, 's másféléllis, vissza-Szállások után Szaporítani.”

II. § Az egyház s ezen belül a templom erőségének és megmaradásának körülményeit bemutatva próbálja meggyőzni az olvasóját, hogy a majd későbbiekben leírt küldetése fontos volt a hívők számára. „Mind annyi pusztulás és romlás között is kiváltképpen való Nagy Isteni meghálálhatatlan Gondviselés volt, hogy ő Felsége Tiszteletinek Hellye, a Szentegyház, vagy Templom akarminémű dúlók, Prédálók és pusztítók miatt is Sem Tűzbéli veszedelem Sem másféle veszély által el nem rontatott, hanem akkori csekély állapottyában megmarasztatott, és a' maradék nép vissza szállván a' vele Jóltévő Istent örömmel tisztelhetette.”

III. § Fontos információkhoz juthatunk ebben a részben, hiszen Varró István tollából tudhatjuk meg, hogy nem gyenge anyagból, hanem

erős, égetett téglából épült fel templomuk. Ugyanakkor megtudhatjuk, hogy miért is volt szükség az új templom felépítésére.

„Jobban-jobban Szaporodván Isteni nagy Kegyelmeiségből a' Nép, és a' sok viszontagságokban lett kárvallásokból lassan-lassan öregbedést vévén; a' Felséges Theutonicus Ordo Dominiuma alatt és Interpositiojával azon Isteni Tiszteletnek Szent helye /:melly egészen égetett Téglából volt építetve:/ meg-bővítetett, Napkelet felől való végében, ... az akkoriban való lakosoknak Számokhoz képest.”

IV. § A hiteles tájékoztatást figyelembe véve fontosnak tartja, s éppen ezért vázolja azt a folyamatot, amely miatt rákényszerültek a templom építésére.

„Következendő időkbén jobban-jobban szaporodván a Nép; ugy hogy szorulássalis az Isteni-Tiszteletre bé nem férkezhettvén; kéntelenítették csak nem körös környül belől karokat építetni, ...”

„...szüntelen való félelemben vala a' fel gyülekező Nép, hogy a' leírott romladozás miá az egész Templom egyszer öszve omolván, a' Népek végső romlást szerezne...”

V. § A hit iránti elkötelezettség és a hit iránti buzgalom kényszerítette a közösséget, hogy azonnal nekilássanak a templom alapjainak letételéhez. „Méltó busulásban 's Siralomban lévén azért mind a' Belső 's Külső Elöljárók, mind a' Közönséges Nép, és egymás között hol magánossan magokban 's állhatatossan el végeztek; hogy a' Szent Háromság Egy, Élő, Mindenható, Irgalmas, Úr Istennek Tiszteletire 's Ditsőgégére ujj Templomot Fundálni, és ugyan eő Szent Felsége Kegyelmes Segedelme által Építeni tellyes erővel 's minden tehetséggel igyekezzenek, sőt idő halasztás nélkül hozzá is kezdjenek Istennek Szent Nevében.”

VI. § A munkálatok elkezdését, a felhasznált anyagok felsorolását és minőségét, valamint a mesteremberek megnevezését fontosnak tartja. Ez által sok mindent megtudhatunk a feljegyzésből. „Ezen Szent végre mindenek előtte nagy Számu Téglákat ahoz értő Mester emberekkel vettettvén, égettetvén, szükséges Meszet, Fát, Vasat ottan-ottan meg-Szerezvén, végezetre Ns Szabad Királyi Debreczen Várossában lévő Kőműves Mester Csermák Venczel Urammal a' fel tett munkának művelésére meg is egyeztenek...”

VII. § Az előljárók felsorolása azért fontos – főleg a mi részünkre –, mert ezáltal tudhatjuk meg, kik is voltak azok a bátor tisztségviselők, akik – bár tudták, hogy balul is elsülhet a dolog, mégis – meghozták a döntést arról, hogy engedély nélkül elkezdődhessen az építkezés.

VIII. § A templom alapjainak a lerakása 1743-ban kezdődött el.

„Hozzá fogtanak azért azon Szent Munkához 1743^{dik} Esztendőben és azon Esztendőben az egész fundamentomot a' föld színéig a' Mester emberek fel is hozták Isten Segedelméből, őszi napokig. ...”

IX. § 1744-ben elkezdődik a falak felhúzása.

„Következő 1744^{dik} Esztendőben Tavasz Napok ujjulásával a' vetett Fundamentomon építetvén kezdvén, és jó darabon egészen körül építvén, ugyhogy azon Szent Munka felerakásánál fellyebb nevedett; ...”

Talán nem is olyan véletlenül, éppen ekkor érkezik a városba nagyságos Gosztonyi István a kun területek adminisztrátora, aki „legottan álmélkodott” az engedély nélkül elkezdett templomépítésen. A következménye az lett ennek a „látogatásnak”, hogy le kellett állítani az építkezést.

X. § Szomorúság tölti el az építőket, a vallási közösséget, hiszen ezzel a vallásuk gyakorlása kerülhet veszélybe.

„Mit cselekszel már Kardszagi Szomorú Ekklezsia? Tellyességgel végképpen el hagyod e Szent Szándékat? Vallyon ugy meg csüggedsz e, hogy tovább immár még csak ne is gondoskodnál orvoslás felől?...”

De meg is adja rá a választ:

„Hiszem vagynak igen jó orvosságok, vagynak jó Patronusid, vagynak virtusid, 's azokkal Szerzett meritumid,¹ de vagyon Nagy Kegyelmességű Felséges Király Asszonyod, ki is az ekklezsia Asszonyának 's Dajkájának tartattatik, és valójában az is, ...”

Majd így folytatja később:

„...mert ő Felsége megkoronáztatásakor Esküvése Formulában világossan az Ekklezsiaának meg-tartását, az Isteni Tiszteletnek Szabados gyakorlását magára vette...”

Éppen ezért bízik a kis közösség az uralkodójában. S vallja ezt ő maga is, azzal a kitételrel, büszkén, hogy nem jobbagyként élnek ezen a

területen és nem a katolikusok által épített templomról van szó.

„Te pedig Karczagi Szomorú Ekklezsia bízál, reménly, Mert te nem vagy Kegyetlen Földes Uraság alatt, Nincsenek a' Clerusnak rajtad az a Praetensioja, mintha a Templomod valaha Catholicus atyafiaké lett volna, vagy ő általok építetett volna; A Te Eleidnek munkája volt, a' Te Eleid és Te Tisztelték 's Tiszteled az Élő Mindenható Istent benne....”

XI. § Éppen ebben az időben vált esedékessé, s a királyi udvar sürgette is hogy a redemptio során meghatározott pénzösszeget a három jászkun területnek, be kell fizetni. A befizetendő 500.000 Rajnai forintból Kardszag Újszállásra 42.800 Rajnai forint² jutott, az ezer felszerelt lovaskatonából pedig 63. Erről így ír:

„Ezen idő közben a' Nemes három Districtusok³ a' Pesthi Ispotály Dominiuma alóll magokat ki venni Szorgalmatossan igyekeztvén, és magok régi Szabadságokban ismét helyre menni szándékozván; a' fel-tölt Szándékot a' felséges Udvarnál Sürgették, mellyet hogy annál bizonyosabban meg nyerhetnének; magokra vállalták annak a' Summának le-tételét, mellynek felét az Ország, felét pedig ő Felsége Arárium⁴ az 1715^{dik} Esztendőbéli Diatalis 34^{dik} Articulus⁴ Szerént tartoztak volna le-tenni; és ezen fellyül Ezer Lovas Katonákat a' jelen való általomra Lovakkal, Mondérral, Fegyverekkel állítani, magok kölcségivel, magokat eő Felségének fel ajánlották: Melly Redemptionnak a' Felséges Udvarnál való folytatására, Én is, alább megírott rendeltettem ezen N: Nagy Kunsági Districtus részéről, mellyre elis indultam Bécsben a' fellyebb jelentett 1744^{dik} Esztendőnek, Decemberi Havának 23^{dik} napján...”

A pontos összeget is leírta:

„A Redemptio Summája Közönségessen volt Öt Száz Ezer R. Forint, Melly Summából esett Kardszagújszállás Várossára 's a' Pusztáira Negyven Két Ezer 's Nyólc száz Forint. Az Ezer Katonák felállításokban pedig esett reá Hatvan három katona minden készületivel.”

XII. § Ebben a fejezetben határozza meg küldetésének fő okát. „Tudva lévén annakokáért,

¹ érdemed

² Györffy István tanulmányában tévesen 41.800 RFr-t szerepel. Nyilván sajtóhiba vagy az írógépen való elütés eredményeképpen.

³ Közigazgatási terület

⁴ Törvénycikk

hogy énnékem fel kellene mennem Bécsben; Ezen Tilalom alatt való Templomnak Szabados Építtetésének megnyerésének ki munkálkodása a' Kardszagújszállási Nemes Tanács által reám bízattatott."

XIII. § Itt megnevezi a templomépítés megtiltásának fő okozóját.

„Lévén a' Ns Districtusok a' Pesthi Ispotály Dominiuma alatt, Mellynek Administratora volt Titt. Gosztonyi István Uram, Minthogy onnan eredett az első Inhibitio⁵, melly a' többi következő Inhibitio'k 's a' Szerént a' Munkától lett Megszűnésenk mintegy Kútfeje volt,..."

XIV. § Varró István jó író, vagy prédikátor lett volna, hiszen olyan fordulatokban bővelkedően és konfliktusokat bemutatva írja le küldetését, hogy ez talán túlszárnyalja az adott kor értelmiségének stílusát is. A rövid bekezdés egésze ennyi:

„Mit tselekszel /:mondám:/ Kardszagi Szomorú Nép? Orvosság nélkül felette igen Szűkölködöl, Kihez mégy? Felséges Koronás Király Asszonyodhoz mégy. De miképpen? Ki által? Felséges Commissióhoz mégy? De ki által? Mi módon? Ezt nem kerülheted, mert Dominiuma alatt vagy, és néáltalán még jó Sege-delemmel is fog hozzá lenni, minthogy Földes Uraságát tartya. Amazt el nem kell kerülöd, mert az Ekklézsiáknak Annya, és a' Földes Uraknak is Fejedelme."

XV. § Varró István kétségeit vázolja annak tekintetében, hogy vajon kihez forduljon segítségért, hogy a királynő elé járulhasson. Azon tanakodik magában, talán illő lenne először is Gosztonyi Istvánhoz folyamodni, aki tulajdonképpen a karcagiak földesurának számító Pesti Invalidusok Házának a képviselője annak ellenére, hogy az itt élő kunok ezt soha nem ismerték el. Ennek a személynek a közbenjárását többen is tanácsolták Varró Istvánnak.

„...Némellyek pedig, hogy az Ekklézsia maga Deputatussai által, még pedig a' Földes Uraságot tartó Felséges Comissionál próbálna elsőben az orvosoltatást tanácsolták, okát is adván, hogy mivel Földes Urnak tartya magát, azért az első Instantia, mint más külső ügy ezen belső dologban is azt illetné, és ha azon út elmellőztetnék; né talán nagyobb akadályt vagy szegyenletiből, vagy bosszúságból vethetne."

Az utolsó mondatrész mindent megmagyaráz, miért volt szükséges ez a lépés.

XVI. § Varró István nótárius uram nagyon jól tudja, hogy nem a közbenjárók intézik majd el az ő ügyét, hanem a királynő. Ennek ellenére kénytelen a hivatalos utat betartani, s a közben-ső hivatalnokokat megkeresni, hiszen az ő közbenjárásuk már csak azért is fontos, hogy ne gördítsenek akadályt a közösség kérése elé.

„...Itt azért közönségesen azon lett a' meg—egyezés, hogy noha a' Felséges Koronás Király-Asszonyt egyenesen illetné meg az Ekklézsiákban a' Templomok építésének Kegyelmes Engedelme, mindazonáltal a' Flgs Comissionál mint Földes Uraságnál próbáltassék elsőben; minémű válasz fog onnét vetődni? ha tapasztaltatik hasznosnak; a' szerént folytattassék."

XVII. § A jelentés megírásakor a szerző természetesen módon úgy állítja be magát, hogy a késő utókor is elismerje munkáját. Egy kicsit meg is próbálja magát úgy ábrázolni, hogy felismerjük azt a nehézséget, amellyel meg kellett küzdenie.

„...próbált embert illet a' Felséges Udvarnál kiváltképpen Ekklézsia dologban való Instálás. El-végezték mindazonáltal, hogy Nemzetes Sütő András Urammal együtt, én alább írt együgyű Személy, minden erővel hűségessen, a' fel-tett dolognak tellyes elvégzéséig, járjunk el, az Úr Isten meg-fog bennünket együgyűségünkben kegyelmesen segíteni, és bennünket a' Szent Lélek maga gyors Pennájává fog tenni, tudniilik: az hol illik Nyelvet ad a szólásra, Szívet és észet a' szállást dictálására, kezét az írásra..."

Ez tette naggyá Varró Istvánt és Sütő Andrást, hogy tudták miként nyílik meg a nagyságos előjárók szíve, miként kell könyörögni és aláza-tosan kérni, hogy a küldetésük eredményessé váljon.

XVIII. § „Periculum in mora⁶, Mennél tovább halogatódik, annál veszedelmesebb valamely dolog. Minden csavargós magunk mentsége nélkül 's kevés késéssel útnak vettük magunkat..."

Ezen megállapítás alapján elindult a követség Bécsbe, hogy átadjon egy levelet a közbenjárásra, melyet az alábbi dátummal és aláírással zártak: „Sisgs. Karczagújszállás 13^{ik} Augusti 1744.

⁵ Tiltás

⁶ Szabadon fordítva: A késedelem kockázat.

Nemes Nagy Kun-Karczagújszállása Várossa Substit. Bírája Mándoki János, Tanácsával és Lakosokkal együtt. ”

XIX. § „Elindulván azért Kis Asszony Havának 13^{dik} napján 1744^{dik} Esztendőben és 16^{dik} napján azon Hónak a’ Dunán által Budára által jutván, ott meg-hálván addig a’ Város’ Kocsija vitt bennünket és ottan Nzs Nagy Péter Urammal /: ki eddig velünk jött /: Landkocsit egész Bécsig fogadván; a’ Város kocsija nevezett Nagy Péter urammal vissza ment, mi pedig a 17^{dik} napján a hónap utunkat Budáról tovább vettük, ... ”

Napjainkban nagyon könnyű eljutni Bécsbe, éppen ezért érdekes ez a rész, mert tájékoztat bennünket Varró István a kor közlekedési lehetőségeiről. A fentiekből kiderül, hogy volt külön Város kocsija és külön Landkocsi. Míg az előző a város tulajdona volt, s az is üzemeltette, addig az utóbbit ki lehetett bérelni akár hosszabb távolságokra is.

A követség során sok ajándékot is vittek magukkal ismereteink szerint. Ez vajon hogyan történt? Erre is választ kapunk ebben a paragrafusban. „...Pruckra érkeztünk /: itt vagyon Magyar Ország és Ausztia Határa /: itt a’ Landkocsit a’ Linea Comissariussa vagy Inspector meg vizitálván, minthogy 112 Tekenős Békákat Honorariumban vittünk volt, s’ azon Inspector igen meg kívánta, Két Párt oda ajándékoztunk...”

Tehát Ausztia és Magyarország határa akkor Pruck volt, ahol leellenőrizték a szállított árut, az ajándékként vitt teknősbékákat. A megvesztegetés, ajándékozás itt is működött.

XX. § „...Német Nyelvet nem tudtuk, Magyar ’s Deák nyelven értőt nem esmértünk, kivel ’s miképp beszéllyünk? Sokakat láttunk Magyaros ruhákban; ha szóltunk hozzájuk ’s kérdezködöttünk tőlük csak Niksz ungarist feleltek. Volt azonban egy Tróger azon Vendégfogadónál, kiis meg lehetőssen értett Magyar nyelven; azt mi meg sejtván, jó barátunka ’s a mikor kaphattuk Tolmácsá csináltuk, ... ”

Bár Varróék németül nem tudtak mégis sikerült megoldaniuk ezt a problémát, hiszen felfogadtak maguk mellé egy tolmácsot. Az a tájékoztatás nagyon érdekes, hogy Bécsben a magyar divat szerint öltözködtek.

XXI. § „...Mts Nesserold Ferencz...eö Exellentiajának magánosan alább írt tenor

Szerént, 30 Tekenős Béka Honorarium ajánlással, Instantiát nyújtottunk Die 23 a Augusti...”

Hasznos volt a teknősbékák hozatala, hiszen máris kezdték osztogatni az ügy előrehaladása érdekében. Viszont érdekesen reagált erre Nesserold úr, mert azt üzent: „...Semmiképpen el nem vészi...” Nem kell azonban azt hinnünk, hogy a sok teknősbéka Varró úréknál maradt, hiszen azért csak-csak rábeszéltek a közvetítőt, de az „el sem vette mind addig, valmíg azon Secretariusnak egy Pár Aranyat nem nyújtottunk, az egy Pár Aranyak a’ Secretarius kezében való nyomása cselekedte, hogy az után ő Exellentiaja sem küldötte vissza a’ Tekenős Békákat”

Ebből az következik, hogy a Secretarius is szeretett volna egy kis haszonhoz jutni. De ezt Varró István is érezhette, hiszen azért is juttatott neki pár aranypénzt. Ezáltal végül a kérvényük bejutott Nesserold grófhhoz. A siker érdekében úgy döntöttek, mármint Varró János nótárius és Sütő András főbíró, hogy más főurak közbenjárására is igényt tartanak. Ezért többeknek is azonos tartalmú levelet adtak át. Így jutottak el Koller József Referendus úrhoz. A hozzá intézett kérvényben is leírták fő panaszukat.

„...Minthogy régi Templomunk olly végső romlásban tétettetett, hogy az Isteni Tiszteletet, főképpen Innepi és Vasárnapi napokon gyakrabban csak az ég alatt a’ kerítésben esőzésekk, hol havazásokk, hévségek, hidegnek nagy Szenyvedéseivel kéntelenítettünk véghez vinnünk, félvén azon Templomunk le omlásától, mivel fából építettett karokkal körös körül lévén belől, mellyekben a’ Nép megtódlván, szertelen félelmet Szerez az alóll valókk, másképpen is, mivel a’ melly időben építettett, Sokkal kevesebb számú Nép volt, mint mostan...”

A gróf kedves volt hozzájuk s ajánlotta, hogy gróf Batthyán Lajoshoz forduljanak bizalommal. Hasonló tartalmú levelet adtak át több nemes úrnak, a közbenjárás végett. Így jutottak el Adelffi Jánoshoz is. Az ő reakcióját is leírta Varró István nótárius. „Melly Instantiámkat eö Ngsa meg olvasván, ’s bé hívatván maga eleibe, eleinte ugyan igen sullyos ’s kemény beszédekkel illetett bennünket, de a’ Honorariumocskát, úgymint Tekenős egynehány Pá békákat meglátván, csendesebben beszéllett, kívált igen nagy egy pár Debreczeni Mézeskalácson álmélkodott, mondván, hogy soha ollyat nem látott, ... ”

Kérvényüket több személynek is átadták s mindenkinél biztatásképpen otthagytak egy kis ajándékot.

„Mind ezen előll számlált Méltóságokk juttunk a' Tekenős békákból, kiknek többet kiknek kevesebbet, és mindnyájan igen nagy kedvességgel vették, de a' Mézes Kalácsokból nem juthatott mindnyájoknak.”

XXII. § Végül csak eljutottak a királynő audienciás házához, hogy a dolgukat elintézhessék s megtudják, eredményes volt-e küldetésük.

„...de a' Fgs Commissio minket Szemben nem Szólíttatott, hanem csak az Ajtón kívül üldögélvén az Audentias házban...”

Azért ennek is volt némi eredménye, hiszen láthatták a királynőt személyesen. Ezt a jelentés ezen részénél zárójelben meg is jegyzi:

„...Flgs Király Asszonyunk eö Fge a' Szent István Király Templomában Flgs Lotharingiai Herczeg és Corregens Kglmes Urunkal 's a' Királyi Udvarral nagy Pompával menvén; a' Flgs Commissionak is kísézőben lenni kívántott. Nékünk is vólt Szerencsénk eö Flgét egész Pompájával szemlélnünk...”

XXIII. § Másnap újra elmentek Adelffi úrhoz tájékozódás végett. Erről ezt olvashatjuk:

„...tudakozódtunk, 's azt beszéllette ő Ngsa, hogy a' Flgs Commissionak hatalmában nem vólna, hogy minékünk Templom építtetésre Szabadságot adhatna, mert ez egyenessen Flgs Királyt illet, hanem ebben fog bennünket Segíteni, hogy az Administratornak megparancsollya Írás által, hogy végére menvén a' Karczagi Templom mivóltának a' Flgs Locumtenenrale Consiliumot úgy informállya, hogy a' Karczagiaknak tellyes vigasztalásokra légyen,...”

A végső céljuk is ez volt, hogy minden karcagi meglegedésére történjen döntés a templomépítés ügyében.

XXIV. § Újabb leveleket fogalmaznak, melyekben visszatérő elem a régi templom állapotának a kihangsúlyozása s az új templom puritánsága. „...maga jól tudja 's látta mostani állapottyát 's lerogyó félben való vóltát régi Templomunkk, és azon kívül Népünk Számához nem illendőségét, aztis nyilván experiálta az Úr, hogy a' melly Templomot építeni kezdettünk nem igen nagy külső színes tekéntetű, hanem csak a' mennyi Népünket bé foghattya...”

A levél befejezése rögzíti a dátumot és az íróinak a nevét is: „...Ezzel magunkat és ezen szo-

ros állapotunkat az urnak tellyes hűségére és jóakaratiban alázatosan ajánlván, állhatatosan Maradunk. Vienna 25ta Aug. 744. Az Tktts Urk. Alázatos Szolgái Sütő András és Varró István...Lett ezen levelekk Postán való elküldése Die 26ta Augusti 1744.”

XXV. § A királynő udvartartásában s annak körében nagyon sok olyan nemes ember volt, aki csak a jelenlétével tudott dicsekedni, de érdemben soha, semmit nem tett. Egy ilyen léhűtő bemutatása s hiányozhatott Varró úr beszámolójából. Ugyanis elmentek „Agens Szilágyi Uramhoz” akitől érdemi információkat szerettek volna megtudni ügyükről. Ezután keresték fel „Tekéntetes Szemere László” urat, aki véleményét el is mondta Szilágyiról:

„...Ez a' Szilágyi Agens Uram igen henye, rest etc. néki kellene mindenkor velünk lenni, minthogy most az Ekklesiák dolgait közönségesképpen folytattyuk, de nem hogy azt cselekedné, sőt a' mikor hivattyukis nem mindenkor jelenik meg, jobban szeret dámákkal sétálni, ostáblázni etc. egy szóval ő olyan ember a'ki Nyárban is Szánkázik,...”

XXVI. § Varró István nótárius uram nem tétlenkedik. Megbiztatása szerint jár el és minden áron el akarja érni a célját. Először Mária Teréziának címezi levelét:

„Sacratissima Regia Majestas!

Dna Dna Naturaliter Clementissima!”

A címzés után természetesen a levelet is közli olvasóival.

Majd ugyanezen kérést segítségkérés okán eljuttatja a herceghez is. Varró István szavaival:

„Hogy pedig ezen ő Felségének a' Flgs Cancellaria által benyújtatott Instantia annál nagyobb foganatosságot nyerhessen azért is melleleg való Isntantiát Felséges Corregens Lotharingiai Nagy Herczeg Franciscis Stephanus ős Herczegségének is ilyen következő módon csaknem hasonló stylussal adtuk be:

Serenissime Princeps ac Celsissime Dux et Corregens Dne Dne Nodis Naturaliter Clementissime!” A megtisztelő címzés után következik a latin nyelvű levél leírása.

XXVII. § A megírt levelet először át kellett adniuk fő segítőjüknek Battyány Lajos grófnak. Bár elmentek a házához, de a sok kérvényező miatt nem sikerült bejutni hozzá. De végül mégis sikerült átadni.

„Midőn szintén a' Hintóban fel ült volna ő Excellentiája, akkor adtuk ő Excellentiája kezében a' feltött Instantiánkat, és magát is ő Excellentiáját különös Instantiánk által boldogíttatásunk végett kértük...”

Ezután siettek Koler Ferenc referendushoz, hogy az ő segítségét is megszerezzék. Hozzá viszont nem mehettek be, csak a fiával beszélhettek.

„...ő Ngához akkor bé nem mehettünk, hanem Titulált Secretarius Úr, mint ő Ngsa tulajdon fia /: kinekis bé jelentettük, hogy Egy Pár Szép Teheneket ő ngsa Számára Honorárium Titulusával adnánk :/ bé ment Ura Attyához...”

Ezzel a kis közjátékkal máris megenyhült a követekkel szemben a hivatalnok. Azért az ajándékba felkínált tehének átadásának módját is megszabták, amit így ír le a nótárius:

„...a' Tehenek felöllis olly Dispositiot tett ő Ngsa hogy mivel a' Balai pusztán volna ő Ngsa Pusztája de mostanában igen döglene tehát minekutánna meg fogjuk tudni, hogy már a' dögösség benne meg szüntt volna, az után hajtassuk Török Szent Miklóstra, ott való Gondviselő Gazdag András vagyis János keze alá...”

XXVIII. § Érdekes kis közjátékot fedezhetünk fel Varró István jelentésének ebben a fejezetében. Ugyanis, amikor elmentek a kancelláriára s mint írja: „ott várakoztunk kívül szemlélvén az ablakban jádzódó egy Majomnak jádzadozását...” A hosszú várakozást ez a kis egzotikus állat tette egy kicsit elviselhetőbbé.

XXIX. § Következő beadványukat Pálffy János grófnak címezték, melyben ismét kihangsúlyozták:

„...A' Felséges Királyi Helytartó Tanács a' mi Templomunk építésének dolga eránt bé adott alázatos Instantiánkat tegnapi Consiliumon elővenni méltóztatván... ez mi Szükséges Dolgunkban még bővebb Informatiot várván inquiráltatni kívánna, és kglmes opinioját annakutána küldeni Felséges Királyi Asszonyunkhoz ő Fgéhez...”

XXX. § A sors azonban buktatókat és akadályokat gördített a kérvényezők elé.

„Ezek szerént annakokáért a' Fgs Királyi Helytartó Tanács sz Intimatumot Postán N. Egri Püspök Tisztelendő Erdödi Gábor eö Exceleajának mindjárt következő postán meg küldvén; miis azonnal Posonból Hazánkban indultunk, 's mindenek előtte Jász Berényben

menvén Administrator Tkts Gosztonyi István Urunkhoz, ott azonban meg értettük az urtol, hogy eö Exceleája a' Mgs Püspök haláso betegségben volna, azért az Úr Administrator Úr javallásából más napig ott várakoztunk... azon az ettszakán vagy más napra virradván bizonyos informatiot vett az Úr, hogy ő Exelleája már az élők közül ki múlt volna.”

Hazatérésük után se pihenhettek meg.

„Haza jövé annakokáért és követtségünk folyását vóltaképpen itthon elő beszélvén minekutánna ő Exceleája Exequiáinak vége lett volna; ismét szemeink álmodtunk szemöldökünk 's Szemünk héjainak szunnyadozást nem engedvén a' Venerabile Capitulumon Egerben a' dolgot folytatni kezdtük.”

XXXI. § A kérések sorát most már Egerben kellett folytatni. Éppen ezért felkeresték a káptalan nótáriusát Szabó Mártont, hogy legyen segítségükre. Bekerültek Kiss János préposthoz és Foglár kanonok úrhoz.

„...ottan is magunkat ő Ngok előtt bé jelentvén egy néhány Pár Tekenős békákkal és Egy Pár Debreczeni fejér kenyerekkel 'a Pereczekkel, mindjárt Nagy Praepost Úr ő Nga mondotta: hogy más napon a' Tktes Káptalanak Sessioja lenne és Instantiánkat elő venné...”

A bevált módszer itt is működött, vagyis az ajándékok hatására mindjárt készségesebbek lettek a követekkel szemben, s megfogalmaztak egy levelet az érdekükben.

XXXII. § A következő állomás a káptalan temploma: „...miis a Segrestyében bé mentünk, és a' Tisztelendő Plebanus Uraimék Relatiojokat hallatunkra elolvastván, meg lehetett értenünk hogy minden Punctumok hasznunkra való vóltanak;...”

XXXIII. § „Azon közben a' Ns három Districtusok eö Fgénél a' Ns Districtusok hajtani szabadságát, Palatinalis Jurisdictio alá való vissza jutást stb Sürgetvén Alegatusok által...”

XXXIV. § Koller József referendus kezébe juttatott kérvénynek nyoma veszett de sokáig semmit nem lehetett tenni, „...Mert Titulált Referendus Úr ő Nga halálos betegségben esvén, 's végtére meg is halálozván, igen sok ideig ki nem lehetett tudnom ki kezénél lehetne a' mi ő Felségéhez adott Instantiánk.”

Teljes volt a kétségbeesés: „Jaj! Jaj! Hol lehetik hát már meg-találni? Talán magával elvitte

a' koporsóban Referendarius Úr eö Nga? talán valamely irigység által halála után el sikkasztott? avagy talán több írásokkal együtt hamuvá is tétetett?"

XXXV. § „Itt azért ujjonnan Hegyeket kell ingatni.”

Új levél lett megfogalmazva a királynéhez. Ezt azonban Pálffy Miklós gróf nem engedte, mivel „...nem lenne becsületire a' F. Cancellariának ha re infecta ő Fgéhez újonnan dirigáltatnék.”

XXXVI. § Adelffi gróf így biztatja a karcagi nótárius: „No hiszen Varró Úr ne várakozzék már tovább 's ő Fge előtt. Ne pityeregjen. Csütörtökön Referádát tészek ő Fgénél '...”

XXXVII. § A büntetés végül ki lett szabva, azzal az aindokkal, „...hogy vakmerőképpen építették a' Templomot a' Kardzagújszállásiak; azért öt száz Aranyakat le tégyenek;...”

XXXVIII. § „Ímé azért a' Bánatra Bánat tódulván...” így kesereg a követként delegált nótárius. A városra nehezedeő redemptiós összeg még a templomépítés miatt kiszabott büntetéssel is növekedik. „Mit csinálhatsz ezek között Szegény elalélt Nép?”

XXXIX. § „Következő 1746^{dik} Esztendőnek Bóldog Asszony Havának utóllya felé azért ismét Nztes Sürő András Urammal engemet együgyű Szolgát a' Felsőes udvarhoz ablegál a' meg keserítettett Ekklesia...”

XL. – XLII. § Több helyre is benyújtott levelekben elpanaszolják, milyen sok terhet rótt rájuk a redemptio s a most kiszabot büntetés.

XLIII. § Siker koronázta ezt a kérésüket is: „Háromszáz Aranyakban állana a' Mulctának eö Flgétől való Kglmes meg hagyása. Két Száznak kegyelmessen lett meg engedésével;”

XIV. § A főkapitányhoz és az egeri püspökhöz írnak levelet, tájékoztatván őket a fejleményekről.

XLV. § A büntetésekképpen kiszabott 300 Rft nem áll a Kardzagújszállásiak rendelkezésére. Ebből most csak százat tudnak felküldeni Egerbe „olly Instructioval, hogy ő Excellenciájának azon 100 Aranyakat adnánk bé, és melleleg instálnánk, hogy eö Excellenciája adna Engedelmet az Oratorium építésére addig is, míg a' hátra lévő Két Száz Aranyakat le-tehetnénk.”

Ebben a küldetésben ismét előveszik az eddig bevált taktikát és a vesztegetéshez folyamodnak, mégpedig „30 Tekenős Békákkal, Két Pár Fejér

Debreczeni Kenyerekkel és Mézes Kalácsokkal 's Pereczekkel...”

Ezúttal az akciójuk sikertelen volt. Nem adtak halasztást a pénz befizetésével kapcsolatban.

XLVI. § A 300 aranyat Szabó György, Mándoki János és Szilágyi István először Egerbe, a püspökhöz vitte, de „ő Excellenciája fel nem vette, hanem Posonban fel vinni Parancsolta...”

XLVII. § Barkóczi püspök a pénz letétele után levelet írt a karcagi tanácsnak és lakóinak.

(Ennek a levélnek a fotóját és a szövegét A karcagi református templom c. fejezetben már bemutattam.

XLVIII. § „A' Felsőes Királyi Helytartó Tanácsis azonban azon meg írtt 300 Arany Mulctának letétele után az Urk Tktes Fő Kapitány Almási János Uramnak” levelet írt mintegy igazolásképpen.

XLIX. § Az eredmény most már kiteljesedett, hiszen „oratoriumunk Építésére tellyes Engedelmet és Szabadságot nyervén...” tovább folytatódhatott a templom építése.

Varró István itt felsorolja mindazokat a mestereket, akik a templom építésében, belső berendezéseinek az elkészítésében részt vettek. A névsor fontos adalék ahhoz, hogy megismerjük a helyi iparosokat – bár néhányan közülük nem idevalósiak voltak. Helyet kapnak a felsorolásban a tanácsbeli tisztségviselők és az egyház előjárói is. Bizonyára teljes volt a névsor, hiszen a jelentés leírásakor még ezek a személyek ott éltek és tevékenykedtek.

Hatalmas munka volt ennek a jelentésnek a megírása, hiszen néhány év távlatából kellett feleleveníteni minden kis mozzanatot. A latin és magyar nyelven megfogalmazott levelek és beadványok szövegét is teljes egészében leírta részünkre. Nem vagyok messze a valóságtól, ha feltételezem, hogy ezekről készülhetett egy piszkozat, melyek megfogalmazáskor vetettek papírra azzal a céllal, hogy majd a beadandó kérvénybe ne legyenek javítások és kihúzások. A jelentés megírásakor ezek még Varró nótárius birtokában lehettek.

Összegezve: a Varró István által készített jelentés olyan kortörténeti dokumentum, amelyhez hasonló nem készült még hazánkban. Fontos ez az írás Karcag városának, de fontosabb a református egyház számára, hiszen ez által ismerhettük meg igazán a karcagiak önzetlen áldozatvállalását szabadságukért és vallásukért.

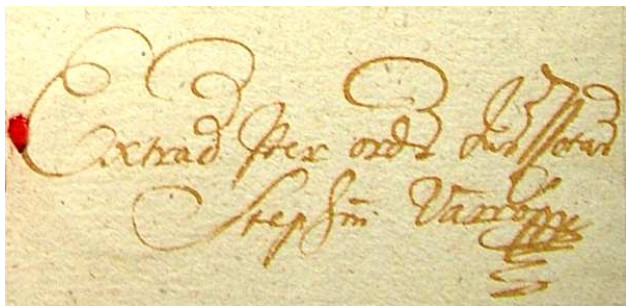
KÉT VARRÓ KÉZÍRÁSA

Grafológusok ismerik leginkább az emberek kézírásának sajátosságait. Az írásszakértő, az írásazonosító munkája abból áll, hogy a kézzel leírt szövegeket egymáshoz viszonyítsa, azonosítsa. A kézírásunk egyénileg jellemez bennünket. Mint ahogyan nincs két egyforma ember, éppen úgy nincs két egyforma kézírás sem. A grafológia ezeket a jegyeket vizsgálja és elemzi.

Nem vagyok grafológus és nem is foglalkoztam még ezzel a tudománnyal, de a Varró család kutatása során, a kéziratokat tanulmányozva bizonyos egyedi jegyekre figyeltem.

Az egyik ilyen, hogy akik aláírásukkal hitelesítettek egy szöveget, egy iratot, ez levelet, azok nevük utolsó betűjét cirkalmazva, érdekes vonalkombinációkkal díszítették. Ezzel csak akkor találkoztam, amikor a saját nevüket írták le. Amikor más leveleket másoltak le, akkor ezek az érdekes díszítések nem szerepeltek a nevek végén.

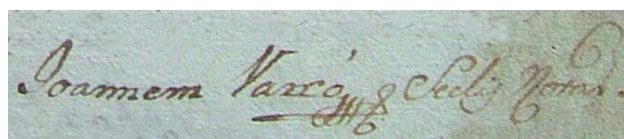
Varró István sok kérvényt és levelet írt. A híres naplóját, jelentését, – mely a redemptio és a templomépítés kapcsán követként megtett útját és eseményeit írja le, – nem találtam meg, pedig ez is egy biztos támasz lett volna ebből a szempontból. Az egyházi irattár bekötött levelei között viszont találtam egyet, amely egyértelműen, csakis Varró István nótárius készíthetett. A latin nyelvű dokumentum aláírója nemcsak a nevét, de titulását is meghatározta, mint ahogyan azt egy hivatalos iraton szerepeltetni kell.

Varró István aláírása

Varró István fia – János – a fennmaradt iratok szerint apja örökébe lép. Ő is jelentős tisztségeket lát el úgy a városi tanács hivatalában, mint a református egyház vezetőségében. Munkáját, tevékenységét igazolják a ránk maradt írásos dokumentumok. Mint tudjuk, 1772-ben

szerepel a Debreczeni Református Főiskola tanulói között. Tehát iskoláit itt végezte el. Feltételezésem szerint édesapja is itt szerezte meg a későbbi hivatalához elvárt ismereteket. A két Varró kézírását összehasonlítva egy azonosságra figyeltem. Mind a ketten ugyanolyan „díszítést” használtak a nevük után. Több levelet átnézve azonban rájöttem, ez nemcsak rájuk jellemző, hiszen sokan ilyen, vagy módon írták le nevüknek utolsó betűjét. Úgy látszik, ez volt a „divat” az akkori írástudók között. Vagyis ezzel tették egyedivé és különlegessé az aláírásukat.

Varró János aláírása

Varró János szignójának – általam vélt – hitelességét még egy beírás igazolja. Az egyházi jegyzőkönyv beírásából vettem ki az itt bemutatott aláírást. ugyanezen az oldalon még egyszer szerepel a neve, amely egy listában szerepel. A felsorolás azoknak a nevét tartalmazza, akik 1785. március 22-én, az Ekklezsia által tartott gyűlésen részt vettek. Itt Varró János szenátorként van jelen. Visszatérve a kézíráshoz, ennél a résznél is ott szerepel a neve, de mivel ezt valaki más írta le, így természetesen másképpen is néz ki a név leírt képe. A mellékelt ábrán is jól látni, hogy semmi cifraság nincs a név mögött, sőt még a hosszú ó betűje helyett is csak egy rövid o szerepel a családnév utolsó betűjeként.

A jegyzőkönyvekbe bekerült írások készítői névtelenek voltak, hiszen az soha nem volt fontos, hogy az adatokat, az eseményeket, a fontos bejegyzéseket ki veti papírra. Névtelenek voltak, akik csak a dolgukat végezték akár honoráriumért, akár csak jó szándékból. A névtelenségből sikerült kiemelni éppen Varró Jánost, aki – nem tudni miért – az egyik jegyzőkönyvi beírást aláírásával hitelesített.

Egy jó grafológus ezek után könnyedén megtalálhatná mindazokat az oldalakat, ahol az ő általa feljegyzett szövegek találhatók. Persze erre semmi szükség nincsen, de örülök, hogy sikerült megtalálni az édesapa kézjegye után Varró János nótárius aláírását is.

XIII. A' melly Nyilas Szöllőt ez ideig az Oskola Mesterek birtak, minthogy már csak nem egészen el romlott; nem is lehet pedig a' minden két Esztendőben változni szokott, és ahoz nem is értő Rectoroctól jó Cúrát várni azon Szöllő eránt: tehát el végeztetett; hogy az az Oskola Mesterektől el vétetődven, és a jelen való 1785^{dik} Esztendőben az Ekllesia Curátora által, Ekllesia Költségén ki hányattatván, jó féle Szöllő veszőkkel, egészen újjonnan rakattassék bé. Per Joannem Varró, scolis Notar.

Anno 1785. Die vero 22da Mensis Martij, Sub Secl^e Ecclesiastica Praesensibus D. D. Variisimis Andrea Taraj, Petro Aspi, Casparo Nagy Primario, Indice, Jo. Sepho Szarka, Georgio Tóth, Gregorio Dobózy Joanne Varró, Michaeli Nemes, et Be. pha. Cur.

Varró János kézírása (fent) és aláírása egy 1785-ös jegyzőkönyvi feljegyzésben

Ha már sikerült megtalálni Varró János kézírását, akkor nézzük is meg, hogy éppen mit jegyzett fel 1785-ben az egyházi jegyzőkönyvbe. Már csak a hitelesség és az érdekesség miatt is.

„A' melly Nyilas Szöllőt ez ideig az Oskola Mesterek birtak, minthogy már csak nem egészen el romlott; nem is lehet pedig a' minden két Esztendőben változni szokott, és ahoz nem is értő Rectoroctól jó Cúrát várni azon Szöllő eránt: tehát el végeztetett; hogy az az Oskola Mesterektől al vétetődven, és a jelen való 1785^{dik} Esztendőben az Ekllesia Curátora által, Ekllesia Költségén ki hányattatván, jó féle Szöllő veszőkkel egészen újjonnan rakattassék bé.

Per Joannem Varró Scolis Notar”

A szöveg tartalma is mutatja, mennyire odafigyeltek a szőlő termesztésére, annak művelésé-

re s nem utolsó sorban a jó minőségű állomány növelésére. Ez által bizonyított, hogy a szőlő és borkultúra megfelelő ápolása már abban az időben is fontos volt.

A szőlő és bor minőségének fenntartása személy szerint Varró Jánosnak is érdeke volt, hiszen több szőlőskertje is volt a határban, s pincéjében a megfelelő körülmények között tárolt nedűt időnként az ünnepi asztalon láthatták a meghívott vendégek. Így például a egyik leghíresebb ezek közül nem volt más, mint Csokonai Vitéz Mihály. Erről egy másik fejezetben részletesebben is írok majd.

Összegezve tehát, egy régi kézirat elemzésekor sok olyan ismerethez juthatunk, amelyek a kor hétköznapi eseményei mellett az akkor élt emberek mindennapjait mutatják be nekünk, sokszor a saját kezük írásával.

VARRÓ JÁNOS (1752-1804)

János névvel többször is találkozunk a Varrók családfáján. Talán éppen azért, mert az István által kiharcolt engedmények – a kunság részére, valamint a reformátusok számára – a feledés homályába került már a kezdetekben. Ezen nem kell csodálkozni, hiszen azok az események és tettek, amik a színpalak mögött történtek, nem kaphattak nyilvánosságot. Az igaz, hogy Varró István megírta jelentését a küldetéséről, de ez nem vált ismertté a lakosság körében.

A fia követte apja nyomdokát, s ő is hasonló tisztséget töltött be Karcag város életében. A korabeli feljegyzésekben többször találkozunk nevével, mint azt az előző fejezetekben is tapasztalhattuk. Most ismerkedjünk meg vele a tevékenységein keresztül, hiszen ez az egyik olyan biztos pont, amelyről tudomásunk lehet a fellelt iratok alapján.

Varró János egyházi kurátorként, ugyanakkor egyházi jegyzőként is segítette a református egyház működését. Ez nyilván a világi hivatásával párhuzamos tevékenység volt, s mivel nem állt távol a kettő egymástól, így minden nehézség nélkül vállalhatta is. Mint egyházi embernek, kurátornak, megvoltak a maga feladatai, amelyeket tisztességgel és becsülettel kellett ellátnia.

A tisztség elvállalásakor esküt is kellett tenniük. A református egyház belső használatra szánt jegyzőkönyvében is szerepel az eskü szövege. Bár nem vagyok grafológus, a jellegzetes kézírásból s annak vonalvezetéséből arra a következtetésre jutottam, hogy ezt a szöveget Varró János egyházi jegyző, kurátor jegyezte le. Az esküt minden bizonnyal mindenki letette, köztük Varró János is.

Akkor nézzük a bejegyzést és az eskü szövegét:

„**XI.º** Az Ekklai¹ Elöljáróknak meg határozások és meg egyezések nélkül magától tsak leg kisebb épülthez sem kezdjen.

Melly hasznos rendelések hogy annál tökéletesebb rendel follyanak; valamint eddig; úgy ennekutánna is szükséges, hogy az Ekklai

Curátorok Esküvés alatt fojtassák Curatori Hivataljokat.

Formula Juramenti Ecto Curatoris

Én xc Esküszöm xc Hogy ezen Curátorságomban mellyre mostan választattam, tehetségem szerént, híven igazán szorgalmatosan és jó lelki esmérettel igyekszem el járni. Templomra, Paróchiára, Oskolákra, és azokhoz tartozó dolgokra szorgalmatos gondom leszen. Az Ekklesia számára akárminémű Jövedelem Kezem alá jövénd Annak hűségessen gondját viselem, magam hasznára nem fordítom, sem másnak akárminémű szín alatt ki nem Adom; hanem a' hova kívántatik Ekklesiái állapotra oda szolgáltatom, /:nevezetessen magamat ezen most előttem el olvasatott Ekklesia rendelkezésekhez szabom:/ mikor kívántatik mindenekről igazán számot adok. Egy szóval valami Hivatalomat illeti, teheccségem szerént híven elkövetni igyekezem. Isten Engem úgy segéllyen!”

Nemcsak a kurátorok, de az egyházfiknak is a megválasztásukkor le kellett tenniük az esküt. A Jegyzőkönyvben ez a szöveg is megtalálható és ez is Varró János kézírásával s talán az ő megfogalmazásában.

„Az Egyházfiak Esküvesekk formája

Én N:N: esküszöm az igaz Istenre xc Hogy az én Egyházfi Hivatalomban tellyes tehetségem szerént híven szorgalmatosan és jó lelki esmérettel el járok, Hivatalomnak minden dolgaiba a' Szent Ekklesiának Belső és Külső Elöljáróitól, nevezetesen pedig ennek Curátorától fogok függeni: ennek minden Curatori hivatásnak fojtatásában a' mikor segítségemet kívánja segítség leszek, a' Szent Ekklesiának Pénzét, Búzáját, Árpáját híven bé szedem, kézhez szolgáltatom, időm el telvén számolok. /:Az Ekklesiának Pénzével mint Szent Pénzel, Addig is míg kezem között leszen sem kereskedem, sem pedig magam számára el nem költöm, sem másnak ki nem adom:/ Az Úr Asztalának Kenyerével, Borával, Edénnyeiével mint Szent dolgokkal különös tisztelettel bánok. Azoknál kiknél az én hivatalomnál fogva köteles vagyok mikor kívántatik meg jelenek igaz beszédű leszek, háborgás szerzést utálok, mind ezekre magamat tellyes erőmig kötelezem, Isten engem úgy segéllyen”

¹ Ekklésiai

XI Az Ottlái Előjárónak meg határozta,
 hogy az egyezséggel nélkül magától csak
 leg kisebb épületekhez sem kezdjen.
 790. 20. **XII** Melly hasznos rendeléssel hogy Ammál
 Eddig is tökéletesebb renddel folytának; valamint
 hittel fűzdelig; így emelutánna is szükséges hogy
 intár ki az Ottlái Curátorok Esküvés alatt fog-
 szalókat.
 nyják Curatori Hivatallyokat.
 Formula Sacramenti Ecclae Curatorij.
 En &c. Esküszöm &c. Hogy ezen Cu-
 ratorságomban, mellyre mostan vála-
 tattam, tehetőségem szerint, híven, iga-
 zán, szorgalmasan és jó lelki esmé-
 rettel igyekezzem el járni. Templomra,
 Paróchiára, Aiskolákra, és azokhoz tar-
 tozó dolgokra szorgalmasan gondom
 viszem. Az Ottlái szűmára ákarmi-
 némű Jövekedem kezem alá jövenél,
 Amadek hűségesen gondját viselem, ma-
 gam hasznára nem fordítom, sem más-
 nak adtam minémű szin alatt ki nem
 adom; hanem a' hova kívántatik Ek-
 klésiai állapotra oda szolgálatom,
 megvezetessen magamat, ezen most elő-
 sem I. o. v. statotott Ottlái rendele-
 sekhez szabom. mikor kívántatik min-
 denről igazán számot adok. Egy
 szoval valami Hivatalomra illeti, te-
 hetőségem szerint híven el követni i-
 gyekedzem. Isten engemet így segedjen.
XII

A kurátorok esküjének szövege

Az eskü szövegének olvasásakor megtudha-
 tunk mindent azokról, akik ezeket a hivatalokat
 viselték. Az egyházi hierarchia felépítésén túl az
 is kiderül, hogy mi is volt a feladatuk ezeknek
 az embereknek. Mint a fenti szövegből kiderül,
 az egyház vagyonaért feleltek, sőt a befizetett
 pénzeket is kezelik amellet, hogy az egyház

földjeiről betakarított, vagy a hívők által beszo-
 gáltatott termények nyilvántartása is a feladataik
 közé tartozott. Ezek valóban olyan bizalmi fel-
 adatok, amelyre csakis becsületes és tiszta em-
 bereket lehetett jelölni, majd megválasztani.
 Amit tudnunk kell, az eskü szövegében megfo-
 galmazott elvárásokat mindig betartották.

Az Egyháziak Esküvéti formája.

En N: N: Esküszöm az igaz Istenre &c. hogy
az én Egyházi Hivatalomban helyes tehetve,
gem Szerent hiven, Szorgalmatosan, és jó lel-
ki

ki cömérrel & járók, Hivatalomnak min-
den dolgaiba a' Szent Ekleziának Belső és Kü-
ső Előjáróitól, nevezetesen pedig ennek Cura-
torától fogva függeni: ennek minden Cura-
tori hivatalának fogadásában a' mihez segí-
ségemet kívánja segítségül vizek, a' Szent Ek-
lesziának Pénzét, Buzáját, Ártóját hiven
be szedem, képhöz Szolgálatom, időm el-
Ad 1790. élvén Számlátok. Az Ekleziának Pénzével
D. 27. 1787. mint Szent Pénzét, Adelig is míg kézem
további megkötött lezzen sem kereskedem, sem pedig ma-
gyarák. gam Számlára el nem költöm, sem másnak
ki nem adom: Az Úr Asztalának Szepe-
réről, Bocáival, Edémgyeivel mint Szent
dolgozhat különös irzrellettel bánok. Azornál
kínel az én Hivatalommal fogva köteles va-
gyok ^{mielőtt hivatalát} ~~számlát~~ meg jelenek igaz beszedű le-
szek, háborgás szerzését utálok, mind ezek-
re magamat helyes erőmig kötelezem. Isten
engemet úgy segéllyen.

Az egyháziak esküjének szövege

Anno 1787. 27. Január. Tenoribus DD. Casparo Nagy
DD. József. Josepho Karha Francisco Matyas, Gregorio Dobos,
Georgio Tóth, Miháile Béri, Miháile Kasai, & Joanne Dutha
Senaroribus, ac Joanne Varró Ant. Noradio.

Varró János nótárius az 1787. január 27-én megtartott gyűlés résztvevője

Mint említettem már, Varró János névvel több helyen is találkozhatunk a kortörténeti dokumentumok közt lapozgatva. Az előzőekben már megismerhettük, mint a Varró-ház építetőjét, a feljegyzésekben találkozhattunk vele, mint földvásárló. A titulusai szinte mindenhol más-

képpen lettek leírva. Legtöbbször nótáriusként szerepel, de időnként comissarius címmel is illetik. Egy jegyzőkönyvi beírás szerint „1780. tavaszán Varró János komisszárius panaszko-
dott”. Egy másik helyen megtudhatjuk, hogy 1790-ben már kerületi comissarius lett.

MÉG EGY VARRÓ JÁNOS

Több helyen is találkozunk az 1805-ös év folyamán Varró Jánossal, kinek a neve mellett a cancellista szó szerepel. Ez nem lehet azonos az előbbieken bemutatott személlyel, hiszen az 1804-ben meghalt. Akkor ki volt ez a Varró János? Az anyakönyvekbe nem találkozunk vele, de elképzelhető, hogy az előzőnek a gyermeke volt, hiszen a betöltött állás sokszor családi tradícióként folytatódott. Nem tudom elképzelni, hogy a vidék bármelyrészéről éppen ekkor „tévedt” ide egy ilyen nevű és ilyen képzettséggel rendelkező személy.

Ez utóbbi rangján lett megörökítve abban az írásban, melyben József királyi herceg 1805-ben, Karcagon tett látogatásáról tudósít. Több szempontból is kiemelkedik ez az esemény, hiszen Karcag városában nem sűrűn lehetett főrendi csoportokkal találkozni. Ebben az esetben viszont a herceg társaságában ott volt az ország elitjének a „krémje”. Éppen ezért nagy dicsőség volt a fogadóbizottság tagjaként részt venni ezen a jelentős eseményen. Itt mutatkozik meg, hogy mennyire tisztelték Varró Jánost, miként értékelték munkáját, tudását s talán kulturáltságát s beszélő készségét is. Nem mindegy ugyanis, hogy egy herceg köszöntését ki vállalja magára, ki milyen szókinccsel rendelkezik s miképpen tolmácsolja városának, népének üdvözlését. Szentesi Tóth Kálmán így ír az eseményről:

JÓZSEF KIRÁLYI HERCEG 1805-BEN MEGLÁTOGATTA KARCAGOT

„Felséges Nádor Ispán József, Ő Királyi Hercegsége, a Kunok főbírája az 1805. évben Buda várából útra kelt, hogy az ország nagy részét beutazza. Az Alföldön keresztül felment egész Máramarosszigetig. Ebben az útjában József Nádor megtekintette a Jász-Kunságot is és egy éjszakát Karcagon töltött. Erről a József királyi hercegnek karcagi látogatásáról szépen megemlékezik a városi tanácsnak 1805. évi július 24-én felvett jegyzőkönyve, ahol a következők olvashatók:”

A jegyzőkönyv itt felsorolja az akkor tisztásban lévő eljárókat, majd a hosszú bevezető szövegben az alábbiakat olvashatjuk:

„...Felséges vendégünknek mindjárt közinkbe lejedő érkezését reménylhattük, amikor is díszesen és egyforma tsinos magyar öltözettel felké-

szült száz lovassaink — nótárius Uj Péter — notar. Győry Mihály és Cancellista Varró János Urak vezetése alatt a várt Felsőnek elébe, ...”

Tudnunk kell, hogy a fogadóbizottság három tagja közül kettő volt csak felsorolva a hivatalban lévők között, Varró János Cancellista (írnok) viszont nem. Tehát őt a tudása, vagy éppen beszédképessége miatt állhatott itt.

Varró János részt vett abban a bizottságban is, amelynek a feladata egy csárdaépítés lehetőségének a kivizsgálása. Ugyanis a kunhegyesi határ közelében a régi tibuci csárda helyébe egy újat szeretnének építeni. A kivizsgálásról ezt olvashatjuk az 1805. évi jegyzőkönyvben:

„Ord. Bíró Kálmán Sámuel, Takáts János, Ökrös István Senator Győry Mihály és Cancellista Varró János urak szóbeli meghatározásnak és kiküldetéseknél következtetésben referállyák, ... kimérték egy újj és a' réginél al-kalmatosabb Vendég Fogadónak a' helyét...”

Ezzel a Varró Jánossal találkozhatunk a nagy kolerajárvány idején is. 1831-32 évben pusztított ez a betegség és járvány a Nagykun kerületekben. Fő okozója a szegénység és rosszul tápláltság, a nem megfelelő ételek fogyasztása. Nagymértékben növelte a járvány terjedését az elmaradottság, hiszen hiába adtak ingyen gyógyszerket a fertőzés elterjedésének a megakadályozására, nem fogadták meg az orvos tanácsait. Együgyűen azt hajtogatták, hogy amit Isten rendelt, az fog történni velük. Az ilyenfajta beletörődés ellen küzdött Varró János főbíró és táblabíró, aki ezzel naponta kockáztatta életét.

Főbírói tisztsége is azt bizonyítja, hogy tudását és szakértelmét elismerték, hiszen a királyi ítélőtábla bírójának – táblabírónak – csakis olyan embereket neveztek ki akik a közügyek terén kimagasló eredményeket értek el. Bár ez leginkább tiszteletbeli állás volt, azért mutatja, mennyire elismert volt személye a Nagykun kerületben.

Véleményem szerint ez a Varró János a fia lehetett az előző oldalakon bemutatottnak, bár ezt anyakönyvi vonatkozásban nem tudom megerősíteni. A feljegyzések hiányosságai viszont csak elbizonytalanítanak bennünket, de a tényeken nem változtatnak, s hogy ezek mik voltak, azt nem mindig lehet bizonyítani.

CSOKONAI BARÁTSÁGA

SZinte minden Karcagról szóló tanulmányban, írásban vagy dolgozatban megemlítik Csokonai Vitéz Mihály versét, melyben megemlékezik vendéglátójáról, Varró János (1752—1804) nótáriusról. Sajnos nem az egész verset közlik ilyenkor, csak egy kis részletet. Viszont ahhoz, hogy alaposabban megismerjük ennek a két embernek a barátságát s ugyanakkor tisztelettel adózzunk a költő írásának is, feltétlenül el kell olvasnunk a teljes költeményt.

A barátság Csokonai és Varró között nem ekkor kezdődött. Jó néhány évvel vissza kell mennünk az időben, ha pontosítani akarunk. Ebben segít Varró Sándor – az unoka.

A barátság kialakulásához ismernünk kell azt a kort, amelyben éltek a szereplők, azokat a körülményeket, melyek közrejátszottak ebben a máig híresnek mondott és különlegesen kezelt eseménynek.

Az országot járó Csokonai többször keresztülutazott az Alföldön. Legtöbbször Debrecen volt utazásának célja. Az akkori közlekedési viszonyok miatt több napig is eltartott az ország másik pontjába való eljutás. Legtöbbször gyalogolni volt kénytelen az utazó. Szerencsés esetben a vásárokbba tartó szekerekre tudott felülni. Lehetett bérelni is a hosszabb utakra lovas vagy ökrös szekeret, de ez költséges volt. Postakocsi járat is közlekedett elvéve egyes nagyobb városok között, ahol azt az útviszonyok megengedték. Az Alföldön viszont nem volt olyan út, mely alkalmas lett volna az elvárható közlekedésre. Csokonai korában meg főleg nem lehetett ilyenre számítani.

Az utakra a háborúk idején nagy szüksége volt a katonaságnak, de a végtelen magyar pusztában is védte lakosait, hiszen méretesebb harci eszközökkel (például ágyúkkal) nem nagyon lehetett közlekedni – főleg nem esős időszakban. A sár, az egyenetlen talaj mindenféleképpen akadályozta az előrehaladást. Egyedül csak a lovasok tudtak gyorsan eljutni távolabbi vidékekre.

A török hódoltság utáni időszakban, majd a Rákóczi-szabadságharcot követően is sok rabló, betyár és obsitos katona tartotta rettegésben az útra kelőket, az úton lévőket. Éppen ezért a ke-

reskedők és utazók csak nagyobb csoportokban, legtöbbször saját fegyveres kísérettel indultak útnak.

Az alföldi városok, települések közötti utak minősége a századok során alig-alig változott. Még napjainkban is találkozhatunk olyan földutakkal, amelyek esős időszakban használhatatlanok. Széchenyi István is említést tesz az Alföld útjairól Hitel című művében:

„Az Ország sok tájékin zsiros, fekete vagy ragadó agyag földeken ásatik 5-6 ölre egymástúl közegyenleg két mély árok, s az áldott termékeny föld árkok közé domboltatik fel.... a ' munkások ' képzeletek szerint országutat készítenek , melly minden tréfán kívül hazánkban, sok helyen búza alá alkalmasabb lenne, mint utazók s társzekerek számára ... a ' magasb töltésnek közöseségen csak azon haszna szokott lenne, hogy a ' kocsi melly dül, 's az utazó benne kékebbre üti testét, – a ' domború út pedig arra hasznos, hogy a ' ráhányt föld mélyebb, a ' sár nagyobb 's így a süllyedés bizonyosb.”

Azt hiszem, ezek a sorok hitelesen mutatják be az utazók kálváriáját.

Ezek a nehézségek még fokozódtak téli, havas időszakban. Az utat nem szegélyezték kilométerkövek, táviróoszlopok, így a szánkó elé fogott lovakat csak a helyismerettel rendelkező ember tudta helyes irányban tartani. Ehhez még hozzájárult a pusztán végigrohanó szélvihar, az embert, lovat, szánt betakaró hóförgeteg.

Az útra kelő Csokonai is mindig tisztában volt ezekkel a kihívásokkal. Mégis elindult, hiszen nyilván fontos megbízással, rá szabott feladattal vágott neki az ismeretlennek, hogy majd barátokat szerezve, egy-egy kancsó bor mellett szerezzen témát verseinek. Igen! A bor volt az egyik „segítője” rímeinek összeszedésében, verseinek megírásában.

Néhány szót feltétlenül kell ejtenünk Csokonai Vitéz Mihályról is, hiszen csak így tudjuk megfelelően értékelni mindazt, amely összeköti őt Karcaggal és a Varró családdal.

Debrecenben született 1773. november 17-én, és itt is halt meg 1805. január 28-án.

A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában tanult. 1788-ban, a gimnázium befejezése után az akadémiai tanfolyamot kezdte

meg. Itt bölcseletet, természettant, teológiát, héber és arab nyelvet tanult. Megismerkedett a hittudománnyal és az egyháztörténettel, de a hazai és az általános világtörténettel is foglalkozott. Már fiatalon alaposan megismerte a görög, az olasz és a magyar verstant, verselési formákat. 1794-ben – 21 évesen – már tanítóként foglalkoztatták.

Csokonai Vitéz Mihály

Még ebben az évben volt egy kis”zűr”-je is a fiatal költő-tanítónak. 1794. december 6-án a gimnázium ítélőszéke azzal vádolta őt, hogy az istentiszteletről elmaradozik, s volt egy nagyobb bűne is, mégpedig *„társait magához híván az időt borozással és pipázással vesztegeti”*; ezért azzal fenyegették, hogyha több ilyen kihágást tesz, tanítói hivatalától megfosztják.

(Zárójelben szeretném megjegyezni, hogy valóban nagyon szeretett mulatni, borozni költőnk, hiszen erről még Petőfi Sándor is megemlékezik Csokonai című versében. Első és utolsó versszak így szól:

*„Egy kálomista pap s Csokonai
Egymásnak voltak jóbarátai.
Kilódul egyszer Debrecenből
S a jóbarát előtt megáll,
S: ihatnám, pajtás! így kiált föl
Csokonai Vitéz Mihály...*

*... A szomszédban valami lakzi volt.
Elébe hoztak ételt és italt;
És ím az étel és bor mellett
És a zenének hanginál
Csapot, papot, mindent felejtett
Csokonai Vitéz Mihály.”*

Mint ismeretes, az utolsó két sor immár szólóigévé vált mindennapi életünkben.)

Tehát az 1794-es évben, ilyen előzmények után érkezik Karcagra Csokonai Vitéz Mihály. Ekkor ismerkedett meg Varró Jánossal, vagy már régebben is találkoztak, nem tudni. Mint Varró Anikó tanulmányának 8. számú mellékletében is láthatjuk, 1772. év diákjainak névsorában szerepel Joannes Varró. Két debreceni diák találkozása mindenkor nagy esemény volt. Így lehetett ez 1794 decemberében is. Ez év karácsonya azonban mély nyomot hagyott a Varró családban, s ezzel párhuzamosan Csokonai költészetében s így Karcag hírnevében is.

Csokonai legációban járt Karcagon. Mit is takar ez a szó? A legáció Pallas Nagylexikon szerint *„ünnepi követség, így nevezik a magyar reformátusoknál azt az intézményt, hogy a református főiskolák a három főünnepre (karácsonyra, húsvétra, pünkösdre) prédikálás végett az egyes egyházakba hittanhallgatókat, jogászokat és tanítóképzőintézeti növendékeket küldenek ki. Ez intézmény keletkezése valószínűleg a reformáció korára vihető vissza, amikor nem jutott minden egyházba lelkész s a hiányon úgy segítettek, hogy legalább a főbb ünnepekre tanulókat küldtek.”*

Tehát Csokonai a karcagi reformátusokhoz jött ünnepi küldöttként. Ekkor már tanítóként is oktatott, így elképzelhető, hogy ő maga is felment a szószékre prédikálni. Költőként a szókincse nyilván meg is volt hozzá. Mivel a teológiát jól ismerte, a hittudomány és iskoláiban híres oktatóktól tanulta az Ó- és Újszövetségi szentírás-magyarázatot, nem okozhatott ez nagy gondot neki. Ezzel párhuzamosan kitűnő tájékozottsággal rendelkezett a kor gondolkozását, irodalmát, politikáját illetően egyaránt. Prédikációi során ezeket az ismereteket is kamatoztathatta, felhasználhatta. Így hallgatósága lenyűgözve hallgathatta a vékony testalkatú, de lázas hévvel szónokló Csokonai Vitéz Mihályt.

Az 1800-ban írt verse ismertebb Csokonainak. Furesza azonban, hogy a Vasárnapi Újság lapjain Varró János unokája, Sándor közöli írá-

sát, melyben egy ismeretlen Csokonai verset mutat be. Ami érdekessé teszi ezt, hogy ez az alkotása nem szerepel a költő összes verseit bemutató kötetekben. (Legalábbis én még nem találkoztam vele!) Éppen ezért úgy gondolom, hogy azt a cikket teljes egészében be kell mutatnom, amelyet Varró Sándor írt nagyapjáról, és a költőről. A verset a Vasárnapi Újságból fotóztam ki, így hitelesebb és sokkal inkább közelebb visz a vers a jókedvű írójához. Érdekessége az, hogy itt, az újság lapjain olvashatta először a nagyközönség ezt a vers-bravúrt.

A Vasárnapi Újság 1865. október 8-i számának címlapja

Csokonainak egy ismeretlen költeménye.

„Ha szeretettel vagyunk poros levelekhez, sőt egy lópatkóhoz, mely a régi apák idejéből való: nem arany volna-e minden szó azon dalból, mely őseink szívének örömet szerzett?” így ír nagyérdemű Erdélyink népköltészetünkről szóló értekezésében. S e néhány sort tárgyunkhoz képest következőleg alakítjuk át:

Ha szeretettel vagyunk poros levelekhez, sőt egy lópatkóhoz, mely a régi apák idejéből való: nem arany volna-e minden sor azon dalból, melyet egy kitűnő költőnk írt?

Nem akarom az olvasókat abban az édes reményben ringatni, hogy ezen költemény egy hervadhatlan levél költész-irodalmunk fáján. Ez csak egy kis elmefuttatás – mint meglátjuk, – hatásköre e költeménynek családi. Nem is közleném, ha minden olvasó szívének örömet nem szerzenék, e költeményt, melyet a 20 éves Csokonai írt.

E vers kezemhez poros családi irattárunkból jutott, kísérve boldogult nagy atyám jegyzeteivel, melynek végét azonban valamely könyörtelesen kéz leszakította; szerencse azonban, hogy értelmét ki lehet venni.

Tehát közlöm az egész megmaradt irományt, mely így hangzik:

Kedves Ur!
 hogy tegnap, gyomrunk jőj meg tele
 Nem hagytuk a habzó poharakat tele.
 Bőrszag érzett rajtunk, nem könyv-szag, nem
 kard-szag
 Kisértvén szomjunkat a vinum de Kardszag
 De a vig kortyok közt még többre ment a szám,
 Hogy egy kis édes ízt érzett rajta a szám
 Az édes bor kedvet másnak is tám¹⁾ adott
 Mert láttam, jó kedve másnak is támadott
 Ilyen vígan állott közöttünk a Világ
 Hát egyszer estvére gyúl a gyertya-világ
 Akkor Madarasi szánra ültem végre
 S ki tudtunk nyargalva, így a Város-végre.
 Hát össze üt egy nagy rög a szánka-talppal
 S a szánka a Notér²⁾ Ur házának talpal.
 Előbb, mint egy laptát a Szánról fel-
 Azután leejtett, a a földön felejtett.
 Talán szemek fényét mind elfogta a Hó,
 Mert közülök egy sem kiáltotta, hogy, hó!
 Én mondtam, s a nádból felelt rá az Ekho
 Itt van a Legatus! hó vak emberek! hó!
 Elnyargalt a szánjok! tán egyik sem látta,
 Hogy oda közülök, már egy madár-látta³⁾
 Hazajöttem s ittam rá kardszagi Egri
 Hogy ily figurásan nyertem el az egri⁴⁾
 Adieu barátim! adieu Madaras!
 Légyen a borotok, mint itt szől madaras!⁵⁾
 Most pedig instálok egy kevés édesért
 Tegnap is legutóbbot, mert lám az édes ért.⁶⁾
 Ugy van! s az utamba majd ha bele fogok,
 Az Urnak mellette vivátozni fogok.
 Most pedig magamat ajánlom hűséggel,
 Míg az orrom szinkét fogna a hús éggel.
 Mindjárt elő fog most állani a szánom.
 Megyek! bár elhagyni az Urakat szánom.
 De ha kérdik — ki volt — ki ezt írta Varró
 Urnak, így értesse meg: egy szegény vers-varró.⁷⁾
 S mikor ez írásra feljött volt — az Hava,
 Akkor huszonnyolcra telt karácson h-va.
 Tök vagy turós éték, zsír vagy valami Háj
 Csokonai Vitéz — néven vala — Mihály. a. k.
 Lé tart szolgát nem hus.

Saphó mértékére.
 A Legatusnak poharába töltőn
 A ki jó kedvet akar adni költsön,
 Egybe jó Pap leasz, hegyi bort ha kóstol.
 Minden Apostol.

A költemény a Vasárnapi Újságból

- 1.) tán
- 2.) A kézirat itt hibás, a mennyiben itt a francia szó nem értése okozza azt. Notér helyette Notét van.
- 3.) Ha valamit p. o. kenyeret, kivisznek a szabadba, s haza hozzák vagy valakinek viszik, a kenyeret: madár látta kenyérnek czimezik.
- 4.) nevet, egri nevet.
- 5.) érthetlen.
- 6.) homályos.

7.) A hasonlat a görög rhapsodtól jó, mely is azt teszi, hogy varró = szerző, szerkesztő.

(Itt következnek a jegyzetek.)

„Az 1794-ik Esztendei Karácsonba, Legátióba Kardszagon lévén Csokonai, – Varró János édes atyámnál ős fivá vált annyira, hogy a Templomból az Isteni tisztelet végeztével nem is az Oskolába, hanem egyenesen hozzánk jött;

„Innep 2-ik napja délután is deák hosszú ruhába egyenesen hozzánk jött, hová akkori Madarasi Jegyző is szánkán eljövén, Csokonait rábeszélte az oda való menetelre, hová el is indultak, de csak hamar a kardszagi Nótárius ur házánál feldülvén, a jónagy testű atyám bundáját, mit útra adtak neki, a sovány testű Csokonai alig birta haza vonszolni a nagy hóba, s nállunk ütötte János estvéjét.

„Itt elő hozódván az oly akkoriban divatozó vers neme, melly ugyanazon szóra végződnek, de más értelemben vevődnek, s ez okon írta ezt.”

„Annyira ős fivá vált nállunk, hogy ha túl a Dunára, vagy onnan vissza vándorolt, nállunk több napokig sőt 2. 3 hétig is mulatott s ezen Házunkhoz mutatott barátságát velem is, mint Debretzeni Deákkal folytatta, nevezetesen”

Itt vége szakad a kéziratnak; minek folytán én is bevégezem ismertetésem, azzal a megjegyzéssel, hogy most midőn a H-gy szerint a debreczeni emlékkertben felállítandó

Csokonai szobor alaptökéje 2000 ftal növekedett, melylyel az egész összeg 4000 frtra rug, ez örvendetes hírt ezen megőrzött, ismeretlen verse az elhunyt költőnek némi részben nagyobítsa.

Varró Sándor.

Értekes ez az írás, hiszen az unoka által megismerhetjük a nagyapa gondolkodásmódját a költészetéről, a versről. Nem véletlen ez a versszeretet, hiszen ő maga is – mint a jegyzetben megemlíti – debreceni diák volt.

Úgy gondolom, egy egész életre szóló barátság szövődött ekkor a költő és a Varró család között. A versben leírja Csokonai a legáció során megtörtént eseményeket. Ebből ki lehet következtetni, miként is zajlott le az a decemberi találkozó. A férfiak nyilván – mint a költeményben is olvasható, a boroskancsó sűrű emelgetésével töltötték el a délutánt s az estét. Csokonai, mint világot látott, világot járó ifjú tanító, tájékozottságával elbűvölte a jelenlévőket, köztük

Varró Jánost is. A költőt már tanárai is „poeta doctus”-ként tartották számon. Ami annyit jelent, hogy olyan költőnek ismerték és tartották, aki művészetét tudományos alapossággal műveli, tudatosan alkalmaz bizonyos fordulatokat, rímeket, jelzőket. Ez mutatkozik meg ismeretlen versében is, hiszen a sorvégzódések, a rímek azonos szavakból állnak, de a jelentésük más és más. A jegyzetekből kiderül, hogy Varró János előtt se volt ismeretlen a versfaragás, a rímek kezelése, hiszen Csokonaival hosszasan beszélgetnek erről. Talán éppen ekkor írja meg versét, melyet így kezd:

„Kedves Ur!

hogy tegnap, gyomrunk jój¹ meg *tele*

Nem hagytuk a habzó poharakat *tele*.

Bőrszag érzett rajtunk, nem könyv-szag, nem

kard-szag

Kísértvén szomjunkat á vinum de *Kardszag*...”

Mint látjuk, mesterien bánik a szavakkal, a rímekkel a gondolatokkal és kifejezésekkel. Itt mutatkozik meg a magyar nyelv szépsége és sokszínűsége. Ennek népszerűsítésére és művelésére vállalkozott Csokonai, többek között ezzel a versével is.

Varró János eredeti jegyzeteit olvasva nagyon sok információ birtokába jutunk, csak jobban oda kell figyelni a leírtakra.

Nagyon nagy megtiszteltetés volt a Varró család részére, hogy a legációban éppen ott tartózkodó Csokonai „a Templomból az Isteni tisztelet végeztével nem is az Oskolába”, hanem egyenesen Varróékhoz ment. Nyilván jó ebédet fogadták a vendéget. A bőséges karácsonyi étkezés után jöhetett a borozgatás, a pipázás, s közben a beszélgetés világról, vallásról, családról, meg talán a helyi gondokról.

A késő estébe torkolló borozgatás főszereplője a „vinum de Kardszag” volt, vagyis jóízű karcagi bor.

A másnapi vendégeskedésről írt naplófeljegyzés még sok mindenről informál sok mindenről. Először is Csokonai ruházatáról. Varró János úgy írja le, hogy a „deák hosszú ruhába egyenesen hozzánk jött”. Vagyis az öltözeke, a „hosszú ruha” az akkor használatos divatot jelzi. Csokonai vékony testalkatáról kapunk információt, ugyanakkor megtudhatjuk, hogy Varró Já-

¹ Ez sajtóhiba lehet, hiszen a jój helyett a jól felel meg!

nos apja viszont „*jónagy testű*” volt. Bizonyára groteszkül hatott, amikor a sovány Csokonai magára vette a természetes, jó húsban lévő emberre szabott bundát. Bár erre nagy szükség lehetett, hiszen ha Madarasra akartak szánkóval átjutni december végén, akkor jó szolgálatot tett az ilyen felsőruházat.

A fejezet elején hosszasan vázoltam Magyarországot, s közte az Alföld útviszonyait. Áldatlan állapotok uralkodtak akkor (sajnos még néhol napjainkban is!), de ennek köszönhetjük ezt a verset és ennek a Csokonai-Varró barátságának az elmélyülését is. Az útviszonyoknak „köszönhetjük”, hogy végül Csokonai nem jutott át Madarasra, hiszen „*a kardszagi Nótárius ur házá- nál feldúlván*” vége szakadt számára a nagy utazás és kénytelen volt a hatalmas bundát, s magát visszavonszolni a Varróék házához. Nyilván valami útegyenetlenségre futott a vendégeket szállító szánkó, mely megbillent, vagy nagyot zökkent, s a bundába burkolózott vézna kis költő egyszerűen kipottyant az út szélére. A madarasi jegyző és lovásza nyilván észre se vették hiányát, hiszen továbbrobogtak s még csak vissza se fordultak meghívott vendégükért. A lehetetlen útviszonyok így formálják az emberek közötti kapcsolatot.

A költővel megtörtént különleges esemény végül vers formájában is meg lett örökítve az utókor számára, melyet sajnos csak kevesen ismernek.

A másik verséről, a Visszajövetel az Alföldről címűről már sokkal többet tudunk. Ismerőbb, hiszen ebből többször idéztek azok, akik Karcagról jelentettek meg írást, ezáltal jobban beépült a köztudatba.

Ezek után olvassuk el azt a költeményt Csokonaitól, melyből csak idézni szoktak a tanulmányok írói, pedig csak teljes egészében megismerve érthetjük meg a költő vonzódását Debrecenhez, az Alföldhöz, Karcaghoz, a Varró családhoz. Éppen ezért érdemes odafigyelni minden szavára, hiszen nemcsak állandó vendéglátójáról ír lelkesen, hanem a kunokról, a pusztáról, a Kunságban és természetesen a környékén élő emberekről.

A vers teljes egésze tudja csak éreztetni azt a hatást, amelyet a költő el szeretett volna érní a leírásakor, hiszen minden sorából sugárzik felénk a hazaszeretet, az Alföld utáni rajongása és tisztelete.

Csokonai Vitéz Mihály Visszajövetel az Alföldről

Hála, hála az egeknek!
Végre már megnyughatom,
Hogy a tiszai téreknek
Levegőjét szíhatom.

Minden föld ugyan hazája
A jó embernek: való!
De mégis születte tája
Mindennél előbbvaló.

Bár hazánk áldott öletől
Az okosság elragad:
De annak édes nevétől
A jó szív mégis dagad.

Másutt is bőven valának
Jó napjaim s uraim:
De csak fültek a hazának
Szent tüzetől csontjaim.

A boldogság kelletén is
Ültem, mint egy retecen,
Hogy nem szemlélhettem én is
Kedves füstöd, Debrecen!

Túlhan a magyar hazának
Végéről útra kelek,
S jöttem, amerre szívának
A hazúl fuvó szelek.

Sok volt a baj s a törődés,
Mely alatt eröm rogyott,
De az édesb képzelődés
Felejtette Somogyot.

Általkeltem a Dunának
Szökén zajgó hajbain
S a Kecskemét pusztájának
Széllel bélelt szirtjain.

A Tiszának sík partjára
Kiszállván a csónakon
Áldást mondván Dáciára,
Indúltam a lovakon.

Indúltam, mert úgy képzettem
Már mostanság magamat,
Hogy már a jó földre tettem
Jó földön nőtt lábamat.

Egészséggel, szép határa
A Tisza mellékinek,
Hol vígan símul nyakára
A földi a földinek.

Úgy is lett, megláttam végre
Azt az áldott Karcagot,
Hol a kún a szép térségre
Halmoz sok száz asztagot.

Itt hosszas törődésemnek
Egy kis pihenése lett,
Vívén egy jó emberemnek
Házához a tisztelet;

Akit régi jótétéért
Lelkem mindég tisztelte,
S mostani szivességéért
Tégyen jól az ég vele.

Kibe idegen színesség
Még úgy be nem költözött,
Hogy a szép magyar szivesség
Eltűnjön a szók között.

Mert ma sok is a szállóhoz
Holmi üres komplement,
S fogjunk osztán a zokszóhoz,
Ha vendég uram kiment.

De engem olyhoz vezérle
A nyugalmat szerző ég,
Kinek szavain fejrle
A magyar őszinteség.

Varróm ez: a szíves Varró
Kit bármi jó verselő,
Bármi festő és hímvarró
Jól nem adhatna elő.

Elég, hogy kik az országba
Tiszta szívet kérdenek,
Csak Karcagra a Kúnságba
Varró úrhoz jőjjenek.

Mert ki e kis tartományba
Keresztülmenni talál,
Közemberbe, kapitányba
Termés kún szívet talál.

Éljenek ősök portáin
Soká az ily emberek,
Kiknek ily híres és fájin
Mind szívek, mind kenyerek.

Köszönöm a nyugvó szállást,
Tisztelt Varróm! köszönöm!
S hogy áldjam Karcagújszállást,
Ez is egy új ösztönöm.

1800. május 9.

Ahhoz, hogy megismerjük Csokonai vidám s szó-
rakozott természetét, olvassuk el a róla írt verset is!

Petőfi Sándor
CSOKONAI

Egy kálomista pap s Csokonai
Egymásnak voltak jóbarátai.
Kilódul egyszer Debrecenből
S a jóbarát előtt megáll,
S: ihatnám, pajtás! így kiált föl
Csokonai Vitéz Mihály.

„No, ha ihatnál, hát majd ihatol,
Akad még bor számodra valahol,
Ha máshol nem, tehát pincémben;
Ottan nem egy hordó bor áll,”
Szólt a pap, s leballag véle
Csokonai Vitéz Mihály.

„Ihol ni, uccu!” fölkiált a pap,
Amint egy hordóból dugaszt kikap;
„Szaladj csapért! ott fönne felejtém;
Szaladj öcsém, de meg ne állj!”
És fölrohan lóhalálában
Csokonai Vitéz Mihály.

A likra tette tenyerét a pap;
Csak vár, csak vár, hogy jön talán a csap,
S a csap nem jött, és a pap morgott:
„De mi az ördögöt csinál,
Hol a pokolba’ marad az a
Csokonai Vitéz Mihály?”

Tovább nem győzte várni a csapot,
Ott hagyta a hordót, (a bor kifolyt),
Fölmén a pincéből a házba,
De ott fönne senkit nem talál.
Csak késő este érkezett meg
Csokonai Vitéz Mihály.

Hát a dologban ez volt az egész:
Kereste ott fönne a csapot Vitéz,
Zeget-zugot kikutat érte,
De csak nem jön rá, hogy hol áll?
És így csapért szomszédba mégyen
Csokonai Vitéz Mihály.

A szomszédban valami lakzi volt.
Elébe hoztak ételt és italt;
És im az étel és bor mellett
És a zenének hanginál
Csapot, papot, mindent felejtett
Csokonai Vitéz Mihály.

(Pest, 1844. november.)

Csokonai Vitéz Mihály Karcag városához kö-
tődő jó viszonya egyértelműen Varró János által
alakult ki. Két versével és személyes jelenlété-
vel sikerült elvarázsolni a város minden lakóját.

VARRÓ ISTVÁN ÉS A KUN MIATYÁNK

Kun származását mindenkor büszkén viselte és vallotta Varró István nótárius uram, aki a redemptió és a karcagi református templom építése ügyében többször is járt Bécsben. Érdekes, hogy már azokban az időkben is sokat foglalkoztak a kunok eredetével s ezen belül a nyelvükkel. A legérdekesebb azonban ennek fényében a legendás és idegenek által csodált „kun Miatyánk”.

Érdekesnek tűnt, már csak azért is, mert egy kihalóban lévő nyelv utolsó emlékének számított. A kutatáshoz szerintem a 150 éves hódoltság idején megismert török nyelv különleges hangzása is hozzájárult. Mindig misztikusnak érzünk egy nyelvet, mindaddig, amíg magunk is el nem sajátítjuk szavait, nyelvtanát, dallamát.

A legendák tették nagygyá ezt a legismertebb kun nyelvtörédeket is. Legendák, hiszen igazán senki nem tudhatta, hogy az elmondott szöveg valóban mit is jelent. Próbálták egymáshoz hasonlítani és egyes szavait külön-külön megfejteni s leginkább a török nyelvhez hasonlítva értelmezni is.

Szilády Zoltán is kutatta a kun Miatyánk szövegét és értelmét, de nem jutott valós és értelmes eredményre, ezért ő egy kicsit le is minősítette és csak egy összefüggéstelen halandzsának próbálta beállítani, mint afféle kunsági javasasszonyok kántálásainak párját.¹

Azért ő maga is leírja az általa gyűjtött szöveget:

„Bézen Atamáz: Kemze kekte szen lészen szen adon;

Dösön szen küklön; niejegen gerden,

Ali kekte bézen akomozne pitbüütür küngön,

Ilme bezne, ménemezne, neszten bezde, jermez bezge utrogergenge,

Ilme bezne oldsamanna kutkor bezge oldsamanga,

Szen bár szony bo kacsali bo csonigi tengeri – Amen”

Szilády utal arra, hogy többen név szerint is tudják, ki volt az utolsó kun ember, aki még el tudta mondani ezt a kun Miatyánkot. Bár a nevét nem említi, de itt éppen Varró Istvánra gondolt.

Mivel a kun emberek éppen úgy, mint más családok, szájról szájra adták tovább gyermekeiknek, unokáiknak mindazokat a történeteket, emlékeket, amelyek a családra vagy a nemzetségükre vonatkoztak. Így örökölt meg számos legenda s egy-egy érdekes történet. Ezzel párhuzamosan természetesen tűnik az, hogy az imájukat is a saját nyelvükön mondták s adták tovább a fiatalabb nemzedéknek.

Egyre azonban nem gondolt eddig talán senki sem! Mégpedig arra, hogy maga az ima, a Miatyánk a kereszténység egyik legismertebb és talán a legfontosabb, legrégebb imája is. Akkor pedig miként lehetséges az, hogy a pogány kunok is ezt az imát mondták? A megtérésük, megkeresztelkedésük idején már a magyar nyelvet használták, éppen ezért is kellett kun nyelvre lefordítani az imát. A latin eredetéről szerinte minden nyelvre le lett fordítva, hiszen csak akkor vált igazán értelmessé a hívők számára, ha a saját nyelvükön fohászkothattak. Ennek tükrében kell értelmezni a kun Miatyánk szerepét és fontosságát a református kunok életében.

Az se lehetetlen, hogy egy kun nyelven elmondott ima jobban kötötte őket ősi nyelvükhöz, régmúlt történelmük eseményeihez. Talán a pogány hitvilágtól való eltávolodás első, vagy éppen utolsó köteléke lehetett ez az ima. Nem tudni.

Talán éppen ez a bizonytalanság tette olyan titokzatossá és a kutatók számára izgalmassá. Varró István nótárius még a bécsi küldetése során is dicsekedett azzal, hogy ő az utolsó kun, aki még eredeti nyelven mondja el a kun Miatyánkot.

Minden kunokkal foglalkozó kutató valamilyen módon elemzi a kun nyelvre lefordított imát. Többek között Vámbéry Ármin (1832-1913) is. Szerinte a kun Miatyánk csak egy nyelvi különlegesség, melynek sem nyelvészeti értéke, sem történeti fontossága nincs. A szöveget ő török-tatár jellegűnek tartotta, mert azt szerinte egy krími tatár készítette a török hódoltság idején. Több kutató azonban a kun nyelv törökét látja e fennmaradt szövegben. A szöveg értelmezései nagyobb részben beválnak és szófejtései is megállják a helyüket.

Mekkora valóságtartalma van ennek a nyelvi emlékeknek, azt nem tudom és nem is akarom eldönteni. Viszont ez is fokozta és növelte a kun származását nyíltan és büszkén vállaló Varró István hírnevét is. Többen azt is megkérdőjelezték, hogy éppen ő volt az, aki még beszélt a kun nyelvet. Arra hivatkoznak, hogy ha egyedül volt ennek ismeretében, akkor ugyan kivel beszélgetett. Ez egy csúsztatás, hiszen ha valóban ismerte és beszélt ősei nyelvét, akkor azt bizonyára a szüleitől tanulta meg. Akkor velük még gyakorolta is. amint azonban elköltözött otthonról, s a szülei se éltek, akkor egyértelműen nem volt kivel társalognia ezen a nyelven. Azt viszont nem értem, hogy ha ő olyan jól ismerte és el is mondta kisebb-nagyobb társaságban, akkor miért nem tanította meg gyerekével is.

A kérdőjelekre most már választ nem kaphatunk, de van egy legendánk, melyet őriznünk kell.

¹ Szilády Zoltán: Kun nyelvtörédeink gyűjtése

EGYÉB VARRÓK

Több Varrót is megismerhettünk ebben a könyvben. Bár mindegyik életéről, munkásságáról nem sikerült teljes mértékben tájékoztatást adni, de nem is ez volt a cél. Akik jelentősen befolyásolták a város életét, vagy olyan tevékenységük volt, amelyről iratok, feljegyzések készültek, azok mind itt vannak a könyv lapjain.

Természetesen a család többfelé is ágazott, így több Varró család is élt egyszerre Karcagon. Az idő kereke azonban forgott, s a történelem viharai, valamint az emberek megélhetési körülményei folyamatosan változtak. Az 1730-as években még csak két Varró élt a városban: István és András. A város létszámának növekedésével párhuzamosan a Varró család is egyre nagyobb lett. A tevékenységükről fennmaradt iratok is ezt bizonyítják. Azonban elkövetkezett egy időszak, amikor szép lassan csökkent a létszámuk, mindaddig, amíg csak egyetlen család maradt. Ennek a leszármazottai is elköltöztek innen, így Karcag immár lassan el is feledkezhetne róluk, ha nem készült volna el ez a könyv, illetve, ha a város előljárói nem gondoskodtak volna arról, hogy ha más nem, de a nevük fennmaradjon az utókornak.

Ennek ékes bizonyítéka, hogy utca lett elnevezve róluk, a Varró házra emléktábla került, s az iskola, mely ebben az utcában található, felvette Varró István nevét.

Anyakönyvekben, jegyzőkönyvekben s egyéb tanulmányokban időnként felbukkan a Varró név. Nem mindig lehet ezeket azonosítani, hiszen egy név leírásakor nem rögzítettek minden adatot az illető személyről s hovatartozásáról. A Varrókról készített családfák időnként támpontot adhatnak, de sajnos ezek is hiányosak.

Varró István dédunokája se adta alább a főbírói hivatalnál. A várost szolgáló munkája mellett másban is jeleskedett. Ugyanis helytörténettel is foglalkozott. Ezért tudott segíteni Pesthy Frigyesnek Karcag város külterületi egységeinek a neveit: „*A község határában előforduló topographiai nevek; következők: Ködszállás, Hatház, szántó föld – Bocsa, Magyarka legelő – Hegyesbor, részint szántó, részint legelő – Aszszonyszállás legelő; mellyek hajdan mind mennyi helységek valának, 's a' tatár járás által*

pusztultak el. (...) Csikos-ér, hajdan vízfolyás, most száraz, igen bőv csiktermő volt. (...) Konta halom – Görbe fertő, Bibicz laponyag, Kettős laponyag – Tarattyó, Sós fertő Tibócz, Tiboczhalom, Tiboczfertő – Tibocz kun csapatvezér nevérol – Veres fertő. Alom sziget, Törökboriér, Törökborihalom, Törökbori telek, - hol máig is láthatók bizonyos téglá épületnek maradványai; a monda szerint bizonyos Bori nevű török csapat vezérérol neveztetvén el, ma legelőül használtatni szokott terület. Dráva laponyag, Baltaér, Kecske ere, Kecske-laponyag – Vajas, Vajascsurgó, Kettősér, Erdőföld – egyidőben erdőnek osztatott ki, onnan maradt reá é' nevezett.”

Mindemellett előfordul néhány ismeretlen szál is. Példának itt van a Varró Jánosokról írt rész, ahol megpróbálom kideríteni a rokoni szálat. A családfákat bemutató fejezetben a 2. számú családfa-töredékek bemutatásánál az alsó részben lévő Varró János fia Sámuel vált még eléggé ismertté a Jászkun kerületben. Ügyvédként dolgozott Karcagon, majd országgyűlési képviselőként találkozhatunk vele az Országgyűlési Irattár jegyzőkönyveiben. A képviselő-sége során nem sűrűn szólalt fel, mondhatnánk egyszer se. Ugyanis az a két alkalom, amikor szóhoz jutott, csak egy-egy mondattal terhelte a hallgatóságot s a levezető elnököt. Az egyik ilyen eset 1869. november 29-én lett feljegyezve:

„Varró Sámuel: *Van szerencsém a t. háznak bemutatni Mészáros János kis-ujszállási szíjgyártó mesternek kérvényét, melyben az általa a kormány részére 1849-ben kiszolgáltatott 25 nyereg árának kifizettetését kéri.*”

A következő alkalom 1870:

„Varró Sámuel: *Nagy-Kun-Karczag városa kérvényét van szerencsére benyújtani, melyben a községek és megyei törvényhatóságok népképviselőlet alapján eszközöndő szervezetét kéri.*”

A Varró család kikutatott tagjai a könyv előző oldalain be lettek mutatva. Nem teljes a lista s nem sikerült nagyon sok személyt felkutatni, vagy beazonosítani. Bár szerintem a fő vonalat sikerült bemutatnom. Ez a fontos, hiszen ők azok, akik munkájukkal s életükkel példát mutattak kortársaiknak s az utódoknak.

TÖRTÉNETEK VARRÓKRÓL

Minden ember életében meghatározó a gyermekkor világa, a szülők, a nagyszülők példamutató élete s nem utolsó sorban az a közeg, az a társadalmi réteg, amelyben felnevelkednek. Az egyik támasz mindig az a tudás, amit a szülőktől, nagyszülőktől átveszünk. Az évszázadok során így öröklődtek át apáról fiúra a földművelés során a természet tisztelete, a vallás gyakorlása közben a hit segítő ereje, s hosszú téli esteiken a nemzetség, a család történeteinek, krónikáinak, legendáinak elmesélése, továbbadása. Ez őrizte meg sokszor évszázadokon keresztül egy közösség nagyságának a hírét. Ugyanez természetesen minden családban megtörtént, csak sokkal árnyaltabban, és egyénekre lebontva.

Ez tartotta fenn mindenkor a kun származású közösségeket is éppen úgy, mint a többi, itt a Kárpát-medencében élő csoportot. S ez így működött valóban évszázadokon keresztül. Érthető is, hiszen a tél ridegsége beszorította az embereket a házaikban, ahol, már csak a hasznos időtöltés miatt is elmesélték az idősebbek a saját, vagy a régebben hallott történeteiket. Ezekből néhány megmaradt, több elfelejtődött. A haszna mindenképpen megvolt, hiszen ez segített sok kutatót a régmúlt felfedezésében.

A Varró családban is így történt ez nagyon sokáig, hiszen például a Csokonaival történt eset is szájról szájra terjedt a családban úgy, hogy a ma élő fiatal nemzedék is ez által szerzett róla tudomást. Így volt ez több történettel is, amely a rokonságban történt. Ezekről se szabad megfeledkeznünk.

Tragédiákról beszéltek a családban, de arról is, hogy gazdagember is volt az ősök között. Akkor nézzünk ezek közül néhányat!

Az Alföld építészete egyértelműen Karcagon is jelen volt. A tipikus belső lakótér elosztás majdnem mindenhol azonos volt. Középen a konyha, az utca felé a „tiszta szoba”, a másik irányban pedig az udvari szoba, amit mindig használtak. A konyhában általában egy kemence volt a tüztérrel és a főzési lehetőséggel, a szoba felé pedig a fűtési résszel. Téli időszakban nagyon jól szolgált ez, hiszen a konyhában a főzéshez és sütéshez kellett úgyis fűteni s a kemence szobai része ezáltal felmelegedett. A ke-

mence azért volt gazdaságos, mivel minden elégett benne – szalma, kukoricaszár, ágak, gallyak – és a meleget is nagyon sokáig tárolta. A gyerekek egyik kedvenc tartózkodási helye volt a kemence sut, mert ide bújva melegedhettek, meg alhattak is. Persze voltak eleven és csintalan gyerekek, akik a játék során sok mindenre képesek voltak. Egy ilyen kisgyerekekkel történt egy tragédia. Vagy játékból, vagy kíváncsiságból felmászott a kemence tetejére. A házilag készült kemence felső része általában csak egy vékony cserépréteggel van lefedve, ezt tapasztják be sárral. Tehát teherbírása nagyon kicsi. Ezt nem tudhatta az egyik Varró gyerek. Amikor felmászott rá, az beszakadt. Ez még nem lett volna önmagában nagy tragédia. A baj ott volt, hogy éppen akkor volt befűtve, és a legnagyobb tűz, vagy parázs lehetett benne. Mire a szüleinek sikerült kiszabadítani a forró kemencéből, a kisgyereken már nem lehetett segíteni. Belehalt az égési sérüléseibe. Ez a kisfiú a 4 éves Varró Sándor (1787-91) volt.

A sok pénz nagyon veszélyes olyanok számára, akik nem dolgoztak meg érte, csak örökölték, vagy nyerték valahogy. A társasági élet is megkívánta a pénzesektől, hogy mutassák ki gazdagságukat, kártyázzanak, mulassanak, éljék azt az életet, amely legtöbbször szegénységgel, vagy tragédiával végződött. Voltak, akik rengeteget kártyáztak s hol nyertek vagyont, máskor pedig sorozatosan veszítettek. Hol divatból bonyolódtak bele, máskor pedig már a játékszenvedély szorításából nem tudtak szabadulni. A társaság, a cimborák, időnként a könnyűvérű nőcskék is besegítettek a pénzek eltüntetésébe.

Nagyon sok ifjú, de korosabb ember is így élte életét. Miért is maradt volna ki ezekből egy Varró? A családi legenda szerint úgy szegényedett el a Varróknak ez az ága, hogy az egyik ősük elkártyázta a nagy vagyont. A kártya sok embert tett tönkre, hiszen nemcsak a szenvedélyes játékos, de az utána következő nemzedéke is megérezte ezt a nagy veszteséget. Az elszegényedés pedig nem dicsőség, főleg, ha ilyen előzmények következtében történik.

A „bűnös” pedig az 1851-ben született László volt. A halálozási éve se ismert. Ez abból adódhat, hogy az öngyilkosokat nem temette el

az egyház. Sőt sok helyen még a temetőbe se szabadott elföldelni, csak a temető árkába. Lehetőséges, hogy ebben az esetben is ez történhetett.

De voltak gazdagabb Varrók is, hiszen dolgos, és törekvő emberekről van szó. Mint az előzőekben megtudhattuk az eredeti okmányokból, hogy földet, szőlőt vásároltak, házat építettek, tehát gyarapodtak. A családi elbeszélések során az is elhangzott, hogy az egyik ősüknek volt malma is. Ez bizonyára jó bevételi forrás is volt egy ideig, amíg el nem adta. Név szerint nem maradt ránk, hogy ez melyik Varró volt a sok közül, de ezt is fel lehetne deríteni egy alaposabb utánajárással.

A gazdag ág azonban igencsak szégyellte a szegényebb rokonait. Ez talán még napjainkban is így van sok esetben. Annyira, hogy úgy kezelték őket, mintha idegenek lennének, sőt azt is letagadták, hogy ismerik egymást. Egy ilyen esetről számol be Varró Anikó riportjában Rebeka néni. Az ő nagyapja, Varró János (1854-1922) volt a sértett fél. A történet alapja az volt, hogy Varró János hentesként volt ismert Karcagon. A mestersege nem szégyellnivaló, hiszen tisztességes munka volt, de úgy látszik a rokonságnak ez nem tetszett. Próbálták is őt úgy felüntetni, mint egy nem közjük valót s ebben

segítségükre volt a befolyásuk alatt álló előljáróság. A varró mesterséget másképpen szabónak is mondják, s nyilván ez alapján próbálták neki más nevet adni, hogy még csak véletlenül se gondolja bárki, hogy ők rokonok. Így Varró helyett a Szabó családnév lett ráakasztva. Ebből csak akkor lett botrány, amikor valamilyen ügyből kifolyólag a neki címzett borítékra azt írták: Szabó V. János. Ezen annyira feldühödött, hogy elrohant a városházára s ott éktelen haragra gerjedve üvöltözött a tisztviselők urakkal. Nyilván nem válogatta meg a szavait, Úristenezett – ami igencsak káromkodásnak számított – s mindent kiabált rájuk, ami csak az eszébe jutott. S mint Rebeka néni elmondta a riportban, ez a kitörése 3 aranyforintjába került a nagyapának.

Ezek a kis történetek is mutatják, mennyire különböző lehet egy család akár vagyoniilag, akár jellemben, vagy vérmérsékletben. Egy azonban biztos, mindegyik leszármazottban ott éltek tovább a kun gyökök akár tudatosan, akár ösztönösen. Nem kell különösebb dolgokra gondolni, amikor az életükről, az életvitelükről beszélünk. Ott éltek a mezőváros forgatagában, éltek a dolgos hétköznapijaikat s életüket néhányan a közösségnek, mások pedig a családjuknak szentelték

Varró Rebeka, Jónás Erzsébet, Jónás Ilona, ifj. Jónás István, Jónás István.

KORTÁRS VARRÓK

Sokszor gondolunk arra, milyen jó lenne visszamenni az időben, hogy az akkor történt eseményeket személyesen is átélhessük. Egy ilyen időgép azonban csak a fantasztikus filmeknek hozhat kasszasikert, a való életben sajnos ilyen nem működik.

Ha a közelmúlt eseményeiről olvasunk, nem biztos, hogy napjainkban igénybe szeretnénk venni. Az oka pedig nem más, csak az, hogy a történelem időnként nagyon szomorú eseményeket hoz létre. Minden település történelmét az ott élő emberek alakítják. Ez vonatkozik az országra is és természetesen az egész világra. A nagyvilág történelmét is az emberek formálják. De egy eseménysorozat oda is vezethet, hogy a történéseket már nem lehet ellenőrizni, irányítani, felügyelni. Ekkor jöhet el a világégés, melyből sikerült kettőt összehoznunk.

Soha nem szerettem az értelmetlen dolgokat, az értelmetlen viselkedést, az értelmetlen tetteket. Az egyenruha és az egyenruha mögé bújtatott fegyver tulajdonképpen nem más, mint egy bizonyos modern kasztrendszer, egy agresszív magatartásforma, uralkodók és megalázottak egymástól való függősége. Sajnos minden férfi életében eljön az az időszak, amikor próbára teszik: mennyire tűri a megalázás egy bizonyos válfaját.

Békeidőben se leányálom a katonaság, háborús helyzetben viszont kegyetlen. Kegyetlen, mert egy valós vagy vélt sérelemért, hamis, vagy értelmes eszméért emberek ezrei, százezrei, milliói ölik, gyilkolják egymást. Még talán elfogadható lenne ez akkor, ha mindenki önként vállalná ezt a harcot. De minden előzetes egyeztetés, megkérdezés nélkül egy bizonyos vezető réteg eldönti, hogy miért kell harcolni, miért kell a másik – szintén ártatlan – embert megölni. Ugyanis a háborúk arról szólnak: vagy te ölsz, vagy téged ölnek meg.

Az egyszerű ember nem a politikai nézetekért harcolt oroszládként, bátran és nagyon sokszor az életét is kockáztatva, hanem az otthonmaradtakért. Az ő boldogulásuk, az ő jövőjük lebegett szemük előtt, mert csak így lehetett egyik napról a másikra túlélni mindazt a sok szörnyűséget, ami a környezetükben lezajlott.

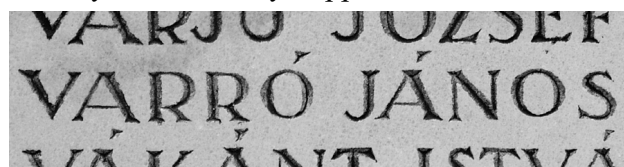
A harcokba besorozott parasztember, földművest nem érdekelt a nagypolitika, hiszen

nem is értette. Egyre tudott csak gondolni: a családjára, a földjére, az állataira. Mikor elcsendesedett a front örült hangzavara, mikor elnémultak az ágyuk, s a puskák ropogása se zavarta a pihenést, vajon mi volt az ami a legjobban foglalkoztatta őket? Hát az otthoni élet! Vajon volt-e lehetőség a földet megművelni, az életet adó magokat sikerült-e a földbe elvetni? Ezek a tavaszi hadjáratok fő kérdései voltak! És a nyáriak, és az ősziak?

Volt-e elegendő eső, mennyire volt jó a termés? Sikerült-e a betakarítás? Igen! Ez volt a fő gondja a magyar katonának. Neki a haza nem az országhatárig terjedő területet jelentette, hanem azt a maroknyi földet, mely ellátta őt és családját évszázadok óta. Az országhatárokat a politika rajzolta meg, s ezt mindenkor tudomásul kellett venni. Nem vették soha figyelembe a földet művelő gazda, vagy a lakosságot ellátó kereskedő, a gyárakban dolgozó munkás érzelmeit, kötédeit.

Miért is hozom ezt fel egy családkutatásról készült könyvben? Mert ők éppen úgy részt vettek ezekben a vérzivatarokban, éppen úgy áldozatok voltak, mint több millió ember a földön.

Ha nézegetjük a fiókokból előkerülő fotókat, nincs olyan család, amelynél ne találkozhatnánk világháborús fényképekkel, ahol a nagyapa, a dédnagyapa, vagy a rokonság férfitagjai ne lennének katonaruhában. Vagy a front előtt, vagy a háború közben, esetleg a hazatérés után készült képek ezek. Ha a hazatérés utáni fényképről van szó, akkor még nincsen gyász, de ha elesett szülőről, nagyszülőről, testvéréről van szó, bizony ott fénylenek a könnycseppek az arcokon.

Varró János neve a Világháborús emlékműn

A következőkben a Varró család azon ágáról lesz szó, amely Varró Andrástól származik s aki – véleményem szerint – a redemptióban és a templomépítésben közbenjáró Istvánnak volt a testvére. Bármely családot mutatnánk be Karcagról, azt hiszem hasonló életutakkal és eseményekkel találkozhatnánk.

id. Varró János (1888-1914), felesége Dobár Rebeka és a két gyerek Rebeka és János

Az I. Világháború sebei még mind a mai napig nem gyógyultak be, pedig azóta volt még egy hatalmas világégés. Azt hiszem nagyon sok családnál található olyan családi fénykép, amelyen a családfő nem szerepel, csak egy régi fotó van a felesége és a gyermekei mellé beragasztva, mint itt is látni a Varró családnál. Ha az apa elesett a fronton, így próbálták meg jelezni, hogy továbbra is ő a család feje, és továbbra se feledkeznek meg róla. Egyszerű emberek, egyszerű gondolatvilága ez, de a tisztasága oly mértékű, hogy az embernek a szíve is belefájdul. Mert ezzel is azt akarják a világ tudomására hozni, hogy csak a testét tudták elvenni, majd idegen földön elhantolni, de a lelke, a kisugárzása, az emléke örökké itt marad feleségével, gyermekeivel, s minden leszármazottjával.

A fenti képen az a Rebeka néni látható kicsi korában, akivel Varró Anikó a riportot készítette. Mellette van az édesanya ölében János, a kistestvére. A következő fotográfián ez a kisfiú látható, immár felnőttként. Kezében pásztorbotot tart. A háttér egy vászonra festett falurészletet ábrázol, hiszen a kép egy vásárban készült. A pásztorbot megvásárlása volt az a jeles esemény, amely miatt az állattartással is foglalkozó gazda a fényképezőgép lencséje elé állt.

Varró János (1914-1984) és a pásztorbotja

A képről egy nyugodt és elégedett gazdaember néz ránk. Biztos abban, hogy élete jó kerék-

vágásban halad, hiszen most már a gazdaságában lévő birkái tereléshez egy nagyon szép kivitellű pásztorbottal is rendelkezik. A nyugodt élet azért is volt biztosítva számukra, mivel a gazdaság és a család élete tőle függött. Ő viszont nagyon jó gazdának tartotta magát és az is volt.

A fiatal Varró János

Fiatalkori képén a ruházata mindent elárul. Ez egy tükör voltaképpen a család anyagi helyzetéről is. A kor akkor divatjának megfelelően egy jómódú családból származó fiatalt láthatunk, akinek ápoltsága, ruházata s nem utolsó sorban a csizma minősége, ami alapján mindez megállapítható. Nagyon sokat számított már ekkor is a külső megjelenés, nemcsak ünnepnapokon, de a hétköznapi munka során is. A gazdatársadalom kivetette volna sorai közül az olyant, aki külső megjelenésével nem felelt meg az elvárásnak. Mindamellet a neveltetés, az iskolázottság is nagy mértékben hozzájárult a tiszta megjelenéshez, a kulturált viselkedéshez. A Varrókat pedig még a nevük is kötelezte erre. Fontos volt ez, hiszen a nagyhírű elődök példá-

ját követték még akkor is, ha a rokoni szálak egy másik vonalon értek csak össze. „A név kötelez!” – tartja a mondás. Ez így helyes. Ezzel is tisztelgünk elődeinknek, akik a család nevének becsületet és elismertséget szereztek. A Varró család esetében a mérték magasabb az átlagnál.

Varró János egyenruhában

A Varró családot is elérte a háború a szokásos formában: behívták a fiatal férjet katonának. Friss házasok voltak, még az első gyerek se volt betervezve. Mint a fejezet bevezető részében is írtam, egy gazdaembernek nem a politika által megszabott gondolatvilága volt. Őt nem érdekelte a nagyhatalmak nézetkülönbsége. Számára a család és a gazdaság volt a fontos. Éppen úgy, mint ifjú feleségének, aki egyedül maradt itthon, Karcagon.

A sok fiatalember, aki a frontra került, itthon hagyta kedvesét, menyasszonyát, feleségét. A mindennapi, de legalábbis sűrű levélváltás folyamatosan fenntartotta a másik iránt érzett szerelmet. Ezt természetesen folyamatosan közölték is egymással.

A cenzúrázott levelek kis mértékben megnyugtatták az otthoniakat, hiszen ha levelet válthatnak, az csak azt jelenti, hogy a címzett életben van, még van esélye a túlélésre.

Varró János és Győri Erzsébet 1939. I. 27-én

A fiatal feleség folyamatosan írta leveleit a férjének. Példaként és igazolásként álljon itt egyik levele, melyben láthatjuk, hogy csakis a másik egészsége és a gazdaság a fontos mindkettőjük számára. Az 1943-ban írt levél:

„Kelt levelem nov. 29-én.

Kedves férjem ezen pársor írásom friss jó egészségben találjon mint nekem van. Kedves férjem tudatom veled, hogy írtam neked hogy a borjút ki szeretném cserélni de nem lesz aból sem első sorban olyan rossz idők járnak, hogy nem tudom ki vinni a hetibe mert az én félcipőm lemerül én nékem nem segít senki. És ha meg tudnám is pótolni de akkor meg takarmányt nem tudok venni és úgy gondoltam csak hagyom majd hoz a tavasz valamit. A három malac is elég szépen nőnek de ügyesek mert mikor viszem a tengerit a hízonak erőszakal bujnak be a hízóhoz és el akarják durni a vajúró a hízótt. Kedves férjem a töreket Hoszú Pistával hozatom

haza de csak egy terhet meg egy teher lesz a törek elég lesz csak még egy 100 kive csutka ha kel mert úgy étetek hogy törek után adok neki csutkát és így jobban jollakik egy kicsit bizony soványodott mióta be szorult a hízó és nagyon szépen hízik és kezes mikor kieresztem csak le ül és úgy nézi a kicsiket nem volna semmi baj csak azt 8 kg zsírt ne kéne be adni. Kedves férjem hidd el, minden este írok neked, mert olyan unalmasak az esték, nem akarok beletörődni a sorsomban és az legnagyobb bajom, hogy nem bírok enni és nem óhajtok semmit azt gondoltam nem ölöm meg a hízót, mert csak tönkre megy és máma azt nem lehet megtenni de azért ne gondold azt, hogy nem főzök...”

A későbbiekben se változik a helyzet, a háborús propaganda ellenére. Az 1944. június 21-én írt levél részlete:

„...Kedves férjem, írnál már valami jó újságot, szeretném olvasni lapodból, hogy nem sokára jössz szabadságra. Mert hidd el rémesen meguntam ezt a magányt olyan keservesen telnek a napok, pedig a jószággal el töltöm az időt...”

A levélből az is kiderül, gazdaság a fontos, a jószágok ellátása, a megélhetés. A fronton szolgáló katona élete még keservesebb, hiszen a gondolatai állandóan otthon járnak, ugyanakkor ügyelni kell arra is, hogy életben maradjon, hogy élve vészeldje át az egész szörnyűséget. Bizony nagy szerencse kellett ahhoz, hogy túléljen bárki egy fronton töltött időszakot. Ezt bizonyítja Varró János honvéd levelezőlapja is. Az 1944. VIII. 21-én, a frontról írt levélből részlet:

„...hulot ránk az áldás ötven voltunk karcagiak és mostan csak egyedül vagyok hála jó istennek megsegített idáig és meg őrzött neked. Tovább tudatom veled hogy 150 venen mentünk ki és mostan csak 43 man jöttünk vissza a többi kimeg sebesül ki pedig otan maradt...”

Az egy helyre vezényelt öt karcagi katona közül csak Varró János maradt életben. Szerencse volt ez számára és a család is örült ennek. A háború azonban még nem ért véget mindenkinek. A családok gyászoltak, hiszen valakinek az apja, másnak a férje, vagy a fia maradt ott örökre. A bajban még az is szerencsés volt, aki fogságba esett, hiszen annak még volt reménye arra, hogy egyszer hazatér. A fogadott testvére – Laczi József – is fogságba esett, így a vöröskereszt segítségével küldött haza értesítést.

A háborúból visszatért társakkal. (Varró János az ülő sorban balról a második)

A fogságból, vagy éppen kórházból írt leveleket éppen úgy cenzúrázták, mint a frontról jövőket, hogy semmi információ ne szivároghasson ki. Azért mégis sikerült olyan értesítést küldeni, amely egyértelművé tette a helyzetet. Ilyen volt a fogadott testvér levele is, amely így szól:

„Ezzel a levelemmel kívánok legjobb egészséget a családnak, mint nekem van. Hála istennek nincsen semmi bajom. Más különös újságot nem tudok. Jó egészséget kívánok a fiadnak mikor haza kerülök, legényfiad lesz. Levelem zártával maradok szeretettel a távolból.

Öcséd: József”

A lapon nem látható tisztán a dátum, de 1945 után íródhatott, hiszen ebben az évben született meg a kis János, amiről már ő is tudhatott a messzi távolban. Bár azt írta, hogy semmi baja és nem tud különös újságot, ehhez képest a következő mondatnak az a része, hogy *„mikor haza kerülök, legényfiad lesz”* mindent elárul. Vagyis azt, hogy hosszú fogságra számít.

A háború befejeztével még nagyobb szegénység és nyomor várt egyes családokra. Hiába volt valakinek gazdasága, állatai, földje, a szigorú beszolgáltatások miatt nehéz volt a megélhetés. Ehhez még hozzájárult a feljelentések után tör-

ténő zaklatások, padlások lesöprése, amely szintén a vidéki emberek megfélemlítésére szolgált.

Majd jött a kollektivizálás, amikor mindenkinek „önként” be kellett lépnie a TSZ-be. Nagyon kevesen tudták ezt kikerülni. Hiába volt Varró János, jó gazda saját földdel és állatokkal, mégis le kellett mondania róluk. Viszont a körülményekhez alkalmazkodva továbbra is megmaradt gazdának, de most már a közös földet művelte.

Varró János traktorosként

Az egyetlen fiára is gondolni kellett, hiszen őt is fel kell nevelni, s neki is úgy kell élnie, mint annyi más hasonló korú gyereknek. Mindemellett meg akarta neki adni mindazt, amit ő maga is megkapott szüleitől. Óvta mindentől, de a munkára nevelte. Már kisgyerek korában ott kellett lennie a háziállatok mellett.

Az 1945-ös születésű Varró János a konfirmálók között 1957-ben (első sor, balról a 3.)

A tanulás mellett mindig kellett időt szakítani az állatok ellátásra, gondozására. Hétvégeken viszont el kellett menni a templomba, hiszen a vallásosságot ők is a szülőktől vették át. Nem volt könnyű ezt megoldani, hiszen a párt irányítása alá került iskolák tantestülete is mindenféleképpen próbálta erről az útról letéríteni a szülőket és gyerekeket egyaránt.

A kis Varró János (1945-) a tehenükkel

Céljukat részben elérték, hiszen nagyon sokan elfordultak hitüktől, gyermekeiket nem ebben a szellemben nevelték tovább. Ez meg is látszik napjaink fiataljainak viselkedésében.

Az egyház hatása minimálisra csökkent, így valóban csakis a szülők tudtak érvényt szerezni elképzelésüknek, amennyiben a gyermekeiket a

vallásos nevelés közelében szerették volna tudni. A nehéz időkben egy alkalommal megengedte a vallásüggyel foglalkozó hivatal, hogy a református egyháznál konfirmálhassanak. Ezt a lehetőséget használták ki a szülők gyermekükénél. Így sikerült végül a legkisebb Varró Jánosnak is bekerülni a konfirmálódók csoportjába.

A református egyházhoz való kötődéssel kezdődött a Varró családról szóló könyv s ezzel is fejezem be. Nem törekedtem arra, hogy minden személyt bemutassak, de azt hiszem sikerült egy olyan keresztmetszetet létrehozni, amely alapján a családon keresztül megismerhettük az egyházat, a templomot s ezzel együtt Karcagot is. Nem az volt a célom, hogy tudományos értekezéssel fejtegessem ezeket a kapcsolatokat. Egyszerűen csakis az volt a célom, hogy úgy mutassak be embereket, – jelen esetben a Varrókat – s azok sorsát, hogy a leírtakhoz mellékeljek eredeti dokumentumokat, fotókat. Ezzel is próbáltam közelebb hozni egy karcagi, kun családot az olvasókhoz.

Remélem igyekezetemmel elősegítettem ezzel Karcag múltjának felfedezését az eddigiektől eltérő módon, hiszen ezt egy család múltjának a feltárással valósítottam meg. Kívánom, hogy ez a kiadvány hatással legyen másokra is és egyre többen kutassák fel családjuk múltját, hiszen ezzel is tisztelgetnek emlékük előtt.

A VARRÓK CSALÁDFÁI

Szeretnénk látni mindig a családunk tagjait, elődeinket, azokat, akiktől származunk? A legegyszerűbb módja ennek, ha elkészítünk egy családfát. A származástan, vagyis a genealógia is egy tudomány, hiszen a családok kapcsolatait és történeteit bemutató tanulmány és kutatás, majd az ábrának elkészítése hatalmas munka. Minél régebbre akarunk eljutni, annál nehezebb pontos és hiteles adatokhoz jutni. A legbiztosabb eredményt az anyakönyvi kutatás nyújthat, melyet az 1700-as évek elejétől kezdtek el vezetni az egyházak.

Nemes családok, vagy éppen a királyok őseit könnyebben megismerhetjük, mert ezeknek a leszármazási vonalát már régebben rögzítették. A legérdekesebb családfákat meg is rajzolták. Úgy nézett ki, mint egy terjedelmes, nagy koronával rendelkező fa. Éppen ezért is nevezték el családfának. Az ilyen típusú ábrázolásnál a sok ő alkotja a koronát, amíg a gyökér felé haladva egyre kevesebben lesznek, míg végül marad egy személy, vagyis a törzs. Ebből az egy utódból, – akinek a neve a törzsön olvasható, – lehet majd később visszavezetni az elődöket.

A másik típusú családfa az, amikor egyetlen őstől kezdjük el lebontani a családi kötelékeket. Ebben az esetben fenn szerepel majd ez a személy s végül a legalsó részen már rengeteg utód neve lesz olvasható. Természetesen akkor, ha a leszármazottak minden ágát rögzítjük.

A mi esetünkben ez az utóbbi látható a mellékelt ábrákon. Nem lett minden leszármazott rokonsága kikutatva és ábrázolva. Ezen a bemutató családfán a leszármazottak kapcsolataiból csakis azok lettek napjainkig levezetve, amelyek

Varró Anikóhoz, szerzőtársamhoz vezetnek. Ennek a családfának a kikutatása ugyanis az ő érdeme. Ő lapozta át az egyházi anyakönyveket és gyűjtötte ki az adatokat. Nem kis munka volt.

A könyv szempontjából se tartottuk fontosnak a többi ág feldolgozását, hiszen a mi célunk Varró István munkásságának a bemutatása, illetve a későbbi leszármazottak közül is azok, akik jelentősebb, vagy kiemelkedő szerepet tölthettek be Karcag közéletében. Ezt úgy próbáltam érzékeltetni, hogy a családfákon azok a személyek, akikről szó esik Varró Anikó szakdolgozatában, nagyobb betűfokozattal lettek kiemelve. A névazonosságoknál mindig figyelembe kell venni a születési és halálozási adatokat, hogy tudjuk, kiről is van szó. Ez nagyon fontos, hiszen azonos névvel több Varró is részt vállalt Karcag közéletének formálásában. Az évszámok mindig eligazítanak bennünket a személy kilétével kapcsolatban. Például Varró János neve többször előfordul itt a könyv lapjain – s nyilván a dokumentumokban is – de mégse azonos személyről van szó.

Mint tapasztalhatjuk, több Varró családról is van leszármazási táblázat. Ezek azonosítása, bővítése és kikutatása is célszerű lenne a családtagok, vagy az utódok részére. Mivel napjainkban egyre többen hódolnak a családkutatásnak, így ez is egy kiindulópont, egy jó segédeszköz lehet a számukra.

Mint látható, több olyan ág is van feltüntetve, amelynek őseit nem sikerült azonosítani. Ez viszont nem jelenti azt, hogy bármelyik ágat ne lehetne egy másikkal összekötni. A hiányzó láncszemet kellene csak megtalálni.

VARRÓ ISTVÁN (1690-1770) - Csombordi Erzsébet

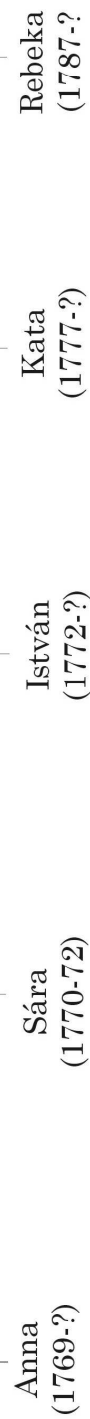

1. számú családfa
 Varró István leszármazottai

VARRÓ JÁNOS (?-1739) - Váczi Nagy M. (1713-1793)

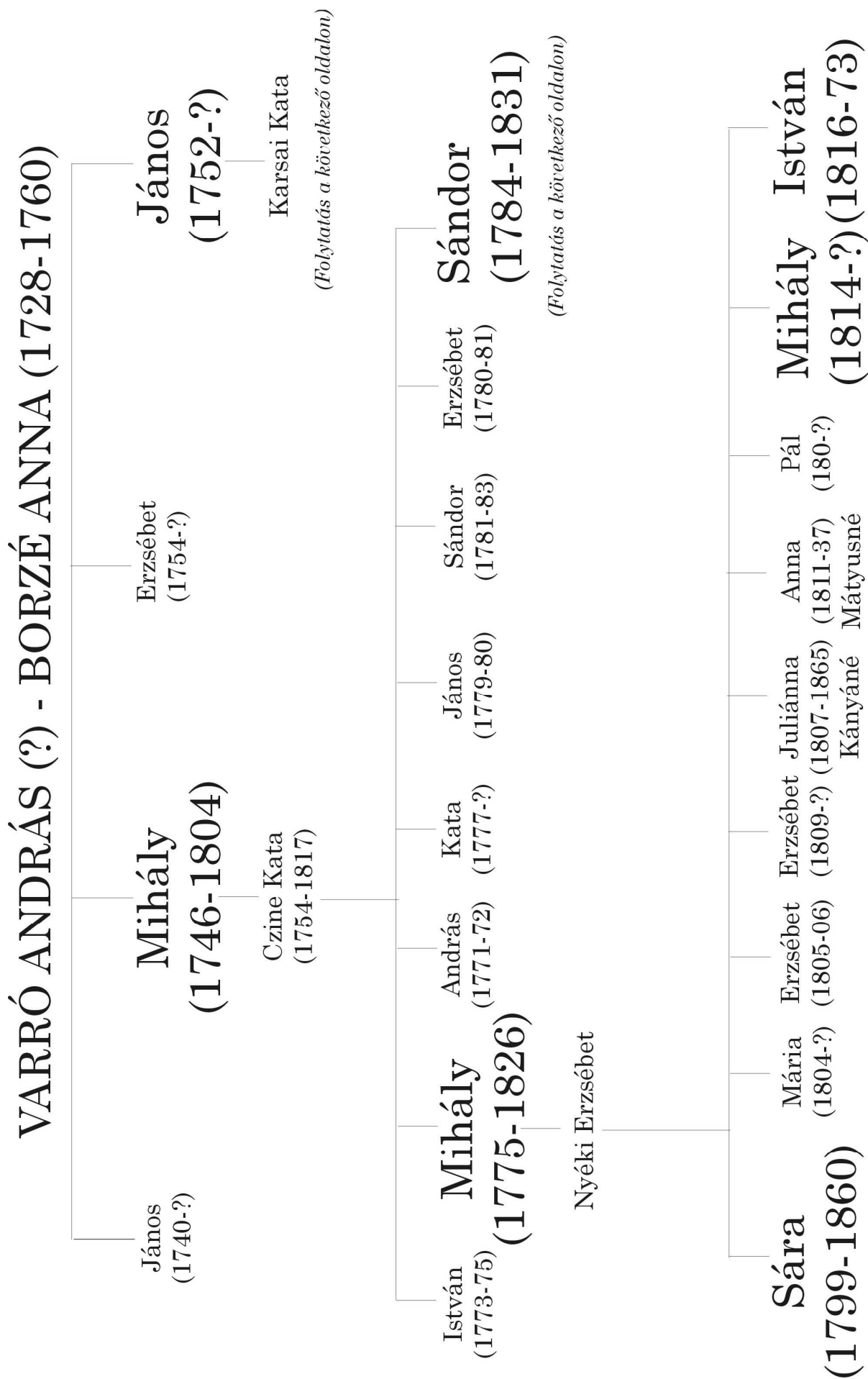

VARRÓ MIHÁLY (?)

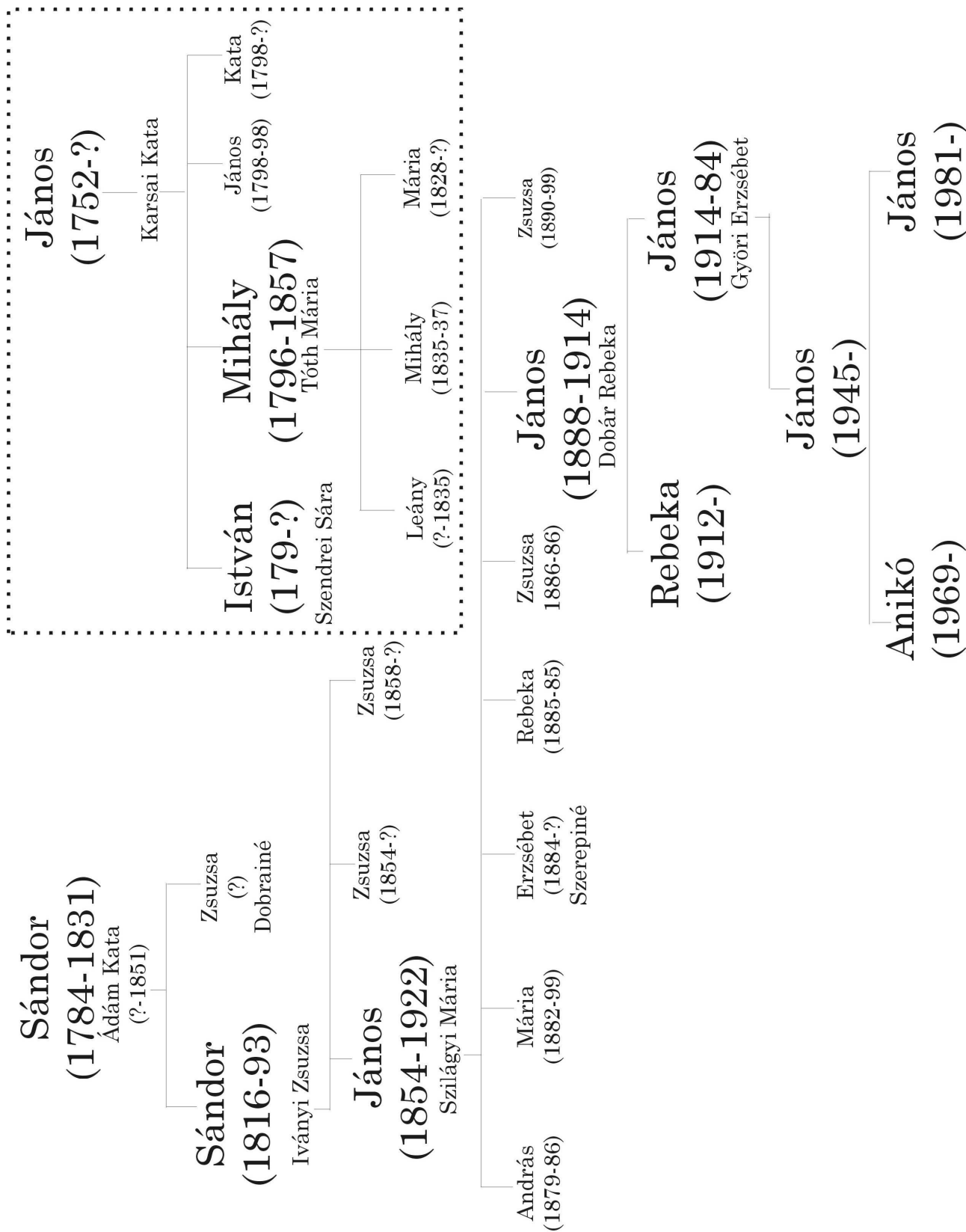

VARRÓ JÁNOS (?) - Kálmán Zsuzsa

3. számú családfa. Varró András leszármazottjai I.

4. számú családfa. Varró András leszármazottjai II.

4

MELLÉKLETEK

*„Azon nemzet, amely emlékeit veszni hagyja,
azzal saját síremlékét készíti”*

Ipolyi-Stummer Arnold
nagyváradai püspök, néprajzkutató

A
K A R C A G I R E F O R M Á T U S T E M P L O M É P Í T É S
T Ö R T É N E T E .

Varró István naplója.

Varró István naplójának eredeti példányát nem sikerült megszerezni. Nem tudni, hogy eltűnt, vagy valahol „rejtőzködik”. Szerencsére a református egyház levéltárában megtalálható egy hitelesnek mondható, írógéppel rögzített másolat, mely által olvashatóbbá tették az eredeti kézírást. Szerettem volna olvasóimnak bemutatni legalább néhány oldalt Varró István kézzel írt jegyzetéből.

Sajnos ez nem sikerült. Meg kell elégednünk a gépelt változattal. Ez is jó szolgálatot tett, hiszen sikerült megismernünk a követségben járt nótárius által rögzített eseményeket, leveleket, gondolatokat. Nagyon hasznos ez a szöveg mindazoknak, akik valamilyen módon tovább szeretnék feldolgozni ezt a jelentős eseménysorozatot. Örölnünk kell annak, hogy legalább ez a rendelkezésünkre áll-

S A C R I

Ecclesiae Reformatae, in Oppido Privilegiato Karczag-uj-Szállá-
sa, Inclyto Districtui Majoris Cumaniae adjacente, Verbo et
Spiritu DEI collectae, habiti

O R A T O R I I

Redintegrationis, Anno Millesimo Septingentesi-
mo Quadragesimo Tertio Fundamentotanus, eotum Judice Egregio
ac Grosso Dno Andrea Sütő, inceptae; Anno vero Sequenti 1744 ^{to}
Inhibitione Excelsi Consilii Locumtenentialis Regii mediante,
erga delationem Spectabilis ac Perillustris Domini Stephani
Gosztonyi tunc Judice Egrio ac Grosso Dno Joanne Nagy de Geszth
impediatae, Anno tandem 746 ^{to} Clementissimé Favente Sacratissi-
ma Regnorum Hungariae, Bohemiae ztc. Regina MARIA THERESIA
Domina Domina et Matre naturaliter Clementissima, depositis
Titulo Mulctae, deponi jussis, continuatae, Sub Judicatu Egrii
ac Grosi Domini Georgii Szabó; Subsequis demum Sexto et Septimo
Annis fini optato perductae; juxta genuriam Actorum Seriem,
Simplici Stylo, rudi calamo, vernaculaq. Lingua, per infra-
scriptum Juratum oppidi attacti Notarium concinnatae REALIS
DEDUCTIO.

Capsa D. Fas 2 N° 32

§. I.

Jóllehet ezen Nemes Nagy Kunsági Districtusban levő Privilegiáltt Kardszagujszállása Várossában megfundáltatott Helvetica Confession /:mint neveztetünk:/ való Lakosok minden emberi emlékezetet fellyül halladó időről fogva Sok ki-beszélhetetlen viszontagságoknak, Sokszor, hol Tatároktól, hol Ráczoktól, gyakran Magyar Nemzetbéli Pártosoktól is, kiméletlenül véghez vitt mind Személyek mind ingó 's ingatlan Jóságokbéli Pusztittatásoknak prédáltatások mintegy Tárgyul ki-tétettétvén; eléggé meg nem siratható 's helyre pótolhatatlan veszedelmekben, kárvallásokban forgottak légyen is; Mindazonáltal Soha olly végső romlásra, 's olly tellyességgel való el pusztulásra nem juták /:ámbar gyakor Esztendők' folyási alatt csupán a' Vadak és Madarak lakó helyeivé tétettétett légyen is:/ hogy a' maradék Nép végképpen el-felejtkezett volna régi örökségeiről, Isteni Tiszteletiről, annak Szent Hellyéről, 's Eszközeiről; Hanem mi helyen országos csendességbéli /:ámbar többször rövid időbéli:/ pihenést vehetett; azonnal el-hagyott helyére vissza szállani bátorzkodott, Hálákat adván Istennek őx Szent Felségének véle közlött 's az elpusztulás-közben is hozzá meg mutatott Jótéteményeiért. Sőt az el-Pusztulás 's helyről helyre lett vándorlás idején is alkalmas jó helyen méltóztatta az Irgalmas UR ISTEN meg-telepíteni, 's másfelli, vissza-Szállások után Szaporítani.

II. Mind annyi pusztulás és romlás között is kiváltképpen való Nagy Isteni meghálálhatatlan Gondviselés volt, hogy az ő Felsége Tiszteletinek Hellye, a Szentegyház, vagy Templom akarminémű dülök, Prédálók és pusztítók miatt is Sem Tüzbéli veszedelem Sem másféle veszély által el nem rontatott, hanem akkori csekélyállapottjában megmarasztatott, és a' maradék nép vissza szállván; a' vele Jóltéví Istent örömmel tisztelhetette.

III. Jobban-jobban Szaporodván Isteni nagy Kegyelmességből a' Nép, és a' sok viszontagságokban lett kárvallásokból lassan-lassan öregbedést vévén; a' Felséges Theutonicus Ordo Dominiuma alatt és Interpositiojával azon Isteni Tiszteletnek Szent Hellye /:melly egészen égetett Téglákból volt építettve:/ meg-bővítettett,

napkelet felől való végében, az Urban bődögöl ki-múlt Néhay Nemes Karcsm Ferencz Uram Fő Biróságában, az akkoriban való lakosoknak Számokhoz képest.

- IV. Következendő időkben jobban-jobban szaporodogálván a nép; úgy hogy szorulással az Isteni-Tiszteletre a' Templomban bé nem férkezhetvén; kénytelenítették csak nem körös környül belől karkat építtetni, és idővel, mind a' Pusztulásokban való pusztaság, mind a' sokszori öregbítés de leg kiváltképpen a' régiség miatt, már végső le omlással fenyegetni kezdett, mert tetejétől fogva szintén a' fundamentom allyáig huszon négy vagy huszon öt nagyobb 's kisebb általlyában való hasadások a' kőfalakon nyilvánvalóképpen találtattak. Mellyekhez képest szüntelen való félelemben vala a' fel gyülekező Nép, hogy a' leirott romladoszás miá az egész Templom egyszer öszve omolván, a' Népnek végső romlást szerezne, melly okért is gyakorlatossággal, kivált Jeles Innepi és Vasárnap napokon /:melly alkalmatosságokban Számossabb nép mint más köz napokon Szokott az Isteni Tiszteletre gyülekezni:/ a' Templom kerítésében csak a Puszta Ég alatt kénytelenítették az Isteni Tiszteletet véghez vinni.
- V. Méltó busulásban 's Siralomban lévén azért mind a' Belső 's Külső Előlljárók, mind a' Közönséges Nép, és egymás között hol magánossan hol közönségessen buzgóan panaszkodván; végre eltökélették magokban 's állhatatossan el végezték; hogy a' Szent Háromság Egy, Élő, Mindenható, Irgalmas /:ztr:/ Ur Istennek Tiszteletre 's Ditsőségére ujj Templomot Fundálni, és ugyan eő Szent Felsége Kegyelmes Segedelve által Építeni tellyes erővel 's minden tehetséggel igyekezzenek, sőt idő halasztás nélkül hozzá is kezdjenek Istennek Szent Nevében.
- VI. Ezen Szent végre mindenek előtt nagy Számu Téglákat ahoz érő Mester emberekkel vettettetvén, égettetvén, szükséges Meszet, Fát, Vasat ottan-ottan meg-Szerezvén, végezetre Ns Szabad Királyi Debreczen Várossában lévő Kőműves Mester Csermák Venczel Urammal a' fel tett munkának mivelésére meg is egyeztenek, minden öl kő-rakásért három három Rhens forintokban és Buza, S.v. Sertés, Vaj, /:ztr:/ kész Pénzen fellyül való szerzésben, és a' Munkás Legényekk étellel s' bizonyos itallal való gazdálkodásban.
- VII. Vóltanak azon kezdés idején Előlljárók; ugymint: Fő Biró Nemzetes Sütő András Ur. Törvény Biró Nemzetes Geszthi Nagy János Uram. Esküttek Nztes Kálmán István, Tóth András, Kabai Mihály, Mándoki János, Szilágyi István, Jósa János, Szabó Mihály, Nyéki István, Santa Gáspár, Lápossi István, Erdélyi György, Mándoki Ferenc,

Győri Mihály, Varga György, Kun Péter, Kerekes Pál, Nyéki Mihály és Kiss Gáspár Uraimék. Prédikátor a' Fundamentom tételben Tiszteletes Tudós Kereszturi Ferencz Ur, iskola Mester Czeglédi Pál Ur, Cántor Királyi András Uram. Kis Birák: Bézi György és Sebők György Uraimék. Districtualis Kapitány Nztés Kálmán István Uram lett.

VIII. Hozzá fogtanak azért azon Szent Munkához 1743 dik Esztendőben és azon Esztendőben az egész fundamentomot a' föld színéig a' Mester emberek fel is hozták Isten Segedelméből, őszi napokig. Azt osztán a' Fundamentom helyeiről ki hanyott földel, hogy a Téli havazás 's más esőzés ártására ne lenne, 's más bizonyos Nagy előre való oki járulván hozzá, egészen bétakartatták.

IX. Következő 1744 dik Esztendőben Tavaszi Napok ujulásával a' vetett Fundamentomon építeni kezdvén, és jó darabon egészen körül építvén, úgyhogy azon Szent Munka fele rakásánál fellyebb nevedett; Oh fájdalom ! véletlenül, akkori Administratora a' Ns Jászsági és két Kunsági Districtusokk Tekéntetes Ngs Pozssonyi István Urunkk hiréül esvén ezen Szent Munka; a' Városban érkezik, 's legottan álmélkodván azon, hogy Felséges VI dik Károl Császár és Koronás Királyunk eő Felsége, 's más előbbeni Boldog emlékezetű Királyokk Dispositioi ellen /:melly Dispositioikat mostan Ditsősségesen Uralkodó Felséges MARIA THERESIA Koronás Király Asszonyis minden czikkelyeiben változhatatlanul meg tart/: nyilván járnának; azonnal Administratori hatalmával az építéstől eltiltalmazá, kérévén azonközben Szép beszédekkel, hogy valameddig Felséges Király Asszonyunktól arra való tellyes Engedelem nem nyerettetnék, mind addig maradna abban az állapotban az építés; De azonn első Titulum után is valamelly darab rézben építettést tévén; Titulált Ur akkori Dominium Commissiojának bé adván, a' Commissio eő Felségének, eő Felsége a Felséges Királyi Helytartó Tanáts által a' kezdett Munkától Solemniter Inlibeált, a' meg irtt Esztendőben, a' minthogy a' Munka azonnal meg-is Szünt.

X. Mit cselekszel már Kardszagi Szomorú Eklésia ? Tellyességgel végképpen el hagyod e Szent Szándékokat ? Vallyon úgy meg csüggedsz e, hogy tovább immár még csak ne is gondolkodnál orvoslás felől ? Oh ne cselekedd, meg ne Szünnyél orvosságot keresni, az Ur Isten a' jó szándékot Segíteni fogja, Deus bona intenditibus non diest auxitio. Hiszem vagynak igen jó orvosságok, vagynak jó Patronusid, vagynak virtusid, 's azokkal Szezett meritumid, de vagyon Nagy Kegyelmisségű Felséges Király Asszonyod, ki is az

Ekklesiák Asszonyának 's Dajkájának tartattatik, és valójában az is, mert ámbár egy felől Szomoru és Siralmas dolgok hallattatnak Sok Ekklesiákban, kik Templomaiktól, Parochiájoktól 's Isteni Tiszteleteknek közönséges gyakrolásától meg-fosztattanak; kik nyögnek, fohászkodnak; De annak oka nem a' Felséges Asszony, mert ő Felsége megkoronáztatásakor Esküvése Formulájában világosan az Ekklesiáknak meg-tartását, az Isteni Tiszteletnek Szabados gyakrolását magára vette: Hanem más okai vagynak az olyan Isteni Tisztelettől, Templomoktól való megfosztatásnak, vagy a' kegyetlen Földes Uraság, vagy a' Clerusnak némelly praetensioja, hogy tudniillik az ollyatén Templom valaha Catholicus atyafiaké lehetett, vagy más közelebb való okok. Te pedig Karczagi Szomoru Ekklesia bizzál, reménly, Mert te nem vagy Kegyetlen Földes Uraság alatt, Nincsen a' Clerusnak rajtad az a Praetensioja, mintha a Templomod valaha Catholicus atyafiaké lett volna, vagy ő általok építettett volna; A Te Eléidnek munkájam volt, a' Te Eleid és Te Tisztelték 's Tiszteled az Élő Mindenható Istent benne. De más felől nyilván való élő Példáid is vagynak, mellyeknek meg gondolasok igazán ösztönözhetnek Tégedet a Bizodalomra, mellyel Isten után a' Felséges Koronás Király Asszonyhoz bizhassál, Látsz ugyanis 's hallassz olyan Ekklesiákat, mellyek uj Templomokat most építenek, mellyek romladozásaiból most ujjítták, mellyek már meg is építették, Sőt többire nagyobb és ékesebb formában, hogy nem mint annakelőtte voltanak, mellyekk Segittségekre Te is tehetséged Szerént járultál 's meg sem szünöl Segítésektől. Bizzál Te is ! az Ur Isten és a' Felséges Asszony, mint Irgalmas Agya, és Kegyelmes Anya tellyes Segedelmeket nyujtani fogják.

- XI. Ezen idő közben a' Nemes három Districtusok a' Pesthi Ispotály Dominiuma állóll magokat ki venni Szorgalmatossan igyekeztvén, és magok régi Szabadságokban ismét helyre menni szándékozván; a' fel-tött Szándékot a' Felséges Udvarnál Sürgették, mellyet hogy annál bizonyosabban meg nyerhetnének; magokra vállalták annak a' Summának le-tételét, mellynek felét az Ország, felét az ő Felsége Arárium az 1715 dik Esztendőbéli Diatalis 34 dik Articulus Szerént tartoztak volna le-tenni; és az fellyül Ezer Lovas Katonákat a' jelen való általomra Lovakkal Mondérral, Fegyverekkel állítani, magok kölcségeivel, magokat eő Felségének fel ajánlották: Melly Redemptionnak a' Felséges Udvarnál való folytatására, Én is, alább megírott rendeltettem ezen N: Nagy Kunsági

Districtus részéről, melyre elis indultam Bécsben a' fellyebb jelentett 1744 ^{dik} Esztendőnek, Decemberi Havának 23 ^{dik} napján, és 25 ^{dik} Napján Jász Berényben Nemzetes Horváth András Urammal, mint a' Ns Districtusok Fő Notariussával, és Nzetes Nánási János Urammal Ns Kunsági Districtus - Emeritus Kapitányával, együvé érkezvén, az említett Hónak 20 ^{dik} Napján Jász Berényből felindultunk Bécsben: Ottan a' fel-töltt dolgot a' Felséges Udvarnál, 's a' Fő-Fő Méltóságok előtt folytatván; végezetre Sok munkákkal, költségekkel eő Felségétől a' Relnitiot vagyx Redemptiot fel-tett igyekezetünk szerint meg-nyertük. A Redemptio Summája Közönségesen vólt Öt Száz Ezer R. Forint, Melly Summából esett Kardszagujszállás Várossára's a' Pusztáira Negyven Két Ezer 's Nyólcszáz Forint. Az Ezer Katonák felállításokban pedig esett reá Hatván három katona minden készületivel.

XII. Tudva lévén annakokáért, hogy énnékem fel kellene mennem Bécsben; Ezen Tilalom alatt való Templomnak Szabados Építtetésének megnyerésének ki munkálodása a' Kardszagujszállási Nemes Tanács által reám bizattatott. /:Ezek mellesleg hozattattak elő, majd a' következő dolgokk egyben való hozásokért.:/

XIII. De vissza-térek a' X ^{dik} §.nak tovább való vitelére. Lévén /:a' mint meg irtam fellyebb:/ a' Ns Distictusok a' Pesthi Ispotály Dominiuma alatt, Mellynek Administratora vólt Titt. Gosztonyi István Uram, Minthogy onnan eredett az első Inhibitio, melly a' többi következő Inhibitiókk 's a' Szerént a' Munkától lett meg Szünésenk mintegy Kutfeje vólt, Vóltanak a' Pesti Ispotály Dolgaiban való Commissariusok Bécsben, a' Felséges Bellicumról Mtgs Gróff Nesserold ó Exelentiája Ország Fő Commissariusza, és ezen Commissionak Praesese és Mtgs Baro Dalmon . A Felséges Cancellariáról Mtgs Refferendarius Koller József és Adelffi János ó Ngok. A Felséges Camaráról Mtgs camerae Refferendarius Fekete György Ur ó Ngsa ztr. a' Commissio actuariusza Piróld Uram. Vólt a Felséges Cancellárián Fő Cancellarius Mtgs Gróff Batthyán Lajos eő Exelentiája. Refferendarius fellyebb vitt M. Kóller József Ur ó Nga, Consiliariusok Mtgs Adelffi, Palásti, Joannes quod vóult Deus. Nedeczky Occ. A Felséges Királyi Hellyt tartó Tanácsban Posonban vóltak Mtgs Gróff Pálffi Jns ó Exelentiája Praeses, M.Baró de Clima, Püspök és Tabula Praelatus. Mtgs Gróff Nádasdi Leopold ztr. Director Cancellariae Mtgs Fábriánkováts György Ur ó Ngok. A Felséges Cancelláriánál az

Reformatus Status részéről volt Agens Tekttes Szilágyi Mihály Uram, Bécsben.

- XIV. Mit tselekszel /:mondám:/ Kardszagi Szomoru Nép ? Orvosság nélkül felette igen Szüksölködöl, Kihez mégy ? Felséges Koronás Király Asszonyodhoz mégy. De miképpen ? Ki által ? Felséges Commissiohoz mégy ? De ki által ? Mi módon ? Ezt el nem kerülheted, mert Dominiuma alatt vagy, és nétalám még jó Segedelemmelis fog hozzád lenni, minthogy Földes Uraságát tartya. Amazt el nem kell kerülöd, mert az Ekklesiáknak Anyja, és a' Földes Urakk is Fedelme.
- XV. Ezen Szorongattatások között némelly Reformatus Méltóságokhoz, Urakhoz expeditiokat tévén, 's értelmeket vanni akarván; rész szerint javallották 's tanátsolták, hogy az Bécsben lakó, fellyebb a' XIII dik §.ben említett Agens Uram által /:lévén kötelessége arra:/ hasznossan lehetne folytatni. Mások rész szerint ellenkezőképpen tanátsolták, 's nyilván való példákboilis mutatták, hogy azon az uton mind kölcségesebb, mind hosszabb időre terjedő lenne a' vigasztaló Resolutio. némellyek pedig, hogy az Ekklesia maga Deputatussai által, még pedig a' Földes Uraságot tartó Felséges commissionál próbálna elsőben az orvosoltatást tanátsolták, okát is adván, hogy mivel Földes Urnak tartya magát, azért az első Instantia, mint más külső ugy ezen belső dologban is azt illetné, és ha azon ut elmellőztetnék; né talám nagyobb akadályt vagy szégyenletiből vagy bosszúságából vethetne.
- XVI. A' fel tett Projectumok közzül mellyiket válasszad leghasznosabbnak, szomoru Ekklesia ? Még a' romladozásban való Templom sem ákl, abban az Isteni Tisztelet gyakoroltatik, annak gyakorlásától /:Istené légyen a' Ditsőség:/ el nem tilalmaztatott a' Nép minden minden napokon az Ur Istent kérve ahétatossan a' Nép, nyitna mennél hamarább utat a' kezdett Szent Munkának Szabados folytatására. Itt azért közönségessen azon lett a' meg-egyezés, hogy noha a' Felséges Koronás Király-Asszonyt egyenessenn illetné az Ekklesiákban a' Templomok építésének Kegyelmes Engedelmé, mindazonáltal a' Flgs Commissionál mint Földes Uraságnál próbáltassék elsőben; minémü válaaz fog onnét vétetődni ? ha tapasztaltatik hasznosnak; a' szerint folytattassék.
- XVII. Ugy; de ki által ? próbált embert illet a' Felséges Udvarnál kiváltképpen Ekklesiái dologban való Instálás. El-végezték mindazonáltal, hogy Nemzetes Sütő András Urammal együtt, én alább irtt együgyü Személy, minden erővel hűségessen, a' fel-tett dolognak

tellyes elvégzéséig, járjunk el, az Ur Isten meg-fog bennünket együgyűségünkben kegyelmesen segíteni, és bennünket a' Szent Lélek maga gyors Pennájává fog tenni, tudniillik: az hol illik Nyelvet ad a szólásra, Szívet és észet a' szóllást dictálására kezét az írásba Occ. De

XVIII. Periculum in mora, Mennél tovább halogatódik, annál veszedelmesebb valamely dolog. Minden csavargós magunk mentsége nélkül 's kevés késéssel utnak vettük magunkat; De legelsőbbben Tkttes Administr. Pozsonyi István Uramhoz néminémű Bécsben végeztetendő informatióért /:Kiis a' mint a' XIII dik §phusban titulált Koller Uramat is, de főképpen recomendálta ugyan azon §-ban Titulált Pekete György Uramat, dolgunk folytatásában való igazgatásra rándultunk, az x onnan haza érkezés után indultunk Bécsnek ilyen Instructioval; melly az originalisból iratott: "Mi alább irttak, Per presenses mindenek a' kiknek illik tudtokra adjuk: Hogy mi-nekutánna Tekéntetes Administrator Gosztonyi István Uram által Templomunk építésének continuatiojától inhibeáltattunk; hogy azon építtetés továbbra szabadossan continuáltathassék; ablegáltuk Nemzetes Sütő András és Varró István Uraimékat a' Felséges Commissiohoz Bécsben, ilyen Instructioval: Hogy valamit Instantiánk jól folytatásában ki-gondolhatnak, bizzuk ő Kglmekk egész dexteritássokra, ugy Pedig, hogy Instantiánkat elsőben is a' Flgs Commissionál folytatván, ha onnan vigasztalásunkra való választ vehetnek; továbbbíról desistállyanak, Ha pedig ellenkező Választ adattatnék; tehát Felséges Király= Aszszonyunkhoz, és a' Felséges Királyi Udvarhoz is folyamodni el ne' mulassák.-- Tel-lyes Plenipotentiat adunk és engedünk ő Kglmekk in omnem even-tum, mind bődög mind bődögtalan /:kit nem remélünk:/ ki menetel felől Evictiot is assumálunk, hogy minden Szerencsétlen Even-tusok nekünk tulajdonittassanak. Sigs. Karczagujjszállás 13 ik Augusti 1744. /Körpecsétben: L:G./ Nemes Nagy Kun- Karczaguij-szállása Várossa Substit. Birája Mándoki János, Tanácsával és Lakosokkal együtt.

XIX. Elindulván azért Kis Aszszony Havának 13 dik napján 1744 dik Eszten-dőben és 16 dik napján azon Hónak a' Dunán által Budára által jutván, ott meg-háltunk addig a' Város' Kocsija vitt bennünket és ottan Nzs Nagy Péter Urammal /: ki eddig velünk jött:/ Land-kocsit egész Bécsig fogadván; a' Város Kocsija nevezett Nagy Péter Urammal vissza ment, mi pedig 17 dik napján azon hónap utunkat Budáról tovább vettük, ,s mentünk azon napon Csabára:

ott meghálván 18 dik napon Dorognál el menvén, Tádra mentünk, ott ebédeltünk, onnét Myerges-Ujfalunk, Bicskén, Sütön, Neszmélyen, Almáson, Szőnyön által mentünk hálásra Comárom mellett való Vendégfogadóban.

19 dik napján azon hónap Gönyűn által Nagy Győrben, onnét Öttevényben és onnét Mosonban hálásra jutottunk, és ott meg hálván; 20 dik napon, Óváron kívül; Levél mellett Hegyeshalmon, Miklósán Czondorffon, Pándorffon által Pruckra érkeztünk /:itt vagyon Magyar Ország és Ausztia Határa :/ itt a' Landkocsit a' Linea Commissariussa vagy Inspector meg vizitálván, minthogy 112 Tekenős Békákat Honorariumban vittünk volt, 's azon Inspector igen meg kívánta, Két Párt oda ajándékoztunk. Onnét Svandorffon által Syeketre érkeztünk 's ott hálunk. És 21 dik napján azon Augusztus havák Bécsben el jutottunk, Istennek hálákat adván, imádkoztunk: hogy további dolgunkba is engedjen ő Szent Fge boldog előmenetelt; valamint eddig való utunkban vezérlett.

XX. Már Bécsben vagyunk a' Fejér Farkas czimerű vendég-fogadóban; egyikünk sem volt az előtt Bécsben, a' járást magunkban nem tudván, csak sebengettünk, mit tégyünk, Német Nyelvet nem tudtunk, Magyar 's Deák nyelven értőt nem esmértünk, mivel 's miképp beszéllyünk? Sokakat láttunk Magyaros ruhákban; ha szóltunk hozzájuk 's kérdezkedődtünk tőlük csak Niksz ungarist feleltek. Volt azonban egy Tróger azon Vendég fogadónál, kiis meg lehetőssen értett Magyar nyelven; azt mi meg sejtván, jó barátunká 's a mikor kaphattuk Tolmácsá csináltuk, és Die 22 dik Augusxti kértük arra, hogy nekünk igazitana fizetésért olly embert, a'ki bennünket a' fellyebb való XIII §.ban fel jegyzett Méltóságokhoz el vezérelne, az osztán igazított hozzánk egy bádgyadt öreg forma Trógert. Azzal mindenek előtte indultunk a' Felséges Commissio Praeseséhez, Mtgs Gróff de Nesserold Fritzhez, ő Exellentiajához. De akkor ő Exellentiajához szerencsénk nem lévén, az után csak éppen a' Házaikat 's Szállásaikat a' Méltóságos Urakk tanultuk meg, igen nagy gondos observatiokkal 's jegy csinálásokkal eleinten, az után egyszer 's mászszor a' mellyikhez lehetett szerencsénk, magánlobanis megtalálván dolgunk boldogítására alázatossan kértük, kit Szóbeli kit írásbeli Instantiáinkkal.

XXI. Azon hónapnak 29 dik napjáig nem volt a F Commissionak Szék-ülése. Hanem a' F. Commissio Praesese, minthogy Mtgs Nesserold Ferencz ő Exellentiaja volt; azért ő Exellentiajának magánossan alább irtt tenor Szerént, 30. Tekenős Béka Honorarium ajánlással, Instantiát nyújtottunk Die 23 a Auguszt.

"Exellentissime ac Illrme Dne Comes ! Gratis Belli Commissari, Dne Dne Nobis Benignissime ! Cum Oratorium Nostrum, ad Cultum Summi Numinis excoctis olim erectum latens, extremam jamjam Procul omni dubio minetur ruinam adco ut diebus Praecise et Dominus, quibus major qm alyis diebus Populi frequentia ad cultu Deo exhibendum confluere assoleret, metu Corrnitionis Guss Oratorii cum maxima frequentis intemperiei aēnis Passione Cultum Divinum Sub dio Peragere necesse habeamus; Hinc extrema urgente necessitate Oratorium majori exparre Novu Pro cultu Divino peragendo erigi facere intentionabamur; Sed summē necessaria hoc intentio nostra per Spblm Dnum Stephanus Gosztonyi Districtus Jaszgus et Cumanos Administratorem facta Inhibitione est praepedita, unde dispersionem Populi Locum Cultus Divini brevi non habituri haud dubiē evenibilem meturimus; Ideo toto animo deliberato adnisi sumus, ut Exelsam Regio Aulicam Commissionem humillima nostra Instraā eatenus interpellaremus; quatenus Jure Suo Dominali id Nobis id Nobis beniqué concedere et Paternē Protegere dignaretur; ut Praemissus Nostrus conatum ad Perfectionem ducere quneamus. Quā?pter Excelleam de genu humillimē supplicando, rogamus: quatenus benignē confiderata humili hac expositione nostra; Humillimam Nostram Instantiam fine Supraenarrato ad Excelsam Coom R Aulicam humillimē Submittendam et Porrigendam, benignē Secundare, et nos eatenus paternē consotariū dignetur. Quam Excelleae Vrea Graam, Nos Posteng. nostri Nunqui obliteranda memoria recolentes, Altisqu Excelleae Vrae Gratys Epmissum Negotiu humillimē commendantes, Perseveramus. Excelleae Vra. Demississimi Servi Judex, Jurati, omnesqu Incola oppidi Majori Cumaniae Karczagujjszállása. Titt. Ad Excelltmus ac Illrmus Dominus Comitem, Dnum Franciscus de Nesselrade, Generalem Belli Comrius, ac Excelsae Comissionis Regio Aulicae in Negotys Domus Invalidor Pesthien constitutae Praesidem Ztr. DDnus Benignissimus Humillime Instantia, Introsupplcantius."

Ugyan azon Napon ezen Instantiát ő Excellentiájának béiadtuk, 30 Tenkős Békákat oferáltunk volna a' secretarius által, de a' Secretarius kijöven azt mondotta: Ezt válaszollya ő Exelleája hogy Semmiképpen el nem vészi mert úgy fogna járni mint a Kecskeméti-ekkel, kikis egynéhány szalonnát felvittek ő Excellentiájának, az után fel panaszolván hirdették széllvel, ő Excellentiája csufságára, 's meg tudván ő Exelleája Pénzes Szekeres által kellett

Kecskemétre haza küldeni. Mi azonban ellenkezőképpen reá beszé-
lettük, de Semmiképpen ő Excellentiája nem akarta, 's el sem
vette mind addig, valámig azon Secretariusnak egy Pár Aranyat
nem nyújtottunk, az egy Pár Aranyak a' Secretarius kezében va-
ló nyomása cselekedte, hogy az után ő Excellentiája Sem küldöt-
te vissza a' Tekenős Békákat. Meg kell jegyezni, hogy a' Teke-
nős békákat azelőtt való napon vitettük a' házhoz. Mikor aztán
az Instantiát bé nyújtottuk más napon, akkor adta vissza a' bé-
kákat, de ugyan csak oda maradtanak már.

Azon alkalmatossággal a' Felsőleges Commissionak Szóllótis eő Excel-
lentiájának mint Praesesnek adtuk, mellynek tenora egy kevés
külömböztetéssel így vagyon.

Excelsa Commissio Regio - Aulica ! Domini Dominum Nobis
Benignissime Gratosissimi !

Sub toto isto quo Excelsa Commissio R. Aulica in Districtibus
Jaszygum et Cumanorus Jus Dominale renet, tempore Benignam
Excelsa Commissionis tam in Secularibus uti frequentibus ad Excel-
sam Coonem habitis recursits, nostris elargitae Benignae Reso-
lutiones certos nos de eoredunt, quam etiam in Spiritualibus,
Prout liberus in Districtibus statis sub graofo Excelsae Coonis
Patronatu Benigné conlepus Religionis exercitius restatum facit
reipsa expereri Nobis licuit Protectionem. Qua experta Excelsae
Coonis benignae Protectio Protegens Benignitas andaces nos effi-
cit, ut hac quoqs. vice de genubus humillimé Supplicando, cor-
dium nostror dolorem Exielsae Commissioni R. Aulica fine medetae
exponentes, Paterno Sinui firma fide recondamus. Siquidem nempé
oratorium nostrum excoetis Latenibus Sive Legulisolom erectum et
temporibus variarum nostrarum depopulationum in deserto identi-
dem relictu, Saepé ruinatus ex Parte tamen ruinae aliquotiés
correctu impraefentias vero extreman Prorsus /:Prouti Splis
Dnus horum Districtum Administrator in Persona etiam sua
Pertustrans Probé oestrari quiret :/ minaretur ruimam, tantopere,
quod dicbus Festis ac Dominicis, quibus majorquam aly's diebus
populi frequentia pro cultu Divino exhibendo confluere assoleret,
metu Corruitionis ejutus oratorii, ligneis choris circumcirca
intrinsicis Propter incapacitatem ejutdem instructi, cum maxima
aëris Pertaepe intemperiei mine caloris ac Pluviar, mox frigoris
Niviumqs. Perpassivne cultum Divinum Sub dio Peragere necessé
habeamus: Et alioquin, cum idem Oratorium Pro Numero antiqui
temporis Incolar erecta etiamsi in integritate constitutum

haberetur; Pro modernis nihilominus Sub Benigno Excelsa Coonis Domino existentibus Incolis, cum emansione fere sextalitatis Numeri, minus capacē esset. Hinc non glōriationis ergo, ut ut oppidum hoc in Districtu Principalior locus haberetur; verum extrema necessitate, et populi compatiētis frequenti querla adurgentibus ex Simiti prouti nunc stat materia pro capacitate Solummodo Populi oratorium Pro cultu Divino Peragendo erēgi facere Supponebamus Sect pro dotor. Summē necessarium hoc nostrum molimen Per Spblem. Dnus praeattactor Districtum Administratorem facta Inhibitione est Praepeditum Unde Populi hujus Locum Cultus Divini Publicum brevi non habituri dispersionem facitē emergibilem jacturamq. Publici boni, Nobis metuimus, Liquidem unionem et stabilitatem Populi cultus Divinus vel maximē gigneret. Superest nihitominus Spei nostra in Benignatem Excelsae Coonis R.Aulicae Paternam firmiter conjecta non sub favilla latens scintilla verum crebrius emicans imō usqsdum. flagrans flamma qua Benignitate Prouti Nos in cunctis tam alyis quam etiam in libero Religionis exercitio hacfemis Benigné conservare dignata est; ita impraesentias in summē necessario hoc Nostro molimine Excelsa Commissio non impedire, quinimo benignē Promovere, Nosqu. eatenus autoritūre Popria Jure Dominati Paternē Consolari dignabitur. Quapropter Excelsam R.Aulicam Coonem degemibus in terram prostrati in Nomine DEI T.O.M. in cujus Honorem et Cultu hoc Nostru devovimus conamen, rogamus: Quatenus benignē confideratis ?missis intuitu Oratory-nostri fioeliter Praesentatis expositionibus Nostris; ardentem Lunc in extrema oratoryi ruina aliud erigendi zelum Paternis Pratiys Promovere, et libera idem enigendi facultate consolari benignissimē digatur, ut in stabilitate cultus divini nos quoq. in Loco Permanentes tam Excelsi Dominiy Censum annatim deponere quam et Servitius Sacra. Reae Mattis /:Prouti nihil ad hoc usqs. Ptermittere studuimus :/ Promovere, Bonisque -utriusque- Vita ex Parte Nostri Providere /:Quia omnia a DEO illo, Cui Cultum hactenus Praestitimus, et Pstituri sumus Speramus :/ habiles esse valeamus. Pro qua Excelsa Commissionis R.Aulica elargienda Benignax Protectione Protegente Coete Stem Mattem. apionis Nostris Precibus Pro vita Peremi Excelsa Coonis, et Dominis diuturno incepaniter exporaturi; Benignae Excelsa Coonis R. Aulica Protectioni nosmet Negotimus. expositus humillimē comendantes, Benignam Prostolantes Resolutionem, Perseverans Exc-Coonis R.A. Demissisimi et Subjectissimi Servi, Oppidi Kardszag Judeo Jurati ztr.

Hogy pedig ezen Instantiánk a' Flgs Commissio előtt foganatosabb lenne, míg Commissio tartatnék, addig némely Commissarius Urakat eljárván, hogy ki-ki dolgunk szólhasson, e' következő Instantiákat különösen nyújtottuk. Legelsőbenis az M. Praeses után Méltóságos Referendarius Koller József Urhoz ő Naghoz ez következő módon: "Méltóságos Refferendarius Titt. ztr. Érdemünk fellett való Nagy Urunk ! Sok alkalmatosságokban bizonyosan tapasztalván Szegény Városunk Mgs Jó Urunkk Ngdk erántunk meg mutatott Kegyességét 's atyáskodását; merészlettünk mostaniis Ngodhoz ilyen keserves állapotunkban alázatosan folyamodnunk; Mint-hogy régi Templomunk olly végső romlásban tétettetett, hogy az Isteni Tisztelét, főképpen Innepi és Vasárnapi napokon gyakrabban csak az ég alatt a' kerítésben esőzések, hol havasások, hévségnek, hidegnek nagy Szenyvedéseivel kéntelenítettünk véghez vinnünk, félván azon Templomunkk le omlásától, mivel fákból építettett karokkal körös körül lévén belől, mellyekben a' Nép megtódulván, szertelen félelmet Szerez az alóll valókk, másképpen is, mivel a' melly időben építettett, Sokkal kevesebb számú Nép volt, mint mostan a' mennyire már Flgs Király Asszonyunk és B.E. Cáról Császár és Királyunk ő Felségek Ditsőgéges Uralkodások alatt terjedett: Azért fel-tettük vala hogy másik Templomot nem a magunk mutogatására, hanem csak a' mennyi mostani Népünket bé foghatná, épittenénk, mellyhez hozzá-ísogtunk volt, vévén példát másoktól is. De a Flgs Hellytartó Királyi Tanátsától Tkttes Administratoz Urunk által el tiltattunk, mellyért, félő, hogy Néppünknek Szélllyel oszlása, 's a' Szerént a'Közönséges Jónak Sérelme ne következze. Ezokáért tellyes feltételünk ez: hogy Felséges Király Asszonyunk ő Fge Kegyelmes Királyi Székihez alázatos le borulással járulván, ő Fge előtt esedezzünk azért a Kegyelemért, hogy ezen Isteni Tisztelätünk Hellyét meg-építtethetnök. Melyre nézve mély aláaztossággal instálunk Ngdnál. Méltóztassék Ngd eő Felsége előtt és a Flgs Cancellarián tellyes Bölcsessége Szerént ezen legszükségesebb dolgunkat böldegítani bizonyos lévén előttünk, hogy Ngodnak mind ő Fge előtt mind a' Fgs Cancellarián Foganatossága szokott lenni. Melly Kegyelmességét Ngodnak mind mi, mind a' következő maradékunk örök emlékezetben tartván, utolsó lélekzet vételünkig igyekezzünk meg-hálálni, Magunkat, és ez legszükségesebb állapotunkat Ngd Kegyelmességében alázatosan de bizodalommal ajánlván, állhatatosan Maradunk Ngodnak. Alázatos Szolgái: M. etztr. Titt. Ad Illrmus ac Mgtrus. Dnum Josephus Koller de Nagy Mánya Sae C.R.Mttis

Consiliar, et Excelsae Cancellariae Rae Agiae Refferendarium
/:Ztr. ztr.:/ Dnum et Patronus Graofissimus Humillima Instantia
Introsuplicantius Karczagieus Incólarus." Mely Instantiánkat
ő Ngsa megolvassván és bennünket Szemben Szóllittatván kegyessen
ajánlotta Szives Szolgálatyát, és tanácsolta, hogy Mtgs Gróff
Cancellarius Batthyán Lajos Urnak ő Excellentiájának adnánk a'
Felséges Király Asszonyhoz nyújtandó alázatos Instantiánkat, eő
Excellentiája fogja eő Flgének Praesentálni.

De minthogy még a' Fgs Commissionak tellyes válaszát nem vettük, mely-
lyet ő Ngsának Szóval bé jelentvén, arra is magát ajánlotta ő
Ngsa, hogy mivel a' F. Commissionális Commissarius volna, azért
ottanis fogja dolgunkat feundálni, Javasolván, hogy Méltóságos
Adelffi Uramhoz is mig a' Sessio lenne, jelentenénk magunkat,
ugy Mgs Fekete György Camerae Referendarius Uramnál ő Ngsánál is.
Mindekokáért azon Napon Mtgs Adelffi János Urhoz ő Nghoz ilyen In-
stantiát nyújtottunk: "Méltóságos Consillarius Érdemünk felett
való Jó Urunk ! Minthogy régi Templomunk olly végső romladoszás-
ban tétetett, hogy főképpen Jeles Innepeken és Vasárnapokon,
csak a' Puszta ég alatt, esőzések, havazások, most hévségk,
most Száraz hidegnek felettébb való szenyvedésével kéntelenít-
tettünk az Isteni Tiszteletet gyakorolni, félvén Templomunk Fa-
lainak össze omlásától, mivel karokkal körös körül lévén belől,
már a' karoknak oszlopi is csak nem fél arasznyira a' falalak-
ból 's helyeikből ki menültenek, Ezért is Szándékoskodtunk ujj
Templomot épittetnünk, mellyhez már jó móddal hozzá is fogtunk.
De Tkts Administrator Urunk által annak épittetésétől inhibeál-
tattunk, félő, hogy Szép Számu Népünk Széllyel ne oszollyon, nem
lévén csak hamar Isteni Tiszteletnek helye. Mellyért is tellyes
feltételünk, hogy a' Fgs Commissionál alázatos Instantiánkat
folytassuk, Kérjük azért Mtgs Jó Urunkat is Ngdat, Méltóztassék
Ngd a' Fges Commissióhoz nyújtandó alázatos Instantiánkat Uri
dexteritássa szerént feundálni, és bennünket ebben atyáiképp
segéteni. Melly Gratiája Ngdk Isten eő Szent Fge előtt is kedves
lévén, Málunkis és Maradékunknálx örök emlékezetben lészen , és
utolsó csepp vérünk hullásáig igyekezzünk megszolgálni Ngdk.
Magunkat és ezen állapotunkat Uri dexteritássába ajánlván, Ma-
radunk Ngdnak holtig alázatossan szolgálni kívánó szegény Szol-
gái. M.etr. Titul. Ad Illrumus Dnus Joannem Adelffi Excelsae
Cancellariae RHgiae Consillarius /: Zitt.ztr.:/ Dnus Graofissi-
mus Humillima Instantia Introscripitor Supplicantijs."

Melly Instantiánkat elő Ngsa meg olvasván, 's bé hivatván maga eleiben, eleinten ugyan igen sullyos 's kemény beszédekkel illetett bennünket, de a' Honoráriumoskát, ugymint Tekenős egynéhány Pár békákat meg-látván, csendesebben beszéllett, kivált igen nagy egy pár Debreczeni Mézeskalácson álmélkodott, mondván, hogy solya ollyat nem látott, ígérte is ő Ngsa végezetre mind a' Fgs Commissionál, mind a' Fgs Cancellarián, ha oda kerülne Instantiánk, tellyes szolgálattyt.

Innét mentünk Mtgs Fekete György Camerae Referendarius Urhoz ő Nghoz, de ottan dolgunkat csak Szóval beszéllettük, 's ő Ngsa jelessen meg halgatta, és minthogy megmondottuk, hogy ő Ngsát nekünk az Ur Administrator Gosztanyi István Ur recomendálta; igen ajánlotta Szivessen tejendő Szolgálattyt, a' Fgs Comissiohoz tett Instantiánkat elő is kérte elő Ngsa, és némelly szócskák méltóztatott corrigálni, 's másként is majd manudueálni.

Következendő Napon, ugymint Die 24 ^{ta} Augusti. Mig a' Commissio bé állana, addig meg jelentünk Mtgs Baro Dhalmon Urnál ő Ngsánál, Ki is Német Nemzet lévén, Írásban adtuk oda is Instantiánkat röviden ilkyen módon: "Illustrissime Dne Baro ! Dne Nobis et Patrone Graosissime ! Profundissima nostri demissione Illrmae Dnaoni Vrae Betegere necessitamus: Qualitér Oratorio Ecclesia Nostra antiquis temporibus ex Tegulis erecto, jam jam in extenuam plané ruinam devenire missitante, aliud ex simili matenia erigere nitentes; in ejusdem erectione, facta Per Dnus Splem Administratorem Inhibitions impediti sumus unde dispersio Populi Locus Cultus Divini mox non Habiturú de facitori evenire valeret Idei-reo Excelsae Cooni R.Aulicae Instan. Nostram humillimam Sub Spe Patroniy Dominalis Ponigere non dubitavimus. Ido Illrma quoq. Dnem vestram lunato Poplite humillimé instamus: Quatenus Instantiam Nostram humillimam Pro immata dextenitate sua gratiose secundare nosqu. jam jam Pené olvashatatlan similes firmitér consolari non dedignetur Illrma DVra. Quam Illrmae D.Vrae Graam omni Possibili modo Prmereri obligacionis Nra maxima Parti duce-mus. Inreliquo DEUS T.O.M. Illrma DVram ad emolumentus Patriae Diutissimé conservet, ex votis voventes Noscu altis Illrmae DVrae favonibus humillimé comandantes, Perseveramus. Illrma DVrae Humillimi et Ppetuo Pdeles servi M." Ezen Méltóságos Ur is bennünket Szemben Szóllittatván; igen drágalátos maga ajánlásival vigasztalt bennünket, sőt tellyességgel biztatott is. Nem mulattuk el, hogy meg ne keresnök Tekéntetes Piroló Fr. U-rat is, mint a, Fgs Comissioinak Actuáriussát vagy is Notariussát,

holis Szóval declarálván bajainkat; magát Szolgálatunkra, a' mennyiben tőle telhet, ajánlotta. Mind ezen előll számlált Méltóságokk juttattunk a' Tekenős békákból, kiknek többet kiknek kevesebbet, és mindnyájan igen nagy kedvességgel vették, de a' Mézes Kalácsokból nem juthatott mindnyájokk.

XXII. Bé állván annakokáért ezen Hónapk 24 ^{dik} Napján Dél után a' Fgs Commissio Széki, Mtgs Gratis Comrius Gróff de Nesserolde eö Excellenja Házánál; dellyesti 8t hat és hét órák közben munkában vóltanak, a' Kardszagujszállási oratorium Dolgais elő-fordult, de a' Fgs Commissio minket Szemben nem Szóllittatott, hanem csak az Ajtón kívül üldögélván az Audentias házban, mind addig ott vóltunk mig nem a' sessio el oszlott volna, /:azon okból nem lehetett pediglen Dél előtt sessionak lenni; Mivel Flgs Király Aszszonyunk eö Fge a' Szent István Király Templomában Flgs Lotharingiai Herczegs és Corregens Kglmes Urunkal 's a' Királyi Udvarral nagy Pompával menván; a' Flgs Commissionak is kísézőben lenni kívántatott. Nékünkis vólt Szerencsénk eö Flgét egész Pompájával szemlélnünk: / El mulván azért vagy is oszolván a' Sessio; Titulált Piróld Urammal Szintén a' Szállásáig mentünk, 's a' Szállásán ~~xxx~~ osztán mondotta, hogy hólnap el készitené az Expeditionia Leveleket az Urhoz Tkts Administrator Urunkhoz, de nem mondotta miből állana az expeditio, Hanem tanácsolta hogy reggel mennék el ismét a' Mtgs Generalishoz és Ngs Adelffi 's Fekete Uraimékhoz, ott meg fogjuk érteni.

XXIII. Elmenván azért következő napon Mlgs Adelffi Urhoz eö Nghoz, tudakozódtunk, 's azt beszéllette ő Ngsa, hogy a' Flgs Commissionak hatalmában nem vólna, hogy minékünk Templom építtetésre Szabadságot adhatna, mert az egyenessen Flgs Királyt illet, hanem ebben fog bennünket Segíteni, hogy az Administratornak megparancsolya Írás által, hogy végére menván a' Karczagi Templom mivóltának a' Flgs Locumtenenrale Consiliumot úgy informállya, hogy a' Karczagiaknak tellyes vigasztalásokra légyen, A' Felséges Consilium Flgs Aszszonyunkk a' Szerént fog Relatiót tenni, 's mellesleg a' Flgs Commissio is fogja eö Felségét más felől informálni, 's vigasztalásunkra kérni, és ekképpen az Informatiok eö Felségéhez egyszersmind menván, hamerjában eö Flgétől Resolutiót vehetnek, De azonközben Klték eö Flgéhez alázatos Instantiájákat a' Flgs Cancellaria által bé nyújtani ne késedelmezzenek, mivel az Informatiok késni nem fognak, és a' kik a' Flgs Cancellariáról a' Commissio között vagynak, ugymint Mtgs Koller Jósef Referendarius

Ur és Magam, a' Cancellarián fogjuk klték dolgát Secundálni, a' Flgs Camaráról Mtgs Referendarius Fekete György Ur, és a' Belli-cumról Mtgs Baro Dhalmon Ur. Ezen Urakat ujra is járja el klték, és kérje szépen a'dolognak Promotiojára.

XXIV. El- menvén azért ismét Mtgs Generalis Nesserold Urhoz eö Excelleantiajához, 's gondolván hogy szemben beszélleni ritkán lehetne eö Excelleájával; azért Instantiánkat Irásban adtuk bé, illyen módon: "Excellentissime ac Illrme D.Comes Gratti Belli Commiss. DDne Nobis Benignissime ! Summum animos Nostros invasit Solamen Subintellectsoeo, quod Excelsa Commissio R.Aulica Spbli Domino Districtuum Jaszygum et Cumanos Administratori intuitu informaonis ad Excelsum Regius Locumtle Consilium Pro emolumento Ecclesia Nostra Submittendae Benignissimum dignata sit facere Intimatum Quia tamen ex Mente etiam Excelsa Commissionis R.Aulica id Nobis percipere licuit quod Negotium Oratorii Nostri directe Scrmam RMattem Spectaret; ideo Nos quoqs Suam Majestatem Scrmam tanqu. Ecclesiarum Matrem et Jautricem Instantia Nostra humillimé interpellare inta Nos Proposuimus. Ut antem Instantia ista eo majorem ac celeriozem coram Suatte Semma nancisci valeat efficaciam: Capter Excelleam Vram flexis poplitibus demississime rogamus: Quatemis dictam nostram Instaa apud Suattem sive Nomine Proprio Sive in cenereto cum Exc. Reo Aulica Commissione Benignissimé recomendare, et Maternae Suattis Clementiae inéinuare dignetur Excellea Vra. Quam Exclae Vra erga nos demonstranda Benignitatem, Divina Summa Majestas infinitis Donis remuneratimbit Oater Altis nos Excellae Vra Favoribus et Gtatiis demississimé comendantes, et de Pmisso Benignam Resoluonem Praestolantes Perseveramus Excel-lae Vra Demississimé Servi M...Andreas Sütő et Steph Varró Depu-tati Ecclae Karclegitus." Praesentálván azért ezen Instantiát eö Excelleantiajának, és Szinte az Audentias Házban jóvén ő Excellen-tiája, Szóllott rövideden Deákul, mondván: Habebo vestri Curam apud Suam Mattem, et alioguin tum in Cancellaria Dominus Koller et Adelffi, tum de Camera Dnus Fekete bene vos Secundabunt. Meg köszöntük eö Excelleája Gratiáját. Elmentünk M.Fekete György Uramhoz is, ő Ngkassa is bennünket hasonlóképpen informált 's Gratiáját ajánlotta. Nem külömben Baro Dhalmon is ő Ngsa. Piróld Uram Pedig a Levelet elkészítvén magunk kezéhez adta, és Postán Administrator Urhoz küldöttük miis azomban Administrator Urnak illyen Levelet azonn Postán melleleg küldöttünk: Tkttes Adminis-trator Érdmünk felett való Jó Urunknak. Ajánljuk alázatos szolgál-atunkat az Urk. Mi Ist. kglmességéből Die 21ma August. ide ér-

kezven Bécsben, Instantiánkat a' Fgs Commissionak bé adván, mint méltóztatott erántunk disponálni, azon F.Commissionak Leveléből meg fogja az Ur érteni. Mellyhezképpemst kérjük az Urat alázatosan, méltóztassék a' Flgs Királyi Hellytartó Tanácsk. tejendő Informatiot siettetni, hogy dolgunk annál inkább acceferáltassék, arra is/:főképpen:/ kérjük az Urat alázatosan, hogy azon Kegyes Informatiot Pro emolumento nostra Ecclesiae et bono méltóztassék fel-tenni. Hiszem, maga jól tudja 's látta mostani állapottyát 's lerogyó félben való vóltát régi Templomunkk, és azon kívül Népünk Számához nem illendőségét, aztis nyilván experiálta az Ur, hogy a' melly Templomot építeni kezdetünk nem igen nagy külső színes tekintetü, hanem csak a' mennyi Népünket bé foghallya. Ne tégyen azomban valami akadályoztató clausulát azon Informatiokban az Ur, ugyanis mitsoda hasznot vehetne az ollyaténból az Ur ? ellenben pedig hogy ha Szegény Ekklesiánk vigasztalására fog az Ur szolgálni; azon Ekklesia nem csak örök emlékezésben tartya az Urnak abbéli segedelmét, hanem effective is az Urnak láthatóképpen meg-fogja hálálni. Arra is alázatosan kérjük az Urat, méltóztassék nekünkis meg-irni, miben lészen az Urk. a' Flgs Királyi Tanácschoz adandó Informatioja, és melly napon fogná az Ur kel küldeni; hogy a' Flgs Királyi Tanácsot is az ő Fgéhez tejendő Informationak Siettetésére annál bizonyossabban instálhassuk. Ezzel megunkat és ezen szoros állapotunkat az Urnak Tellyes hűségére és jóakarataban alázatosan ajánlván, állhatatossan Maradunk. Vienna 25ta-Aug. 744. Az Ektts Urk. Alázatos Szolgái Sütő András és Varró István...Lett ezen levelekk Postán való leküldése Die 26ta Augusti 1744.

- XXV. Minthogy már egyenessen Felséges Király- Aszszonyunknál Kelletik Szükségesképpen Instantiánkal a' Dolgot folytatni; Azért is gondolkodtunk mitévőknek kellene lennünk ? Igy projectáltunk azért magunkban, mennyünk el Agens Szilágyi Uramhoz, tégyünk próbát; Mit fog beszélleni; vegyük értelmét. El mentünk azért, és egykor több szöri oda járásunk után Szállásán találván; declaráltunk vóltaképpen terhes Dolgainkat. Meg-fontolván azért magában; egy kevés idő után maga különös Szobájából hozzánk jővén, azt beszélli: Nem kicsiny baj ez a' kglteké, mivelhogy eő Fge Engedelme nélkül épített kltek, annyival is inkább /: a'mint értettem:/ Inhibitio-
ok után is merészlette kk continuálni. Mindazonáltal én /:ugy-
mond:/ így gondolkodom, hogy ha sub manu meg lehetne, adna kltek
50 vagy 60 Aranyat, a Méltóságokk Szivekk meg hajtása végett

Honorarium titulussával, így Próbálnék hegyet mozditani, de különben nem találom miképpen lehetne, ugyis pedig azt itélem, hogy egy jeles Inquisitiót kellene elsőben is Peragáltatni arról; Vallyon a' Kgltek Temploma volt e'a' Kltek vagy az Eleik ususában az elmúlt Seculum 85^{dik} Esztendejében, különben ha akkor ususában nem volt Klteknek; féltő, hogy haszontalmul munkálódnánk, Disseuráltunk, miképpen kellene annak lenni? Sokképpen beszéllettünk együtt, végre elbűszuzván Agens Uramtól, El mentünk Tekéntetes Szemere László Uramhoz tanácskozni dolgunk boldogulása felől, sok beszédek után azt mondja az Ur: Ez a' Szilágyi Agens Uram igen henyé, rest etc. néki kellene mindenkor velünk lenni, mint-hogy most az Ekklesiák dolgait közönségesképpen folytattuk, de nem hogy azt cselekedné, sőt a' mikor hávattyukis nem mindenkor jelenik meg, jobban szeret dákákkal sétálni, ostáblázni etc. egy szóval ő olyan ember a'ki Nyárban is Szánkázik, jobban recomendálnám /:ugymond:/ ErdélyOrszág Agensét Dömjény Gergely Uramat, arról is azonközben kérdést tettünk; vallyon nem lenne é bosszúságára az Agentiának ha magunk Nominé Proprio instálnánk ő Felségét? Mellyre az Ur feleltt: Semmire nem lenne, sőt inkább ő Fge Dispositioja az, hogy Nomine/Proprio/ communi senki ne instállyon, hanem Nomine Proprio, ugyan azért is sollicitalodunk a' Fgs Aszszonynál, hogy Nomine Communi lehetne Instantiánkat folytatni, de nem engedtetik, azért kk bizvást instálhat. Az Urnak tanattsa Szerént elmentünk Agens Demjény Uramhoz, kerestük, de akkoriban Hazájában mondattatott lenni. Azokhoz képest

XXVI. Minden további ide oda való hányattatásokat félre tévén; csak magunk a Flgs Cancellaria által hogy ő Fgét instálljuk, mind a' Felséges Commissio biztatásából mind mások tanácslásából bátran feltettük Istennek Szent Nevét Segittségül hívánn. És a' mint a' Felséges Commissiohoz nyújtott alázatos Instantiánkk csekélyen való feltétele Magam csekély concepsusom szerént lett Refferendarius M. Fekete György Ur ő Ngsa javallottta, hogy ő Flgéhez is azon módon /:mutatis mutandis:/ tenném fel, és Méltóságos Fő Cancellarius Groff Batthyán Lajos Kglmes Ur eő Excelleája által eő Flgéhez nyujtanánk bé. Én azért Isten Segedelméből hozzá fogtam, és azon Instantiát Felséges Király Aszszonyunkhoz ekképpen concipiáltam 's bé adtuk.

Sacratissima Regia Majestas !

Dna Dna Naturaliter Clementissima !

Immata Mttis Vra Sacrae Clementia, et Materna in Ecclesias ab pro
Regno Hungariae clementissimé toleratas propensione firmissimé

freti, coram Clementissimo Mattis Vra Scrmæ Pratiarum Throno, hoc demississimè deregere necessitamur: Cum nempé Oratorium nostrum ex coctis Latenibus vulgo segulis olim erectum, etc /: vide Instaas Excelsae Commissini R. Aulica intro Porrectam, usqs. ad Senteam: Quapropter Excelsam R. Aulicam Comissioni etc. Interei Liquidem mutaones nonnullae sunt factae; in forma describitur:/ et temporibus varias depopulaonus Nostratus in deserto identidem relictu saepe ruinatum, ex parte tamen ruinarus aliquoties reparatum, jamjam extremam prorsus minaretur ruinam adeo ut praeusé diebus Festis ac Dominicis quibus major quam aliis diebus populi frquentia Pro cultu Divino exhibendo confluere assoleret, ob mentum corrutionis ejus. oratorii liqueis choris ob incapautatem populi undiquaqs. intrinseins instructi, cum maxima saepe aemis Intemperiei Perpeessione cultum Divinum Sub dio peragere necessé habeamus: Alioqum etiam, cum idem Oratorium pro numero antiqui temporis Incolarum erectum etiamsi in integritate constitutum haberetur; Incolarum nihilominus impraesentiarus existentium minimè capax judicari prosset; Hinc non gloriationis ergo; ut ut hoc oppidum in Districtum Principalior Locus haberetur; verum extrema Plane necessitate et Populi compatientis assidua queretu adurgentibus, ex simili Prout adhuc utcunqs. stat materia et Pro capacitate solummodó Populi, Oratorius Pro cultu Divina Peragendo erigifacere supposuimus ac jam aggressi sumus, nec Per hoc totulem innorationem induxissemus.

Sed Proh dolor ! Summé necessarius hoc nostrum conamen et coeptum Per Excelsum Mattis Vra Sacrmæ Locumtencutiale Consiliu Inhibitione medio Dni Districtus Cumanos et Jaszygum Administratoris, facta est Praepaditum, unde fidelis hujus Mattis Vra Scrmæ Populi Publicum Cultus divini Locum brevi non habituri dispersionem atqz. adeo jacturam publici boni de facili emergibilem nobis non immerito metuimus Liquidem stabilitatem Populi et Promorionem Publici boni sine quo Praemissa ruereut culous Divinus vet maximégiqueret. Superest nihilominus Spei nostra in Maternam Mattis Vra~~ss~~ Scrmæ clementiam, Qua in Eccleas. naturaliter propendet fimissimè conjecta, non modo sub favillis tatens simtilla verum Crebrius emicans imo inextinguibiliter flagrans flamma; qua clementia Majestas Vra Scrmæ Prouti erga omnes fideles subditos ferri dignatur ita eandem Maternam erga Nos quoque, intuitu etiam fidelium nostros orbi noturus servitiorus Propensionem clementissimè demonstrare non denegabit. Quocirca Mattem Vram Sacrmam tanquam Clementissimam Ecclesias Mattem et Fautri-

cem de genubus in terram Prostrati, in Nomine DEI. T.O.M. in
 cusus Honorem et Cultum hoc Nostrum derovimus molimen rogamus:
 Quatenus clementer Consideratis fidelibus expositionibus Nostris
 ardeutem hunc nostrum in extrema ruina Oratorii nostri aliud eri-
 gendi zelum non triste impediri Permittere quinimo Nos Fideles
 Semper Subditos Materno Simni amplecti clementissimé fovere et
 idem erigendi facultate Nos Pientissimo affectu Materno consola-
 ri Clementissimé digneti ut in stabilitate cultus divini hic eti-
 am Populus Sub Clementi Mattis Vra Sacra atrissimum Promovere
 uti hactenus nihili Ptermittere Studuit ita imposterus etiam imo
 ardentiori Prastare valent zelo imó Pro viribus imminente quavis
 et Proximior etiam occasione demonstrare satagat. Pro qua Mattis
 Vra Sacrae Clementia DEUS ille Domus ejusdem Dominus Celsipo-
 tens Mattis Vra Sacrae Regimen aevificabit, ac de Generaone in
 Graonem acceptis se omnibus hostibus Triumphus constater Perdu-
 ranturum expandeat ac Pro Eodem Nos quoque idem coeteste Numen
 incessanter exoraturi Graamqu. Mattis Vrae Sacrae de genubus
 Praestolantes Promererigus aeternum intentes Perseveramus.

Mattis Vrae Sacrae. Demississimi Perpetuoqu. Fideles Subditi M..
 Titt. Ad Sacram Regiam Majestatem Hungaricam et Catholicam,
 Dnam Dnam Naturaliter Clementissimam Demississima Instan Intro-
 suppliantium Karczagujjszállásiens Incolar."

Hogy pedig ezen ő Felségének a' Flgs Cancellaria által bényujta-
 tott Instantia annál nagyobb foganatosságot nyerhessen azért is
 mellesleg való Instantiát Felséges Corregens Lotharingiai Nagy
 Herceg Franciscus Stephanus ő Herczégének is illyen követke-
 zendő módon csaknem hasonló stylussal adtunk be:

Serenissime Princeps ac Celsissime Dux et Corregens Dne Dne
 Nobis Naturaliter Clementissime !

Zelosissimae Serenitatis Vrae Pietati qua Gertem Hungaram tam benig-
 nissimé Prosequi Solet ut quicquid aequi et justu, in Supplici
 fundatum Libello Serenitatis Vrae Conspectui expositum fuerit;
 nonnisi Consolationem nanciseatur, firmissimé innixi, audaciam
conceptinus, ut Serenitatem Vram de genubus demississimé exoran-
 tes intuitu Negatii statim detegendi interpellaremus: Cum nempé
 Oratorium Etc. Vide antecedentem Instaa. Tandem hic talioer
 mutata: Quare Sacrae Reae Mattis Clementissimus Graas Thronum
 in terram Prostrati medio Exc. Cancellariae demississimé insta-
 re non dubitavimus Liquidem suam Sacram R.Mattem de pleno ac
 Plano concerueret. Cum vero Serenitas Vra tanqu Suaettis

Corregens Celsissimus, uti in omnibus aliis ita in hoc quoque Religionis Negatio Plenam exerceat Facultatem Corregiminis; Idcirco serenitatem Vram flexis eruribus de genu humillimé supplicamus: Quatenus Benignissimé Consideratis expositionibus Nostris Altissima sua cum Sacra R.Mtte coadunata Authoritate liberam Nobis Oratorii erigendi facultatem clementissimé impetrare, indilgere, et Nos eatenus Per Sacra R.Mattem Consolari facere Serenitas vra clementer dignetur, intuitu Kdelius Nostror uti Faelicis Recordationis Sacrmis Regibus sua Mtti Sacrae Praedecessoribus ita Serenitati vestra pstitorum; deinceps quoque imminente quavis occasione hamagiali cum Submissione Pstandorum Serviōs Benignissimé Consolrari facere dignet. ~~Q~~am Serenitatis Vrae Clementer demonstrandus erga Domus DEI. divum zelum eatenusqu. Nobis elargiendam Gratiam Demississimé Promereri ulla occasione non intermitteremus Perseverantes Serenitatis vestra Humillimi Perpetuoqu. Fideles Subditi M. Titt. Ad Serenissimum Principem ac Celsissimus Ducem Lotharingiae ac Barri Corregentem Sua Mattis Sacrae Dominus Dnus Clementissus Humillima,Instaa, Introsupplcantius."

XXVII. Szent Mihály havának 2 dik napján annakokáért Mlgs Gróff Battján Lajos Fő Cancellarius ő Excellentiája Házához el-menvén; de a' sok Méltóságokk 's más Instansokk sürgetések miatt admissiónk eő Excellentiájához nem tehetvén; Midőn Szintén a' Hintóban felültt volna ő Excellentiája, akkor adtuk ő Excellentiája kezében a' feltöltt Instantiákat, és magát is ő Excellentiáját különös Instantiák által böldegittatásunk végett kértük, máhelly ő Excellentiájához tett Instantiánk azon módon lett hamarább vóltáért, a' miképp Mtgs Referendarius Koller József Urhoz ő Ngshoz adtuk vólt, változtatván a' változtatni kívántattakat. Lásd az XXIdik §phusban.

A'melly Naponis, sőt a következő napon is, a F.Cancellarián össze csuportozott Dolgok miatt fel nem vétetődött a mi Instantiánk; Minekokáért Cancellariae Secretarius Koller Ferencz Urhoz ő Ngához el mentünk, olly véggel, hogy Referendarius Koller József Urunktól ő Ngától tudhatnánk meg mikor lenne fel vétele, ő Ngához akkor bé nem mehettünk, hanem Titulált Secretarius Ur, mint ő Ngsa tulajdon fia /:kinekis bé jelentettük, hogy Egy Pár Szép Teheneket ő Ngsa Számára Honorárium Titulussával adnánk:/ bé ment Ura Attyához, s' meg jelentvén Szándékunkat, azt hozta válaszul: hogy 7dik napon lévén Consilius a F.Cancellarián; akkor felvétetődik, és már Senesben is tétetődött, s ugy fogja eő Ngsa kormá-

nyozni, hogy maga tehessen eö Felségének Referádát a' Tehenek felőllyis olly Dispositiot tett ő Ngasa hogy mivel a' Balai Pusztán vólna ő Nga Pusztája de mostanában igen döglene tehát minek-utánna meg fogjuk tudni, hogy már a' döggösség benne meg szűntt vólna, az után hajtassuk Török Szent Miklósrá, ott való Gondviselő Gazdag András vagyis János keze alá, megs köszönnén Honorariumunkat Titulált Secretar. Ur által.

XIII. Eljövén azért a' várván vártt 7^{dik} nap, elsőben is mentünk Mtgs Cancellarius Urhoz eö Excellentiájához, 's akkor magunk Személyünk Szerént bé menvén, ujjonnan Szóval instáltunk ő Excelleájának, méltóztatnék ő Excelleája fel venni ezen Oratorium dolgát; Igérte ő Excelleája, felis vétetődött, El-mentünk a' F. Cancellariára, ott vára-koztunk kívül szemlélvén az ablakban jádzodozó egy Majomnak jádzadozását, 's egyszer a' F. Cancellariabéli Consiliarius Urak el-oszolván, M. Collier Jósef Referendarius Ur ő Ngasa is ki jövén, 's bennünket ott meg látván, mindjárt mondotta, hogy ő Nga kezére szállott vólna Instantiánk ő Fgéhez tejendő Referáda végett. Bizván azért Isten után ő Nga dexteritásához 's hozzánk ígértt hü-ségéhez, ebédlése után el mentünk ő Ngához, és szóllottunk, 's mondotta ő Ngasa: Én ugyan eö Felségéhez fogok Referádát tenni, 's minden módon a' klték vigasztalására fogok szolgálni; De nem reménylhetem hogy Büntetés nélkül maradhatpa Kgltek, mivel sok In-hibitiók ellenis munkálódtatta Kgltek az Oratoriumot, mindazonál-tal mit fog a' Flgs Udvar kglmessen resolválni; a' Felséges Helly-tartó Királyi Tanácsra fog dirigáltatni, az Expeditio pedig mi-hellyen ő Fge Resolutioját kiá-hozom, azonnal meg fog lenni, Kgl-tek azonközben a' Fgs Hellytartó Tanácsot sürgesse, hogy ottan is valami módon ne késleltetnék, mindazonáltal míg ő Fgétől a' Re-solutio kijőne, tessék addig itten várakozni.

XIX. Sok ide 's tova való járásunk között, ugyan csak végső menetelünk ez uttal lévén Titulált és nevezett Referendarius Urhoz eö Ngához; ottan meg értettük, hogy már a' Flgs Hellytartó Tanácshoz fog dirigáltatni az Expeditio, olly véggel; hogy a' Fgs Hellytartó Tanács Intimétumot küldjön a' Mtgs Egri Püspökk és az Districtu-sok Administratorának, bővebb Informatioért, hogy tudniillik ocu-láltassék mind a' M. Egri Püspök, mind az Administrator részéről az régi Templom is és az elkezdett Templomis, mi formában vólná-nak, ugye, miképpen az Instantiáinkban exponálva vólna. Mi azért Bétset el-hagyván; jöttünk Posonban, azért, hogy a Felséges Kirá-lyi Hellytartó Tanácsnál a Dolgot Sollicitálnánk, hogy a dolog ne

késleltetné: Minekokáért Mtgs Gróff Palatinus Pálffy János Kglmes Urunkk mint azon Fgs Királyi Tanács Praesesének ilyen Instantiát adtunk bé: " Nagy Méltóságu Gróff Magyar Országi Palatinus /:Titt. ztr.:/ kiváltképpen való Jó Kglmes Urunk 's Patronusunk ! A' Felséges Királyi Helytartó Tanács a' mi Tempломunk építésének dolga eránt bé adott alázatos Instantiánkat tegnapi Consiliumon kelővenni méltóztatván; minthogy alázatossan lehetett az Ur Director Urunk által meg érteni, hogy ezen Fgs Királyi Tanács ez mi Szükséges Dolgunkban még bővebb Informatiot várván inquiráltatni kívánna, és kglmes opinioját annakutánna küldeni Felséges Királyi Aszszonyunkhoz ő Fgéhez. Ezokáért máy alázatossággal Instálunk Excellentiádnakxi mint Jó Kglmes Urunkk: Méltóztatassék Excellentiád ezen keserves állapotunkat természet szerént való 's Atyai Kegyelemességéből ugy kormányozni, hogy azon Inquisito 's leendő informatio hosszabb hosszabb időre ne halasztatnék, és akképpen halgatásban ne maradna, hanem ő Fgéhez és a' Tkttes Ns Hazához Hűséges Szolgálatokkal mindenkor ereje felett is viseltető, 's mostani circumstántiák szerént-is hűségesen készülő népünk, tellyes vigasztalást vévén, annál hűségesebben 's nagyobb örömmel igyekezék. Melly Excellentiád Kegyelemességét utolsó csepp vérünk hullásáig meg Szolgálni kész szívvvel igyekezvén 's Excellentiád Kglmes-ségét aláztaossan óhajtván Maradunk Excellentiádnak, Örökös hűségű alázatos szolgáló N:N:

XXX. Ezek szerént annakokáért a' Fgs Királyi Helytartó Tanács az Intimatumot Postán N. Egri Püspök Tisztelendő Erdődi Gábor eő Exelleájának mindjárt következő Postán meg küldvén; miis azonnal Posonból Hazánkban indultunk, 's mindeneknek előtte Jász Berényben menvén Administrator Tkttes Gosztonyi István Urunkhoz, ott azonnal meg értettük az Urtól, hogy eő Excelleája a' Mgs Püspök halálos betegségben volna, azért az Ur Administrator Ur javallásából más napig ott várakoztunk, ilyen javallására, hogy Egerben embe-re volna az Urk, és mihéllyen halálát fogja érteni ő Excellentiájának, mindjártást eránta tudósítást venne az Ur; a' minthogy azon ettszakán vagy más napra virradván bizonyos informatiot vett az Ur, hogy ő Excelleája már az élők között ki mult volna. Ahoz-képest mi haza jöttünk. Mindazálral ollytén instructiot vettünk az Urtól Administrator Urunktól, hogy a, Fgs Királyi Tanátsától eő Excelleájához adatott Intimatus az Egri Tkttes s Venerabile Cáp-talanra fogna dereniálni, míg más Püspök succedálna. Haza jövénné annakokáért és követtségünk folyását vóltaképpen itthon elő

besszélvén minékutánna ő Excelleája Exequiáinak vége lett volna; ismét szemeinkk álmodt szemöldökünk 's Szemünk héjainak szunnya-
dozást nem engedvén a' Venerabile Capitulumon Egerben a' dolgot
folytatni kezdtük. Minekokáért

XXXI. Azon 1744^{dik} Esztendőnek Novemberi Havának utólyllyán expediáltattam
Egerben Nstes Kabai Mihály Urammal a Venerabile Kaptalanhoz, és
ottan az Ur Administrator Ur recommendatiojából a' Tkttes Kápta-
lan Nótáriussát Szabó Márton Uramat meg-keresvén, dirigált ben-
nünket Mlgs Nagy Praepost Kiss János Urhoz ő Ngához és Foglár
Canonok Urhoz, ottan is magunkat ő Ngok előtt bé jelentvén egy-
néhány Pár Tekenős békákkal és Egy Egy Pár Debreczeni fejer ke-
nyerekkel 'a' Pereczekkel, mindjárt Nagy Praepost Ur ő Nga mon-
dotta: hogy más napon a' Tkttes Káptalannak Sessioja lenne és
Instantiánkat elő venné; Instantiánk velleje ebből állott, hogy
a' Tktts Káptalan méltóztatnék ő Fge Kglmes Intimatuma Szerént
az Oratoriumunkat oculáltatni és oculáltatván, a' Relatiót a'
Fgs Consiliumk mennél hamarább meg küldeni. Meg halgatván a'
Tktts Cápitan ebbéli Instantiánkat, azonnal

Első Adventen denominálta Tisztelendő Pater Török János Jász Apáthi
Plebanus és Kunszent Mártoni Plebanus P. Berkes Ferencz Uraimé-
kat, 's a' Commissiot kezünkhöz adván; Jász Apátiban magunk el-
hoztuk, hálákat adván az Ur Istennek, hogy olly jó esméretes sze-
mélyek denomináltattak részünkről az oculataira és a' szerént
teendő informatiora: A' meg nevezett Tisztelendő Atyák azért ki-
jővén, a' Templomokat oculálván, és a' Szerént a' Relatiót meg-
irván 'a' el készítvén, magunk kezünkben adták, hogy vinnénk fel
Egerben, de Pecsét alatt, mindazonáltal tudtunkra adván, hogy a'
Relatio egészben Instantiánk Szerént lett.

XXXII. Ismét expediáltattam Egerben azon Tkttes Kaptalanhoz és Titulált Ple-
banus Uraimék Relatiojokat fel vivén ugyan Ngs Kabai Mihály Uram-
mal és Titulált Nagy Praepost Urk. ő Ngsának bé adván, 's egy-
szersmind szóval arra kérvén, hogy a' Felséges Királyi Hellyttar-
tó Tanátsot méltóztatnék mentül hamarább superinformálni 's a'
Relatiót Submittálni. Más nap azért a' Tktts Cápitanbéli Urak
's Atyák összevgyülvén a' Tktts Cápitan Templomában, miis a
Segrestyében bé mentünk, és a' Tisztelendő Plebanus Uraimék Rela-
tiojokat hallattunkra elolvassván, meg lehetett értenünk hogy min-
den Punctumok hasznunkra valóok vóltanak; mikor x osztán végezést
tettenek volna, ki küldöttek bennünket, viszontag bé szállitván
kimondotta nagy Praepost Ur ő Nga, hogy leg első Postán mindjárt
a T. Plebanus Uraimék Relatiojok Szerént a Flgs Királyi Commissiót

Consiliumotx fogják informálni, 's köszönnén erántunk való Atyás-
kodását a' Tekéntetes Káptalannak, azzal haza jöttünk.

XXXIII. Azon közben a' Ns három Districtusok eö Fgénél a' Ns Districtusok haj-
dani Szabadságát, Palatinalis Jurisdictio alá való viszeza jutást
etc. Sürgetvén Abligatusok által a' Felséges Udvarnál; Végtére a'
Ns Districtusok Engemet is ablegálának azon dolog végett aztes
Horvát András és Nánási János Uraimékkal /: a mint obitér jelen-
tettem vala is §phs XI ^{mo}. És a' Ns Districtusok Relnitioját
Sollicitálván azon Sollicitálás közben az Oratorius dolgátis a'
Fgs Cancellarián folytattam, néha Posonban is lemenvén mikor eránt-
ta való Deputation concertáltatott vólna, úgy a' Fgs Cancellarián
is, és Commission.

XXXIV. Már Mlgs Referendarius Koller Jósef Ur kezén lévén eö Felségéhez tejen-
dő Referenda Templomunk állapottyában, Noha Sokat Sürgettem annak
Szabad építését, de Sokáig semmit nem vehettem; Mert Titulált
Referendarius Ur ó Nga halálos betegségben esvén, 's végtéré meg-
is halálozván, igen sok ideig ki nem lehetett tudnom ki kezénél
lehetne a' mi ó Felségéhez adatott Instantiánk. El mentem gyak-
ran M. Adelfi János Urhoz ó Ngához Ngs Nánási Uramalis, mivel ó
Kglme is hasonlóképpen - mint én a' miénket, a' Filepszállási
Templom építésének Szabadságát sürgette, az megtaláltatott M.
Adelffi Uramnál, a' miénket tagadta ó Nga. El mentem M. Palásti
Uramhoz, ott nem vólt. El mentem M. Nedeczki Uramhoz, Kolbnics
Uramhoz, Joannes quod vult Deus ó Ngshoz gyakran, mindenik azt
mondotta Nincsen nála, Nincsen nálla, Nem is vólt. Jaj ! Jaj !
Hol kellett hát már meg-találni ? Talám magával elvitte a' ko-
porsóban Referendarius Ur eö Nga ? talám valamelly irigység által
halála után el sikkasztatott ? avagy talám több irásokkal együtt
hamuvá is tétetett ?

XXXV. Itt azért ujjonnan Hegyeket kell ingatni. Ujjonnan a' Felséges Király
Aszszonyt ó Felségét Instantiával bátorkodtam busitanom, és Mlgs
Gróff Pálffy Miklós Vice Cancellarius Urat ó Excellentiáját ugyan
Instantiával megkeresém /: minthogy Fő Cancellarius Ur eö Excelle-
ája Tkts Vas-Vármegyére, és maga Jóságaiban is le ment:/ kérvén
azon ó Excelleáját irásban le tött Instantiám által, méltóztat-
nék ó Excelleája ó Fléhez ujjonnan bé nyujtani. Melly ó Felségéhez
ujjonnan Nyujtott Instantiámnak folyása ekképpen következik:

"Sacra Regia Majestas ! Dna Dna Naati Clementissa !

Ad Augustissimum Mattis Vrae Scrae Graas Ilseronum humillimé
Provoluti, ad id Mattem Vram Scraa Bemississimé reflectere neces-
sitamur: Quod cum in Anno etapso 1744 to ejusqu. Meuse Septembri,

intuitu incepta Oratorii nostri ex ruinis Reparationis, ejusdem-
gu.-Pro Numero Solum modernos Incolarum fiendae ampliacioni, a q
qua Per Exc. Mattis Vrae Sacrae Locumtite Consilium inhibiti Su-
mus, Benignus Mattis Vrae Sacrae Indultus humillima Nostra Suppli-
caone Sollicitassemus extuncque Majestas Vra Sma medio Excelsa
Cancellaria Regio Aulicae Hungariae Excelso Locumtli Consilio Benigne
Pro opinione eatenus Submittenda, Mardasset, evenit; quod dictum
R. Consiliu investigaonem eatenis medio Vener Capituli Agrieus,
Relaonemqu. Superinde acceptam cum Sua omnino opinione Matti Vrae
Sacrae longo antehac tempore ex officio demississimé Subnissentit:
Sed eheu ! Instantia Nostra humillima nullum hactenq. Praeter
diuturna Suspicia nacta est effectum, adeoq. a' duobus pené annis
per Inhibitionem dictam ligata Reparatione Oratorii, idem in dies
magis magistre rumari comperiretur olvashatatlan ejusdem inopina-
to collapsu extrema Nefors Incolarum in idem Pro cultu Divino Pera-
gendo confluentius fatalitas Subsequaretur; - Ideo de genubus a
Primo ad ultimus usq. in terram Prostrati Mattem Vram Sacra, tangu.
Clementissima Ecclesiar Matrem in Nomine DEI Triunius denno humillimé
exoramus: Quatenus humillima hac Instaa Nostra Benignissimé
exandeta Clementerq. Consideratis fidelibus erga Mattem Vram Sma
et Regnum hamagialiter Praestitis in instanti etiam cum coetenis
Cumanis et Jaszgibus Sexaginta Tirus Equitus cum omni apparatura
coneursu, ac futuris etiam quibusvis occasionib. Pro virius Possi-
bilitate pstandis altissimis obsequiis Nostris, reparaconem Orato-
rii nostri tam, quam etiam Pro Numero Incolar captam ampliacionem
Clementissime concedere atq.-aetenus Benignum Regium Indultum
cum Decreto expediri facere Majestas Vra Sma dignetur, Ut coepto
hoc nostro ex Gratia Mattis Vrae Sacrae ad finem tandem optatu
deducto, homagiali nostra erga Mattem vram Ssam et Regnum obliga-
tioni cum devotione eo ferventiori fatissimé valeamus. Ad quod
nppnet hamagiali cum submissione aeternum devorentes, Celemtissimamq.
Mattis Vrae Sacrae Resolutionem degenus anelantes, emorimur
Mattis Vrae Sacrae. Humillimi Perpetuoq. fideles Subditi N:N: etc.
Titt. Ad Sacram Hungae, Bohemiae /:zttc:/ Regiam Mattem, DDnam
Clementissam Humillima Instantia, Introscriptor Karczaguszállásieus
Incolar.

A' mellesleg ő Excelleájához nyújtott Instantiam pediglen a így foly:
Nagy Méltóságú Gróf ! Érdemem felett való Kglmes Uram !
Minémü alázatos Instantiával kéntelemittetem Flgs Király Aszszö-
nyunk ő Fge Kegyelmes Királyi Székihez alázatos leborulással já-
rulnom, azon Instantiából voltaképpen bölcsen méltóztatik Excel-

lentiád meg érteni. Mellyte nézve Excelleádat mély alázatossággal kérem, minthogy az ilyen és más dolgokk eö Fgéhez való által adása Excelleádat nézné; Méltóztassék Excellentiád ezen ő Fgéhez nyújtandó Karczagujszállási lakosok Instantiájokat természeti kglmessége Szerént Promoveálni és abban felött igen Szükséges dolgainkat különössenis mind régi Elejekk, mind a' mostani időbéliekk, eö Flge és a' Tkts Ns Haza mellett mindenkor elkövetett hűséges Szolgálattojokk /:mellyre továbbis minden elő fordulható alkalmatosságokban 's a' mostan közel való állapotban is hűséggel igyekeznek utolsó csepp vérek hullásáig:/ tekintetiért, kegyelmessen Secundálni. Melly Excellentiád Kglmességeért Isten előtt Szüntelen esedezni fő kötelességekk tartják, 's Excellentiád életéért 's örökös békességeért meg nem Szünnek imádkozni. Magamat 's ezen exponált dolgot Excellentiád Kegyes Atyáskodásában alázatossan ajánlván, állhatatossan maradok Excelleádnak Alázatos együgyű Szolgája. Varró István. Ns Jász és két Kun Districtusok Deputatussa. Bé küldvén azért ő Excelleája Secretariusza által ezen Instantiákat ő Excellentiájának szintén herbatea itala közben; Senki más ott nem lévén, mindjárt maga ő Excelleája bé Szólitott, és Szóval ekeitől fogva mind eddig Species factiképpen eö Excellentiáját világositottam, Csudálkozott ő Excelleája miképp ennyi ideig ki nem találtatott M.Koller József Ur halálától fogva, 's azonnal biztatásul szólott ő Excelleája: hogy ezen újj Instantia nem fog addig ő Fgéhez nyújtatni, míg nem /:még pedig ezen a' napon:/ a' Fgs Cancellarián Inquisitionakter ki nem fogná keresni ő Excelleája, ki kezénél vólna, és meg Parancsolta, hogy dellyesti két 's három óra között forduljak, 's meg mondja ő Excelleája, kinél lészen, mert /:ugymond:/ nem lenne becsületire a' F. Cancellariának ha re infecta ő Fgéhez ujjonnan dirigáltatnék.

XXVI. El vivén azért ő Excelleája az Instantiát a' F.Cancellariára, igéreti Szerént hűségesen ki kereste és dellyesti mondott órára odá menvén, meg mondotta eö Excelleája, hogy Mtgs Adelffi Ur kezénél találtatott, de ő Nga azzal mentette a' F. Cancellarián magát, hogy Filepszállási 's Karczagszállási kereset között confundaltatván, és amaz expediáltatván, azt gondolta, hogy mindenik expeditioban ment volna. Én azért ő Excelleája Parancsolatlyából el mentem más napon reggeli kilencz óra előtt Adelffi Uramhoz ő Ngshoz, 's mihelyt bé köszönök, azonnal mérges beszédekkel Szólitott illy formán: Bizony csudálkozomkden kden Varró Ur, hogy olky lyan Pityergős Instantiát küldött volna klmed ő Fgéhez, hiszen

régen nálam vagyok, de nem volt kinek sürgetni, Én magamat ő Ngsa előtt maga ellen justificáltam, 's emlékeztettem sokszori kérésemre jól emlékezőn azért, mint magam, ő Ngsais mindenekre, egyszer azt mondja: No hiszen Varró Ur ne várakozzék már ká./ tovább 's ő Fge előtt. Ne pityeregjen. Csőtörtőkön Referádát tészek ő Fgénél 's Szombaton expediáltatik ő Fge kegyelmes Resolutioja, 's meg talállya ká a' Főkapitánynál.

XXVII. Kérdeztem ugyan miből fogna állani; de ő Nga nem fejezhetve ki hány százból álló lenne, mivel az utolsó Referada még hátra volt, de azt ő Nga is megmondotta, hogy lehetetlen büntetés nélkül impetrálni. Én azért le felé indultam circa finem Augusti 1745. esztendőben, minekutánna elmúlt 1744 dik esztendőnek Decembéri hónapjának 23 dik napjától fogva itthon nem lettem volna, és ő Fge kglmes Resolutioja a' Fgs Consiliumnak, a' Fgs Consilius Tkts Fő Kapitány Almási János Urk, az Ur Fő Kapitány Uram megküldötte akkori Distris Kapitány Ngs Kálmán István Uramk, tudniillik, az ő Fge Kglmes Engedelmének megnyerése előtt mind Fő Tisztünk eleve való mind a' Fgs Consilius Inhibitioi után is hogy vakmerőképpen építették a' Templomot a' Karczagujszállásaiak; azért öt Száz Aranyakat le tégyenek, és a Mtgs Egri Püspök és Almási János Ur vagy Expeditusai által oculáltatván ismét az Oratoriumok, 's az oculata viszontag ő Fgénél referáltatván, építtethessék.

XXVIII. Imé azért a' Bánatra Bánat tódulván, Mivel a' Redemptionnak repartíáltt summájábólis ezen bánatos Városra Negyven egy ezer és Hílc Száz Rftok esvén, az Insurgens Ezer Katonákból hatvan három Katona minden készülettel, lovakkal, Fegyverekkel, Mondurokkal obtingálván majd Hét ezer forintig az is fellépván, Imé a' Templom mulctájais öt Száz Aranyok Két ezer és egyszáz Rftat tévén, a' Portionális Quotta Két ezer forint, Palatinalis Salaris Hét Száz kilencven öt etc. Mit csinálsz ezek között Szegény elalélt Nép? Egyebet nem, hanem mégis Flgs Koronás Király Asszonyomhoz folyamodom, mert mégis bizom kglmes Anyai voltához.

XXIX. Következő 1746 dik Esztendőnek Bóldog Asszony Havák utóllya felé azért ismét Nztos Sütő András Urammal engemet együgyű Szolgát a' Fel-séges Udvarhoz ablegál a' meg keserített Ekklésia, olly végre, hogy ő Fge Kglmes Anyai volta Szerént méltóztatik valamelly részt relaxálni. El indultunk azért elsőben is Pestre; már máx állván a' Fges Királyi Tábla, olly Instructiot vévén, hogy Mtgs Personalis Grassalkovits Antal Urnál ő Excellenciájánál instálnánk, hogy ő Excellenciája méltóztatna bennünket hathatóssan recomendálni.

Mer különben Mtgs Palatinus Pálffi János Urunknális eö Excelleájánál Posonban instálnánk Recomendatioért. Pesten azért bé jelenktvén M. Personalis Urunknál eö Excelleájánál magunkat, mindég ő Excelleája azt comendálta, hogy Peagáltatnánk egy bizonyos Inquisitiót arról, hogy akkori Fő Tisztünk mikor a' Templom építéséhez még nem fogtunk vólna, ugymint Tktes Podhrádzki György Administrator Urunk javallotta, hogy olyan Templo mot építetténk, mint a' Jász Berényi: ha ebben ugymond bódolgulnánk, ő Fge előtt is hathatós lenne instantiánk. Mi azért el vizsgálván el szemlélvén a' dolgot, sokat hányakodtunk, azt is gondolván, hogy az olyan időről időre való hallogatás ne talám akadályos isx lenne, azomban ha Inquisitionaliter folytatnánk dolgunkat, ne talám idővel jelentett Fő Tisztünk attraháltván, 's magát ellenkezőképpen ki mentvén, még inkább nagyobb ki gázolhatatlan Labyrinthusban nétalám mennénk; a' régi Templom azonközben a' sok idő hallogatás miatt egyszer véletlenül a' sok nép egyben gyűlésekor az Isteni Tisztelet alatt szörnyűképpen le omlana; És ezek Szerént arra vettük magunkat, hogy csak mennyünk fel és Próbálljunk Mtgs Palatinus Urunknális ő Excelleájánál.

- XL. Elindultunk annakokáért Pestről Poson felé Land Kocsin, Dobozi Gergely is szolgálat tétel végett velünk lévén, El indulásunk előtt mindazáltal Tktes Fő Kapitány Almási János Urunkról Passnalist extraháltunk, egyszersmind mind Títulált Urat mind Jeszenák János Urunkat arra kértük; méltóztassanak beannunket Mtgs Palatinus Urunknál hathatóssan recomendálni, kikis fogadták, hogy Postán utánunk fogják Posonban elküldeni. A' minthogy a' mikorra mi Posonban felérkeztünk, másod agagy harmad nappal azután elérkezvén azon vártt Levél a' Postáról ki váltottuk, és Mtgs Palatinus Urunkk magunk Instantiánkkal együtt bé adtuk. Melly ő Excellentiájához nyujtott Instantiánk ez vólt: "Nagy Méltóságú Gróff, Magyar Ország Palatinussa etc. Jó Kegyelmes Urunk ! 's édes Atyánk ! Jól constál /:nem kétlyük:/ Excellentiádnál miképpen mi az elmúlt közelebbi esztendőben Tempломunkk utolsó romlásra jutott állapottyában Flgs Istenünk Tiszteletire Templo mot építeni kezdetünk legyen; de a' Egs Királyi Hellytartó Tanács által annak tovább való viteléről el-tilalmaztatván, már Instantiáink az Flgs Királyi Udvarnál lett folytatásával Dolgunk annyira jött, hogy öt Száz Aranyakk mulcta Titulusával tejendő le tételek után eö Flge Kglmességéből Szabadon építtet hetnénk: a melly sullyos Mulctát Kegyelmes Urunk éppen fel nem

viselhettyük Mivel jól 's bölcsen tudja Excelleád, hogy a' Pesti Invelidusok Házának Uraságánál állt lett kiszabadulásunk terhében 41800 Rftk Summájában is mostani Szűk és drága időhöz képest igen keveset tehattunk le magunkról; azomb. a' közelebb elmúlt esztendőben Felséges Aszszonyunk ellen az Fgs Prussiai Királyoktól támasztatott Hadnak vissza verésére 's Hazánk óltalmára lehető segittség végett a' Ns Districtusoktól fel állítottatott 1000 Lovag Katonák között 63. Lovag Katonákkal Szegény Városunk concurrálván, azokra tölt költségünk is majd 7000. fokra terjedett, Ezeken kívül is mind a' Contributionale Quantus rerse, mind a' Palatinale Salarius, 's Domsetica Ca-ssára való Esztendőnként folyó fizetés, Nem különben az itthon való mindennapi szükségek miatt ugyanarra le nyomattattunk, hogy csak nem végső Szükségre jutottunk, Sőt ha ezen Múlta is rajtunk erőnk felett desumáltatni fogna, Szinténvégső Pusztulásra is kellene jutnunk. Minthogy Pedig a' Pesti Ispóty Ház Dominiuma állt lett ki szabadulásunk munkájában is Isten után egyedül Excelleád hathatós Interpositioja által böldegittattak ezen Ns Districtusok; miis ezen sullyos Szükségünkben egyedül Excelleádat Isten után legfőbb orvosunkk 's vigasztalónkk tartván, kéntelenítettünk Excelleádhoz mint Jó Kglmes Atyánkhoz folyamodnunk: Minekokáért is Kglmes Urunk 's édes Atyánk ! Excelleád Kglmes lábainál leborulván, mély alázatossággal reménkedünk: Méltóztassék Excelleád ezen alázatos Expositionkat, ugy az elkezdett építésre való tellyes Szükséges állapotunkat, nem különben Fgs Aszszonyunk ó Fge szolgálattára 's Hazánk óltalmára való buzgó hűségünket Atyai Szívére kglmessén venni, és a' irtt 500 Aranyak Múltájának relaxatiojéért Flgs Aszszonyunknál tejendő alázatos Instantiánkban eő Flgénél bennünket Atyaikképp böldegítani, mind ennyi terheink közöttis Száz Aranyaknak letételében készen fogunk iparkodni. Mely kglmességét Excelleádnak még a' maradék Népis mi utánunk elmulthatatlanul fogja hirdetni, Miis Excelleád boldog életéért, 's Excellens Házának virágzó 's állandó békességért, azon felállítandó Oratoriumban Isten előtt buzgó áldozatokat tenni közönségesen, magánosan is Isten előtt esedezni meg nem szününk, a'mintis magunkat Excelleád Kglmességében örökkössen devoveálván maradunk Excelleádnak, Alázatos együgyű Szolgai H:K:

XLI. Hogy pedig ezen Instantiánkban és eő Fge előtt tejendőben is annál fogatossabban böldegittattnánk; a Ns Districtusoktól is Recomendatoriát extrasálván, közönséges Districtualis Pecsétek alatt, adjungáltuk Instantiánkhoz következő tenorral:

Nagy Méltóságú Gróff, Magyar országi Palatinus /Ztr./ Jó Kglmes Urunk 's Patronusunk ! Minémű terhes állapottyok légyen Karczag-
újszállási Szegény Lakosokk mindenfelől reájok tóduló Szükségek-
ben; közelebb pedig 500. Aranyokból álló nagy Summának eő Fge
Kglmes Resolutioja Szerént való letételében; Excellentiádhoz
nyújtott alázatos Instantiájokból Excelleád bölcsen méltóztatik
meg érteni. Minthogy pedig mind a' Relutio, mind a' katonaságra
tött expenzák ugy a' Contributionak Lutus 's más közönséges fize-
tések és a' mindennapi szükség annyira össze csuportoztanak raj-
tok, hogy ha azon Mulctának akar egyszer'smind akar részenként
teendő letételére adigáltatnak, nyilván tudjuk, hogy arra elég-
telenek lévén, végső Pusztulást kellene szenvedniük, és így
minden terhek fizetések a' mi nyakunkon maradván, miis tapasztal-
hatóképpen extennáltatván, mind ő Flge Szolgálattyának, mind a'
köz Jónak elébb mózditása látható 's tapasztalható csonkaságot
szenvedne. Minekokáért mély alázatossággal reménkedünk Excelle-
ádnak egész Districtusoktól Méltóztassék Excelleád a' Fgs Isten
Ditsőségének terjesztéséért, Flgs Aszszonyunk szolgálattyanak
további ?motiojáért, nem külömb. Excelleádnak és Excellens Házá-
nak örökkössen fenn tartó állandó békességéért 's bődög virágzá-
sáért, meg irtt Szegény Instánsokat mind Nagy Kunsági Anyavá-
rosbélieket kegyelmessen tekinteni, és természeti kglmessége
Szerént eő Flge előtt ha thatós Interpositiojával bődögíteni,
hadd miis a' mint a' Pesthi Ház Igája alóll lett ki szabadulá-
sunkban, ugy ezen állapotbanis Excelleád Kglmességét örökös
hálaadással hirdethessük. Magunkat azért és ezen exponált Inter-
cessionzkat Excelleád Kglmességében alázatosan ajánlván, áll-
hatatosan maradunk Excelleád holtig alázatos Szolgái. Nagy
Mátyás N. Jász Districtusnak ordius Kapitánnya és Assessori
/Körrajzban L: S:/ Boros Mihály ns Kis Kunsági Districtus Ka-
pitánnya és Assessori /Körrajzban L: S:/ Kálmán István ns Nagy Kun-
sági Dists. Kapitánnya és Assessori. /Körrajzban L: S:/ Ezen
Instantiáinkat eő Excellentiájának mind ő Fgéhez teendő Instan-
tiánkal együtt Mgs Director Fabiánkovics György Ur ő Nga által
bé adván, Moha szemben ő Excelleája nem Szóllittatott bennünket,
mindaal. Secretarius Palugyai Lénárt Ur által eő Fgéhez nyuj-
tandó alázatos Instantiánkat ő Excelleája ki küldvén, üzente,
hogy Szivessen fogja dolgunkban ő Fge előtt magát interponálni,
de Indorsatát tenni nem illik ő Fgéhez, hanem különösen fog
írni ő Fgénak, és következendő Postán felküldeni, azért mi csak

mennyünk fel és Instantiánk bé adását úgy intézzük, hogy az ő Excelleája Levelével össze érkezhessen ő Flgéné.

XLII. Nagy hálaadással vévén ő Excelleájának hozzánk mutatott Atyai Gratiáját; fel mentünk Bécsben, Szintén Gyerme Szülése után ő Felségének, és Instantiánkat ő Flgéhez ugyan a' Flgs Cancellaria által bé adván a' Relaxatio végett, Kglmes Resolutiot vártunk. Instantiánk tenora ez:

"Sacratissima Caesargo Regia Majestas ! DDna Naturalr. Clementissima. ! Profundissima animos nostros invasit consternatio, humillimé Subintellesto eo: quod Majestas Vra Ssma adificationem Oratorii Nostri a tertio jam Anno demissé Sollicitatam ob aliquas interventas Prohibitiones, Summa 500 Aureorus Multatione, ad Gralem Parochorus Cassam Poseniensen deponenda clementer resolvere dignata sit. Fatemur equidem Ssma Regia Majestas ! de genubus humillime: quod tam contra Altissimas eatenus factus Regias Dispositiones, Benignum eatenus, Indultum omittendo, quam etiam Graosus Excelsi Locumtis Consilii Prohibitiones, erraverimus; Verum enimvero cum ejusmodi Benignarus Dispositionum omni ex parte ignari fuerimus neq. rati renovetionem hujusmodi absq. Benigno Indultu Regio fieri non Posse quin hicitam fore opinione nostra rudi interpretati Sumus unde ignoratiam potius in negotio isto qm. contranitentiam realen Subversari palani sit. Cumq. Penuria moderni temporis Annonaeq. Caristia Praeterea in fortem Relnitionis Districtas ad Domino Domus Invalidor Pestien fere ad 42^m fnoz Subrepartita suma, Non absimiliter Anno Prenito inter Mille a Districtibus his Pro servitio C.Regio appmissos Equites, Sexaginta trius Militus cum omniapparatura Militari Statutio plusqm. Sex Mille fnoz faciens, caeter Contribuonalis Luanti, Palatinalis Salarii Capaeq. Domesticae exolutio tantopere nos exonerarunt, ut desumpta 500 Aureos suma Titulo Multa, dispersioni ne fors contractis nudis manibus nos accingere debeamus. Eapter Matti Vrae Ssmae qua Ecclarus Matri ac Fautrici Clementissimae de genubus humillimé Supplicamus: Dignetur atas Vra Ssma Clementissimae de genubus humillimé supplicamus: Dignetur atas Vra Ssma Clementissimé considerare tam Prionorum nosrtum orbi nota qm etiam Proximicribz occasioribus Signanter in Tumultu Peroiano 90. Equitus Statutione, contra Bontssicam hostilitatem Ao 1741 inter 400 a Districtibus his statuter vigneiti quiqu. Ao vero Prerito 63 Equitu Creatione Proximé vero ex Pedictor 63 Militu Equis quot quot habilesreperitentur, madalitate in Districtibus facta ad Altissimus servitium C.Regius applicatione,

Nostra fideliter praestita, Nihil deerit futuris etiam temporibus Pro viribus nostris Romagialiter Praestanda Fidelissima Servitia Regalia, ac horum Similliumq. Clementissima confideratione aedificaconem oratorii nostri cum plenaria Mulcta imposita Relacaone clementissimé concedere Nosqs. aliude etiam satis Superqq. oneratos manutenere, fovere Superique absolute ab ipsa Mulcta ac affidatione ulterioris liberae aedificationis oratorii Excelso Consilio suo Locumtli mandare Majestas Vra Ssma Clementissimé dignetur. Quam Mattis Vrae Sacrae Graam aeternum Promereri Studebimus emorituri Mattis vrae Ssmae Humillimi Perpetuog. Fideles Subditi N: N: Etc."

A' Nemes Districtusokk pedig eö Fgéhez mellettünk adott Instantiája ez: Scрма Caesares Rea Mtas DDna Naatr. Clemssa ! Summo animos nostros moerore ac dejectione Subintelligere Nobis hicuit: Qualité Incolae oppidi Kardszagujszállása ex Clemssa Mattis Vrae Ssma Resolutione in negotio aedificaconis oratorii ipso 500. Aureor mulcta affecti essent: Sed quia instans a Dominio Domus Invalidorum Pestieusis Reluitio, Expensa inter Mille a Nobis fratutos Equites in /?/ Equitum erectionem elargitae exolutio Contribulis Quanti. Palatinalis Salazj, Cassa Domestica quotidiana item annona Penuria eos tantopere suppressere et evanavere, ut mulctam istam nullopere exolvere queuntes nihilmissi dispersionis ipsor, Nobisq. aliunde etiam satis Superq. exhaustis onerum eorundem in nos redundaonis, nostique Pariter Per hoc extenuaonis futurae, Supermanserit metus. Hinc Matti Vra Ssma tam Pnominator Incolarum humillima Matti Vrae Scmae intuitu Relaxaonis Mulcta ?dicta porrectam Instantiam, Quam etiam Nos Districtusq. Nostrax, ac tanta erga Mattem Vram Ssma et Regnum Fidelter Praestita, posterum etiam imminere quavis occasione hamagiali cum devotione Pro viribus Praestanda Servitia Nostra clementissimé Pientissimo cordi assumere mentionatosq. Incolas Kardszagujszállásienses, et Per hoc Districtus quoq. nostros Maternis Gratiis Clementissimé Consolari factaq. jam jam resitutione Districtus hor in avitas Libertates et Privilegia, alleviátationem etiam mulcta pdicta clementissimé resolvere. Pro Qua Mattis Vrae Ssmae in nos elargienda Gratia aeternus Perseveramus. Mattis Vrae Ssmae Humillimi Perpetuog. Fideles Subditi, N.N. Districtus Jaszygum et Cumanorus Capitanei et Assessores utriusq. Confessionis."

XIII. Mig ezen Instántiáink ujjolag folynának a Fgs Udvarnál; el-mentünk Tktes Rimanóczy Antal Urhoz Nagy Moguntiai Herczeg eö Fge Tanácsossához ő ngához, s mondotta, hogy eö Ngasa meg-mutattya,

hogy ha inter manus 100 Aranyat le tészünk; meg készíti annyiban Mulctát. De nem igen bizhattunk hozzá, mert másfelől lehetett értenünk, hogy ha Szintén Száz Aranyat akarhová adnánk is, mégis annyiban még nem készülne. Ki jöven azért ő Fge Kegyelmes Resolutioja a' Fgs Cancellarián, 's a' Fgs Cancellariáról hozzánk is; És meg értvén, hogy Háromszáz Aranykb. állana a' Mulctának eő Flgétől való Kglmes meg hagyása. Két Száznak kegyelmessen lett meg engedésével; Hálákat adván az Ur Istennek az részben is, és a' Fges Aszszony Klmes Engedelmét meg-köszönnvén; Egykor a' Nagy Piaczon mentünk. Szemközben érkezik reánk Hintóban Ulván Mtgs Gróff 's General, Bethlen Jósef Kglmes Urunk ő Excelleája, 's meg Szólitván bennünket; méltóztatott Parancsolni, hogy azon napon Dél előtt mennénk Szállására /:Agens Szilágyi Uramnál lévén Szállása ő Excelleájának:/ valami beszéde lenne velünk; Mi azért oda menvén; ott találtuk Tkttes Vaji Abrahám Urunkat isx/:Agens Ur Szinte akkor vágatott eret a'nlában:/ 's bá Szólitván bennünket különös Szobában, együtt Vaji Urral, 's tudakozódtak, miben vólna már dolgunk a' Felséges Udvarnál ? Meg beszéllettük rész Szerént Szomoruan, de más részről örömmel; hogy eő Fge Kglmes Resolutioja már ki jött, de 300 Aranyok Mulctában felhagyattattak Titulált Urak is hálákat adtak Istennek, hogy annyira is hozhatuk, és az Isten annyira vezérlette xx ő Fge Szívét, 's igen Szerettek bennünket, sőt álmélkodtak annyira való industriánkon. Mi osztán Projectumban tettük; Commendálnák e' Titulált Urak, hogy ha még is ő Fgét bátorzkodhatnánk terhelni; mivel mi magunkban feltettük ? De nem javallották, Sőt inkább, hogy ő Fge aztis cselekedte kglmessen, a'mit még eddig másokkal nem cselekedett olly formán; azért méltó hálaadással tartozunk ő Felségének. Ez vólt hozzánk eő Excelleája beszéde; Mindazáltal eő Excelleája Kegyes Patrociniumát ígérte; hogy ha még eddig ő Fgétől a' Resolutio ki nem jött vólna; Minthogy eő Excelleájának is a' Fgs Udvarnál különös dolgai folynának; tehát ezen mi részünkre való Resolutiot fogná ő Excelleája is Sürgetni. De minthogy mátt illy formán meg vagyon, azért nincsen tovább /:ugymond:/ szükség reája; az Ur Isten meg segíti kket le-tételére is, nem comendálván, hogy többszöri busítsuk.

XLIV. Mi annakokáért a' Felséges Cancellarián Sürgettük az Expeditiót, 's mindjárt expedíaltatott is a' Fgs Királyi Hellytartó Tanácsra, s onnét az Urhoz Tkttes Fő Kapitány Uramhoz és a Mtgs Gróff Barkóczy Ferencz eő Excelleájához mint már Egri Tisztelendő Püspökhöz, illyen tenorral:

"Perillrus. ac Grofe Dne ! Nobis observande ! Post Intimatam medio Praettra DVrae. Incolis oppidi Karczaguijszállás in Majori Cumania Siti, Helveticae Confessionis adictis Benignam Regiam Resolutionem in eo elargitam, ut iidem Incolae Proprex attentatam absque Praehabito eatenus Indultu Oratorij Sui extrudtionem 500 Aureoram Pecuniariam Mulctam, ad Generalem Parochor Cassam persolvant; p/per/fati Incolae Supplicem denno ad Suam Mttm Caesareo Regiam recursum Sumpserunt, atq. enervatum statum Suu pluribus eponentes. Praenotatam Pecuniariam Mulctam Sibi relaxari Pesierunt. Altefata proinde Sua Mjtas Caesareo Regia in Benignam Reflexionem Sumens tum dictorus Supplienntius Humillimam Instantiam, tum vel maximé Comitís Regni Palatini interpositam pro Parte Eorundem Supplitantius demissam comendationem, clementer resoluit ut Praerepetiti Karczaguijszállásiens Incolae in Panam attentatae pravio modo per ipsos Oratorij Sui extructionis loco 500: Trecentos Aureos ad dictam Generalem Parochorum Cassam persolvant. Quam Benignam Summefatae Suae Mttis Caesareo- Regio Resolutionem Praetitulata Dnaomi Vrae, qua Districtuum Jaszygum et Cumanorum Capitane Palatinali hisce Intimandum ess duxit Consilius Regius Locumtte, quatenus in confirmatate Prioris abhinc expediti Intimati p/per/e specificatum 300 Aureos fnos 1260 facientem Sumam a p/per/fatis Incolis mox exigi, et ad p/per/dictam Gralem Parochorus Dassam hinc Posonium administrari curare Novenit Eadem Dnao Vra Datum ex Consilio Regio Locumtenentiali, Posonijs die 22da Men Aprilis Ao.Dm. 1746 Celebrato Praetitulatae Dnis. Vrae Ad officia Parati Comes Paulus Balassa Georgius Fabiánkovics And.Móricz Titt; Perillri ac Grofo Dno Joanni Almási, qua Districtus Jaszygum et Cumanos Supremo Capitaneo, Nec Non Tabula Septemviralis Assessori, Nobis observando; Buda. Árokszállás. Jász-Berény Ex officio."

Mínthogy pedig ezen Intimatum Horváth András Urtól Ns Districtusok Notariussától az Urtól ki nem vétethetett in Paribus tehát az után Fő Notarius Fejér János Uram adta ki maga subscriptioja alatt ilyen indorsatioval: Praescriptam Copiam originali in Archiv
vo J: Districtus habito Graeco Ex R. Locumttis Consilii Mandato
in omnibus cohaerere p/per/sentibus testatum reddo. In oppido
JászBerény Die 4ta January Ao. 1753. Joannes Fejér p/per/fator
Itos Districtus on J. Notarius. /Körrajzban L: S: /

XLV. Ezek ekképpen meg lévén; Miis haza jöttünk Bécsből, és követtségbéli Dolgainkat megbeszélvén itthon a Ns Tanátsk, a mellyett Tktes

Palatinalis Fő Kapitány Almási János Uramhoz a' Flgs Királyi Hellytartó Tanács Intimatuma eljövén, annak mivóltához képest irtt akkori Distrilis Kapitány Ngs Kálmán István Uramnak, hogy a' meg irtt 300 Aranyokból álló Múltát Karczaguijszállásiakon desumálván, mentül hamarabb küldené fel Posonban a' Parancsolt helyre. De azon Sumából Száz Aranynál több készen nem lévén, azon Száz Aranyakkal fel küldettünk Egarben Mtgos Gróff Fő Tisztelendő Püspök Barkóczi Ferencz Urhoz eö Excelleájához, Szabó György akkori ordrius Biró Uramal, olly Instructioval, hogy ő Excelleájának azon 100 Aranyakat adnánk bé, és mellesleg instálnánk, hogy eö Excellentiája adna Engedelmet az Oratoriumunk építésére addig is, míg a' hátra lévő Két Száz Aranyakat le-tehetnénk. El menvén azért circr. 30 Tekenős Békákkal, Két Pár Fejér Debreczeni Kenyerekkel és Mézes Kalászokkal 's Pereczekkel; Instructioink Szerént, elsőben is Czeglédi Móijsses Professor Uramat megkeresvén, eö Excelleájához való közbenjárót tudakoztunk, az Ur Professor Ur comendálta Tisztelendő Pater Andercovics Uramat, mint ő Excelleája egyik káplánnát, és meg keresvén, 's kérvén; mind a' Honorariumokat mind Levélben tétetett Instantiánkat Majus havának 2 ^{dik} Napján eö Excelleájának reggeli 9 órakor presentálta; eö Excelleája termináltt délután két órára, és akkor meg-jenelnvén, 's admissiót akkoris jelentett Tisztelendő Pater Ur által impetrálván, bé mentünk ő Excelleájához, már ottan lévén Titularis Püspök Máriási Ur eö Nga és más Canonok Ur; Megköszöntöttük eö Excelleáját Szokott környül álló mód szerént, Fel kelvén üléséből ő Excelleája, mindjárt Flgs Király Aszszonyunk ő Fgénék, ő Excellentiájához oratoriumunk dolgában küldött Intimatumát előlvén, meg tudakozta mitsoda ember vólnék, 's meg értvén hogy Notarius vólnék, kezemben adja, hogy olvasnám meg, mivel eö Fge kglmessen meg parancsolta ő Excelleájának, hogy ugyan rakna meg bennünket szóval, hogy előre való Indultum nélkül fogtunk az Templom építéséhez. Én ugyan ő Excelleájától eö Fge Levelét kezemben vettem, de meg nem olvastam, hanem meg csókolván, mondtam, Kegyelmes Uram ! Excellentiád beszédében nem kételkedünk, hanem minthogy betegeli vagyunk, Excelleádtól, bé adott Instantiánk szerént orvosságot várunk. Rakott ugyan, rakott bennünket ő Excelleája Szóval, de merő Atyai kegyességgel, és Instantiánk Szerént nemis válaszolt tudniillik abban, hogy míg a' hátra lévő 200. Aranyakat meg Szerezhetnénk, addigis hadd építtetnénk szabadossan, Hanem rotundi meg mondotta ő Excelleája, hogy azokat mind egyszersmind kelleik le tennünk Posonban, s

az után lenne arra szabadságunk. Mindazonáltal minthogy eö Fel-sége elsőbb Kegyelmes Resolutioja azt tartaná, hogy az kezdett Oratoriumot ujjonnan is ő Excelleája vagy maga Személyében, vagy Expeditus Tisztelendő Papok által oculáltatná, és az oculatioval ha nagyobbnek esmértetnék mint sem Népünk Számához ille-nék reducáltatná eö Excelleája, Ha pedig kisebbnek itéltetnék, nagyobbítottatná; melly Intimatu. Tkttes Fő Kapitány Uramhoz is hasonlóképpen menvén; eö Excelleája azért maga képében ujja is expediálta fellyül már meg nevezett Apáti Plebanus P. Török és KunszentMártoni Plebanus P. Berkes Tisztelendő Atyákat, kikis melléjek vévén TöröksztMiklósi Plébanust Borbás Uramat el jöttek oculátára, Tkttes Fő Kapitány Ur képében pedig Nztes 's Vzló Nagy Ádám Gralis Perceptor Uram és Dósa Pál Uram, Szent Jakab Havának 6 ^{dik} napján, és 7 ^{dik} napon oculálván; a' felszabadító Levelet kiis adták, ezen tenorral:

"Nos inxfrascripti, Vigore p/pre/sentius damus Pro memoria quibus ex-pedit Universis: qualiter Penes Grationam Exmissionem Excellen-tissimi, Illrmi ac Reverendissimi Dni Dni Francisci DEI et Ap-lica Sedis Graa Eppi Agriensis e Comitibus Barkóczi de Szala /Ztr:/ Titt.ztr:/qua Dioecesani, in Privilegiato oppido Kar-czaguijszállása J. Districtui Majoris Cumaniae adjacente ha-bito parte ab utriusq. exmissi, signanter Admodum Rrudi ac Clarisso Dno Michaele Török Districtus Hevessiens V. Archidiacono, ex Parte vero Spblis P.ac Grosi Dni Supremi Palatinalis Capitanei Joannis Almási Ztte /:Titt:/ Grosi Dno A-damo Nagy J.Districtus Grali Peneptore Eorundemq. J.Districtus Assessore Paulo Dóssa, comparuerimus, Pro oculata Revisione Fabricae Oratorii, Per Incolas Loci Ejusdem recens aedificari caeptae, in latitudine quidem ab intus quinq. orgius et tres Pedes capi-cutis, in longitudine vero cum Murorum crassitudine orgias Septemdecim adaequautis, Sicq. in omnibus Secundum omnem Suam dimensionem esse conformem Testimonio Magistri Murarij Super-inde confecto, et p/per/libato Excelltmo Dno Dno Dioecesano Submissa, Expositionemq. in omnibus veritate ruti. Quare Nos ijsdem Dnis Incolis Karczaguijszállásiensibus Penes Mandatum Regium Nomine Excelltmi Dni Dioecesani Nri ejusdem oratorii recens incsoati ulteriorem qq. continuaonem et aedificaonem li-beram declaramus facultatemq. aedificandi concedimus. Super quibus Ep/pre/sentes Nras Testimoniales Sigillo Nro Usuali roboratus eisdem Pro futura Junium suorum Cantela extradeditimus. Sig.in oppido Karczaguijszállás. die 7ma Mensis Julii Ao.Dni

1746./Körrajzban: LS/ Michaël Török Ssae Theologiae Doctor et V.Archidiacony Hevess. /Körrajzban: L:S:/ Adamus Nagy Inclytor Districtum Jaszygum et Cumanos Perceptor Gralis. /Körrajzban: L S/ Paulus Dósa Inclytor Districtum Jaszygum et Cumanorum Assessori."

XLVI. Minthogy pedig a' mondott 300 Arany Mulctának le kellett tétettetni; azért ismét elküldettetett Ngs Szabó György Mándoki János és Szilágyi István Uraimék Egerben ő Excellentiájához a' két-Száz hátra lévő Aranyakkal, ő Excelleája fel nem vette, hanem Posonban fel vinni Parancsolta, Azért felküldettetett Ngs Szabó György Fő Biró Ur és azon Sumát a' Parochusok Gralis Cassájára bé fizette, ezen Quietantia Szeréntő Quietantia. Super Florenis Rheuensibus Mille Ducentis Sexaginta Quos infrascriptus Sacrae Caesares Regiae Majestatis Excelsi Consilii Regii Locumtlis Consilarius, et Generalis Parochor Cassa Perceptor, ad exigeam benignissimae Ejusd. Altefatae Suae Caesares-Reae Mattis Resolutionis, et mihi eatenus expediti benigni Mandati, ab Incolis oppidi Karczaguijszállás in Majori Cumania Siti, Helveticae Confessioni addictis in Mulctam Proper attentatam absq p/per/habito eatenus Indultu Oratorii Sui extructionem, rite et absq, defectu percepci, et incassari. Datum Posonii die 12ma Augusti Anno 1746ⁿ Idest 1260 f. /Körrajzban: L: S:/ Andreas Péhm."

XLVII. Bécsben lévén már ekkoriban Mlgs Egri Püspök eő Excelleája, és a' summának letételét meg értvén, méltóztatott Bécsből a' Ns Tanácsk és Lakosokk illyen Leyelet küldeni: "Kedves Fiaim ! Felséges A-szszonyunkk véle Született 's ingyen való különös kegyelmessége vala, hogy minékutánna mind ő Fge Királyi Kegyes Parancsolatit, mind az Előljáróinak idvességes rendelkezseit 's intésseit mintegy lábbal tapodta kientek, és azok elle fejeskedett vólna, mindazáltal nem csak a' büntetés közben is irgalmazó könyörületességét tapasztalta, de azon fellyül az oratoriumnak felépítésére ujjabb engedelmet is nyert kientek, eő Fge igaz Anyai Szánakozó indulattyából. Melly Királyi Nagy kegyelmesség ha ösztönye lészen kientek a' Fgs Uraság Parancsolatinak, 's mind Egyházi, mind világi Elő-járói rendelkezésének gyorsabb és nagyobb engedelmisséggel való végbenvitelére; kétttség kívül ujjabb meg ujjabb Királyi Kegyelmességét várhatya kientek ő Flgének, és magamnak sem lészen kezem meg-kötve igaz Atyai vóltomnak kientekkel való gyakorább tapasztaltatására, a mint is Atyai s Püspöki áldásom után állandóan maradok.

Kientekk. Igaz Attya Gróff Barkóczy Ferencz Egri Püspök. Bécsben
3 Aug. 1746. /Titt:/Egregiy, Prudentibus ac Circumspectis N: N:
Judici, Juratis, et Communitati Privilegiati oppidi Kardszaguij-
szállásiensis. per Budam, Matvaninu. Gyöngyössimum, Kardszaguij-
szállás."

XLVIII.A' Felséges Királyi Helytartó Tanácsis azomban azon meg irtt 300. A-
rany Mulctának letétele után az Urk Tkttes Fő Kapitány Almási
János Urunk ilyen Intimatumnak küldött: "Perillris ac Grose Dne
Nobis obsrvde ! Mulctam 300 Aureos Incolis Karczaguijszállásiensi-
sibs. ob attentatam via facti et sine Indultu Regio oratorii sui
Structuram a Sua Caesareo-Regia Matte clementer dictatam Per Eos
jam ad manus Perceptoris depositam ess..... Consiliu hoc Loct-
la Regiu. ex informaone p/per/tiltae Dnis Vra Sub 4ta hujus Sub-
missa ubenius intellexit. Quod itaq. p/per/specificatam Mulctam
respicit: Talem p/per/titulata Dnao Vra Semra data occasione
isthuc Posoniu. ad Galem Parochor Cassam erga Ejusdem Percepto-
ris. Quietantiam quocitius fieri Potest transponere Sataget.
Etc..... Datu ex Consilio Regio Loctli Posonii Die 9na Meu Aug.
Ao. 1746 celebrato. Praettae DVrae Ad officia Parati. Comes
Georgius Erdődy Georgius Fabiánkovics Michaél Domsics Titt.
Perillri ac Groso Dno Joanni Almási Tabulae Septemviralis Asses-
sori, Nec non Districtus Jaszygum et Cumanos Supremo Capitaneo,
Notis observando. Buda. Arokszállás JászBerény. Ex officio."

XLIX. Mind ezek szerént, Istennek Segedelméből, Felséges Király Aszszonyunk
MARIA THERESIA /Tittet.zttt/ Anyai Kegyelmességéből, Fő Météssá-
gu Palatinus, Gróff Pálffi János Kegyxlmes Urunk és Jó Atyánk
Uri maga közbenvetése által, kezdett oratoriumunk Építésére tely-
lyes Engedelmet és Szabadságot nyervén; Következendő Esztendőben
osztán nevezett Kőműves Mester Csermák Venczel a' Kőrakásokat,
mind a' Bólthajtásokkal együtt; Lőrincz nevű Szólnaki Áts Mester
a' Fedelének minden Fa munkáját A' benne való Székeket Kisuijszál-
lási Asztalos Gergely ésugyan itt való Asztalos Mihály hozzájuk
való segédek által jelessen el végezvén; Annakutánna való eszten-
dőben pediglen a' Karokat nevezett Asztalos Mester Emberek a'
Templom két végeiben; az oldal Kart Pediglen ugyan Asztalos Mihály
/:Saját Familiáji nevről Bagi:/végezetre a' Prédikálló Cathedrát,
és az Sacramentomi Asztalt maga Bagi Mihály; a' hozzájuk tarto-
zó Vashéli Munkát Rimaszombati Sámuel és János Uraimék, és a'
Tiszt. Prédikatori Széket ezek tulajdon kölcségekre, ugy a' mint
mostani Formában láttatik végezték.

L. Végezetre; A Toronybéli Utó órát mindjárt nevezett Rimaszombati Sámuel

Ur, a' Templomnak Fából való Kerítésát pedig 1754-dik és 55^{dik} Esztendőben Madarasi Aré. Gőz István, Segédeivel együtt végezték. Lévéen ezen említett Karokk, Cathedrának, Asztalnak, Kerítésnek és órának felépítésére igen buzgó Sollicitatioval Tiszteletes Szent Miklósi Samu~~el~~ Prédikátor Úram, Fő Biró Ngs Kun Péter Ur; Tanácsbéliék; Nzetes Sütő András, Mándoki János, Varga István, Sánta Gáspár, Láposi István, Nyéki Mihály, Mándoki Ferencz, Kis Gáspár, Hegyali István, Sós Miklós, Polgári Szabó János, Nagy Mihály, Kardszagi Szabó Mihály, Nagy János Szarka József Nádudv. Szabó Mihály, Bucsí István, Rimaszombathi Sámuel, Szilágyi János, és Magyar Gergely Uraimék. Az egész építés kezdetitől fogva, Fő Birák: Nzetes Sütő András, Geszti Nagy János, Szabó György, Tóth András, Sallai János és Kun Péter Uraimék. Eddlésia Curatori: Nzetes Sánta Gáspár, Kun Péter, Kis Gáspár, Nagy János és Szabó Mihály Uraimék. Ekklésia Belki-Tanítóí pediglen: Az építés kez-
désében 's fundamentoma tételében, Tiszteletes Kereszturi Fe-
rencz Uram. Continutioja és el végezésekor Tiszt. Szilágyi György Ur. Ezen Paragraphusokban meg irtt építések. pedig Tiszt. Szent Miklósi Samuel Uram. Cántor continuo T. Királyi András Ur.

CONNOTATA per
Stephanum Varró, Juratum oppidi
Kardszagujszállása Notarium.

Liberæ extructionis Benignum cum Relaxatione Mul-
ctæ Indultum, est imperatum, Anno, quo

Gens CVMana sVIs restItVta est IVrIbVs aeqVIs,
Et IánI PáLffI PaLatInI sVbDIta Froeno. /1746/

DESCRIPTA, et Oppido Kardszaguj
Szállása in Memoriam Posterorum donata
Anno, Sequenti Chronosfico incluso.

GLorIa, LaVs, et Honor TIBI sIt ReX, ChrIste ReDeMptor?
Et PatrI; IVXta, SpIrItVIqVe sVo. /1755/
Men.Decemb.

Függelék

János és Kun Péter Uramék. Ekklesia Curatori: nztos Sánta Gáspár, Kun Péter, Kis Gáspár, nagy János és nádudvari Szabó Mihály Uramék. Ugyan ezen Építés kezdetiben Ekklesia Prédikátora Tiszt. Kereszturi Ferencz Ur, continuatiojában és el elvégezésekoris Tiszt. Szilágyi György Uram. A' Karoknak mellyek Észak felől való oldalban vagynak, Cathedrának, Asztalnak, órának Készítésnek és a' Prédikátori Széknek építésekör Tiszt. Szentmiklósi Sámuel Ur, Continuo pedig ezen utolsóbbakk építetésekör Fő Biró nztos Kun Péter Ur.

COMMOTATA Per Stephanum Varró oppidi attacti Kardszagujszállása
Juratum Notarium Anno 1754 Diebus quibusdam Mensis Decembris.

CHRONOSTICON. Annum Imperatiae-Liberae

Conotationis Extraetienis deponens.

GLoria, LaVs, et Honor TIBI sIt ReX ChrIste ReDeMptor,
SLieUe Et Patri, IeVe IVXta SpIrItVIqVe saera sVo. /1755/

A liud; Annum Connotationis Designans
SanCtae InDIVIDVae TrIaDI sIt gLoria, Pabti,
GLoria sIt Nato, SpIrItVIqVe sVo. /1738/

Gens CVMana sVIs restItVta est IVrIbVs aeqVIs
Et-PaLatInI-per-Pálfle-sVbDI-IVrI
AeVe Et IanI PaLttI PaLatInI sVbDIta Froeno /1746/

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A varró család kutatásának és könyv formában való megjelentetése Dr. Fazekas Sándor, Karcag város polgármesterének kezdeményezésére történt. Neki tartozok köszönettel, hogy ennek a szép munkának az elkészítésére felkért. Az ő támogatása nélkül nem készülhetett volna el ez a kiadvány. Azóta Dr. Fazekas Sándor vidékfejlesztési miniszter lett, de kötődése szülővárosához természetesen nem szűnt meg.

Varró Anikó szakdolgozata képezte a könyv alapját, így természetesen neki is kijár a köszönet, hiszen családi kötődése kapcsán ez volt a leghitelesebb forrásom.

Köszönöm feleségemnek, Budai-Biró Katalinnak a sok türelmet, a segítséget és a biztatást, hiszen a munkámat az ő áldozatvállalása nélkül nem tudtam volna elkészíteni.

Kutatásom során jelentős támogatást kaptam a karcagi református egyháztól, hiszen a levéltár „kincsei” közt kutatva jutottam hozzá eredeti dokumentumokhoz. Ezért megköszönöm a református egyház segítségét s ezen belül Koncz Tibor vezetőlelkésznek, mert az ő engedélyével sikerült elkezdenem a kutatást, s munkatársainak, akik biztosították részemre a levéltári „felfedezéseket”.

A Győrffy István Múzeum segített a Varró napló megismerésében, s rendelkezésemre bocsátott néhány térképet, amellyel érdekesebbé tudtam tenni a könyv tartalmát.

A Szolnoki Levéltár munkatársai is készségesen segítettek, s ezzel megkönnyítették a levéltári kutatásaimat.

A BIRÓ family Noymda és Kiadó támogatásával jött létre ez a kiadvány. Gyermekeim, Gabriella és Krisztián, valamint munkatársaik lelkesedése mellett a kivitelezés költségeinek az átvállalása jól esett apai szívemnek.

Végül, megköszönöm Karcag Városi Önkormányzat anyagi támogatását.

Biró Endre

2010. december 8.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	5

1

VARRÓ ANKIÓ: A KARCAGI VARRÓ CSALÁD TÖRTÉNETE 1697-TŐL NAPJAINKIG

I. BEVEZETÉS	11
II. A NAGYKUNSAĞ ELHELYEZKEDÉSE, TÖRTÉNETE A RAJTA ÉLŐ EMBEREKKEL	12
1. KARCAG ELHELYEZKEDÉSE	12
2. KARCAG A TÖRTÉNELEM FORGATAGÁBAN	13
III. A KARCAGI VARRÓK	15
1. A VARRÓK CSALÁDFÁJA	15
2. A CSALÁD VAGYONI HELYZETÉRŐL	23
3. A CSALÁDFA TOVÁBBI RÉSZTVEVŐI	24
4. A VARRÓ ANDRÁS FÉLE ÁG	27
5. RIPIORT EGY KARCAGI VARRÓVAL	30
IV. A KUTATÁS ÖSSZEGZÉSE, NYITOTT KÉRDÉSEK	32
1. A CSALÁDRA VONATKOZÓ TOVÁBBI KUTATÁSOK	32
MELLÉKLETEK	33

2

BIRÓ ENDRE KARCAGI PILLANATOK

KUNOK RÉGEN ÉS MA	45
KARDSZAG ÚJ SZÁLLÁS – KACZAG – KARCAG	47
MESÉLŐ TÉRKÉPEK	50
A JÁSZSÁG ZÁLOGBA KERÜL	55
KARDSZAGÚJSZÁLLÁS ÉS A NÉMET LOVAGREND	57
REDEMPTIO – 1745. MÁJUS 6.	60
A KARCAGI REFORMÁTUS TEMPLOM	66
A HARANG	85
KARCAGI TÉGLÁK	90
A VARRÓ HÁZ	94

3

BIRÓ ENDRE: A VARRÓ CSALÁD

A VARRÓK	101
PROTOKOLLUM	105
VARRÓK A REFORMÁTUS EGYHÁZ ANYAKÖNYVEIBEN .	121
VARRÓ ISRVÁN	124
VARRÓ ISTVÁN „NAPLÓJA”	129
KÉT VARRÓ KÉZÍRÁSA	137
VARÓR JÁNOS	140
MÉG EGY VARRÓ JÁNOS	143

CSOKONAI BARÁTSÁGA	144
VARRÓ ISTVÁN ÉS A KUN MIATYÁNK.....	150
EGYÉB VARRÓK.....	151
TÖRTÉNETEK VARRÓKRÓL	152
KORTÁRS VARRÓK	154
A VARRÓK CSALÁDFÁI.....	160

4 MELLÉKLETEK

VARRÓ ISTVÁN NAPLÓJA.....	167
KÖSZÖNET	211
TARTALOMJEGYZÉK	212

BIRÓ ENDRE

1948. március 21-én születtem Budapesten. Érettségi után a nyomdaiparban helyezkedtem el, mely végül meghatározta egész életemet. 1988-ban saját nyomdát és könyvkiadót alapítottam. Az irodalom, a kultúra támogatója lettem. Nagyon sok kortárs művész ba-

rátja és szponzora vagyok mind a mai napig. Az irodalom támogatása és művelése fontos számomra. Ezt ki is fejezték velem szemben úgy, hogy elismerésekre terjesztettek fel.

Néhány ezek közül: 1995-ben Krúdy Gyula emlékérem (bronz), 2000-ben Szent István emléklakett, 2002-ben Krúdy Gyula emlékérem (ezüst), 2003-ban a Magyar Kultúra Lovagja. Ezek az elismerések, kitüntetések továbbra is arra ösztönöznek, hogy a kultúra és az irodalom támogatója legyek immár aktív alkotóként is.

Helytörténeti tanulmányaimban szeretném megörökíteni a múlt minden érdekesebb eseményét, hogy ezzel is közelebb hozzam érzelmileg elődeink cselekedeteit.

Eddig két kötetem jelent meg Bucsá községről, kettő Újpestről, egy pedig Monospetriről.

Karcag városa mindig érdekelt. Számos kiváló tanulmány és könyv látott már ebben a témában napvilágot. Éppen ezért örültem, hogy egy család életén és munkásságán keresztül tudom bemutatni Karcagot az érdeklődőknek.

Célom, hogy a családkutatással közelebb kerüljünk elődeinkhez és jobban megismerjük szűkebb környezetünk történelmét. Remélem lelkesedésem és a kutatásban fellelt anyagok másokat is erre ösztönöznek majd.

Karcag város történelmében és közigazgatásában jelentős szerepet vállaltak a Varró család tagjai. Keveset tudunk eddig róluk. Éppen ezért vált időszerűvé egy olyan kiadvány megjelentetése, amely ezt a hiányt pótolja. A több évszázaddal ezelőtt vállalt feladatok értékét és nagyságát csak akkor tudjuk megérteni, ha megismerjük a történelmi hátteret is. A kunok megváltása – a redemptió – valamint a református templom felépítése egy olyan merész és különleges esemény volt, amilyenre a történelmünk során még nem volt példa. Ezeket az eseményeket próbálja meg bemutatni ez a könyv a Varró család bemutatásán keresztül.

VARRÓ ANIKÓ

1969-ben születtem Karcagon. Szüleim egyszerű munkás emberek: édesapám géplakatos volt, édesanyám háztartásbeli. A Gyórfy István általános iskolába jártam, alsó tagozatos tanítóm hatására már korán eldöntöttem, hogy pedagógus akarok lenni. Ezért választottam középiskolai tanulmányaim helyszínének a Gábor Áron Gimnáziumot, ahol remek tanárok tereltek céljaim felé.

Innen egyenes út vezetett a Jászberényi Tanítóképző Főiskolára, majd onnan a katedrára. Néhány év tanítás után – a rendszerváltó hangulat hatására és magánéleti okok miatt Budapestre költöztem, szakmailag teljesen új kihívásokkal és lehetőségekkel találkoztam. Az iskola-hangulat mindig a szívemben volt, évekig dolgoztam a Budapesti Corvinus Egyetemen (lánykori nevén „Közgáz”), majd átigazoltam az államigazgatásba, főtanácsos lettem egy minisztériumban.

Az utóbbi időben saját vállalkozást építettem fel egy nemzetközi cég partnereként.

Mindig karcaginak vallottam, vallom magam, a gyökereim ott élnek. Szeretem a várost, a környéket,

az alföldet, igazi kun lány vagyok, aki minden nehézségen és akadályon átküzdve magát mindig el akarja érni a célját.

Régi nagy álmom vált valóra ezzel a kiadvánnyal, hiszen már főiskolai diplomamunkám is a családom történetéről szólt, nyitva hagyva számtalan kérdést. Köszönet illeti szerzőtársamat az aprólékos és gondos gyűjtőmunkáért és Karcag Város Önkormányzatát az ehhez nyújtott támogatásért.

